

Contents

I. EDITORIAL

NEW DIMENSIONS AND ISSUES OF CLIMATE DISPUTES Mircea M. DUȚU-BUZURA	6
---	---

II. STUDIES, ARTICLES, OPINIONS

CONTRIBUTIONS TO THE STUDY OF THE LEGAL REGULATIONS RELATING TO THE GRANTING AND REVOCATION OF THE GUARDIANSHIP MANDATE Teodor BODOAȘCĂ, Saharov NATALIA	16
--	----

CONTROVERSIAL ASPECTS REGARDING THE COMPLAINT PRIORLY AVAILABLE AS A METHOD OF REPORTING A CRIMINAL PROSECUTION AUTHORITY Ioana PĂCURARIU	32
---	----

GENERAL CONSIDERATIONS ON THE CRIME VICTIM Nelu Dorinel POPA	43
--	----

CONTROVERSIAL ASPECTS OF THE BROAD LEGAL AID REGULATION OF PERSONS DEPRIVED OF THEIR LIBERTY. PROPOSALS DE LEGE FERENDA Mihai GIURGEA	49
---	----

A BRIEF ANALYSIS OF THE OFFENCE OF THEFT OF PRODUCTS OF THE NATIONAL FOREST AND FOREST VEGETATION OUTSIDE IT Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA	60
---	----

ETHICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT AND USE OF ROBOTICS AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE. PROTECTING HUMAN RIGHTS IN AN ERA OF GLOBALISATION AND DIGITISATION Ramona DUMINICĂ, Diana Maria ILIE	75
--	----

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE TO DETECT PEOPLE'S EMOTIONAL STATES. POTENTIAL RISKS TO FUNDAMENTAL HUMAN RIGHTS Roxana MATEFI	108
--	-----

FORMULATION OF THE "HUMAN RIGHTS" CONCEPT AND THE
FACTORS LEADING TO THEIR EMERGENCE

Oksana ȘCERBANIUC, Jurgita PAUZHAITE-KULVINSKIENE113

DISTANCE FROM POWER AND INFLUENCES ON THE
CONSTITUTIONAL RIGHT TO A DECENT LIVING

George VLĂESCU122

III. Legislative News134

IV. Case-law of the High Court of Cassation and Justice194

V. Case-law of the Constitutional Court of Romania203

Cuprins

I. EDITORIAL

NOI DIMENSIUNI ȘI PROBLEME ALE CONTENCIOSULUI CLIMATIC Mircea M. DUȚU-BUZURA	6
--	---

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

CONTRIBUȚII LA STUDIUL REGLEMENTĂRIILOR LEGALE REFERITOARE LA ÎNCUVIINȚARE ȘI REVOCAREA MANDATULUI DE OCROTIRE Teodor BODOAȘCĂ, Saharov NATALIA	16
---	----

ASPECTE CONTROVERSATE PRIVIND PLÂNGEREA PREALABILĂ CA MOD DE SESIZARE A ORGANULUI DE URMĂRIRE PENALĂ Ioana PĂCURARIU	32
---	----

CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA VICTIMEI INFRAȚIUNII Nelu Dorinel POPA	43
---	----

ASPECTE CONTROVERSATE REFERITOARE LA REGLEMENTAREA DE LEGE LATA A ASISTENȚEI JURIDICE A PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE. PROPUNERI DE LEGE FERENDA Mihai GIURGEA	49
---	----

O SCURTĂ ANALIZĂ A INFRAȚIUNII DE FURT DE PRODUSE ALE FONDULUI FORESTIER NAȚIONAL ȘI VEGETAȚIEI FORESTIERE DIN AFARA ACESTUIA Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA	60
---	----

ASPECTE ETICE ȘI JURIDICE ALE DEZVOLTĂRII ȘI UTILIZĂRII ROBOTICII ȘI INTELIGENȚEI ARTIFICIALE. PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN ERA GLOBALIZĂRII ȘI A DIGITALIZĂRII Ramona DUMINICĂ, Diana Maria ILIE	75
--	----

UTILIZAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE PENTRU DETECTAREA STĂRIILOR EMOTIONALE ALE PERSOANELOR. POTENȚIALE RISCURI ASUPRA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI Roxana MATEFI	108
---	-----

FORMULAREA CONCEPTULUI DE „DREPTURI ALE OMULUI” ȘI FACTORII APARIȚIEI ACESTORA Oksana ȘCERBANIUC, Jurgita PAUZHAITE-KULVINSKIENE	113
--	-----

DISTANȚA FAȚĂ DE PUTEREA ȘI INFLUENȚELE EXERCITATE ASUPRA DREPTULUI CONSTITUȚIONAL LA UN TRAI DECENT George VLĂESCU	122
---	-----

III. ACTUALITATE LEGISLATIVĂ

REGULAMENTUL DE RECEPȚIE ȘI ÎNSCRIERE ÎN EVIDENȚELE DE CADASTRU ȘI CARTE FUNCİARĂ – MODIFICĂRI (ODGANCPİ NR. 1255/2023) Redacȃia Pro lege.....	134
---	-----

LEGEA NR. 199/2023 A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR – PREZENTARE GENERALĂ Redacȃia Pro lege.....	141
---	-----

MĂSURILE CU CARACTER TEMPORAR DE COMBATERE A CREȘTERII EXCESIVE A PREȚURILOR LA UNELE PRODUSE AGRICOLE ȘI ALIMENTARE (O.U.G. NR. 67/2023) Redacȃia Pro lege.....	156
---	-----

CODUL PENAL – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 200/2023) Redacȃia Pro lege.....	159
---	-----

CODUL PENAL ȘI CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 214/2023) Redacȃia Pro lege.....	167
---	-----

APROBAREA REGULAMENTULUI PRIVIND ADMITEREA LA INSTITUTUL NAȚIONAL AL MAGISTRATURII (HCSM NR. 114/2023) Redacȃia Pro lege.....	175
---	-----

HOTĂRÂREA CEDO DIN 24 IULIE 2018 ÎN CAUZA V. ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI (CEREREA NR. 80.784/13) Redacȃia Pro lege.....	177
--	-----

LEGEA NR. 248/2005 PRIVIND REGIMUL LIBEREI CIRCULAȚII A CETĂȚENILOR ROMÂNI ÎN STRĂINĂTATE – COMPLETĂRI (LEGEA NR. 247/2023) Redacȃia Pro lege.....	181
---	-----

[RECTIFICARE] CODUL FISCAL – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 216/2023)

Redacția Pro lege.....183

HOTĂRÂREA CEDO DIN 30 AUGUST 2022 ÎN CAUZA P. ÎMPOTRIVA
ROMÂNIEI (CEREREA NR. 13.326/18)

Redacția Pro lege.....189

IV. JURISPRUDENȚĂ ÎCCJ

RIL

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 12/2023 (M. OF. NR. 644/13.07.2023):
ART. 31 ALIN. (1[^]2) DIN LEGEA NR. 360/2002 PRIVIND STATUTUL
POLIȚISTULUI

Redacția Pro lege.....194

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 9/2023 (M. OF. NR. 672/21.07.2023):
ART. IV ALIN. (1) DIN LEGEA NR. 236/2019 PENTRU MODIFICAREA
ART. 15 DIN O.G. NR. 42/2004 PRIVIND ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII
SANITAR-VETERINARE ȘI PENTRU SIGURANȚA ALIMENTELOR

Redacția Pro lege.....197

HP

DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/P) NR. 43/2023 (M. OF.
NR. 646/14.07.2023): ART. 426 LIT. B) ȘI ART. 431 DIN CODUL DE
PROCEDURĂ PENALĂ

Redacția Pro lege.....199

DECIZIE ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 37/2023 (M. OF.
NR. 660/19.07.2021): ART. 906 ALIN. (4) DIN CODUL
DE PROCEDURĂ CIVILĂ

Redacția Pro lege.....201

V. JURISPRUDENȚĂ CCR

NECONSTITUȚIONALITATE PARȚIALĂ (A PRIORI) – D.C.C.
NR. 6/2023 (M. OF. NR. 657/18.07.2023): ART. I PCT. 4 ȘI 5 DIN LEGEA
PENTRU MODIFICAREA O.U.G. NR. 155/2001 PRIVIND APROBAREA
PROGRAMULUI DE GESTIONARE A CÂINILOR FĂRĂ STĂPÂN

Redacția Pro lege.....203

I. EDITORIAL

NOI DIMENSIUNI ȘI PROBLEME ALE CONTENCIOSULUI CLIMATIC

Drd. *Mircea M. DUȚU-BUZURA*

Contenciosul de mediu (înțeles ca ansamblul litigiilor judiciare privind protecția mediului și conservarea naturii) cunoaște o amploare deosebită, deopotrivă ca număr de cauze judiciare aferente, diversitatea subiectelor abordate și consecințele juridico-ecologice antrenate. În acest context, clima, poluarea aerului și biodiversitatea sunt cele trei domenii principale în care jurisprudența a recunoscut responsabilitatea statului sau a altor entități în agravarea crizelor ecoclimatice respective și provocarea efectelor distructive, dispunându-se, totodată, măsurile necesare conformării exigențelor cadrului normativ pertinente. La rândul său, prejudiciul ecologic astfel constatat s-a declinat în formele de climatic, de poluare (contaminare generalizată, difuză, cronică și durabilă) și celui adus biodiversității (prin erodarea și declinul acesteia). În acest context, contenciosul climatic (definit drept „acțiunile judiciare având ca obiect probleme de drept ori de fapt privind știința schimbării climatice, precum și eforturile vizând atenuarea sa și adaptarea la efectele sale”¹) cunoaște o manifestare explozivă, iar în ultimii ani în varianta sa de *climate-washing* (promisiuni înșelătoare legate de schimbarea climatică). Printre noile 7 state intrate, în arena contenciosului climatic, în ultimul an, se numără și România, unde, la 31 ianuarie 2023 Asociația Declic a sesizat Curtea de Apel Cluj, Secția de contencios administrativ și fiscal cu o acțiune în contencios administrativ contra statului român (guvernul și două ministere – al mediului și, respectiv, cel al energiei) pentru inacțiune climatică, dar care, la 6 iunie 2023, a fost respinsă ca

¹ A se vedea: M. Torre-Schaub, B. Lormeteau, A. Jézéquel, A. Michelot (coord.), *Dictionnaire juridique du changement climatique*, Editions Mare&Martin, Paris, 2022, p. 139; Mircea Duțu, *Dreptul mediului și al climei*, vol. 1, Partea generală, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 573 și urm.

neîntemeiată. Până la cristalizarea jurisprudenței românești în dimensiunile sale definitorii, care merită o analiză aparte, ne oprim în rândurile de față asupra unor noi dimensiuni și probleme apărute în materie în cadrul dreptului comparat.

1. Emergența contenciosului de *climate-washing* în date

Contenciosul climatic exprimat prin acțiuni judiciare având ca obiect *climate-washing* – versiunea climatică a *greenwashing* – (angajamente înșelătoare legate de schimbarea climatică) a cunoscut o adevărată explozie în ultimii ani, în frunte cu reclamațiile vizând susținerile considerate abuzive de neutralitate carbon. Într-adevăr, demersurile în justiție referitoare la constatarea caracterului înșelător al pretinselor eforturi de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră (GES) și dispunerea măsurilor adecvate de conformare s-au înmulțit în mai multe țări în ultimii ani, potrivit analizei publicate la 29 iunie 2023 de Institutul de Cercetări privind Schimbarea Climatică și Mediu Grantham al London School of Economics and Political Science². Specialiști britanici au identificat circa 2341 de proceduri judiciare legate de climă aflate în curs în întreaga lume, dintre care 190 noi, aferente ultimelor douăsprezece luni (iunie 2022 – mai 2023). Lucrările lor se întemeiază pe o bază de date compilate de la Sabin Center for Climate Change Law de la Columbia Law School. Dintre aceste cauze, 1157 au fost inițiate după 2015. Dacă creșterea numărului de noi dosare a început să se relantizeze după un vârf de 266 dosare înregistrat în 2021, „diversitatea lor sporește în permanență”, se constată în raport. Autorii analizei văd această situație în legătură de la cauză la efect cu sfârșitul președinției D. Trump în SUA, țară care înregistrează de departe cel mai mare număr de cauze pentru atari teme (1590 din 2341 în total), introducerea de noi litigii climatice atingând peste ocean un punct culminant în 2020. Dosare similare au fost deschise în șapte noi state în cursul ultimului an, respectiv: Bulgaria, China, Finlanda, România, Federația Rusă, Thailanda și Turcia³.

2. Alegații abuzive de neutralitate carbon

Așa cum se remarcă în recentul raport, de natură foarte variată ca obiect, respectivele acțiuni în justiție privesc diferite tipuri de dezinformări și pot emana

² LSE. Grantham Research Institute on Climate Change and The Environment, *New figures show rise in climate-washing” litigation against companies*, Press release on June 29, 2023.

³ Global trends in climate change litigation: 2023 snapshot, # LSE Climate Litigation report out today; Ise. ac. UK/granthaminstitute.

de la particulari ori din partea unor ONG-uri, să vizeze guvernul (pentru lipsă de ambiție climatică și/ori o aplicare considerată necorespunzătoare), o întreprindere ori alt tip de entitate. De regulă, se pun în discuție angajamentele întreprinderilor în materie de climă, afirmații privind caracteristicile produselor, supraestimarea investițiilor ori de susținere a acțiunii în favoarea climei și fapte de divulgare a riscurilor legate de criza climatică. Potrivit documentului, în planul efectelor și în cel al eficienței, în peste 50% din atari demersuri judiciare se obțin rezultate juridice directe ce pot fi considerate ca favorabile acțiunii climatice și care în unele cazuri au condus la schimbări de politică bine documentate. Desigur, cauzele privind deficiența informare ori dezinformare în materie de schimbare climatică sunt departe de a fi inedite, nemaîntâlnite în practica judiciară. Dar în acești ultimi ani, am asistat la o explozie a dosarelor de „climate-washing” care ajung în fața instanțelor ori a entităților administrate, precum agențiile pentru protecția consumatorilor. Se anticipează chiar o creștere a litigiilor axate pe biodiversitate, protecția oceanelor, evenimente meteorologice extreme ori chiar cea a litigiilor internaționale între state. Unul dintre cazurile cele mai importante de „climate-washing” ce au emers în ultimii ani se referă la cauzele având ca obiect contestarea verității angajamentelor climatice ale întreprinderilor, în special atunci când nu sunt detaliate prin planuri și politici adecvate, care abundă în practică. În total, 26 proceduri de acest tip au fost identificate în 2022 și 27 în 2021, contra a numai 9 în 2020 și 6 în 2019. Alegațiile considerate ca abuzive de neutralitate carbon sunt deosebit de țintite. Printre exemplele recente, mai multe fonduri de pensii urmăresc firma Volkswagen și organizațiile neguvernamentale apreciază ca înșelătoare afirmațiile FIFA potrivit cărora competiția Cupei mondiale la fotbal în Qatar ar fi fost neutră carbon în pofida costului său de mediu astronomic. În Franța, Mediapart a arătat la începutul lui 2023 că grupul petrolier și gazier Total Energie era vizat de o anchetă deschisă de partenerul din Nanterre în decembrie 2021 în urma unei plângeri penale pentru „practici comerciale înșelătoare” depusă de mai multe asociații de apărare a mediului (Wild Legal, Sea Sepherd France și Darwin Climax Coalitions). Grupul francez nu a ratat ocazia de a comunica ambițiile sale de neutralitate CO₂ până în 2050; numai că în 2022 a lansat ori a participat la 20 de noi proiecte de extracție a combustibililor fosili. Însă, din 2021, în foaia sa de parcurs „Net Zéro d’ici 2050”, Agenția Internațională a Energiei a decis oprirea oricărui nou proiect de exploatare a energiei fosile ca o condiție *sine qua non* în privința neutralității carbon.

3. Exigențele statului de drept – repere fundamentale

Ațiunea privind combaterea schimbării climatice poate opera în mod legitim numai în respectul exigențelor statului de drept și cu atât mai mult pe teren judiciar. Iar în centrul acestui concept dominant se situează drepturile și libertățile fundamentale printre care libertatea de întreprindere, dreptul de proprietate și libertatea de mișcare. Desigur, acestea pot fi încadrate, limitate în anumite condiții prin lege, putându-se astfel crea unele reguli prin care să se aducă atingerea exercițiului lor, cu atât mai mult cu cât protecția mediului reprezintă, deopotrivă, un drept și o îndatorire, consacrate și reglementate atât constituțional cât și legislativ. În plus, calitatea de obiectiv de valoare constituțională, de „interes public major” al protecției mediului converge în același sens. Totuși, aceste atingeri/limitări nu sunt nemărginite: ele nu pot fi stabilite decât prin lege și trebuie să fie proporționale în raport cu finalitatea urmărită, respectiv un echilibru ce trebuie găsit și asigurat între interesul particular și cel general. În virtutea acestuia legiuitorul a încadrat de mult timp activitatea întreprinderilor din perspectiva prevenirii și diminuării poluării produse și nu încetează să multiplice atingerile aduse dreptului de proprietate [care, cel puțin în condițiile art. 44 alin. (7) din Constituția României, îndeplinește o evidentă funcție ecologică, obligând la respectarea sarcinilor privind protecția mediului!], inclusiv dintr-o optică a acțiunii împotriva schimbării climatice. În doctrina franceză de drept comparat se invocă, în această ultimă privință, cu titlul de exemple concrete, interdicția pentru proprietatea de a închiria din motive de pierdere de căldură ori instituirea de cote de emisii de GES în materie de transport aerian⁴. Odată prefigurat un atare cadru juridic general, două atitudini sunt posibile, nu exclusive, ci, dimpotrivă, complementare. Mai întâi, respingerea reglementărilor existente și încercarea de a le modifica, adapta și completa în vederea eficientizării acțiunii ecoclimatice. Apoi, acceptând regulile deja operante, să se opteze pentru o mai bună instrumentalizare a lor. Instrumentele juridice de protecție a mediului sunt din ce în ce mai numeroase și mai diverse și recente procese climatice ne arată că societatea civilă și cetățenii în general se pot adresa judecătorului pentru a le face să fie respectate. Dar aceasta nu e suficient. Pe baza noilor drepturi recunoscute ori revendicate într-un mare număr de democrații, în particular celor orientate spre satisfacerea nevoilor generațiilor viitoare și o dezvoltare durabilă, se manifestă preocupări de multiplicare a dispozitivelor ce permit să favorizeze renovarea energetică, dobândirea de vehicule electrice, mobilitatea ecoclimatică, în fine, a produce, a cultiva și a

⁴ Mathilde Hautereau-Boutonnet, *La lutte contre le réchauffement climatique ferme la porte à tout débat sur l'atteinte aux libertés individuelles à laquelle elle conduit*, „Le Monde”, 30 iunie 2023.

aspira spre altceva. Se vorbește chiar, în contextul noilor evoluții ecoclimatice în general și cel european în particular, de faptul că statul e chemat în mod special să-și asume rolul pe care suntem îndreptățiți să-l așteptăm de la el într-un stat de drept, și anume de a asigura interesul general și, pentru aceasta, să investească masiv în tranziția ecologică.

Așadar, în respectul exigențelor statului de drept se impune conceperea și promovarea unui nou mod de a întreprinde, de schimb, de dobândire și de a se deplasa, în sensul valorizării ecologice a drepturilor și libertăților fundamentale.

4. Obligațiile statelor în materie climatică

Desigur, în aprecierea temeiniciei revendicării reclamanților, admiterii cererii și dispunerea măsurilor ce se impun, un reper important îl reprezintă identificarea obligațiilor (internaționale) ce revin statelor în domeniul protecției climei, stabilirea măsurii în care acestea nu au fost respectate și constatarea prejudiciilor eventuale provocate pe această cale. După cum este cunoscut, printr-o rezoluție (A/RE/77/276) din 29 martie 2023, Adunarea generală a ONU a sesizat Curtea Internațională de Justiție (CIJ sau Curtea) cu o cerere de aviz consultativ privind obligațiile ce revin statelor în materie climatică⁵. Documentul onusian, susținut de peste 130 de state, a fost adoptat prin consens, la inițiativa statului insular Vanuatu, deja confruntat în mod direct și dramatic cu consecințele încălzirii globale, în frunte cu ridicarea nivelului mărilor și oceanelor. Consensul științific asupra problemei ecoclimatice [fondat în special pe rapoartele periodice și cele speciale elaborate și publicate de Grupul Interguvernamental pentru Schimbări Climatice (IPCC)] a contat în acest demers și își va găsi ecoul necesar în dezbaterile aferente, iar avizul instanței internaționale de la Haga este așteptat în 2024. Rezoluția ridică două chestiuni, cărora Curtea e ținută să le ofere răspunsul pertinente. Prima se referă la „obligațiile ce incumbă statelor în ceea ce privește protecția sistemului climatic și a altor componente ale mediului contra emisiilor antropice de gaze cu efect de seră pentru statele și generațiile prezente și viitoare”. Cea de-a doua privește „consecințele juridice pentru statele care, prin acțiunile ori omisiunile lor, au cauzat daune semnificative sistemului climatic și altor componente ale mediului, față de state” (în special micile state insulare în curs de dezvoltare care sunt lezate ori atinse prin efectele nefaste ale schimbărilor climatice) și

⁵ A se vedea și: Mircea M. Duțu-Buzura, *Contenciosul climatic în fața Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO). Noi evoluții*, disponibil pe www.universuljuridic.ro, 7.04.2023; *idem*, *Schimbarea climatică și dreptul internațional general*, www.universuljuridic.ro, 12.01.2023, <https://www.universuljuridic.ro/schimbarea-climatica-si-dreptul-international-general/>

față de popoarele și de indivizii generațiilor prezente și viitoare” afectate de respective efecte.

Prin urmare, se așteaptă ca, prin răspunsul său, Curtea să aducă o serie de clarificări privind obligațiile juridice internaționale pertinente existente⁶. Un prim aspect, din toate textele internaționale aferente (în mod evident începând cu Convenția-cadru privind schimbările climatice din 1992) CIJ va trebui să identifice și releve pe cele care conțin veritabile obligații în materie ecoclimatică în sarcina statelor și cele care se limitează la a fixa principii și obiective ori formula recomandări, excluzând orice angajament constrângător. O operațiune necesară cu atât mai mult cu cât, potrivit unor estimări, există peste 500 de tratate și alte acorduri internaționale, dintre care 300 au un caracter regional. Un aspect secund se referă la faptul că, printre obligațiile ce leagă statele, Curtea va fi ținută să distingă pe cele fondate pe un act internațional față de care statul e parte de cele care rezultă din principiile generale ori din dreptul internațional cutumiar ori că sunt obligații de „diligență rezonabilă” (*due diligence*), principiul prevenirii daunelor aduse mediului și îndatorirea de cooperare.

4.1. Elemente ale jurisprudenței CIJ în materie de mediu

Jurisprudența internațională privind mediul și problemele sale e dată recentă și rămâne mai puțin abundentă. Ea a precizat mai întâi înțelesurile noțiunii de mediu ca spațiu viu (prin avizul 1996 privind liceitatea amenințării cu ori folosirea armelor nucleare) și, respectiv, ale celui de dezvoltare durabilă (hotărârea din septembrie 1997 pronunțată în cauza privind proiectul de baraje de la Gabčíkovo-Nagymaros, Ungaria vs. Slovacia). Apoi, printr-o altă jurisprudență s-a statuat că statele au obligația de a se asigura că activitățile desfășurate sub jurisdicția și controlul lor respectă mediul din alte state și zone de sub controlul acestora (hotărârea din 2010 privind uzinele de celuloză și fluviul Uruguay – Argentina vs. Uruguay). În fine, pe aceeași cale au fost consacrate obligațiile de diligență rezonabilă și de prevenire a daunelor semnificative aduse mediului: statele sunt ținute să ia, în permanență și peste tot, măsurile necesare și apropiate pentru a evita cauzarea de daune semnificative mediului altor state, măsuri corelate cu obligații procedurale de informare a altor state, precum și cu necesitatea de a se realiza studii prealabile de impact (hotărârea din 2015 pentru două cauze conexe opozând Costa Rica, Nicaragului). Mai recent, CIJ a condamnat Uganda să

⁶ Jean-Cristophe Duhamel, Gislain Poissonnier, *Vers un avis de la CIJ sur les obligations des États en matière climatique*, în „Recueil Dalloz”, 22 iunie 2023, p. 1216.

plătească Republicii Democratice Congo reparații pentru daunele de mediu ce au decurs din violări aduse dreptului internațional umanitar (hotărârea din 9 februarie 2022).

4.2. Ce se așteaptă de la avizul CIJ?

Referitor la așteptările din partea avizului consultativ al înaltei jurisdicții internaționale, fără îndoială că dificultățile țin mai ales de tema consecințelor juridice ale nerespectării de către state a obligațiilor climatice. Pierderile și daunele cauzate de efecte ale schimbărilor climatice ar putea fi imputate principalilor emițători, din trecut sau de azi, de gaze cu efect de seră? E o chestiune centrală, a cărei dezlegare interesează în mod deosebit (micile) state insulare ori cele al căror litoral e expus ridicării nivelului apelor mărilor și oceanelor ori fenomenelor meteo-climatice extreme. De asemenea, se ridică și întrebarea dacă violările aduse drepturilor umane prin efectele dereglării climei ar putea fi luate în considerare și indemnizate? Subiectul interesează în special populația țărilor în curs de dezvoltare, mai vulnerabile și mai expuse unor atari fenomene și amenințări. Se are în vedere și situația în care, dând dovadă de prudență, Curtea de la Haga să se limiteze la identificarea obligațiilor conținute în tratatele pertinente. Se vor face referiri și se vor aduce explicitări în privința operării principiilor bunei-credințe și echității pentru clarificarea semnificațiilor acestora în domeniul dereglărilor climatice? Să ne așteptăm la decantarea și consacrarea unor noi reguli de drept internațional, precum principiul poluatorul-plătește ori dreptul la un mediu sănătos?

5. Indicatori juridici în materie ecoclimatică

Pentru a evalua contribuția dreptului mediului (și al climei) la progresul ori la regresul politicilor în materie la obiectivele de calitate a mediului ori de combatere a schimbării climatice au fost stabiliți anumiți indicatori juridici specifici cu valoare de referință și capacitate de apreciere concretă. Conceperea, testarea și utilizarea acestora ar putea contribui la întărirea vizibilității, înțelegerii și legitimității instrumentelor de luptă împotriva încălzirii globale în rândul actorilor publici și privați⁷. Aceasta ar permite în același timp îmbogățirea conținutului rapoartelor periodice privind starea mediului, documente oficiale utilizate ca atare la diferite niveluri. Cum s-a subliniat în cadrul conferinței de la Rio „Rio+20” din 2012: „indicatorii

⁷ M. Prieur, Ch. Bastin, A. Mekouar, *Mesurer l'effectivité du droit de l'environnement des indicateurs juridiques ou service du développement durable*, Editions Peter Lang, 2021.

sunt prețioși pentru a măsura și a accelera progresul” (*Viitorul pe care îl vrem*, par. 104). Devine astfel important pentru identificarea reculului și a regresiei în acțiunea contra schimbării climatice care se ascund în abrogările și modificările insidioase ale textelor legislative ori în hotărârile jurisdicționale. Până atunci, singurele tentative de construire a indicatorilor juridici pertinenti sunt cei aferenți drepturilor omului elaborați de ONU și Comisia interamericană a drepturilor omului. Desigur, e de remarcat faptul că, în orice caz, construcția indicatorilor juridici e o lucrare tehnică complexă, de colaborare în cadrul unei echipe pluri-disciplinare de experți, compusă din juriști specializați în materie, completată de matematicieni, statisticieni, istorici și sociologi ai dreptului.

6. Primul proces climatic din România. Un eșec (deocamdată)

La 31 ianuarie 2023 o asociație și cinci persoane fizice au introdus în fața Curții de Apel Cluj – Secția de contencios administrativ și fiscal o acțiune în contencios administrativ, în contradictoriu cu Guvernul României și Primul-Ministru, Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor și titularul său și Ministerul Energiei și ministrul de resort, pentru ca prin hotărârea ce se va pronunța, ca urmare a refuzului nejustificat de a da curs cererilor reclamanților, pârâții să fie obligați: 1. să ia toate măsurile necesare în vederea reducerii cu 55% a GES până în anul 2030, respectiv atingerii neutralității climatice până în anul 2050; 2. să ia toate măsurile necesare în vederea creșterii ponderii regenerabilelor din consumul final de energie la 45% și creșterii eficienței energetice cu 13% până în anul 2030; 3. să adopte, în maximum 30 de zile de la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești, planuri concrete și coerente de atenuare și adaptarea la schimbările climatice ce cuprinde inclusiv bugete anuale de carbon, precum și mecanisme anuale de raportare și monitorizare a progresului în atingerea altor obiective; 4. plata unei amenzi prevăzute de lege pentru asigurarea adoptării măsurilor dispuse; 5. cheltuieli de judecată. La termenul din 10 aprilie a.c. prin încheiere s-a respins excepția lipsei calității de interes a asociației reclamantei și excepția prematurității solicitării amendării instituțiilor. Prin hotărârea din 6 iunie 2023, instanța în judecată: în privința formulării împotriva unor persoane fără calitate procesuală activă, cu privire la petitul nr. 2 a respins excepția lipsei calității procesuale pasive invocate de Ministerul Mediului, Apelor și Pădurilor prin întâmpinare, iar pe fond a respins cererea de chemare în judecată principală, ca neîntemeiată, precum și cererile de intervenție accesorie.

6.1. Într-o acțiune (cerere scrisă) organizată pe capitole („folosită exclusiv în scopul clarității”, chipurile „dată fiind noutatea și complexitatea problemei juridice

abordate”) și care, potrivit *notei explicative* „trebuie interpretată ca formând un singur corp inseparabil”, lipsită deopotrivă de logică juridică și înțelegere a problemicii ecoclimatice în sine, sunt expuse pe circa 80 de pagini, în mod amestecat, aserțiuni diverse ce nu au convins instanța, dar nu au mari șanse să nu o facă nici în privința cuiva cât de cât inițiat în materie. Până la motivarea hotărârii de către instanță, ale cărei considerente ne vor lămuri despre reacția judecătorilor la demersul judiciar care are meritul ineditului și priorității temporale în România, ne mărginim să schițăm întrebările la care, în concepția reclamanților prin avocați, trebuia să răspundă instanța, dar care arată mai degrabă cât de departe sunt atât de drept, cât mai ales de particularitățile sale în domeniul combaterii schimbărilor climatice. Într-adevăr, iată la ce se așteaptă să răspundă magistrații:

- dacă pârâții își încalcă obligația de diligență prin aplicarea la nivelul anului 2023 a unor obiective de reducere a GES pentru anul 2030 cu mult sub indicele de 55% față de anul 1990 asumat la nivelul UE?;

- în lipsa bugetelor anuale de carbon, cum se poate monitoriza în mod judicios progresul pe care România îl face pentru limitarea încălzirii globale la 1,5°C?

- în condițiile inexistenței unei legi a climei, măsurile de reducere a GES luate de părți pentru a preveni schimbările periculoase pentru omenire și mediu sunt suficiente?

- dacă, în conformitate cu standardele obiective, măsurile de atenuare și adaptare la schimbările climatice sunt suficiente și rezonabile pentru atenuarea efectului schimbărilor climatice asupra cetățenilor României și asupra mediului;

- măsurile adoptate de pârâți trec testele de rezonabilitate implementate de Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale?

- să decidă dacă măsurile propuse de pârâți sunt compatibile cu drepturile și libertățile garantate prin Constituția României și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO), respectiv: dreptul la viață și dreptul la viață privată, dreptul de proprietate, dreptul la sănătate și la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, dreptul la un viitor conform cu demnitatea umană.

Singure, asemenea pretenții și formulările aferente sunt suficiente să explice hotărârea instanței de fond!

Concluzii

Contenciosul ecoclimatic este în plin proces de expansiune, deopotrivă ca arie geografică de manifestare și ca obiect de probleme abordate. În prima privință, e de remarcat că în ultimul an acesta a ajuns și în România în ipostaza acțiunii în contencios administrativ promovată de asociația „Declic” împotriva autorităților

publice în frunte cu Guvernul pentru inacțiune/insuficientă preocupare de combatere a schimbării climatice⁸. Referitor la diversificarea câmpului de acțiune se remarcă în ultimul timp apariția și multiplicarea cazurilor de *climate-washing* și combaterea lor în arena judiciară. Referitor la progresele dobândite în domeniu, este evident că jurisprudența degajată este pe cale să coaguleze anumite principii și reguli privind tema centrală a disputelor și stimularea preluării, dezvoltării și consacării lor la nivelul dreptului pozitiv. Un rol major în continuarea unui atare proces îl va avea avizul consultativ solicitat de Adunarea generală a ONU și așteptat din partea CIJ privind obligațiile internaționale ce incumbă statelor în materia protecției climei.

În fine, referitor la procesul judiciar climatic declanșat în România este așteptată motivarea hotărârii instanței sesizate spre o analiză definitivă. Până atunci, evaluarea cererii introductive și hotărârea Curții de Apel Cluj – Secția de contencios administrativ și fiscal din 6 iunie 2023 sunt cel puțin dezamăgitoare.

⁸ A se vedea: Judith Rochfeld, *Les procès climatiques. Entre recherche d'efficacité et de justice transgénérationnelle, spatiale et économique*, în: C. Demonsant, A. Hatchuel, K. Levillain, B. Segrestin (dir.), „Le changement climatique comme péril commun”, Editions Presses des Mines, Paris, 2023, p. 55 și urm.; Andrei Duțu-Buzura, „Constituționalizarea” climei și implicațiile sale asupra sistemului juridic. Cazul României, în vol. Andrei Duțu-Buzura (coord.), *Dreptul și schimbările climatice. Răspunsuri, preocupări, perspective*, Editura Universul Juridic, București, 2021, p. 153 și urm.

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

CONTRIBUȚII LA STUDIUL REGLEMENTĂRIILOR LEGALE REFERITOARE LA ÎNCUVIINȚARE ȘI REVOCAREA MANDATULUI DE OCROTIRE

Prof. univ. dr. habil. Teodor BODOAȘCĂ,

Lect. univ. dr. Saharov NATALIA

Abstract

Inspired by French, Swiss and even Quebec legislations, the protection mandate, in order to produce effect, must be approved by the guardianship court, after a special non-contentious procedure provided by Art. 943¹ – 943⁷ of Civil Procedural Code which is properly supplemented with non-contentious procedural provisions of common law. The approved protection mandate can only be revoked by a decision of the guardianship court. Without proposing a critical analysis, we point out the fact that some norms dedicated to this procedure are useless because they unjustifiably duplicate rules provided by non-contentious common law procedure. Also, some legal provisions are susceptible to be improved.

The proposed analysis circumscribes important aspects of the procedure, namely: the materially and territorially competent court to approve the protection mandate, the specific elements of the approval request, the preliminary measures that the guardianship court orders until the request is resolved, the resolution of the request, the appeal against judicial decision by which the request is resolved, the communication of the request and the revocation of the approved protection mandate.

Keywords: *protection mandate, approval, procedure, revocation.*

1. Preliminarii

În condițiile art. 105 C. civ., persoana fizică majoră capabilă poate beneficia de măsuri speciale de ocrotire dacă, din cauza bătrâneții, a bolii sau a altor motive prevăzute de lege, nu poate să își administreze bunurile și nici să își apere interesele în condiții corespunzătoare. Ocrotirea persoanei fizice majore se realizează prin instituirea măsurii consilierii judiciare sau a tutelei speciale ori a curatelei sau a unei alte măsuri prevăzute de lege, conform art. 106 alin. (2) C. civ¹.

¹ Art. 106 alin. (2) C. civ. a fost modificat de art. 7 pct. 13 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022 privind unele măsuri de ocrotire pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și

Măsurile speciale de ocrotire a persoanei majore sunt soluții de excepție, întrucât, în temeiul art. 104 alin. (2) C. civ., instanța de tutelă le poate dispune numai dacă apreciază că nu este suficientă pentru apărarea intereselor persoanei ocrotite instituirea asistenței pentru încheierea actelor juridice², aplicarea regulilor de drept comun în materia reprezentării, a celor referitoare la drepturile și obligațiile soților sau încuviințarea unui mandat de ocrotire³. În alți termeni, în raport cu consilierea judiciară, tutela specială și curatela, aceste măsuri de ocrotire au prioritate⁴. Preeminența mandatului de ocrotire poate fi fundamentată pe principiul conform căruia măsurile de ocrotire și deciziile cu privire la majorul ocrotit trebuie să asigure „respectarea demnității, a drepturilor și libertăților acestuia, a voinței, nevoilor și preferințelor lui, precum și salvagardarea autonomiei sale” (s.n.)⁵.

Din punct de vedere substanțial, mandatul de ocrotire este reglementat de art. 2029¹-2029¹⁰ C. civ.⁶ (dispoziții privind mandatul de ocrotire)⁷. Alte texte ale

modificarea și completarea unor acte normative (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 500 din 20 mai 2022). Anterior modificării, acesta a prevăzut măsura punerii sub interdicție judecătorească și a curatelei. Consilierea judiciară și tutela specială înlocuiesc interdicția judecătorească, conform art. 164 și urm. C. civ. (așa cum au fost modificate și completate de art. 7 pct. 22-35 ale Capitolului II din Legea nr. 140/2022).

² Măsura „asistenței pentru încheierea actelor juridice” este reglementată de art. 1-6 din Legea nr. 140/2022.

³ Art. 104 alin. (5) C. civ. a fost introdus de art. 7 pct. 12 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022.

⁴ Această prioritate poate fi desprinsă și din dispozițiile art. 2029⁵ alin. (1) teza I C. civ. (introdus de art. 7 pct. 72 din Capitolul II al Legii nr. 140/2022). În concret, „dacă mandatul de ocrotire nu asigură pe deplin îngrijirea persoanei mandantului sau administrarea bunurilor sale, instanța de tutelă poate dispune, în cursul procedurii de încuviințare a mandatului sau ulterior, o măsură de ocrotire care să îl completeze”.

⁵ A se vedea art. 104 alin. (3) C. civ. (introdus de art. 7 pct. 12 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022). În același sens, a se vedea: expunerea de motive la Legea nr. 140/2022; par. 32 și par. 37 din Decizia Curții Constituționale a României nr. 601/2020 din 16 iulie 2020 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 164 alin. (1) din Codul civil (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 88 din 27 ianuarie 2021).

⁶ Art. 2029¹-2029¹⁰ C. civ. [alcătuit Subsecțiunea 3¹ (dispoziții privind mandatul de ocrotire) din Secțiunea a 2-a (mandatul cu reprezentare) a Capitolului IX (contractul de mandat) din Titlul IX (diferite contracte speciale) al Cărții a V (despre obligații)] au fost introduse de art. 7 pct. 72 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022.

⁷ Cel mai probabil, această măsură de protecție a fost inspirată după Codul civil francez (1804), Codul civil elvețian (1907) și Codul civil al Provinciei Quebec (1991). Astfel, art. 477-494 din Codul civil francez reglementează „mandatul protecției viitoare” (*du mandat de protection future*), iar art. 360-369 din Codul civil elvețian „mandatul pentru cauză de incapacitate” (*du mandat pour cause d'incapacité*). În schimb, art. 2166 din Codul civil al Provinciei Quebec, fiind plasat în contextul reglementărilor consacrate contractului de mandat, stabilește „reguli specifice mandatului de protecție” (*des règles particulières au mandat de protection*). Cu toate acestea, și alte texte ale acestui Cod reglementează diverse aspecte particulare ale mandatului de protecție [a se vedea, spre exemplu, art. 11 alin. (2), art. 200, art. 276 alin. (1) și art. 2135 alin. (2)].

Codului civil reglementează diverse aspecte particulare ale acestei inedită măsuri de ocrotire în sistemul de drept românesc⁸.

Dispozițiile art. 2029¹-2029¹⁰ C. civ. sunt plasate în contextul celor consacrate contractului de mandat cu reprezentare (art. 2013-2038 C. civ.), motiv pentru care concluzionăm că, sub aspectul naturii juridice, mandatul de ocrotire este o varietate a acestui gen de contract⁹, ceea ce înseamnă că mandatarul încheie actele juridice cu care a fost împuternicit în numele și pe seama mandantului sau, după caz, a beneficiarului mandatului. Numeroasele particularități ale acestuia îi imprimă un neîndoielnic caracter *sui generis*. Principala caracteristică este imprimată de rolul mandatului de ocrotire – „ocrotirea persoanei mandantului, reprezentarea¹⁰ acestuia în exercitarea drepturilor și libertăților sale civile sau administrarea bunurilor lui”¹¹. Dat fiind acest rol, mandatul de ocrotire este supus încuviințării de către instanța de tutelă.

Legea nr. 140/2022 a completat Titlul II (Procedura instituirii consilierii judiciare și a tutelei speciale. Încuviințarea mandatului de ocrotire) din Cartea a IV-a (Proceduri speciale) a Codului de procedură civilă cu un nou capitol, Capitolul II (art. 943¹-943⁷)¹², având titlul „încuviințarea mandatului de ocrotire”¹³.

Încuviințarea mandatului de ocrotire este supusă unei proceduri judiciare necontencioase *sui generis*. Într-adevăr, această procedură are ca finalitate luarea unei măsuri legale de ocrotire, evocată exemplificativ de art. 527 C. pr. civ. alături de autorizațiile judecătorești și măsurile legale de supraveghere ori asigurare. Oricum, este de necontestat faptul că, pe calea acestei proceduri, nu se urmărește stabilirea unui drept potrivit față de o altă persoană. Prin urmare, din punct de vedere procedural, încuviințarea mandatului de ocrotire este supusă, potrivit art. 536 alin. (2) C. pr. civ., dispozițiilor art. 943¹-943⁷ C. pr. civ. și, în măsura în care

⁸ A se vedea, spre exemplu, art. 104 alin. (5), art. 113 alin. (1) lit. a), art. 114 alin. (6), art. 166 alin. (2), art. 2016 alin. (2), art. 2030 alin. (2) și (3), precum și art. 2031 alin. (4).

⁹ În doctrină, contractul de mandat cu reprezentare a fost definit „ca fiind acel contract prin care o persoană, numită mandatar, se obligă să încheie unul sau mai multe acte juridice în numele și pe seama unei alte persoane, numită mandant, care îi dă această împuternicire” (a se vedea F. Moțiu, *Contractele speciale în noul Cod civil*, Editura Universul Juridic, București, 2011, p. 234 apud O. Puie, *Tratat de contracte civile potrivit Codului civil, Codului de procedură civilă, Codului de procedură fiscală, Codului penal și Codului de procedură penală*, Volumul II, Editura Universul Juridic, București, 2017 p. 14).

¹⁰ Pentru detalii cu privire la „reprezentare”, a se vedea O. Puie, *op. cit.*, p. 14 și urm.

¹¹ A se vedea art. 2029¹ alin. (5) C. civ.

¹² A se vedea art. 8 pct. 34 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022.

¹³ Art. 2029¹ alin. (1) teza a II-a C. civ. conferă și persoanei majore care beneficiază de consiliere judiciară dreptul de a da mandat de ocrotire. În acest caz, este necesară „încuviințarea ocrotitorului ei legal” și „autorizarea instanței de tutelă”. Diferența de exprimare s-a impus pentru a evita repetarea termenului „încuviințare”, termen consacrat în materia ocrotirii persoanei fizice cu capacitate restrânsă de exercițiu [a se vedea art. 41 alin. (2) C. civ.]. Oricum, în alin. (4) și (5) din art. 2029¹ C. civ. este utilizată expresia „încuviințarea instanței de tutelă”.

acestea nu prevăd, celor ale art. 527-535 C. pr. civ. (procedura necontencioasă judiciară). Acestea se completează corespunzător cu dispozițiile de procedură contencioasă, însă numai în măsura în care acestea din urmă sunt compatibile cu natura necontencioasă a cererii, conform art. 536 alin. (1) C. pr. civ.

2. Instanța competentă

Potrivit art. 943¹ C. pr. civ., „cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire se soluționează de instanța de tutelă în a cărei circumscripție își are domiciliul mandantul sau, după caz, beneficiarul mandatului de ocrotire”¹⁴. Textul reprodus stabilește atât competența materială, cât și cea teritorială a instanței de tutelă pentru încuviințarea mandatului de ocrotire.

Competența materială a instanței de tutelă de a încuviința mandatul de ocrotire este evocată și de art. 2029¹ alin. (4) C. civ. Astfel, executarea mandatului de ocrotire este condiționată, printre altele, de „încuviințarea acestuia de către instanța de tutelă”. De asemenea, această competență rezultă și din următorul alineat al art. 2029¹ C. civ. În fond, dispozițiile art. 2029¹ alin. (4) și (5) C. civ. constituie o aplicație *in concreto* a prevederilor art. 107 C. civ., care dau în competența instanței de tutelă procedurile prevăzute de Codul civil privind ocrotirea persoanei fizice. Din această perspectivă, art. 943¹ alin. (1) C. pr. civ. este inutil.

Pentru a identifica care anume instanță de judecată îndeplinește rolul instanței de tutelă pentru încuviințarea mandatului de ocrotire, art. 107 alin. (1) și art. 2029¹ alin. (4) și (5) C. civ. trebuie coroborate cu dispozițiile Codului de procedură civilă, care stabilesc competența materială a categoriilor de instanțe de judecată existente în sistemul judiciar românesc¹⁵. În speță, art. 94 pct. 1 lit. a) C. pr. civ. prevede că

¹⁴ Poate avea calitatea de „beneficiar al mandatului de ocrotire” copilul minor aflat sub ocrotire părintească și copilul major cu privire la care a fost instituită măsura tutelii speciale. Astfel, potrivit art. 114 alin. (6) C. civ., „părintele cu capacitate de exercițiu deplină, care exercită autoritatea părintească asupra copilului său minor sau care este tutorele copilului său major cu privire la care a fost instituită tutela specială, poate să încheie un contract de mandat de ocrotire cu privire la îngrijirea acestuia, pentru situația în care mandantul decedează sau nu își mai poate îndeplini sarcina tutelii” (teza I). Aceste dispoziții se aplică și rudelor de până la gradul al doilea inclusiv care sunt tutori ai minorului sau ai majorului care beneficiază de tutelă specială, în speță bunicilor, fraților și surorilor care sunt tutori ai nepoților, respectiv fraților ori surorilor ce beneficiază de tutelă specială (teza a II-a) [art. 114 alin. (6) a fost introdus de art. 7 pct. 17 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022]. În condițiile art. 176 C. civ., dacă la data instituirii măsurii tutelii speciale minorul se afla sub ocrotirea părinților rămâne sub această ocrotire până la data când devine major, fără a i se numi un tutore [alin. (2)]. În schimb, dacă la data când minorul devine major se află încă sub tutelă specială, instanța de tutelă numește un tutore. În acest caz, va fi numit tutore, cu prioritate, părintele sau, după caz, părinții acestuia împreună [alin. (3)]. Alin. (2) și (3) al art. 176 C. civ. au fost introduse de art. 7 pct. 34 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022.

¹⁵ Cazul de competență prevăzut de art. 943¹ C. pr. civ. poate fi circumscris celor generice evocate de art. 76 din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de

judecătoria judecă, în primă instanță, cererile „date de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie, în afară de cazurile în care prin lege se prevede în mod expres altfel”. Evident, în acest caz, legea nu prevede altfel.

Din punct de vedere teritorial, art. 94³¹ C. pr. civ. derogă atât de la regula de competență teritorială de drept comun din materie contencioasă, prevăzută de art. 107 alin. (1) C. pr. civ. (*actor sequitur forum rei*), cât și de la cea specială instituită de art. 114 alin. (1) C. pr. civ. Mai mult, derogarea poate fi analizată și prin raportare la dispozițiile art. 528 alin. (2) C. pr. civ., care stabilesc că, în materie necontencioasă, competența instanței de judecată este supusă regulilor prevăzute pentru cererile contencioase.

În privința art. 114 alin. (1) C. pr. civ., sub rezerva că legea nu prevede altfel, acesta stabilește competența instanței în a cărei circumscripție teritorială își are domiciliul sau reședința persoana ocrotită în cazul cererilor referitoare la ocrotirea persoanei fizice date de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie. Această normă este una de protecție, fiind instituită în favoarea persoanelor fizice ocrotite¹⁶. Neîndoindu-ne, cererile de încuviințare a mandatului de ocrotire sunt circumscrise celor privind ocrotirea persoanei fizice.

Exprimăm opinia că incidența art. 114 alin. (1) C. pr. civ. în cazul încuviințării mandatului de ocrotire ar fi fost în avantajul mandantului sau, după caz, al persoanei beneficiare, întrucât le-ar fi oferit posibilitatea de opțiune, între instanța de judecată în a cărei circumscripție teritorială este situat domiciliul și aceea în care este situată reședința lor. Nu poate fi ignorat faptul că persoanele care apelează la măsuri de ocrotire, inclusiv la un mandat de ocrotire, sunt persoane bătrâne sau bolnave, împrejurări care le aduc în situația de a fi îngrijite ori asistate în alte locuri decât cele care constituie domiciliul lor. De asemenea, beneficiarul mandatului de

procedură civilă (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 365 din 30 mai 2012). Acest articol stabilește norme de competență materială tranzitorii, până la înființarea instanțelor de tutelă și de familie. În concret, „până la organizarea instanțelor de tutelă și familie, judecătoriile sau, după caz, tribunalele ori tribunalele specializate pentru minori și familie vor îndeplini rolul de instanțe de tutelă și familie, având competența stabilită potrivit Codului civil, Codului de procedură civilă, prezentei legi, precum și reglementărilor speciale în vigoare”. O normă de competență materială tranzitorie este prevăzută și de art. 229 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 409 din 10 iunie 2011). În speță, „până la reglementarea prin lege a organizării și funcționării instanței de tutelă, atribuțiile acesteia, prevăzute de Codul civil, sunt îndeplinite de instanțele, secțiile sau, după caz, completele specializate pentru minori și familie”. Art. 76 din Legea nr. 76/2012 a extins rolul judecătoriilor sau, după caz, al tribunalelor ori tribunalelor specializate pentru minori și de familie de a fi instanțe de tutelă pentru cauzele prevăzute de Codul de procedură civilă, de legile speciale în vigoare și de dispozițiilor acestei legi.

¹⁶ A se vedea I. Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, ediția a 3-a, revizuită și adăugită, Editura C. H. Beck, București, 2023, p. 253.

ocrotire, fiind o persoană lipsită de capacitate de exercițiu¹⁷, are domiciliul la reprezentantul legal, în speță, la tutore¹⁸.

Pentru motivele prezentate, sugerez legiuitorului ca, *de lege ferenda*, să abroge art. 943¹ C. pr. civ. Prin urmare, competența judecătorei în a cărei circumscripție teritorială este situat domiciliul sau reședința mandantului sau, după caz, a beneficiarului mandatului de ocrotire ar fi stabilită urmare a coroborării art. 107 alin. (1) și art. 2029¹ alin. (4) și (5) C. civ. cu art. 528 alin. (2), art. 114 alin. (1) și art. 94 pct. 1 lit. a) C. pr. civ., precum și cu art. 229 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 71/2011 și art. 76 din Legea nr. 76/2012.

În situația în care în timpul procedurii de încuviințare a mandatului de ocrotire mandantul sau, după caz, beneficiarul mandatului de ocrotire își schimbă domiciliul, rămâne competentă instanța de tutelă sesizată cu cererea de încuviințare. Această soluție rezultă din coroborarea art. 107 alin. (2) cu art. 536 C. pr. civ.

3. Cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire

Pentru promovarea cererii de încuviințare a mandatului de ocrotire, art. 943² C. pr. civ. conferă legitimare procesuală activă numai mandatarului. Prin urmare, cererea nu poate fi promovată de către o altă persoană, cum ar fi, spre exemplu, mandantul, beneficiarul mandatului de ocrotire sau procurorul.

În privința mandantului, chiar dacă și el este parte în raportul juridic de drept substanțial născut urmare a încheierii contractului de mandat de ocrotire, lipsa legitimării lui procesuale active este rațională, întrucât este posibil ca, la data la care se pune problema introducerii cererii la instanța de tutelă, acesta să fie decedat ori, datorită bătrâneții sau bolii, să fie împiedicat să realizeze în fapt acest demers. În schimb, beneficiarul mandatului de ocrotire nu este parte în raportul juridic de drept substanțial și, mai mult, fiind o persoană care beneficiază de tutelă specială, nu are capacitate de exercițiu și, pe cale de consecință, nici capacitate procesuală de exercițiu.

Fiind în prezența unei cereri grațioase, în cauză nu sunt incidente dispozițiile art. 92 alin. (1) C. pr. civ., care dau posibilitatea procurorului de a „porni orice acțiune civilă, ori de câte ori este necesar, pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor care beneficiază de consiliere judiciară sau tutelă specială și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres

¹⁷ A se vedea art. 43 alin. (1) lit. b) C. civ. (modificat de art. 7 pct. 5 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022).

¹⁸ A se vedea art. 137 coroborat cu art. 171 alin. (2) C. civ. (modificat de art. 7 pct. 29 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022).

prevăzute de lege”¹⁹. În schimb, în condițiile alin. (2), nimic nu îl împiedică pe procuror să pună concluzii în asemenea cauze, dacă apreciază că este necesar pentru apărarea ordinii de drept, a drepturilor și intereselor cetățenilor. Oricum, după cum vom prezenta într-o altă parte a studiului, participarea procurorului la soluționarea acestor cereri este obligatorie.

În lipsa unor dispoziții legale speciale, cererea petentului va avea cuprinsul prevăzut de art. 530 alin. (1) C. pr. civ., adică va indica „numele, prenumele și domiciliul sau, după caz, denumirea și sediul celui care o face și, după împrejurări, ale persoanelor pe care acesta cere să fie chemate înaintea instanței, obiectul, motivarea acesteia și semnătura”. După cum s-a remarcat în doctrină²⁰, unele elemente ale cererii constituie și exigențe ale cererii de chemare în judecată (art. 194 C. pr. civ.), dar și a oricăror cereri adresate instanțelor de judecată (art. 148 C. pr. civ.). Sunt circumscrise acestora numele, prenumele și domiciliul petentului, obiectul cererii, motivarea și semnătura petentului.

În cazul cererii de încuviințare a mandatului de ocrotire nu se pune problema ca aceasta să cuprindă denumirea și sediul petentului, întrucât calitatea de mandatar și, prin urmare, aceea de titular al cererii, o poate avea doar o persoană fizică. Chiar dacă reglementările consacrate mandatului de ocrotire nu prevăd expres condiția ca mandatarul să fie o persoană fizică, există suficiente argumente în acest sens: nu poate avea calitatea de mandatar persoana aflată în una dintre situațiile prevăzute de art. 113 C. civ.²¹. [art. 2092¹ alin. (2)]; când întinderea mandatului este îndoielnică, mandatarul îl interpretează conform regulilor privitoare la tutela specială a majorului [art. 2029⁴]; mandatul de ocrotire trebuie să asigure, printre altele, bunăstarea mandantului [art. 2092¹ alin. (1), art. 2092⁵ alin. (1)]; mandatul de ocrotire încetează prin moartea mandatarului [art. 2030 alin. (1) lit. c)].

Cererea poate cuprinde și datele de identitate ale persoanelor pe care petentul cere să fie chemate în fața instanței de judecată. Spre exemplu, poate fi chemat în fața instanței de judecată beneficiarul mandatului de ocrotire. Dacă acesta este copil în vârstă de 10 ani, participarea lui la judecată este obligatorie pentru a-și exprima opinia și a fi ascultat în legătură cu mandatul de ocrotire al cărui beneficiar

¹⁹ Art. 92 alin. (1) C. pr. civ. a fost modificat de art. 8 pct. 3 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022.

²⁰ A se vedea I. Leș, *op. cit.*, p. 950.

²¹ Art. 113 alin. (1) C. civ. stabilește cazurile de incompatibilitate a persoanei fizice cu calitatea de tutore. Alin. (2) prevede că, dacă una din împrejurările prevăzute la alin. (1) apare ori este descoperită în timpul tutelei, tutorele va fi îndepărtat, respectându-se aceeași procedură ca la numirea lui. Întrucât art. 2029¹ alin. (2) C. civ. face trimitere la art. 113 C. civ. în integralitatea lui, se poate concluziona că, în situația în care o asemenea situație apare ori este descoperită după încuviințarea mandatului de ocrotire, mandatarul va fi revocat de către instanța de tutelă (îndepărtat). Subliniem că, în condițiile art. 2031 alin. (4) C. civ., mandantul îl poate revoca pe mandatar, însă numai până la încuviințarea mandatului de ocrotire de către instanța de tutelă.

este și persoana mandatarului²². De asemenea, poate fi chemată în fața instanței persoana desemnată de mandant căreia mandatarul urmează să-i dea socoteală²³.

Obiectul cererii este chiar încuviințarea mandatului de ocrotire.

Art. 530 C. pr. civ. se referă generic la motivarea cererii. Prin urmare, aceasta va trebui realizată atât în fapt, cât și în drept. În dreptul comun, la care face trimitere art. 536 C. pr. civ., cererea de chemare în judecată trebuie să cuprindă „arătarea motivelor de fapt și de drept pe care se întemeiază”, conform art. 194 lit. d) C. pr. civ.

Cererea este însoțită de următoarele documente: „o copie a contractului de mandat de ocrotire” [lit. a)]; „rapoartele de evaluare medicală și psihologică având cuprinsul prevăzut la art. 938 alin. (6) și, dacă este cazul, referatul prevăzut la art. 938 alin. (3), întocmite cu cel mult două luni înainte de data sesizării instanței [lit. b)]; în cazul prevăzut la art. 114 alin. (6) din Codul civil, certificatul de deces al mandantului sau, după caz, dovezile privitoare la motivele pentru care acesta nu își mai poate îndeplini sarcina tutelei față de beneficiarul contractului de mandat de ocrotire, precum și o copie a hotărârii prin care cu privire la acesta a fost instituită tutela specială” [lit. c)]²⁴. În mod just s-a remarcat în doctrină că prezentarea acestor acte „este firească având în vedere necesitatea unei edificări ample a instanței de tutelă asupra temeiniciei și legalității cererii de încuviințare a mandatului”²⁵.

Chiar dacă art. 943² C. pr. civ. nu prevede, pentru identitate de rațiune, cererea va fi însoțită și de o copie a încuviințării ocrotitorului legal în cazul în care, în condițiile art. 2029¹ alin. (1) C. civ., mandatul de ocrotire este dat de către o persoană fizică majoră care beneficiază de consiliere judiciară²⁶. Ocrotitorul legal al acestei persoane este tutorele, conform art. 170 alin. (1) C. civ.²⁷.

²² A se vedea: art. 264 C. civ.; art. 29 din Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 557 din 23 iunie 2004 și republicată în nr. 159 din 5 martie 2010).

²³ A se vedea art. 2092² alin. (2) C. civ.

²⁴ Semnalăm existența unei greșeli de redactare a părții finale a art. 943² lit. c) C. pr. civ.: „o copie a hotărârii prin care cu privire la acesta a fost instituită tutela specială”. Considerăm că exprimarea corectă este „o copie a hotărârii prin care a fost instituită tutela specială cu privire la acesta”, adică a mandantului. Referirea textului doar la măsura tutelei speciale este în acord cu dispozițiile art. 2029¹ alin. (1) teza a II-a C. civ., care dau posibilitatea persoanei fizice majore beneficiare a măsurii consilierii judiciare să încheie un mandat de ocrotire. Cu toate acestea, atât consilierea judiciară, cât și tutela specială îl aduc pe mandant în situația de a nu putea ocroti altă persoană, întrucât au doar capacitate restrânsă de exercițiu, respectiv nu au capacitate de exercițiu [a se vedea art. 41 alin. (1¹), respectiv art. 43 alin. (1) lit. b) C. civ.].

²⁵ A se vedea I. Leș, *op. cit.*, p. 1436.

²⁶ A se vedea art. 41 alin. (2) C. civ.

²⁷ Potrivit art. 170 alin. (2) C. civ., „în lipsa unui tutore desemnat, instanța de tutelă numește cu prioritate în această calitate, dacă nu se opun motive întemeiate, soțul, părintele, o rudă, un afin, un prieten sau o persoană care locuiește cu cel ocrotit dacă acesta din urmă are legături strânse și stabile cu ocrotitul, în stare să îndeplinească această sarcină, ținând seama de legăturile de afecțiune, de relațiile personale, de condițiile materiale, de garanțiile morale pe care le prezintă cel chemat să fie

Art. 938 C. pr. civ., fiind plasat în contextul dispozițiilor consacrate procedurii de instituire a măsurii consilierii judiciare și a tutelei speciale (art. 936-943), reglementează măsurile prelabile pe care instanța le dispune înainte de a intra în dezbaterea cererii. Printre acestea, este și întocmirea rapoartelor de evaluare medicală și psihologică a persoanei a cărei ocrotire se solicită [alin. (6)]²⁸, precum și a unui referat întocmit de instituția sanitară în care este internată persoana respectivă [alin. (3)]. Raportul de evaluare medicală²⁹ și cel de evaluare psihologică³⁰ trebuie să cuprindă „referiri la natura și gradul de severitate al afecțiunii psihice și la evoluția previzibilă a acesteia, la amploarea nevoilor sale și la celelalte circumstanțe în care se găsește, precum și mențiuni privind necesitatea și oportunitatea instituirii unei măsuri de ocrotire”.

Reiterez că art. 114 alin. (6) C. civ. reglementează condițiile în care părintele poate să încheie un contract mandat de ocrotire cu privire la îngrijirea copilului său pentru situația în care decedează sau nu își mai poate îndeplini sarcina tutelei: are capacitate deplină de exercițiu; exercită autoritatea părintească asupra copilului său minor sau este tutorele copilului său major cu privire la care a fost instituită tutela specială. Această posibilitate o au și rudele de până la gradul al doilea inclusiv, care sunt tutori ai minorului sau ai majorului care beneficiază de tutelă specială.

4. Măsuri prelabile

Art. 943³ C. pr. civ. este consacrat unor măsuri prelabile, și anume: comunicarea cererii; verificarea dacă mandatul de ocrotire nu este revocat; luarea unor măsuri provizorii.

tutore, precum și de apropierea domiciliilor sau reședințelor” (art. 170 C. civ. a fost modificat de art. 7 pct. 28 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022). În situația în care niciuna dintre aceste persoane nu își poate asuma tutela, instanța de tutelă numește un reprezentant personal care a dobândit această calitate în condițiile legii speciale, conform alin. (3). Dispozițiile art. 170 alin. (3) C. civ. vor intra în vigoare la data prevăzută de legea specială privind reprezentantul personal [art. 26 alin. (2) din Legea nr. 140/2022].

²⁸ În aplicarea dispozițiilor art. 23 din Legea nr. 140/2022 și luând în considerare prevederile art. 938 alin. (6) C. pr. civ., ministrul Sănătății și ministrul Muncii și Solidarității Sociale au adoptat Ordinul nr. 3423/2128/2022 din 11 noiembrie 2022 privind aprobarea metodologiei și a raportului de evaluare medicală și psihologică a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale în contextul dispunerii, prelungirii, înlocuirii sau ridicării măsurii de ocrotire (publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 1128 din 23 noiembrie 2022).

²⁹ Pentru detalii privind evaluarea medicală, a se vedea art. 3 și urm. din Metodologia de evaluare medicală a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale în contextul dispunerii, prelungirii, înlocuirii sau ridicării măsurii de ocrotire.

³⁰ Pentru detalii privind evaluarea psihologică, a se vedea art. 3 și urm. din Metodologia de evaluare psihologică a persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale în contextul dispunerii, prelungirii, înlocuirii sau ridicării măsurii de ocrotire.

Cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire și înscrisurile anexate se comunică în copie mandantului sau, după caz, beneficiarului mandatului de ocrotire, procurorului, unei persoane din familia mandantului și persoanei desemnate în contract față de care urmează să fie îndeplinită obligația mandatarului de a da socoteală.

Comunicarea cererii și a înscrisurilor ce o însoțesc către mandant intervine în situația în care, la data sesizării instanței de judecată, acesta este în viață însă, din diverse motive, nu se poate îngriji singur de persoana sa ori să-și administreze bunurile. În schimb, comunicarea către beneficiar este condiționată de împrejurarea că mandatul este dat pentru situația în care mandantul nu poate îngriji de persoana și bunurile copilului minor aflat sub autoritatea sa ori este tutorele copilului său major beneficiar al tutelei speciale ori a decedat.

Comunicarea către procuror este în consens cu dispozițiile art. 943⁴ alin. (2) C. pr. civ., care prevăd că soluționarea cererii se face cu participarea procurorului. Finalitatea comunicării cererii și a copiilor anexate este de a crea condiții ca procurorul să participe la soluționarea cererii în cunoștință de cauză.

Cerința comunicării cererii unui membru din familia mandantului se impune și în situația în care comunicarea s-a făcut către mandant. Concluzia se desprinde fără dificultate din interpretarea literală a textului. Fiind vorba despre un membru din familia mandantului, acesta poate fi soțul mandantului ori un copil al acestuia³¹.

Comunicarea cererii persoanei căreia mandatarul este îndatorat să-i dea socoteală este rațională, întrucât îi oferă posibilitatea de a cunoaște clauzele contractului de mandat de protecție și, implicit, frecvența și conținutul îndatoririi mandatarului de a da socoteală. Dacă mandantul nu a desemnat o asemenea persoană, aceasta va fi desemnată de către instanța de tutelă, cu ocazia încuviințării mandatului de ocrotire.

Art. 2033 C. civ., fiind plasat în contextul dispozițiilor consacrate încetării contractului de mandat (art. 2030-2038), reglementează publicitatea „revocării procurii speciale notariale”. În concret, potrivit alin. (1), „dacă procura a fost dată în formă autentică notarială, în vederea informării terților, notarul public căruia i se solicită să autentifice revocarea unei asemenea procuri este obligat să transmită, de îndată, revocarea către Registrul național notarial, ținut în format electronic, potrivit legii”. Expresia „registrul național notarial” este generică, întrucât la nivelul Uniunii Notarilor Publici din România funcționează mai multe registre,

³¹ Potrivit art. 4 lit. b) din Legea nr. 272/2004, familia cuprinde „părinții și copiii acestora”. Acest text nu este riguros, întrucât, în condițiile art. 48 alin. (1) din Constituție, familia nu este raportată la părinți, ci la soți și copiii acestora (pentru o critică în acest sens, a se vedea T. Bodoască, *Dreptul familiei*, ediția a 5-a, revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2021, p. 14).

între care și „Registrul național notarial de evidență a procurilor și revocărilor acestora”³².

În tot cursul procedurii de încuviințare a mandatului de ocrotire, instanța de tutelă poate lua măsuri provizorii cerute de interesele mandantului sau, după caz, a beneficiarului acestui contract, putând chiar să numească un curator special. Instanța îl numește cu prioritate în această calitate pe mandatarul din contractul de mandat de ocrotire, conform art. 943³ alin. (4) C. pr. civ. Numirea acestui curator special constituie o aplicație *in concreto* a dispozițiilor art. 109 C. civ., conform cărora „ocrotirea persoanei fizice prin curatelă are loc numai în cazurile și condițiile prevăzute de lege”. Fiind special, curatorul va avea numai îndatoririle expres și limitativ stabilite de către instanța de tutelă. Rolul acestui curator încetează începând cu data la care instanța de tutelă soluționează cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire.

Se pune problema dacă acest curator poate rămâne în funcție după data la care instanța de tutelă a respins cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire. În opinia noastră, răspunsul este negativ, indiferent dacă soluția este de admitere ori de respingere a cererii de încuviințare a mandatului. În primul rând, art. 943⁴ alin. (4) C. pr. civ. permite luarea acestei măsuri „în tot cursul procedurii”, adică în intervalul de timp cuprins între sesizarea instanței de tutelă și soluționarea cererii. *Per a contrario*, rămânerea curatorului special în funcție după încetarea procedurii nu are suport legal. În al doilea rând, în condițiile art. 109 C. civ., ocrotirea persoanei fizice prin curatelă are loc numai în cazurile și condițiile prevăzute de lege. Cazul prevăzut de art. 943⁴ alin. (4) C. pr. civ. este „în cursul procedurii” și, nicidecum unul situat în afara procedurii de încuviințare a mandatului de ocrotire.

³² Potrivit art. 164 alin. (1) din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și activității notariale (publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 92 din 16 mai 1995 și republicată în nr. 237 din 19 martie 2018), la nivelul Uniunii Notarilor Publici din România funcționează următoarele registre: „Registrul național notarial de evidență a succesiunilor (RNNEs), în care se înregistrează cauzele succesoriale privind cetățenii români, străini sau apatrizi cu ultimul domiciliu în străinătate, de pe urma cărora au rămas bunuri în România” [lit. a)]; „Registrul național notarial de evidență a liberalităților (RNNEL), în care se înregistrează toate actele de donație, dispozițiile testamentare, revocarea lor, precum și retractarea revocării acestora” [lit. b)]; „Registrul național notarial de evidență a opțiunilor succesoriale (RNNEOS), în care se înregistrează toate actele notariale referitoare la acceptarea, respectiv renunțarea la moștenire” [lit. c)]; „Registrul național notarial de evidență a procurilor și revocărilor acestora (RNNEPR), în care se înregistrează procurile/mandatele date în scopul încheierii de acte și îndeplinirii de proceduri notariale, precum și actele de revocare a acestora” [lit. d)]; „Registrul național notarial al regimurilor matrimoniale (RNNRM), în care se înscrie, pentru opozabilitate față de terți, regimul matrimonial ales de soți” [lit. e)]; „Registrul național notarial de evidență a creditorilor persoanelor fizice și a opozițiilor la efectuarea partajului succesoral (RNNEC), în care se înscriu, pentru opozabilitate față de terți, cererile creditorilor cu privire la creanțele pe care le au față de o persoană fizică” [lit. f)]; „Registrul național de evidență a măsurilor de sprijin și ocrotire luate de notarul public și instanța de tutelă” [lit. g)].

5. Soluționarea cererii de încuviințare a mandatului de ocrotire

Art. 943⁴ C. pr. civ. stabilește reguli speciale cu privire la soluționarea cererii de încuviințare a mandatului de ocrotire, și anume: soluționarea cererii în sala de consiliu cu citarea mandantului sau, după caz, a beneficiarului mandatului de ocrotire și a mandatarului [alin. (1)]; participarea procurorului la soluționarea cererii [alin. (2)]; ascultarea mandantului sau, după caz, a beneficiarului mandatului [alin. (3)]; verificarea dacă mandantul a desemnat persoana căreia mandatarul trebuie să îi dea socoteală [alin. (4)]; informarea persoanei ocrotite asupra desfășurării procedurii judiciare și a măsurilor luate cu privire la persoana și bunurile sale [943⁴ alin. (5)]; soluționarea cererii prin încheiere [alin. (6)].

Precizarea referitoare la soluționarea cauzei în sala de consiliu este inutilă, întrucât dublează regula din dreptul comun, prevăzută de art. 532 alin. (1) teza I C. pr. civ.

Obligația instanței de tutelă de a cita mandantul și mandatarul este firească, deoarece aceștia sunt părțile din raportul juridic de drept substanțial care a generat activitatea judiciară. Subliniem că, în dreptul comun, art. 532 alin. (1) C. pr. civ. obligă instanța de judecată să citeze petentul și persoanele arătate în cerere, însă numai dacă „legea o impune”. Evident, în cazul analizat, mandatarul are rolul de petent, iar mandantul și, după caz, beneficiarul mandatului de ocrotire sunt persoane arătate în cerere. Citarea mandantului și, după caz, a beneficiarului mandatului de ocrotire este justificată de împrejurarea că măsura de ocrotire se răsfrânge asupra persoanei și bunurilor lor.

Art. 943⁴ alin. (4) C. pr. civ. nu obligă instanța de tutelă să asculte și mandatarul, ci doar mandantul sau, după caz, beneficiarul mandatului de ocrotire. Chiar și în aceste condiții, în realizarea rolului ei activ, instanța îl poate asculta și pe mandatar. Ascultarea acestuia este necesară din perspectiva atribuțiilor asumate prin mandatul de ocrotire cu privire la persoana și bunurile mandantului sau, după caz, a beneficiarului acestui mandat. Cu ocazia ascultării, instanța de tutelă are posibilitatea să se edifice asupra faptului că mandatarul este cea mai potrivită persoană pentru ocrotirea, pe această cale, a mandantului sau, după caz, a beneficiarului mandatului de ocrotire.

Citarea mandantului sau, după caz, a beneficiarului mandatului de ocrotire și a mandatarului se face „în termen scurt”. Legiuitorul s-a abținut să explice ce se înțelege prin această expresie. Prin urmare, rămâne la aprecierea instanței de judecată stabilirea în concret a termenului în care aceste persoane sunt citate. Facem precizarea că, potrivit art. 107 alin. (2) C. civ., în cauzele prevăzute de Codul civil privind ocrotirea persoanei fizice instanța de tutelă este obligată să le soluționeze „de îndată”, adică imediat, fără întârziere.

Obligativitatea participării procurorului la soluționarea cererii denotă importanța pe care legiuitorului o acordă acestei inedite măsuri de ocrotire. În acest caz,

participarea procurorului se prezintă ca o modalitate de intervenție obligatorie a acestuia în procesul civil. Neparticiparea procurorului determină nulitatea absolută a hotărârii³³, conform art. 92 alin. (3) C. pr. civ.

În cadrul soluționării cererii, instanța de tutelă verifică dacă mandantul a desemnat prin contract persoana căreia mandatarul îi va da socoteală. Dacă mandantul nu a desemnat o asemenea persoană, aceasta va fi desemnată de către instanța de tutelă³⁴. Desemnarea se face cu acordul persoanei respective. Instanța de tutelă va stabili și frecvența îndeplinirii acestei obligații, care nu poate fi mai mare de trei ani. Fiind în prezența unei limite legale, în situația în care persoana a fost desemnată prin contract, însă frecvența îndeplinirii obligației este mai mare de trei ani, instanța de tutelă, după ce pune această chestiune în discuția mandantului și mandatarului, o va reduce corespunzător.

Art. 943⁴ alin. (5) C. pr. civ. prevede că „dispozițiile art. 940 alin. (7) rămân aplicabile”. Prin urmare, pe întreaga durată a procedurii, instanța de tutelă este obligată să informeze mandantul sau, după caz, beneficiarul mandatului de ocrotire, în modalități adaptate stării lor, despre desfășurarea procedurii judiciare, precum și despre luarea oricărei măsuri cu privire la persoana și bunurile sale. Spre exemplu, în îndeplinirea acestei obligații, instanța de tutelă va informa mandantul sau, după caz, beneficiarul mandatului de ocrotire despre numirea curatorului special sau despre desemnarea persoanei căreia mandatarul va da socoteală și frecvența îndeplinirii acestei îndatoriri.

Sub rezerva că sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege, instanța de tutelă soluționează cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire prin încheiere, conform art. 943⁴ alin. (6) C. pr. civ. Această dispoziție este inutilă, întrucât dublează prevederile art. 533 C. pr. civ. care, în dreptul comun, dispun că „instanța se pronunță prin încheiere, în raport cu toate împrejurările de fapt și de drept ale cauzei, chiar dacă nu au fost invocate în cerere sau pe parcursul procedurii”. În acord cu cele exprimate în doctrină, această soluție se impune atât în cazul în care cererea este admisă, cât și atunci când este respinsă³⁵.

6. Calea de atac împotriva încheierii prin care s-a soluționat cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire

Potrivit art. 943⁵ C. pr. civ., „încheierea prin care s-a soluționat cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire este supusă numai apelului” (s.n.). Și această normă este inutilă, întrucât dublează dispozițiile art. 534 alin. (2) C. pr. civ.

³³ A se vedea I. Leș, *op. cit.*, p. 1437.

³⁴ Această obligație a instanței de tutelă este prevăzută și de art. 2029² alin. (2) teza a II-a C. civ., fiind generat, astfel, un paralelism.

³⁵ A se vedea I. Leș, *op. cit.*, p. 952.

Inutilitatea dispozițiilor art. 943⁵ C. pr. civ. poate fi analizată și în funcție de prevederile art. 483 alin. (2) C. pr. civ., conform cărora nu sunt supuse recursului, printre altele, hotărârile pronunțate în cererile prevăzute de art. 94 pct. 1 lit. a)-j)³⁶ C. pr. civ. Într-adevăr, în condițiile art. 943⁵ C. pr. civ., interpretat *per a contrario*, încheierea prin care este soluționată această cerere nu este supusă recursului și nici căilor extraordinare de atac de retractare (contestația în anulare și revizuirea)³⁶. Concluzia este susținută convingător de interpretarea literală a art. 943⁵ și art. 934 alin. (2) teza I C. pr. civ.³⁷.

Calea de atac a apelului este deschisă indiferent de faptul că încheierea este de admitere sau de respingere a cererii de încuviințare a mandatului de ocrotire.

În lipsa unor dispoziții speciale, apelul împotriva acestei încheierii este supus dispozițiilor art. 534 C. pr. civ., și anume: termenul de apel curge de la pronunțare, pentru cei care au fost prezenți la ultima ședință de judecată, și de la comunicare, pentru cei care au lipsit; când termenul de apel curge de la data la care persoana a luat la cunoștință de încheiere nu poate fi introdus mai târziu de un an de la data pronunțării; apelul poate fi făcut de orice persoană interesată, chiar dacă nu a fost citată la soluționarea cererii; judecarea apelului în sala de consiliu. Atât art. 943⁵, cât și art. 534 C. pr. civ. nu stabilesc termenul de apel și nici instanța competentă să-l soluționeze. Prin urmare, sunt incidente normele corespunzătoare din cadrul procedurii contencioase. În concret, termenul de apel este de 30 de zile de la comunicarea hotărârii, dacă legea nu dispune altfel". Evident, în condițiile art. 534 alin. (3) C. pr. civ., termenul de 30 de zile curge de la pronunțarea încheierii, pentru cei prezenți la ultima ședință de judecată, și de la comunicare, pentru cei care au lipsit.

Conform art. 534 alin. (1) C. pr. civ., încheierea pronunțată în materie necontencioasă este executorie, indiferent că este de admitere sau de respingere a cererii, În alți termeni, suntem în prezența unei hotărâri judecătorești executorii de drept³⁸.

Fiind supusă numai apelului, încheierea pronunțată în soluționarea cererii de încuviințare a mandatului de ocrotire devine definitivă dacă nu a fost atacată cu apel sau, apelată fiind, acesta a fost respins³⁹ ori s-a perimat⁴⁰.

³⁶ Ibidem, p. 953.

³⁷ În doctrină sunt aduse și alte argumente, și anume: cele două căi de atac sunt deschise numai împotriva hotărârilor judecătorești propriu-zise și care sunt definitive; încheierile din materie necontencioasă nu se bucură de autoritate de lucru judecat, motiv pentru care judecătorul poate reveni asupra măsurilor luate. Prin urmare, exercitarea căilor de atac de retractare este lipsită de interes (a se vedea I. Leș, *op. cit.*, pp. 953-954).

³⁸ Ibidem, p. 1437.

³⁹ A se vedea art. 634 alin. (1) pct. 3 și 4 C. pr. civ.

⁴⁰ A se vedea art. 422 alin. (1) C. pr. civ.

7. Comunicarea hotărârii

Art. 943⁶ C. pr. civ., având denumirea marginală „comunicarea hotărârii”, stabilește reguli pentru comunicarea dispozitivului încheierii prin care a fost încuviințat mandatul de ocrotire și încetarea de drept a curatelei speciale în situația în care cererea de încuviințare a mandatului este respinsă.

În speță, dispozitivul încheierii prin care a fost încuviințat mandatul de ocrotire este comunicat, de îndată, în copie legalizată autorităților prevăzute de art. 941 alin. (1) C. pr. civ., și anume: serviciului public comunitar local de evidență a persoanelor la care este înregistrată nașterea persoanei ocrotite, pentru a se face mențiune pe marginea actului de naștere al persoanei ocrotite; serviciului sanitar competent, pentru ca acesta să instituie asupra persoanei ocrotite, potrivit legii, măsuri de supraveghere; biroului de cadastru și de publicitate imobiliară competent, pentru notarea în cartea funciară, când este cazul; registrului comerțului, dacă persoana ocrotită este profesionist; registrului național de evidență a măsurilor de sprijin și ocrotire luate de notarul public și instanța de tutelă, ținut de Uniunea Notarilor Publici din România. Dispozitivul încheierii este comunicat și notarului public care a autentificat mandatul de ocrotire.

În situația în care în timpul procedurii de soluționare a cererii de încuviințare a mandatului de ocrotire mandantul sau, după caz, beneficiarul mandatului de ocrotire își schimbă domiciliul, hotărârea nu este comunicată și instanței de tutelă în a cărei circumscripție teritorială este situat noul domiciliu. Probabil s-a considerat că această comunicare nu este necesară, deoarece în materie instanța de tutelă nu are și alte atribuții decât cele de încuviințare și revocare a mandatului de ocrotire. Cu toate acestea, în condițiile art. 2029⁴ și art. 2029⁵ C. civ., mandatarul poate îndeplini funcția de tutore față de mandant sau, după caz, persoana beneficiară a mandatului de ocrotire. Prin urmare, în acest caz devin incidente dispozițiile art. 151 C. civ. referitoare la controlul instanței de tutelă asupra „modului în care tutorele și consiliul de familie își îndeplinesc atribuțiile cu privire la minor și bunurile acestuia”. Această atribuțiune revine instanței de tutelă și în cazul persoanei majore beneficiare a măsurii consilierii judiciare sau a tutelei speciale, conform art. 171 C. civ. Pentru evitarea interpretărilor diverse pe această temă, considerăm oportună completarea art. 941 alin. (1) C. pr. civ. cu o nouă literă care să instituie obligația instanței care a instituit măsura de ocrotire de a comunica dispozitivul hotărârii definitive și „instanței de tutelă în a cărei circumscripție teritorială este situat domiciliul actual al persoanei ocrotite”.

În situația în care cererea de încuviințare a mandatului de ocrotire este respinsă, curatela specială instituită pe durata soluționării acesteia încetează de drept

8. Revocarea mandatului de ocrotire încuviințat

Din punct de vedere substanțial, revocarea mandatului de ocrotire este o modalitate de încetare a acestuia⁴¹, fiind reglementată de art. 2029¹⁰ alin. (3) și art. 2030 alin. (2) C. civ.⁴². Astfel, mandantul redevenit capabil poate revoca oricând mandatul. De asemenea, orice persoană dintre cele prevăzute la art. 111 C. civ.⁴³, poate să solicite instanței de tutelă să dispună, printre altele, revocarea mandatului de ocrotire, dacă mandatul nu este executat corespunzător.

Sub aspect procedural, potrivit art. 943⁷ C. pr. civ., „cererea de revocare a mandatului de ocrotire încuviințat se judecă potrivit dispozițiilor cuprinse în acest capitol”, în speță art. 943¹-943⁶ C. pr. civ.

Considerăm că art. 2029¹⁰ alin. (3) C. civ. este necorelat cu art. 943⁷ C. pr. civ. În realitate, mandantul redevenit capabil poate cere oricând instanței de tutelă să dispună revocarea mandatului de ocrotire.

Se pune problema instanței de tutelă competente teritorial în situația în care după încuviințarea mandatului de ocrotire mandantul sau, după caz, beneficiarul mandatului de ocrotire își schimbă domiciliul în circumscripția teritorială a altei instanțe de judecată. Din moment ce art. 943⁷ C. pr. civ. trimite la „dispozițiile cuprinse în acest capitol”, este incident art. 943¹ C. pr. civ. Prin urmare, cererea de revocare este de competența instanței de tutelă în a cărei circumscripție teritorială este situat actualul domiciliu al mandantului ori, după caz, al beneficiarului mandatului de ocrotire.

⁴¹ În dreptul comun, potrivit art. 2030 alin. (1) C. civ., „pe lângă cauzele generale de încetare a contractelor, mandatul încetează prin oricare dintre următoarele moduri”: „revocarea sa de către mandant” [lit. a)]; „renunțarea mandatarului” [lit. b)]; „moartea, incapacitatea sau falimentul mandantului ori a mandatarului. Cu toate acestea, atunci când are ca obiect încheierea unor acte succesive în cadrul unei activități cu caracter de continuitate, mandatul nu încetează dacă această activitate este în curs de desfășurare, cu respectarea dreptului de revocare sau renunțare al părților ori al moștenitorilor acestora” [lit. c)].

⁴² Art. 2030 C. civ. a fost modificat de art. 7 pct. 73 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022.

⁴³ Art. 111 C. civ. stabilește categoriile de persoane, instituții și autorități obligate să anunțe instanța de tutelă despre existența unui minor lipsit de îngrijire părintească în cazurile prevăzute de art. 110 C. civ. Adaptându-le la situația analizată, acestea sunt următoarele: persoanele apropiate mandantului sau, după caz, beneficiarului mandatului de ocrotire, precum și administratorii și locatarii casei în care locuiește acesta [lit. a)]; serviciul public comunitar local de evidență a persoanelor care a înregistrat nașterea persoanei și notarul public care a instrumentat mandatul de ocrotire [lit. b)]; instanțele judecătorești [lit. c)]; procurorul, autoritățile administrației publice locale, instituțiile de ocrotire, precum orice altă persoană [lit. d)]. Lit. d) a fost completată de art. 7 pct. 15 al Capitolului II din Legea nr. 140/2022 prin adăugarea procurorului.

ASPECTE CONTROVERSATE PRIVIND PLÂNGEREA PREALABILĂ CA MOD DE SESIZARE A ORGANULUI DE URMĂRIRE PENALĂ

Asist. univ. dr., av. **Ioana PĂCURARIU**

Abstract

The preliminary complaint as the main notification addressed to the criminal investigation body, has an autonomous character and cannot be replaced by the other ways of notification, whether they are the main ones.

The work exposes the controversial issues, consisting of: what is the nature of the prior complaint; who can be the owner of the notification; what is the term in which it can be entered; how to proceed if the legal classification of the crime changes; shows the procedure followed by the criminal investigation body in the case of the flagrant crime for which this notification is necessary; explains what the indivisibility of the prior complaint consists of; sets out how it is possible to withdraw the prior complaint and answers the question of whether excessive formality is necessary for a referral to be considered a prior complaint.

In this article, I have presented the vision of doctrine, judicial practice as well as personal opinions regarding the problems raised by this type of notification.

Keywords: prior complaint, controversial aspects, content, owner of the notification, change of legal framework, indivisible character.

I. Aspecte introductive

Sesizarea poate fi definită ca un mijloc prin care organul de urmărire penală ia cunoștință de comiterea unei infracțiuni, și totodată, dacă este realizată în modurile prevăzute de lege, reprezintă și un act procesual care are ca efect juridic obligația organului de urmărire penală de a dispune cu privire la declanșarea sau nu a procesului penal pentru infracțiunea cu care a fost sesizat¹.

¹ N. Volonciu, A.S. Uzlău (coord.), V. Văduva, *Noul Cod de procedură penală comentat*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 719.

Existența sesizării este vitală, după cum s-a constatat în doctrină², principiul legalității procesului penal impune ca orice organ judiciar să nu poată începe și desfășura activitatea procedurală proprie fără o sesizare. Organele de urmărire penală pot acționa și desfășura activitățile necesare pentru soluționarea cauzei doar în baza unui act de sesizare, astfel putându-se elimina și controla eventualele abuzuri ce ar putea fi comise.

Sesizarea organelor de urmărire penală este reglementată în Capitolul II al Părții speciale a Codului de procedură penală în articolele 288-298.

Articolul 288 C. proc. pen. expune care sunt modurile de sesizare ale organelor de urmărire penală, respectiv: plângerea, denunțul, actele încheiate de alte organe de constatare prevăzute de lege, sesizarea din oficiu, plângerea prealabilă, sesizarea formulată de persoana prevăzută de lege, autorizarea organului prevăzut de lege și sesizarea comandantului doar în cazurile expres prevăzute de lege.

Plângerea prealabilă este reglementată de art. 295-298 C. proc. pen. și poate fi definită ca acea încunoștințarea făcută de o persoană fizică sau juridică, referitoare la o vătămare ce i s-a cauzat printr-o infracțiune pentru care legea prevede că acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate.

Punerea în mișcare a acțiunii penale se face numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede că este necesară o astfel de plângere.

În acest sens, Codul Penal indică în mod exhaustiv care sunt infracțiunile pentru care persoana vătămată poate să formuleze plângere prealabilă, respectiv:

1. lovirea sau alte violențe;
2. vătămarea corporală din culpă;
3. amenințarea;
4. hărțuirea;
5. violul în formă simplă;
6. agresiunea sexuală în formă simplă;
7. hărțuirea sexuală;
8. violarea de domiciliu;
9. violarea sediului profesional;
10. violarea vieții private;
11. divulgarea secretului profesional;
12. furtul săvârșit între membrii de familie sau de către un minor în paguba tutorelui său, ori de către cel care locuiește împreună cu persoana vătămată sau este găzduit de aceasta;
13. abuzul de încredere;
14. abuzul de încredere prin fraudarea creditorilor;

² *Ibidem*, p. 720; M.C. Boga, *Sesizarea organelor de urmărire penală*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 200.

15. bancruta simplă;
16. bancruta frauduloasă;
17. gestiunea frauduloasă;
18. distrugerea simplă;
19. tulburarea de posesie;
20. asistența și reprezentarea neloială;
21. violarea secretului corespondenței;
22. abandonul de familie;
23. nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului.

Conform doctrinei³, acest act de sesizare este o instituție juridică cu caracter mixt:

- din punct de vedere al dreptului penal, reprezintă o condiție de pedepsibilitate. Prin urmare, lipsa plângerii prealabile, constituie o cauză care înlătură răspunderea penală.

- din punct de vedere al dreptului procesual penal, reprezintă o condiție de procedibilitate, lipsa plângerii prealabile constituie o cauză care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale.

Nu trebuie pus semnul egalității între plângerea penală ca mod de sesizare a organului de urmărire penală și plângerea prealabilă care este, în același timp, o condiție de pedepsibilitate și de procedibilitate. Totodată, cele două se deosebesc și prin faptul că în timp ce plângerea poate fi suplinită printr-un denunț sau o sesizare din oficiu, plângerea prealabilă nu poate fi înlocuită cu nici un alt mod de sesizare.

În cazul acestui mod de sesizare, oficialitatea este înlocuită cu aspecte proprii disponibilității, dar această caracteristică nu se confundă total cu cea specifică procesului civil. Una dintre cele mai importante diferențe este aceea că, spre deosebire de procesul civil, în care persoana interesată are dreptul de a determina limitele cererii de chemare în judecată, în procesul penal, persoana vătămată nu poate determina limitele acțiunii penale declanșate⁴.

Plângerea prealabilă se adresează organului de cercetare penală sau procurorului, potrivit legii și trebuie să cuprindă următoarele elemente:

- numele, prenumele, codul numeric personal, calitatea și domiciliul petiționarului ori, pentru persoane juridice, denumirea, sediul, codul unic de înregistrare, codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerțului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice și contul bancar;
- indicarea reprezentantului legal ori convențional;
- descrierea faptei care formează obiectul plângerii;
- indicarea făptuitorului și a mijloacelor de probă, dacă sunt cunoscute.

³ I. Neagu (coord.), M. Damaschin, A.V. Iugan, *Drept procesual penal. Partea specială. Mapă de seminar*, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 35.

⁴ N. Volonciu, A.S. Uzlău (coord.), V. Văduva, *op. cit.*, p. 736.

II. Aspecte controversate

II.1. Care este natura plângerii prealabile? Este un mijloc de probă?

Plângerea prealabilă nu constituie un mijloc de probă, alături de plângerea penală denunț și procesul-verbal de sesizare din oficiu⁵, ci o sesizare adresată organului de urmărire penală (organ de cercetare penală sau procuror).

Potrivit doctrinei⁶, această trăsătură privește exclusiv sesizarea, înțeleasă ca o modalitate de investire a organului judiciar cu privire la o faptă prevăzută de legea penală, nu și constatările personale ale organului de constatare sau de urmărire penală, cuprinse într-un act complex care îndeplinește în același timp funcția de sesizare și pe cea de constatare conform art. 61 C. proc. pen.

Înscrisurile atașate plângerii prealabile constituie mijloace de probă.

II.2. Cerințe privind conținutul plângerii prealabile

Din conținutul plângerii prealabile trebuie să reiasă clar dorința persoanei vătămate ca făptuitorul, cunoscut de acesta și indicat, să fie tras la răspundere penală⁷.

Nu este necesară o descriere amănunțită a faptei în cuprinsul plângerii prealabile, fiind suficientă și o descriere sumară a acesteia, cu condiția să se poată deduce din această infracțiunea pentru care se solicită tragerea la răspundere penală⁸.

Cu toate acestea este necesar ca fapta reclamată să fie una dintre infracțiunile pentru care este necesară plângerea prealabilă și nu un litigiu civil. Astfel, de exemplu, prin plângere prealabilă adresată organului de urmărire penală, persoana vătămată, în loc să ceară tragerea la răspundere penală a făptuitorului, solicită demolarea lucrărilor executate în spațiile comune, anularea contractului de închiriere încheiat între făptuitor și firma privată, precum și obligarea făptuitorului la plata cheltuielilor necesare reparațiilor, aspecte care se pot solicita doar pe calea unei acțiuni civile separate.

⁵ I. Păcurariu, *Autosesizarea organului de urmărire penală. Lămurirea problemelor controversate care vizează procesul-verbal de sesizare din oficiu*, în *Revista Acta Universitatis Lucian Blaga*, nr. 2/2022, edit. Universul Juridic, București, p. 110.

⁶ M. Udroi (coord.), M. Bulancea, *Codul de procedură penală, Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 833.

⁷ A. Zărafiu, *Procedură penală. Partea generală. Partea specială*, Ediția 2, Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 342.

⁸ V. Pușcașu, C. Ghigheci, *Proceduri penale. Urmărirea penală. Judecătoria de drepturi și libertăți. Judecătoria de cameră preliminară*, Vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2017, p. 51.

II.3. Titularul plângerii prealabile

Plângerea prealabilă se poate face personal sau prin mandatar. Mandatul trebuie să fie special, iar procura rămâne atașată plângerii.

Dacă este formulată în scris, plângerea prealabilă trebuie semnată de persoana vătămată sau de mandatar.

Plângerea prealabilă în formă electronică îndeplinește condițiile de formă numai dacă este certificată prin semnătură electronică, în conformitate cu prevederile legale.

Plângerea prealabilă formulată oral se consemnează într-un proces-verbal de către organul care o primește.

Pentru persoana lipsită de capacitatea de exercițiu, plângerea se face de reprezentantul său legal. Persoana cu capacitate de exercițiu restrânsă poate face plângere cu încuviințarea persoanelor prevăzute de legea civilă.

Pot avea calitatea de reprezentant legal următoarele persoane sau instituții: părinții, tutorele, curatorul, instanța de tutelă sau de familie.

Pot fi reprezentate legal persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă. Persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sunt: minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani, precum și persoanele care beneficiază de măsura tutelei speciale, conform art. 43 alin. (1) C. civ. Iar cele cu capacitate de exercițiu restrânsă sunt minorii care au împlinit vârsta de 14 ani, după cum dispune art. 41 alin. (1) C. civ., iar potrivit alin. (1)⁹ al aceluiași articol, precum și persoanele care beneficiază de consiliere judiciară.

În cazul în care făptuitorul este persoana care reprezintă legal sau încuviințează actele persoanei vătămate fizice sau juridice, acțiunea penală se pune în mișcare și din oficiu.

Acest act de sesizare nu poate fi formulat prin intermediul substituiților procesuali.

Cu toate acestea, dacă plângerea prealabilă este formulată de o altă persoană, ea va produce efecte dacă este însușită de persoana vătămată în termenul prevăzut de lege⁹.

II.4. Termenul în care plângerea prealabilă trebuie introdusă

Plângerea prealabilă trebuie să fie introdusă în termen de 3 luni din ziua în care persoana vătămată a aflat despre săvârșirea faptei.

Prin cunoașterea faptei se înțelege cunoașterea completă, directă, precisă și certă a acesteia. Nu este suficientă cunoașterea incompletă, simpla bănuială sau

⁹ I. Neagu (coord.), M. Damaschin, A.V. Iugan, *op. cit.*, p. 36.

înștiințarea primită de la un terț, într-un mod care nu impune încrederea prin sine însuși (de exemplu, printr-o scrisoare anonimă) ori prin lipsa de probe¹⁰.

Când persoana vătămată este un minor sau un incapabil, termenul de 3 luni curge de la data când reprezentantul său legal a aflat despre săvârșirea faptei.

În cazul în care făptuitorul este reprezentantul legal al minorului sau al incapabilului, termenul de 3 luni curge de la data numirii unui nou reprezentant legal.

Plângerea prealabilă greșit îndreptată se consideră valabilă, dacă a fost introdusă în termen la organul judiciar necompetent.

Dacă persoana vătămată a decedat sau în cazul persoanei juridice aceasta a fost lichidată, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu. În cazul în care împrejurarea intervine după introducerea plângerii prealabile, procesul va continua, deoarece nu există posibilitatea legală ca o altă persoană să retragă această plângere¹¹.

Termenul de trei luni are un caracter imperativ și peremptoriu, iar nerespectarea sa atrage decăderea.

Plângerea prealabilă formulată tardiv echivalează cu lipsa acesteia, putând conduce la dispunerea soluției clasării sau chiar la pronunțarea soluției încetării procesului penal (ca urmare a schimbării încadrării juridice inițiale).

Este valabilă plângerea prealabilă introdusă inițial, în termen legal, chiar dacă a fost completată după epuizarea acestui termen¹².

În cazul în care persoana vătămată decide să parcurgă procedura medierii, termenul pentru introducerea plângerii prealabile este suspendat pe durata parcurgerii acestei proceduri.

La primirea plângerii prealabile, organul de urmărire penală verifică dacă aceasta îndeplinește condițiile de formă și dacă a fost depusă în termenul prevăzut de lege.

În cazul în care constată că este tardivă, organul de cercetare penală înaintează procurorului actele încheiate împreună cu propunerea de clasare.

Dacă într-o cauză în care s-au făcut acte de urmărire penală se constată că este necesară plângerea prealabilă, organul de urmărire penală cheamă persoana vătămată și o întreabă dacă înțelege să facă plângere. În caz afirmativ, organul de urmărire penală continuă cercetarea. În caz contrar, înaintează procurorului actele încheiate și propunerea de clasare.

Ca regulă generală, un act este considerat ca fiind făcut în termen, dacă este înregistrat înăuntrul termenului prevăzut de lege.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ C. Voicu, A.S. Uzlău, G. Tudor, V. Văduva, *Noul Cod de procedură penală, Ghid de aplicare pentru practicieni*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 335.

¹² Trib. Suprem, s. pen., dec. nr. 1408/1981, în R.R.D., nr. 1/ 1982, p. 65; Trib. Suprem, s. pen., dec. pen., nr. 1572/1979, în R.R.D. nr. 3/1980, p. 73 *apud*. V. Pușcașu, C. Ghigheci, *op. cit.*, p. 53.

De la această regulă, art. 270 alin. (1) prevede trei excepții referitoare la actele depuse la administrația locului de deținere ori la unitatea militară sau la oficiul poștal prin scrisoare recomandată, care vor fi considerate ca făcute în termen dacă au fost depuse înăuntrul termenului. Aceste prevederi conduc, de exemplu, la concluzia că

plângerea prealabilă a fost legal introdusă, prin scrisoare recomandată în ultima zi a termenului legal, chiar dacă înregistrarea la parchet a avut loc după expirarea termenului.

Pentru ipoteza formulării plângerii prealabile prin scrisoare recomandată, procedura atestării termenului se raportează la recipisa eliberată de oficiul poștal, și nu la data înregistrării la organul judiciar.

În cazul plângerii prealabile formulate prin scrisoare simplă, pentru a se stabili dacă a fost introdusă în termen se va verifica data de pe ștampila aplicată pe plic de către funcționarul poștal.

II.5. Schimbarea încadrării juridice

În situația în care instanța de judecată, schimbă încadrarea juridică într-o infracțiune pentru care este necesară plângerea prealabilă, va dispune citarea persoanei vătămate pentru a o întreba dacă dorește să formuleze plângere prealabilă. În caz afirmativ, judecata va continua, iar în caz contrar, instanța va dispune încetarea procesului penal pentru lipsa plângerii prealabile.

În situația schimbării încadrării juridice, momentul care curge termenul de trei luni în care persoana vătămată poate formula plângerea prealabilă nu este data luării la cunoștință de săvârșirea faptei, ci acela al schimbării încadrării juridice de către organul judiciar, de exemplu, în practică s-a constatat că în mod nelegal a procedat organul judiciar care, după schimbarea încadrării juridice dintr-o infracțiune pentru care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu, într-o infracțiune pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, a dispus încetarea procesului penal, constatând că nu există plângere prealabilă, în loc să cheme persoana vătămată și să o întrebe dacă face plângere și, în funcție de răspuns, să continue sau să înceteze procesul penal¹³.

În cazul în care acțiunea penală a fost pusă în mișcare la plângerea prealabilă, iar ulterior fapta a primit o încadrare juridică pentru care nu era necesară plângerea prealabilă, organul de cercetare penală va continua cercetarea, plângerea prealabilă, fiind considerată o simplă plângere¹⁴.

¹³ N. Volonciu, A.S. Uzlău (coord.), V. Văduva, *op. cit.*, p. 747.

¹⁴ *Ibidem*, p. 747.

II.6. Infracțiunea flagrantă pentru care este necesară plângerea prealabilă

În caz de infracțiune flagrantă¹⁵, organul de cercetare penală este obligat să constate săvârșirea acesteia, chiar în lipsa plângerii prealabile.

După constatarea infracțiunii flagrante, organul de urmărire penală cheamă persoana vătămată și, dacă aceasta declară că face plângere prealabilă, începe urmărirea penală. În caz contrar, organul de cercetare penală înaintează procurorului actele încheiate și propunerea de clasare.

II.7. Caracterul indivizibil al plângerii prealabile

Acest mod de sesizare special are un caracter indivizibil, care produce o extindere a plângerii prealabile peste voința persoanei vătămate, sub două aspecte:

1. în cazul în care o faptă a produs o vătămare mai multor persoane, răspunderea penală a făptuitorului este antrenată, chiar dacă plângerea prealabilă provine numai de la una dintre persoanele vătămate, aceasta reprezentând indivizibilitatea activă a plângerii prealabile;

2. dacă la săvârșirea infracțiunii au participat mai mulți făptuitori, plângerea prealabilă introdusă împotriva unuia dintre ei atrage răspunderea penală pentru toți participanții la acea infracțiune, potrivit indivizibilității pasive a plângerii prealabile¹⁶.

II.8. Retragera plângerii prealabile

Dacă persoana vătămată renunță la dreptul său de a solicita exercitarea acțiunii penale, instituția aplicabilă este retragerea plângerii prealabile.

Retragerea plângerii prealabile poate interveni până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive, în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile.

¹⁵ Din punct de vedere etimologic, termenul de „flagrant” derivă din verbul latin *flagro-are* (a arde); în acest sens noțiunea de flagrantă semnifică prinderea făptuitorului în „focul” acțiunii sale sau imediat după săvârșirea infracțiunii.

Pentru ca o infracțiune să poată fi considerată flagrantă este necesară prezența făptuitorului; în absența acestuia indiferent când a fost descoperită, infracțiunea nu poate fi considerată flagrantă.

Există două forme ale stării de flagrantă:

- Flagranța propriu-zisă constând în descoperirea faptei în momentul săvârșirii sau imediat după săvârșire.

- Flagranța prin asimilare sau cvasiflagrantă, constând în considerarea flagrantă și a infracțiunii al cărei făptuitor, imediat după săvârșire, este urmărit de organele de ordine publică și de siguranță națională, de persoana vătămată, de martorii oculari sau de strigătul public ori prezintă urme care justifică suspiciunea rezonabilă că ar fi săvârșit infracțiunea sau este surprins aproape de locul comiterii infracțiunii cu arme, instrumente sau orice alte obiecte de natură a-l presupune participant la infracțiune.

¹⁶ N. Volonciu, A.S. Uzlău (coord.), V. Văduva, *op. cit.*, p. 737.

Retragerea plângerii prealabile trebuie să aibă un caracter explicit, total și necondiționat.

Pentru persoanele lipsite de capacitate de exercițiu, retragerea plângerii prealabile se poate face numai de către reprezentanții lor legali, iar pentru persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă este necesar ca retragerea să se facă cu încuviințarea reprezentantului lor legal.

În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, dar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu în condițiile legii, retragerea plângerii produce efecte numai dacă este însoțită de procuror.

În situația concursului de infracțiuni, toate urmăribile la plângerea prealabilă, dacă plângerea este făcută numai pentru una sau unele dintre ele, numai acestea pot fi urmărite, iar dacă unele dintre faptele concurente sunt urmăribile din oficiu, acestea se vor urmări, indiferent dacă pentru celelalte s-a formulat sau nu plângere prealabilă¹⁷.

II.9. Este necesară îndeplinirea unui formalism excesiv pentru ca o sesizare să fie considerată plângere prealabilă?

Înscrisul intitulat „declarație” scris de organul de poliție și semnat de persoana vătămată are valoarea unei plângeri prealabile, atâta vreme cât în cuprinsul său se descrie modul în care s-a săvârșit fapta, se face referire la inculpat și se solicită tragerea la răspundere penală a acestuia¹⁸.

Legea procesual penală nu cere ca o condiție a validității plângerii existența unui înscris separat, voința persoanei vătămate de a pune în mișcare acțiunea penală în cazul infracțiunilor care se urmăresc la plângerea prealabilă, putând să se manifeste și în cuprinsul declarației date la organul de urmărire penală. Este esențial ca persoana vătămată să fi menționat în declarație toate datele necesare și să fi declarat că dorește ca făptuitorul să fie tras la răspundere penală.

Totodată, și înscrisul intitulat sesizare, memoriu, reclamație sau plângere este considerat plângere prealabilă, atâta timp cât sunt îndeplinite condițiile care vizează conținutul său și este înregistrată în termenul prevăzut de lege.

III. Considerații finale

Plângerea prealabilă nu constituie un mijloc de probă, alături de plângerea penală denunț și procesul-verbal de sesizare din oficiu, ci o sesizare adresată

¹⁷ *Ibidem*, p. 738.

¹⁸ C. A. București, s. a II-a penală, dec. pen. nr. 81/1999. în C XIV, pp. 134-135, în A. Chirilă, *Relevanța penală a plângerii prealabile*, Ed. Universul juridic, București, 2010, p. 142.

organului de urmărire penală. Această sesizare trebuie înțeleasă ca o modalitate de investire a organului judiciar cu privire la o faptă prevăzută de legea penală, nu și constatările personale ale organului de constatare sau de urmărire penală, cuprinse într-un act complex care îndeplinește în același timp funcția de sesizare și pe cea de constatare conform art. 61 C. proc. pen. În schimb, înscrisurile atașate acestei sesizări constituie mijloace de probă.

Din conținutul plângerii prealabile trebuie să reiasă clar dorința persoanei vătămate ca făptuitorul, cunoscut de acesta și indicat, să fie tras la răspundere penală.

Nu este necesară o descriere amănunțită a faptei în cuprinsul plângerii prealabile, fiind suficientă și o descriere sumară a acesteia, cu condiția să se poată deduce din această infracțiunea pentru care se solicită tragerea la răspundere penală.

Cu toate acestea este necesar ca fapta reclamată să fie una dintre infracțiunile pentru care este necesară plângerea prealabilă și nu doar o faptă care să dea naștere unui litigiu civil.

Plângerea prealabilă se poate face personal sau prin mandatar. Mandatul trebuie să fie special, iar procura rămâne atașată plângerii. În schimb, acest act de sesizare nu poate fi formulat prin intermediul substituiților procesuali.

Cu toate acestea, dacă plângerea prealabilă este formulată de o altă persoană, ea va produce efecte dacă este însoțită de persoana vătămată în termenul prevăzut de lege.

Plângerea prealabilă trebuie să fie introdusă în termen de 3 luni din ziua în care persoana vătămată a aflat despre săvârșirea faptei.

Prin cunoașterea faptei se înțelege cunoașterea completă, directă, precisă și certă a acesteia. Nu este suficientă cunoașterea incompletă, simpla bănuială sau înștiințarea primită de la un terț, într-un mod care nu impune încrederea prin sine însuși (de exemplu, printr-o scrisoare anonimă) ori prin lipsa de probe.

Dacă persoana vătămată a decedat sau în cazul persoanei juridice aceasta a fost lichidată, înainte de expirarea termenului prevăzut de lege pentru introducerea plângerii, acțiunea penală poate fi pusă în mișcare din oficiu. În cazul în care împrejurarea intervine după introducerea plângerii prealabile, procesul va continua, deoarece nu există posibilitatea legală ca o altă persoană să retragă această plângere.

Termenul de trei luni are un caracter imperativ și peremptoriu, iar nerespectarea sa atrage decăderea.

Plângerea prealabilă formulată tardiv echivalează cu lipsa acesteia, putând conduce la dispunerea soluției clasării sau chiar la pronunțarea soluției încetării procesului penal (ca urmare a schimbării încadrării juridice inițiale).

Este valabilă plângerea prealabilă introdusă inițial, în termen legal, chiar dacă a fost completată după epuizarea acestui termen.

Pentru ipoteza formulării plângerii prealabile prin scrisoare recomandată, procedura atestării termenului se raportează la recipisa eliberată de oficiul poștal, și nu la data înregistrării la organul judiciar.

În situația în care instanța de judecată, schimbă încadrarea juridică într-o infracțiune pentru care este necesară plângerea prealabilă, va dispune citarea persoanei vătămate pentru a o întreba dacă dorește să formuleze plângere prealabilă. În caz afirmativ, judecata va continua, iar în caz contrar, instanța va dispune încetarea procesului penal pentru lipsa plângerii prealabile.

În cazul în care acțiunea penală a fost pusă în mișcare la plângerea prealabilă, iar ulterior fapta a primit o încadrare juridică pentru care nu era necesară plângerea prealabilă, organul de cercetare penală va continua cercetarea, plângerea prealabilă, fiind considerată o simplă plângere.

În caz de infracțiune flagrantă, organul de cercetare penală este obligat să constate săvârșirea acesteia, chiar în lipsa plângerii prealabile.

După constatarea infracțiunii flagrante, organul de urmărire penală cheamă persoana vătămată și, dacă aceasta declară că face plângere prealabilă, începe urmărirea penală. În caz contrar, organul de cercetare penală înaintează procurorului actele încheiate și propunerea de clasare.

Acest mod de sesizare special are un caracter indivizibil, care produce o extindere a plângerii prealabile peste voința persoanei vătămate, sub două aspecte: activ și pasiv.

Retragerea plângerii prealabile poate interveni până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive, în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile.

Retragerea plângerii prealabile trebuie să aibă un caracter explicit, total și necondiționat.

Nu este necesară îndeplinirea unui formalism excesiv pentru ca o sesizare să fie considerată plângere prealabilă.

Totodată, și înscrisul intitulat declarație, sesizare, memoriu, reclamație sau plângere este considerat plângere prealabilă, atâta timp cât sunt îndeplinite condițiile care vizează conținutul său și este înregistrată în termenul prevăzut de lege.

CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA VICTIMEI INFRAȚIUNII

Lect. univ. dr. Nelu Dorinel POPA

Abstract

The study of the criminal phenomenon cannot be complete if it does not take into account the emergence of victims in addition to offenders, so it is necessary to extend this study to this second "partner of the criminal couple", namely the victim. It is from the interaction between offender and victim that the case of interest to the criminal investigation is born.

A victim typology has been developed in the doctrine which distinguishes the victim's responsibility from that of the offender in criminal acts and ranges from completely innocent to completely guilty. Research by victimologists has developed concepts such as victim precipitation, victim facilitation and victim provocation, which play a role in the commission of the crime.

The trend in victimology also relates to an increasingly realistic and defensible view of two human beings caught in a web of complicated social relationships and human emotions.

This realism means that revenge, which we know to be harmful and destructive, will give way to a more balanced view of victimisation and a community response in which empathy, compassion, tolerance and forgiveness replace the current calls for revenge.

Keywords: *offender, victim, victimology, healing, recovery, reparation, victimization prevention.*

Studiul fenomenului infracțional nu poate fi complet dacă nu este avut în vedere faptul că orice act infracțional aduce de la sine și apariția de victime pe lângă infractori astfel încât este necesar ca acest studiu să fie extins și asupra acestui cel de-al doilea „partener al cuplului penal”, respectiv asupra *victimei*¹. Există câteva excepții de la regula că victima este parte a cuplului penal, sens în care amintim:

- cazurile de *autovictimizare*, în care persoana poate fi în același timp și agresor și victimă (sustragerea de la serviciul militar în timp de război - art. 432 C. pen.)
- *infracțiuni fără victimă* – incestul, art. 377 C. pen.

¹ Nicolae Mitrofan, Voicu Zdrengea, Tudorel Butoi, *Psihologie judiciară*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1992, p. 71.

- cazul *legitimei apărări*, în care *victima potențială* are un rol implicit: prin acțiunea și atitudinea sa, aceasta se transformă în *autor justificat*. Din punctul de vedere al psihologiei sociale, interesul investigativ se îndreaptă deci spre cuplul penal infractor-victimă, căci din interacțiunea lor se naște cazul care interesează ancheta penală

Studiul special al victimei este cu atât mai important cu cât, practic, oricine poate deveni victima unei infracțiuni astfel încât funcția de prevenire materializată în stăvilirea victimizării unor persoane ca urmare a actului infracțional devine o sarcină de bază a organelor judiciare².

a) Victimele infracțiunilor au început să capteze atenția oamenilor de știință după cel de-al doilea război mondial când omenirea a trăit experiența și traumele cauzate de ororile războiului.

Înainte și de-a lungul Evului Mediu (aproximativ din secolul al V-lea până în secolul al XVI-lea), povara sistemului judiciar, oricât de informal ar fi fost, cădea pe umerii victimei. Atunci când o persoană sau o proprietate era vătămată, revenea victimei și familiei acesteia să caute dreptate. Acest lucru se realiza, de obicei, prin represalii.

Sistemul de justiție funcționa după principiul *lex talionis* - ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. Un infractor era pedepsit pentru că o merita, iar pedeapsa era egală cu răul cauzat. Pedeapsa bazată pe aceste noțiuni era în concordanță cu retribuția. Ca atare, *victima agresată* prin infracțiune devenea o *victimă răzbunătoare*, conform *lex talionis*.

b) Mai târziu, *Benjamin Mendelsohn* (1900-1998), avocat și cercetător israelian de drept penal, a folosit pentru prima dată pe tărâm științific termenul „victimologie” într-o lucrare prezentată în 1947 la București și a utilizat-o în lucrarea sa apărută la acea dată „*A new branch of Bio-psycho-social science: victimology*”.

În calitatea sa de avocat, Mendelsohn era interesat să înțeleagă modul în care acțiunile victimelor au contribuit la activitatea infracțională³.

Este renumit pentru crearea tipologiei victimale care delimitează responsabilitatea victimei față de cea a infractorului în cadrul acțiunilor infracționale care variază de la complet nevinovat la complet vinovat, astfel:

1. *Victimă complet nevinovată*: o victimă care nu poartă nicio responsabilitate pentru victimizare; victimizată pur și simplu din cauza naturii sale, cum ar fi faptul că este un copil.

2. *Victima cu vinovăție minoră*: victima care este victimizată din cauza ignoranței; victima care se pune involuntar în pericol.

² Tiberiu Bogdan, *Studiul științific al victimei, o nouă cale de a aprofunda problemele criminologiei în „Prezent și perspectivă în știința criminologiei”*, Ministerul de Interne- Serviciul Editorial și cinematografic, București, 1979, p. 29.

³ *Victimology*, document disponibil pe Internet, la adresa: <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/87328/1/Victimology%20Handaout.pdf>, accesat astăzi 21.05.2023.

3. *Victimă la fel de vinovată ca și infractorul/victimă voluntară*: o victimă care poartă la fel de multă responsabilitate ca și infractorul; o persoană care, de exemplu, încheie un pact de sinucidere.

4. *Victima mai vinovată decât agresorul*: victima care instigă sau provoacă propria victimizare.

5. *Victima cea mai vinovată*: o victimă care este victimizată în timpul săvârșirii unei infracțiuni sau ca urmare a infracțiunii.

6. *Victimă simulată sau imaginară*: o victimă care nu este deloc victimizată, ci, în schimb, fabrică un eveniment de victimizare⁴.

b) *Hans von Hentig* (1852-1934), la rândul său, a fost preocupat de relația dintre infractor și victimă, iar studiul efectuat presupunea că există variabile psihologice sau sociale care fac ca un individ să fie predispus la victimizare. În lucrarea *The Criminal and His Victim* (1948), acesta s-a referit la contribuția victimei la geneza infracțiunii și la rolul „causal” al victimei. El a insistat, de exemplu, asupra faptului că victimele pot incita, provoca sau crea o situație care să conducă la comiterea unei infracțiuni.⁵

Von Hentig a insistat asupra faptului că multe victime ale infracțiunilor contribuie la propria victimizare, fie prin incitarea sau provocarea infractorului, fie prin crearea sau favorizarea unei situații susceptibile de a conduce la săvârșirea infracțiunii. Victimele pot juca, în mod conștient sau inconștient, un rol causal, subliniind multe dintre formele pe care le poate lua această contribuție: neglijență, nepăsare, imprudență, imprudență și așa mai departe. Rolul victimei poate fi deci unul *motivațional* (atrage, stârnește, induce, incită, ademenește) sau unul *funcțional* (provoacă, precipită, declanșează, facilitează, participă)⁶.

c) Cercetările efectuate pe mai departe de victimologi au dezvoltat concepte precum *precipitarea victimei*, *facilitarea* și *provocarea victimei*, cu rol în consumarea infracțiunii⁷.

Încă de la începutul primelor studii privind victimele infracțiunilor, acestea s-au prezentat ca fiind nevinovate și deci, nedreptățite de către un infractor. Concepte precum *precipitarea victimei*, *facilitarea victimei* și *provocarea victimei* s-au dezvoltat în urma studiilor întreprinse în acest sens.

⁴ *Introduction to victimology*- SAGE Publications, document disponibil pe Internet la adresa https://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/83271_Chapter_1.pdf, accesat astăzi 21.05.2023.

⁵ Lorraine Wolhuter, Neil Olley, David Denham, *Victimology- Victimisation and victims' rights*, Rotledge-Cavendish, New York, 2009, p. 14.

⁶ Ezzat A. Fattah, *Victimology: Past, Present and Future* în „Criminologie”, vol. 33, no. 1, Spring 2000, Les presses de l'Universite de Montreal, p. 10.

⁷ *Introduction to victimology* - SAGE Publications, document disponibil pe Internet la adresa https://uk.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/83271_Chapter_1.pdf, accesat astăzi 21.05.2023.

Precipitarea victimei este definită ca fiind măsura în care o victimă este responsabilă pentru propria victimizare. Conceptul de precipitare a victimei își are rădăcinile în ideea că deși unele victime nu sunt deloc responsabile pentru victimizarea lor, alte victime sunt. În acest fel, precipitarea victimei recunoaște că victimizarea prin infracțiune implică cel puțin două persoane - un infractor și o victimă - și că ambele părți acționează și adesea reacționează înainte, în timpul și după incident. Identificarea precipitării victimelor nu duce neapărat la rezultate negative. Cu toate acestea, chestiunea este problematică atunci când este utilizată pentru a învinovăți victima, ignorând rolul infractorului. Similar cu precipitarea victimelor este conceptul de facilitare a victimelor.

Facilitarea victimei apare atunci când o victimă facilitează în mod involuntar comiterea unei infracțiuni de către un infractor. O victimă poate fi, în acest fel, un catalizator pentru victimizare. O femeie care și-a lăsat din greșeală poșeta la vedere în biroul ei în timp ce se ducea la toaletă și apoi i-a fost furată ar fi o victimă care și-a facilitat propria victimizare. Această femeie nu este vinovată - infractorul nu ar trebui să fure, indiferent dacă poșeta este la vedere sau nu. Dar acțiunile victimei au făcut-o, cu siguranță, o țintă probabilă și i-au facilitat infractorului să fure poșeta. Spre deosebire de precipitare, facilitarea victimizării ajută la înțelegerea motivelor pentru care o persoană poate fi victimizată în detrimentul alteia, dar nu implică vina și responsabilitatea.

Ca atare, contrastează facilitarea victimei cu provocarea victimei.

Provocarea victimei are loc atunci când o persoană face ceva care incită o altă persoană să comită un act ilegal. Provocarea sugerează că, fără comportamentul victimei, infracțiunea nu ar fi avut loc. Prin urmare, provocarea, cel mai sigur, conturează vina. De fapt, infractorul nu este deloc responsabil. Un exemplu de provocare a victimei ar fi dacă o persoană ar încerca să jefuiască un bărbat care se întorcea acasă de la serviciu, iar bărbatul, în loc să îi dea de bunăvoie portofelul infractorului, ar scoate o armă și l-ar împușca pe agresor. Agresorul din acest scenariu este, în cele din urmă, o victimă, dar nu ar fi fost împușcat dacă nu ar fi încercat să-l jefuiască pe agresor.

d) În doctrină s-a acreditat ideea că cea mai apropiată de realitate este tipologia propusă de **Stephen Schaffer** (1911-1976) în lucrarea sa *The victim and his criminal: a study in functional responsibility* - 1977⁸:

1. *victima care nu a avut nicio legătură prealabilă cu infractorul*, singura relație dintre ei fiind doar faptul că tocmai împotriva ei s-a comis infracțiunea.

2. *victima provocatoare*, care, în faza preinfracțională, cu sau fără voie, au greșit împotriva infractorului. O ofensă adusă infractorului de către victimă, o promisiune făcută de victimă care mai târziu nu s-a ținut de cuvânt, un gest întâmplător

⁸ Stephen Schaffer, *The victim and his criminal: a study in functional responsibility*, citat de Tiberiu Bogdan ș.a. în „Comportamentul uman în procesul judiciar”, Ministerul de Interne-Serviciul Editorial și cinematografic, București, 1983, p. 99 și urm.

care însă stârnește sentimente, precum gelozia infractorului ș.a., toate acestea constituie acte provocatoare, nedorite, care în cele din urmă conferă motivație acțiunii infractorului.

3. *victima care precipită acțiunea infracțională (victime precipitante)*; este vorba de victimele care în prealabil nu au avut nimic de a face cu infractorul, dar care, prin comportamentul lor neprecaut și fără a urmări în mod explicit, ispitesc ori instigă pe răufăcători.

4. *victimele cu un statut social scăzut*, care cred în clemența celor din jur și a autorităților.

5. *persoanele care se autovictimizează*: sinucigași, consumatori de droguri etc.

e) Aspectele prezentate mai sus pun în evidență *asemănarea cu problema „personalității criminale înăscute”*⁹.

Așa cum un om normal nu se naște criminal, dar în anumite condiții poate ajunge la un astfel de statut, la fel de bine nicio persoană nu se naște spre a deveni victimă, dar o anumită structurare a personalității (a se vedea cazul tipului „uituc”, „împrăștiat” etc.) îl pot expune pe un individ diverselor agresii infracționale care îl fac, temporar sau definitiv, mai vulnerabil față de asemenea agresii. Mai mult, în doctrină, s-a atras atenția asupra unor atitudini de neglijență și ușurință față de propria persoană care izvorăsc din falsa aparență, conform căreia, „nu tocmai pe mine mă va găsi infractorul”. Din acest motiv, o educație privind autoapărarea s-ar impune încă din timpul perioadei școlare.

f) Viziunea dominantă actuală a victimologiei, în care există un infractor rău și o victimă bună, o victimă nevinovată și un infractor vinovat, va ceda încet-încet locul unei viziuni mai realiste și mai ușor de apărut, aceea a două ființe umane prinse într-o rețea de relații sociale complicate și emoții umane¹⁰.

Realismul înseamnă că răzbunarea, despre care știm că este dăunătoare și distructivă, va face loc unei viziuni mai echilibrate a victimizării și unui răspuns comunitar în care empatia, compasiunea, toleranța și iertarea vor înlocui apelurile actuale la răzbunare.

Începutul acestui realism victimologic poate fi ușor de observat în ceea ce Marc Groenhuijsen, unul dintre cei mai puternici apărători ai victimelor, a numit „greșeala victimologilor”. Într-un discurs de-al său ținut în 1999 la un Simpozion de victimologie, a avertizat împotriva credinței eronate că „cu cât mai multe drepturi ale victimelor, cu atât mai bine”. Acesta a argumentat că revendicarea unor drepturi excesive pentru victime poate fi și va fi contraproductivă, pur și simplu pentru că o reacție exagerată în acest sens ar putea periclita cu ușurință punerea în aplicare a catalogului de drepturi fundamentale ale victimelor. Înțelepciunea

⁹ Tiberiu Bogdan, *op. cit.*, p. 31.

¹⁰ Fattah, E. A., *Victimology: Past, Present and Future* in „Criminologie”, 33(1)/2000, pp. 17-46. Document disponibil pe Internet la adresa <https://doi.org/10.7202/004720ar>, accesat astăzi 23.05.2023.

acestor cuvinte nu se va pierde și va influența cu siguranță gândirea și acțiunile viitoarelor generații de victimologi.

În timp ce suferința unor victime poate fi atât de copleșitoare încât acestea vor cere cea mai aspră pedeapsă posibilă pentru agresorul lor, acest lucru ar putea fi cu greu spus despre majoritatea victimelor infracțiunilor. *Vindecarea, recuperarea, repararea și prevenirea victimizării viitoare* sunt obiectivele principale ale majorității victimelor infracțiunilor¹¹.

Și dacă scopul principal al intervenției sociale este de a restabili pacea, de a repara răul, de a vindeca rănile și de a preveni repetarea infracțiunii, atunci este ușor de prevăzut *aplicarea paradigmei justiției restaurative*, cu elementele sale constructive: medierea, reconcilierea, restituirea și despăgubirea, ca fiind calea viitorului.

Prin urmare, este de așteptat ca politicile susținute de victimologi în viitor, precum și practica și acțiunea victimologică să fie foarte diferite de cele de ieri și de azi. Dacă există o *predicție sigură* care poate fi făcută despre victimologia viitorului, aceasta este că va deveni o *disciplină cu adevărat științifică și o practică cu adevărat umanistă*¹².

¹¹ Boers K, Sessar K, *On the relationship between acceptance of restitution, needs for punishment and fear of crime*, pp. 126-149 în „Developments in crime and crime control research”, K. Sessar și H. J. Kerner (eds.), New York: Springer, 1991; Pfeiffer C., *Opferperspektiven: Wiedergutmachung und Strafe aus der Sicht der Bevölkerung*, 1993, Manuscris nepublicat.

¹² Fattah, E. A., *op. cit.*

ASPECTE CONTROVERSATE REFERITOARE LA REGLEMENTAREA DE LEGE LATA A ASISTENȚEI JURIDICE A PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE. PROPUNERI DE LEGE FERENDA

Mihai GIURGEA¹

Abstract

The present study aims to analyse the current regulation of the right to defence of persons deprived of their liberty and to capture those aspects where it is deficient. Deficiencies in the de lege lata regulation have on many occasions led to difficulties of interpretation, but also to practical difficulties in implementing the legal provisions. Thus, we identified, first of all, a non-uniform practice at the level of the courts competent to judge in matters of ensuring the exercise of the rights of persons deprived of their liberty, in disciplinary matters, as well as in matters of establishing or changing the regime of execution of sentences or measures of deprivation of liberty regarding the provision of legal assistance.

Secondly, we note that, from the point of view of the right of defence of the person deprived of liberty in the case of custodial pre-trial measures, the legislator felt the need to expressly mention its guarantee in the case of persons executing the measure of pre-trial detention in detention and pre-trial detention centres, but this provision is not found in the rules governing the execution of the measure of pre-trial detention in prisons or in the rules governing the execution of the pre-trial measure of house arrest. We consider this difference in regulation to be unjustified.

We have concluded that it is appropriate to introduce a legal provision providing, under penalty of absolute nullity, that the legal assistance of the person deprived of liberty is obligatory in all cases in which he appears before the judge designated to supervise the deprivation of liberty or the court, whether he is arrested in another case or is in execution of a single sentence.

Secondly, we concluded that the difference in regulation between guaranteeing the rights of defence of persons deprived of their liberty according to their status, whether they are convicted, remanded in custody, under house arrest, under arrest before or after referral to the court, should be harmonised.

Keywords: legal aid, person deprived of liberty, right of defence, pre-trial detention, conviction, absolute nullity

În ceea ce privește distincția dintre dreptul la apărare și dreptul la asistență juridică, Curtea Constituțională a statuat constant, printr-o bogată jurisprudență,

¹ Cadru didactic asociat, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, Facultatea de Drept și Științe Sociale.

încă anterior intrării în vigoare a noului Codul de procedură penală², în sensul că *nu se poate susține că o dispoziție legală este neconstituțională numai pentru că nu prevede că asistența juridică este obligatorie în toate cazurile, câtă vreme exercitarea dreptului la asistență juridică este garantată*³. În aprecierea instanței de contencios constituțional, *dreptul la apărare*, consacrat de art. 24 din Constituție, se referă la *asistența juridică facultativă*, iar excepțiile de la această regulă pot fi stabilite în mod exclusiv de legiuitor. În cazurile în care legea impune *asistența juridică obligatorie a suspectului sau inculpatului, apărarea are valoarea unei instituții de cert interes social, care funcționează atât în favoarea suspectului și a inculpatului, cât și în vederea asigurării unei bune desfășurări a procesului penal, în considerarea unor situații speciale ce rezultă din însăși enumerarea cuprinsă în textul de lege*⁴.

De remarcat că, pe de o parte, instanța de contencios constituțional face referire, în ceea ce privește instituția *asistenței juridice obligatorii*, doar prin raportare la persoanele care au calitatea de *suspect sau inculpat*, cu toate că *interesul social* avut în vedere ca justificare a obligativității asistenței juridice s-ar impune în anumite situații și în cazul persoanelor cu altă calitate, aflate în diferite proceduri judiciare sau extrajudiciare. Pe de altă parte, de remarcat că, în interpretarea dată de Curte prevederilor art. 24 alin. (1) și (2) din Constituție, prerogativa reglementării situațiilor în care se impune obligativitatea asistenței juridice aparține exclusiv legiuitorului.

Instituția asistenței juridice în materie penală este reglementată în capitolul VII, din Titlul III, referitor la *participanții la procesul penal*, a Părții speciale din Codul de procedură penală, alături de instituția reprezentării.

Elementul central al asistenței judiciare în procesul penal este *avocatul*, care potrivit prevederilor art. 88 Cod procedură penală, *asistă* (și reprezintă) părțile și

² De exemplu: Decizia nr. 80 din 2 februarie 2006, publicată în Monitorul Oficial nr. 166 din 21 februarie 2006, Decizia nr. 600 din 21 septembrie 2006, publicată în Monitorul Oficial nr. 868 din 24 octombrie 2006, Decizia nr. 62 din 31 ianuarie 2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 142 din 25 februarie 2008, Decizia nr. 102 din 14 februarie 2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 185 din 11 martie 2008, Decizia nr. 312 din 13 martie 2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 301 din 17 aprilie 2008, Decizia nr. 771 din 1 iulie 2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 588 din 5 august 2008, Decizia nr. 834 din 22 iunie 2010, publicată în Monitorul Oficial nr. 536 din 30 iulie 2010, Decizia nr. 313 din 3 martie 2011, publicată în Monitorul Oficial nr. 259 din 12 aprilie 2011, și Decizia nr. 970 din 12 iulie 2011, publicată în Monitorul Oficial nr. 605 din 26 august 2011.

³ Tot în acest sens, a se vedea și I. Lazăr, Scurte considerații asupra instituției amenzii judiciare din dreptul procesual penal, cu referiri critice la spețe în care s-au constatat abateri judiciare, în Revista Universul Juridic nr. 4/2023.

⁴ Decizia Curții Constituționale nr. 328/2016 din 24 mai 2016, publicată în Monitorul Oficial nr. 611 din 10 august 2016, par. 16. În același sens, vezi și deciziile mai recente ale Curții Constituționale cu nr. 792/2019 din 3 decembrie 2019, publicată în Monitorul Oficial nr. 412 din 19 mai 2020, par. 14 și nr. 247/2020 din 4 iunie 2020, publicată în Monitorul Oficial nr. 729 din 12 august 2020, par. 17.

subiecții procesuali în condițiile legii⁵, iar avocatul (ales sau desemnat din oficiu) este obligat să asigure asistență juridică părților sau subiecților procesuali.

În plus față de prevederile generale ale Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, prin art. 89 Cod procedură penală se reglementează modalitatea prin care se asigură asistența juridică a suspectului sau inculpatului, în cazul în care acesta este asistat de unul sau mai mulți avocați, modalitatea prin care persoanei private de libertate îi este asigurată exercitarea dreptului de a lua contact liber cu avocatul⁶, dar și sancțiunea prevăzută pentru nerespectarea acestor prevederi⁷, în materia probelor. Așa cum arătăm⁸, în cazul nerespectării confidențialității comunicărilor dintre avocat și client, în cazul în care aceste discuții sunt folosite de organele judiciare ca probe, ne aflăm în una dintre puținele situații de excludere automată a probei, respectiv în situația în care sancțiunea excluderii probelor ilegal obținute funcționează ca o sancțiune autonomă, *sui-generis*, independentă deci de sancțiunea nulității⁹.

Considerăm ca reglementarea actuală privitoare la dreptul la apărare a persoanei private de libertate este deficitară, ceea ce a generat în numeroase rânduri dificultăți de interpretare, dar și dificultăți practice, de punere în aplicare a dispozițiilor legale, *de lege lata*.

Întâi, constatăm o practică neunitară la nivelul instanțelor de judecată competente să judece în materia asigurării exercitării drepturilor persoanelor private de libertate¹⁰, în materie disciplinară¹¹, precum și în materia stabilirii ori a schimbării

⁵ Apreciem că legiuitorul a avut în vedere Legea nr. 51/1995, pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, lege care constituie cadrul general în această materie.

⁶ Persoana reținută sau arestată are dreptul să ia contact cu avocatul, asigurându-i-se confidențialitatea comunicărilor, cu respectarea măsurilor necesare de supraveghere vizuală, de pază și securitate, fără să fie interceptată sau înregistrată convorbirea dintre ei.

⁷ Art. 89 alin. (2) C. pr. pen. arată că, „Persoana reținută sau arestată are dreptul să ia contact cu avocatul, asigurându-i-se confidențialitatea comunicărilor, cu respectarea măsurilor necesare de supraveghere vizuală, de pază și securitate, fără să fie interceptată sau înregistrată convorbirea dintre ei. Probele obținute cu încălcarea prezentului alineat se exclude.

⁸ M. Giurgea, I. Lazăr, *Sancțiunile procesuale penale*, ed. C.H. Beck, 2020

⁹ M. Giurgea, I. Lazăr, *Sancțiunile procesuale penale*, ed. C.H. Beck, 2020. Arătăm atunci că „sancțiunea excluderii probelor ilegal sau nelegal administrate este o sancțiune autonomă, *sui generis*, doar în ipoteza art. 102 alin. (1) C. pr. pen., adică în situația în care probele au fost obținute prin tortură sau prin tratamente inumane sau degradante și probele derivate din acestea, și în ipoteza prevăzută de art. 101 C. pr. pen., adică în ipoteza probelor obținute prin încălcarea principiului loialității administrării probelor, sau atunci când legea dispune expres excluderea probei. În orice altă situație sancțiunea excluderii nu este o sancțiune procesuală autonomă, *sui-generis*, ci este o sancțiune derivată din sancțiunea nulității”

¹⁰ Potrivit art. 56 alin. (9) din Legea nr. 254/2013, împotriva încheierii judecătorului de supraveghere a privării de libertate, persoana condamnată și administrația penitenciarului pot formula contestație la judecătoria în a cărei circumscripție se află penitenciarul, în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii.

¹¹ Potrivit art. 104 alin. (9) din Legea nr. 254/2013, împotriva încheierii judecătorului de supraveghere a privării de libertate, persoana condamnată și administrația penitenciarului pot formula

regimului de executare a pedepselor ori măsurilor privative de libertate¹² cu privire la asigurarea asistenței juridice.

În al doilea rând, constatăm că, din perspectiva dreptului la apărarea persoanei lipsită de libertate, în sensul prevederilor art. 24 alin. (1) din Constituție, în cazul măsurilor preventive privative de libertate legiuitorul a simțit nevoia de a menționa expres *garantarea*¹³ acestuia în cazul persoanelor care execută măsura arestării preventive în centrele de reținere și arestare preventivă (Capitolul I din Titlul IV al Legii nr. 254/2013). Această prevedere nu se regăsește însă în normele care reglementează executarea măsurii arestării preventive în penitenciare¹⁴ (Capitolul II din Titlul IV al Legii nr. 254/2013) *și nici în normele care reglementează executarea măsurii preventive a arestului la domiciliu*¹⁵ (Capitolul III din Titlul IV al Legii nr. 254/2013). Această diferență de reglementare considerăm că este nejustificată.

Cu privire la prima deficiență de reglementare, constatăm că, sub aspectul asigurării exercitării dreptului la asistență juridică a persoanei private de libertate, în practica judiciară nu pot fi identificate nici un fel de criterii după care instanțele de judecată uzează de prerogativele legale de a dispune, pe de o parte, aducerea la judecată a persoanei private de libertate (care să fie prezente nemijlocit în fața instanței, ori prin videoconferință), iar pe de altă parte, de desemna, din oficiu, apărător avocat pentru persoana privată de libertate, în vederea asigurării asistenței juridice în respectiva procedură, indiferent dacă aceasta execută măsura arestului preventiv, ori o pedeapsă sau o măsură educativă privativă de libertate.

Prin urmare, considerăm că, văzând conținutul prevederilor art. 24 alin. (1) din Constituție, prin care dreptul la apărare este garantat, se impune o intervenție a legiuitorului în această materie, pentru a lămuri în primul rând, modalitatea de aplicare a prevederilor art. 90 Cod procedură penală, care consacră obligativitatea asigurării asistenței juridice pentru persoanele private de libertate care au dobândit calitatea de suspect sau inculpat, corelativ cu aplicarea prevederilor art. 62 din Legea nr. 254/2013, care reglementează asigurarea exercitării dreptului la asistență

contestație la judecătoria în a cărei circumscripție se află penitenciarul, în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii.

¹² Art. 39 și art. 40 din Legea nr. 254/2013 – competența în aceste proceduri e dată aceleiași instanțe – judecătoria în a cărei circumscripție se află penitenciarul.

¹³ Art. 110 alin. (3) din Legea nr. 254/2013 – *Dreptul la apărare este garantat.*

¹⁴ Art. 120 din Legea nr. 254/2013: (1) În cursul judecății, arestarea preventivă se execută în secțiile speciale de arestare preventivă din penitenciare sau în centrele de arestare preventivă de pe lângă penitenciare, care se organizează și funcționează în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor. (2) În secțiile speciale de arestare preventivă din penitenciare sunt deținute și persoanele condamnate care sunt cercetate în stare de arest preventiv în altă cauză.

¹⁵ Art. 126 din Legea nr. 254/2013: Prin imobil în care se execută arestul la domiciliu, prevăzut la art. 221 alin. (1) din Codul de procedură penală, se înțelege locuința inculpatului, încăperea, depindeința sau locul împrejmuit ținând de acestea.

juridică a persoanelor private de libertate în procedurile ce au legătură cu executarea măsurilor ori a pedepselor privative de libertate.

Apreciem sub acest aspect că, opțiunea legiuitorului în sensul asigurării asistenței juridice obligatorii în cazul suspectului ori a inculpatului privat de libertate, exprimată la nivel normativ prin art. 90 Cod procedură penală, nu s-a făcut în considerarea calității de suspect ori de inculpat a persoanei respective, ci în considerarea statutului acesteia de persoană lipsită de libertate. În aceste condiții, considerăm că se impune, ca și în cazul persoanelor private de libertate care parcurg alte proceduri (administrative, disciplinare, civile sau penale paralele), un demers din oficiu al organului judiciar, pentru asigurarea asistenței juridice obligatorii atât pentru garantarea dreptului la apărare a persoanelor respective, cât și pentru unificarea practicii judiciare în aceste materii.

Așa cum anticipam mai sus, considerăm oportună introducerea unei dispoziții legale care să prevadă obligativitatea asistenței juridice a persoanei private de libertate în toate situațiile în care aceasta apare în fața judecătorului desemnat cu supravegherea privării de libertate sau a instanței de judecată, fie că este arestat în alta cauză sau este în executarea unei singure hotărâri de condamnare.

În motivarea acestei propuneri legislative credem ca trebuie avut în vedere că toate aceste proceduri judiciare în care condamnatul poate avea nevoie de asistență juridică îl vor pune pe condamnat (în condițiile nereglementării în sensul celor propuse de noi) în situația de a-și apăra singur drepturile și interesele prezumat legitime în fața comisiei de stabilire a regimului de executare, a judecătorului de supraveghere, a comisiei de liberare condiționată etc. Regretabil, sunt extrem de puține cazurile în care, în procedurile amintite anterior, condamnatul este *efectiv asistat de apărător*, situația cea mai fericită până acum este aceea în care condamnatul beneficiază de asistență juridică anterior procedurilor, prin consultarea unui avocat cu ocazia vizitei acestuia la penitenciar sau telefonic, dar cea mai frecventă situație este cea în care, în procedurile amintite condamnatul „beneficiază de asistență juridică” de la alți condamnați mai *experimentați*, veterani ai penitenciarului sau recidiviști.

Avem în vedere procedurile judiciare amintite mai sus, în care avocatul deși *poate* să-l asiste pe condamnat, în care avocatul deși *poate* să-l reprezinte pe condamnat, iar asistența sa ar garanta asigurarea deplină a dreptului la apărare, dispozițiile legale nu sancționează cu nulitatea absolută întreaga procedură desfășurată în lipsa acestuia, așa cum considerăm că ar fi necesar.

Suntem conștienți că posibila neconstituționalitate a unor prevederi legale privitoare la lipsa obligativității participării avocatului în faza executării pedepselor a fost deja adusă în fața instanței de contencios constituțional¹⁶. Sub acest aspect,

¹⁶ În Monitorul Oficial al României nr. 10 din data de 7 ianuarie 2015 a fost publicată Decizia Curții Constituționale nr. 598 din 21 octombrie 2014 referitoare la excepția de neconstituționalitate a

considerăm cel puțin discutabilă opinia exprimată constant de Curtea Constituțională prin jurisprudența sa după intrarea în vigoare a Legii nr. 254/2013, opinie potrivit cu care prevederile art. 39 din Legea nr. 254/2013 sunt constituționale, în condițiile în care nu impun obligativitatea asistenței juridice a persoanei private de libertate și nici aducerea acestora la judecată¹⁷.

Pentru a ajunge la această concluzie, menționăm cu titlu de exemplu că prin Decizia nr. 147/2020, pronunțată la 12.03.2020, Curtea Constituțională a avut în vedere că prevederile art. 39 alin. (16) și (17) din Legea nr. 254/2013 au mai făcut obiectul excepției de neconstituționalitate prin raportare la critici de neconstituționalitate similare, fiind pronunțate în acest sens mai multe decizii¹⁸.

S-a reținut că prin Decizia nr. 187 din 29 martie 2018, paragrafele 22-26, Curtea a constatat că prevederile art. 39 și cele ale art. 56 din Legea nr. 254/2013 se circumscriu celei de-a patra faze a procesului penal, și anume fazei de executare. Art. 39 din lege reglementează atât cu privire la stabilirea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, la plângerea depusă de persoana condamnată la judecătoria de supraveghere a privării de libertate împotriva deciziei comisiei pentru stabilirea, individualizarea și schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, cât și cu privire la contestația formulată de persoana condamnată sau de administrația penitenciarului, pe rolul judecătoriei în a cărei circumscripție se află penitenciarul, împotriva încheierii prin care judecătoria de supraveghere a privării de libertate a soluționat plângerea. Prin urmare, cadrul general prevăzut de art. 39 din Legea nr. 254/2013 reglementează o activitate ulterioară fazei de judecată în care s-a stabilit existența vinovăției în materie penală, astfel încât Curtea a reținut că aceasta nu este supusă regulilor de procedură care guvernează faza de judecată a procesului penal, având în vedere că situația juridică a persoanei condamnate nu este identică cu cea a inculpatului.

Așa fiind, Curtea a constatat că, în considerarea diferenței mai sus arătate, legiuitorul poate reglementa în materia executării pedepselor o procedură specială de soluționare a căilor de atac referitoare la exercitarea drepturilor persoanelor

dispozițiilor art. 39 alin. (17) din Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

¹⁷ În acest sens s-a exprimat Curtea Constituțională, în nu mai puțin de 18 decizii prin care au fost respinse excepțiile de neconstituționalitate ale art. 39 din Legea nr. 254/2013, începând cu Decizia nr. 598/2014, pronunțată la 21.10.2014 și continuând până la cea mai recentă, respectiv Decizia nr. 177/2022, pronunțată la 31.03.2022. Motivele pentru care instanța de contencios constituțional a apreciat în acest sens sunt similare.

¹⁸ Spre exemplu, Decizia nr. 598 din 21 octombrie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 10 din 7 ianuarie 2015, Decizia nr. 513 din 7 iulie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 712 din 22 septembrie 2015, Decizia nr. 719 din 29 octombrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 905 din 7 decembrie 2015, Decizia nr. 368 din 14 mai 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 502 din 8 iulie 2015 și Decizia nr. 187 din 29 martie 2018, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 485 din 13 iunie 2018, prin care a fost respinsă, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate invocată.

condamnate, stabilite prin Legea nr. 254/2013, procedură care să nu mai implice în mod necesar prezența persoanei condamnate, fără ca în acest mod să fie încălcate dispozițiile constituționale privind dreptul la un proces echitabil.

În același sens, s-a avut în vedere de instanța de contencios constituțional că și Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în jurisprudența sa că garanțiile consacrate în materie penală de prevederile art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale - dreptul la apărare, contradicționalitatea - nu sunt aplicabile procedurilor privind executarea pedepselor. În acest sens sunt, de exemplu, Decizia din 22 februarie 1995 - A.B. împotriva Elveției, Cererea nr. 20.872/92, Decizia din 13 mai 2003 - Montcornet de Caumont împotriva Franței, Cererea nr. 59.290/00, Decizia din 23 septembrie 2004 - Pilla împotriva Italiei, Cererea nr. 64.088/00, Decizia din 27 iunie 2006 - Szabo împotriva Suediei, Cererea nr. 28.578/03, și Decizia din 23 octombrie 2012 - Ciok împotriva Poloniei, Cererea nr. 498/10, paragraful 33.

Totodată, Curtea Constituțională a mai reținut că, în procedura de soluționare a plângerii împotriva măsurilor privitoare la exercitarea drepturilor prevăzute de Legea nr. 254/2013, potrivit art. 56 alin. (3) din lege, persoana condamnată este ascultată, în mod obligatoriu, la locul de deținere, de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate, alin. (4) al aceluiași articol stabilind că, în cazul în care persoana condamnată este transferată la un alt penitenciar, judecătorul de supraveghere a privării de libertate poate asculta persoana în cauză, audiere care va avea loc prin videoconferință, sau se poate solicita ascultarea acesteia de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate de la noul loc de deținere, care înaintează declarația luată. Totodată, în procedura de soluționare a contestației formulate împotriva încheierii judecătorului de supraveghere a privării de libertate, pronunțată în soluționarea plângerii, persoana condamnată are posibilitatea de a-și formula apărările prin intermediul memoriilor și concluziilor scrise, în temeiul art. 39 alin. (15) din Lege, indiferent dacă este adusă sau nu la judecată.

Chiar dacă considerăm corectă distincția pe care o face Curtea între statutul persoanei acuzate de o faptă prevăzută de legea penală, anterior pronunțării unei soluții definitive cu privire la acuzația care i se aduce (respectiv statutul de suspect ori inculpat) și statutul ulterior al acesteia (de persoană condamnată), considerăm totuși că raportat la efectele majore pe care le pot avea asupra formei de executare a pedepsei aplicate, respectiv dobândirea vocației de a apărea în fața comisiei de liberare condiționată, se impune ca, cel puțin în procedura judiciară a căii de atac ce se desfășoară în fața instanței competente, procedură prin care se soluționează definit plângerile persoanelor private de libertate împotriva hotărârilor administrativ-jurisdicționale ale judecătorului de supraveghere a privării de libertate, ce vizează stabilirea ori înlocuirea regimului de executare a pedepsei privative de libertate, ori sancțiunile disciplinare aplicate persoanei condamnate, atât aducerea acesteia la judecată cât și asistența juridică acordată acesteia să fie obligatorie.

Apreciem că această opinie ca fiind în acord și cu jurisprudența exprimată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului care, deși așa cum a reținut Curtea Constituțională, *consideră pe de o parte că, garanțiile consacrate în materie penală de prevederile art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale - egalitatea de arme, dreptul la apărare, contradictorialitatea - nu sunt aplicabile procedurilor privind executarea pedepselor, a statuat referitor la cazurile de extindere a garanțiilor prevăzute de art. 6 din Convenție, cazuri care circumscriu și procedurile disciplinare în funcție de tipul sancțiunilor la care riscă să fie supusă persoana drept rezultat al culpei imputate.*

Or, având în vedere că prevederile art. 39 din Legea nr. 254/2013 vizează chiar mai mult decât o procedură disciplinară, respectiv o procedură judiciară în care se soluționează o cale de atac împotriva unei soluții pronunțate de un organ administrativ-jurisdicțional, în materie disciplinară, cu atât mai mult considerăm că în această procedură se impune respectarea garanțiilor de acces la un proces echitabil, în sensul prevederilor art. 6 din Convenție, sub aspectul respectării dreptului la asistența juridică, în principal având în vedere miza deosebit de importantă pe care o are soluția pronunțată în cauze cu acest obiect, respectiv chiar privarea de libertate a persoanei.

Însă, propunerea noastră *de lege ferenda* în care asistența juridică sa fie obligatorie, astfel cum, sub sancțiunea nulității absolute, aceasta este obligatorie în faza de judecată, pornește tocmai de la aserțiunea instanței de contencios constituțional conform căreia *„dreptul la apărare nu poate fi confundat cu dreptul la asistență juridică obligatorie, primul fiind garantat în toate cazurile, iar cel de-al doilea fiind creat de legiuitor, care stabilește și cazurile în care se consideră că este necesar”*. Tocmai aici considerăm ca ar fi oportună intervenția legiuitorului, în sensul reglementării asistenței juridice obligatorii, sub sancțiunea nulității absolute, a persoanei private de libertate în toate cazurile în care aceasta apare în fața judecătorului desemnat cu supravegherea privării de libertate sau a instanței de judecată, fie că este arestat în altă cauză sau este în executarea unei singure hotărâri de condamnare.

În al doilea rând, așa cum arătam, considerăm că trebuie armonizată diferența de reglementare între garantarea dreptului la apărare a persoanei private de libertate în funcție de statutul acesteia (persoana condamnată definitiv, arestată preventiv, arestată la domiciliu în executare arestului anterior sau ulterior sesizării instanței). Deși *măsurile preventive privative de libertate, pedepsele privative de libertate, și măsurile educative privative de libertate*, au ca (unic) element comun *privarea de libertate* a persoanei față de care se dispun, acestea sunt instituții de drept sensibil diferite atât din perspectiva condițiilor prevăzute de lege în care pot fi instituite cât și din perspectiva scopului pe care trebuie să-l realizeze. Având în vedere ingerința majoră în *libertatea individuală* a persoanei, în sensul prevăzut de art. 23 din Constituție, pe care o presupune oricare dintre cele trei forme de privare de libertate, considerăm că normele de reglementare în această materie trebuie să fie cât se

poate de clare și neechivoce, tocmai pentru a exclude (sau cel puțin pentru a limita cât mai mult) interpretările diferite, cu consecința apariției unor situații discriminatorii pentru persoane aflate în aceleași situații juridice.

Pentru perioada de timp scursă între momentul punerii în executare a privării de libertate și punerea în libertate a persoanei, dreptul comun îl reprezintă Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal.

Așa cum rezultă din chiar modalitatea în care legiuitorul a înțeles să structureze conținutul Legii nr. 254/2013, deși așa cum am arătat, elementul comun al celor trei instituții este *privarea de libertate* a persoanei căreia i se adresează, statutul acesteia, sub aspectul drepturilor, obligațiilor ori condițiilor în care se realizează efectiv privarea de libertate, sunt sensibil diferite și nu pot fi confundate, chiar dacă la un anumit moment dat, sau pentru o anumită perioadă de timp, persoana în cauză ar putea cumula calități diferite.

Chiar dacă există unele elemente comune ale normelor referitoare la executarea celor trei forme de privare de libertate, executarea *pedepselor* privative de libertate este distinct reglementată în Titlul III al legii menționate, în timp ce executarea *măsurilor preventive privative de libertate* este reglementată de Titlul IV, iar executarea *măsurilor educative privative de libertate* este reglementată de Titlul V.

Din perspectiva *dreptului la apărare* a persoanei lipsită de libertate, în sensul prevederilor art. 24 alin. (1) din Constituție, constatăm că în cazul *măsurilor preventive privative de libertate* legiuitorul a simțit nevoia de a menționa expres *garantarea*¹⁹ acestuia în cazul persoanelor care *execută măsura arestării preventive în centrele de reținere și arestare preventivă* (Capitolul I din Titlul IV al Legii nr. 254/2013). Această prevedere nu se regăsește în normele care reglementează *executarea măsurii arestării preventive în penitenciare*²⁰ (Capitolul II din Titlul IV al Legii nr. 254/2013), și nici în normele care reglementează *executarea măsurii preventive a arestului la domiciliu*²¹ (Capitolul III din Titlul IV al Legii nr. 254/2013).

Deși s-ar putea presupune că, raportat la conținutul prevederii de la art. 110 alin. (3) din Legea nr. 254/2013 privitor la dreptul la apărare (care reiterează practic prevederile art. 24 alin. (1) din Constituție), aceasta nu ar putea produce reale efecte în special în practica judiciară, considerăm totuși că diferența de

¹⁹ Art. 110 alin. (3) din Legea nr. 254/2013 – *Dreptul la apărare este garantat.*

²⁰ Art. 120 din Legea nr. 254/2013: (1) În cursul judecății, arestarea preventivă se execută în secțiile speciale de arestare preventivă din penitenciare sau în centrele de arestare preventivă de pe lângă penitenciare, care se organizează și funcționează în subordinea Administrației Naționale a Penitenciarelor. (2) În secțiile speciale de arestare preventivă din penitenciare sunt deținute și persoanele condamnate care sunt cercetate în stare de arest preventiv în altă cauză

²¹ Art. 126 din Legea nr. 254/2013: Prin imobil în care se execută arestul la domiciliu, prevăzut la art. 221 alin. (1) din Codul de procedură penală, se înțelege locuința inculpatului, încăperea, dependența sau locul împrejmuit ținând de acestea.

reglementare între modalitățile de executare a măsurilor preventive privative de libertate, după criteriul locului în care se execută măsura, nu se justifică.

Pe de o parte, se constată că deși între măsura preventivă a arestului la domiciliu și măsura arestului preventiv există diferențe (ce pot fi considerate chiar semnificative în ceea ce privește modalitatea de executare), sub aspectul *privării de libertate* a persoanei fața de care se dispun, acestea sunt similare, în sensul că ambele intră în categoria *măsurilor preventive privative de libertate*. Acest aspect a fost tranșat de Curtea Constituțională încă din anul 2015 prin Decizia nr. 650/2014 pronunțată la 14.01.2015²².

Pe de altă parte, această diferență de reglementare privitoare la dreptul la apărare apare ca fiind vădit lipsită de orice rațiune, atunci când e vorba despre executarea măsurii arestării preventive anterior sesizării instanței de judecată, când aceasta se execută în centrele de reținere și arestare preventivă²³, spre deosebire de executarea aceleiași măsuri preventive, după sesizarea instanței de judecată²⁴.

Garantarea dreptului la apărare, astfel cum este prevăzută în mod expres prin art. 110 alin. (3) din Legea nr. 254/2013, nu se mai regăsește nici în normele care reglementează executarea *pedepselor* privative de libertate și nici în cele care reglementează executarea *măsurilor educative* privative de libertate.

Prin urmare, având în vedere că, așa cum am arătat anterior, Legea fundamentală a făcut o distincție clară între *dreptul la apărare*, care este garantat la nivel constituțional, potrivit art. 24 alin. (1) din Constituție și *exercitarea acestui drept*, care potrivit alin. (2) al aceluiași articol, este lăsată la aprecierea legiuitorului, considerăm că referirea expresă la garantarea dreptului la apărare doar în cazul uneia dintre cele trei forme de privare de libertate, și doar în faza procesuală anterioară sesizării instanței de judecată, este în măsură să de-a naștere unor confuzii ori chiar a unor interpretări diferite.

După părerea noastră, având în vedere importanța pe care o presupune respectarea dreptului la apărare al persoanelor private de libertate, importanță care rezidă din chiar situația extremă în care acestea se află, se impunea ca legiuitorul să aibă o opțiune clară, în sensul că să prevadă în mod expres *garantarea dreptului la apărare* pentru toate formele de lipsire de libertate a persoanei, ori să renunțe la această prevedere.

²² În paragraful 26 din decizia menționată se arată că, *deși până la un anumit punct măsura preventivă a arestului la domiciliu este diferită de cea a arestului preventiv, din perspectiva naturii/substanței, duratei, efectelor, manierei de executare și a intensității, cele două măsuri privesc o interferență majoră în dreptul la libertate individuală a persoanei. Așa fiind, atât persoanele aflate în arest preventiv cât și cele aflate în arest la domiciliu se află într-o formă de privare de libertate, care nu poate determina o discriminare pozitivă a celor din urmă, ambele categorii de persoane fiind în aceeași situație, aceea a privării de libertate.*

²³ Potrivit art. 107 alin. (1) din Legea nr. 254/2013, *centrele de reținere și arestare preventivă se organizează și funcționează în subordinea Ministerului Afacerilor Interne.*

²⁴ Potrivit art. 120 din Legea nr. 254/2013.

Ca opinie de interpretare a art. 110 alin. (3) din Legea nr. 254/2013, considerăm că această prevedere ar trebui să fie avută în vedere cu caracter de generalitate pentru întreaga lege menționată, tocmai în considerarea elementului comun al acesteia, respectiv a privării de libertate a persoanei ce execută o pedeapsă sau o măsură preventivă (anterior ori ulterior sesizării instanței penale) ori educativă.

Ca o consecință logică a acestei opinii exprimate, considerăm că *exercitarea dreptului la apărare*, în sensul prevederilor art. 24 alin. (2) din Constituție, ar trebui să fie de asemenea tratată unitar, indiferent de forma privării de libertate ori de statutul persoanei respective.

În ceea ce privește modalitatea de *exercitare a dreptului la apărare* de către persoanele private de libertate, aceasta este reglementată expres de art. 62 din Legea nr. 254/2013²⁵, prevedere aplicabilă tuturor celor trei forme de privare de libertate la care face referire legea²⁶.

²⁵ Art. 62 din Legea nr. 254/2013: Asigurarea exercitării dreptului la asistență juridică – face parte din Capitolul V - Drepturile persoanelor condamnate, Titlul III – Executarea pedepselor privative de libertate.

²⁶ În cazul măsurii arestării preventive ce se execută anterior sesizării instanței de judecată, art. 62 din Legea nr. 254/2013 este aplicabil potrivit art. 110 alin. (1); în cazul măsurilor preventive ce se execută ulterior sesizării instanței penale, art. 62 este aplicabil potrivit art. 120 alin. (3); iar în cazul măsurilor educative privative de libertate, aceleași prevederi sunt aplicabile potrivit art. 162 alin. (1) din Legea nr. 254/2013.

O SCURTĂ ANALIZĂ A INFRACTIUNII DE FURT DE PRODUSE ALE FONDULUI FORESTIER NAȚIONAL ȘI VEGETAȚIEI FORESTIERE DIN AFARA ACESTUIA

Asist. univ. dr. Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA

Abstract

The subject of the theft of trees from forests is a rather delicate one. Although the offense of theft of products of the national forest fund and forest vegetation outside of it, provided for in the Forestry Code (article 109), is a species variant of the offense of theft under common law (provided for by articles 228 and 229 of the Criminal Code), the legislator choose to keep it as a separate offense, given the particularities of this act. We analyzed these particularities and formulated some proposals for improving the content of the text of the incrimination norm.

Keywords: *forest, products specific to the national forest fund, theft, particularities.*

1. Aspecte generale

Revenind la pădure, „plămânul verde” al Terrei, și necesitatea protecției acesteia, pentru ca noi și urmașii noștri să putem beneficia de două funcții principale (funcția de protecție și funcția de producție)¹ pe care aceasta le îndeplinește, supunem atenției un subiect actual, cel al furtului de produse ale fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia.

Ca infracțiune, furtul de produse ale fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia (prevăzută de art. 109 C. silv.), este o variantă de specie a infracțiunii de furt din dreptul comun (prevăzută de art. 228 și 229 C. pen.).

În aceste condiții, apare ca fiind destul de interesantă opțiunea legiuitorului de a o păstra, ca incriminare distinctă.

O astfel de opțiune poate fi justificată și de particularitățile acestei infracțiuni silvice, care sunt analizate în continuare.

¹ Gheorghe-Iulian IONIȚĂ, Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Dreptul protecției mediului*, Ed. a IV-a rev. și adăug., Ed. Pro Universitaria, București, 2016, pp. 121-122.

2. Conținutul legal și precedente legislative²

(A) Conținutul legal

Potrivit art. 109 din *Legea nr. 46/2008*,

„(1) Furtul de puieti sau lăstari care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecție, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire constituie infracțiune și se pedepsește după cum urmează:

a) cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă, dacă valoarea materialului lemnos sustras este de cel puțin 5 ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior;

b) cu închisoare de la 6 luni la 3 ani, dacă fapta a fost săvârșită de cel puțin două ori în interval de un an, iar valoarea cumulată a materialului lemnos depășește valoarea prevăzută la lit. a);

c) cu închisoare de la un an la 5 ani, dacă valoarea materialului lemnos sustras este de peste 20 ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior;

d) cu închisoare de la 2 la 7 ani, dacă valoarea materialului lemnos sustras depășește de 50 de ori prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior.

(1¹) Furtul de arbori doborâți sau ruși de fenomene naturale ori de arbori care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecție, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire și din vegetația forestieră din afara fondului forestier național, precum și al oricăror alte produse specifice ale fondului forestier național constituie infracțiune și se pedepsește după cum urmează:

a) cu închisoare de la 6 luni la un an sau cu amendă, dacă valoarea prejudiciului produs este de până la 5 ori prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior la data constatării faptei;

b) cu închisoare de la un an la 3 ani, dacă valoarea prejudiciului produs este cuprinsă între limita prevăzută la lit. a) și de cel mult 20 de ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior la data constatării faptei;

c) cu închisoare de la 2 la 7 ani, dacă valoarea prejudiciului produs este de cel puțin 20 de ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior la data constatării faptei.

(2) Limitele speciale ale pedepselor prevăzute la alin. (1) și (1¹) se majorează cu jumătate în cazul în care faptele au fost săvârșite în următoarele împrejurări:

a) de o persoană având asupra sa o armă sau o substanță narcotică ori paralizantă;

² Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Protecția juridică a pădurilor în Uniunea Europeană*, teză de doctorat susținută la Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București, 2020, pp. 247-249.

- b) în timpul nopții;
- c) în pădurea situată în arii naturale protejate de interes național
- d) de personal silvic”.

(B) Precedente legislative

Dintre reglementările ale căror dispoziții incriminau, într-o formă ori alta, această faptă, am identificat următoarele:

- Codul silvic (1996), art. 98 și 104⁽³⁾;
- Legea nr. 2/1987, art. 30⁽⁴⁾;
- Codul silvic (1962), art. 42-43⁽⁵⁾;

³ Potrivit *art. 98 C. silv. (1996)*, „Furtul de arbori doborâți sau ruți de fenomene naturale, ori de arbori, puieti sau lăstari care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, cu sau fără drept, din fondul forestier național sau de pe terenurile cu vegetație forestieră prevăzute la art. 6, dacă valoarea pagubei este de peste 5 ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, ori dacă valoarea pagubei este sub această limită, dar fapta a fost săvârșită de cel puțin două ori în interval de 2 ani, se pedepsește cu închisoare de la 1 la 5 ani sau cu amendă. Dacă fapta a avut ca urmare o pagubă în valoare de peste 20 de ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani. Când fapta a avut ca urmare o pagubă în valoare de peste 50 de ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, pedeapsa este închisoarea de la 3 la 10 ani. În cazul în care furtul a fost săvârșit în împrejurările menționate la art. 97 alin. 4, maximul pedepselor prevăzute în alineatele precedente se majorează cu 3 ani. Mijloacele de transport și uneltele folosite care au servit la săvârșirea infracțiunii sunt supuse confiscării speciale în condițiile prevăzute la art. 118 din Codul penal. Tentativa se pedepsește”; potrivit *art. 104* din aceeași reglementare, „Când infracțiunile prevăzute la art. 97 și 98 sunt săvârșite de personalul silvic cu atribuții de constatare a infracțiunilor și a contravențiilor, maximul pedepselor prevăzute se majorează cu 2 ani”.

⁴ Potrivit *art. 30* din *Legea nr. 2/1987*, „Tăierea sau scoaterea din rădăcini, fără drept, de arbori, puieti ori lăstari, cu sau fără ridicarea acestora din păduri sau de pe terenuri cu vegetație forestieră situate în afara fondului forestier, aparținând unităților socialiste, dacă valoarea pagubei, calculată pe bază de tarif, este mai mare de 1000 lei sau dacă valoarea pagubei este sub 1000 lei, dar fapta a fost săvârșită în mod repetat, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la o lună la șase luni sau cu amenda de la 1000 lei la 5000 lei. Faptele prevăzute la alin. 1 se pedepsesc cu închisoare de la 3 luni la 1 an dacă sunt săvârșite în una din următoarele condiții: a) în timpul nopții; b) în pădurile sau pe terenurile cu vegetație forestieră care îndeplinesc rol de protecție; c) de două sau mai multe persoane; d) în intervalul de 2 ani de la data condamnării definitive a făptuitorului pentru o infracțiune silvică. Tentativa se pedepsește”.

⁵ Potrivit *art. 42 C. silv. (1962)*, „Tăierea ori scoaterea din rădăcini, fără drept, de arbori, puieti ori vlăstari, cu sau fără ridicarea acestora, din păduri sau de pe alte terenuri cu vegetație forestieră, aparținând organizațiilor socialiste, dacă valoarea pagubei este mai mare de 300 lei, sau dacă valoarea pagubei este până la 300 lei dar a fost săvârșită în mod repetat, constituie infracțiune și se pedepsește cu amenda de la 700 la 2.000 lei. Cu aceeași pedeapsă se sancționează următoarele fapte săvârșite în păduri sau alte terenuri cu vegetație forestieră, dacă valoarea pagubei produsă organizațiilor socialiste este mai mare de 300 lei, sau dacă valoarea pagubei este până la 300 lei dar au fost săvârșite în mod repetat: a) însușirea de arbori doborâți de fenomene naturale sau de arbori, puieti sau lăstari, care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, fără drept de altă persoană; b) distrugerea sau degradarea arborilor, puietilor ori lăstarilor”; potrivit *art. 43* din aceeași reglementare, „Faptele prevăzute în articolul pre-

- Codul silvic (1910), art. 60 și 74-75⁽⁶⁾

3. Obiectul infracțiunii⁷

(A) Obiectul juridic special, se referă la acele relații sociale privitoare la *protecția fondului forestier național* și a *vegetației forestiere din afara acestuia*, a căror formare și dezvoltare este condiționată de *păstrarea situației de fapt* a bunurilor care fac parte din acestea.

(B) Obiectul material, este reprezentat de *arbori, puieti sau lăstari* din fondul forestier național și din vegetația forestieră din afara acestuia, precum și de orice *alte produse specifice* ale fondului forestier național.

cedent se pedepsesc cu închisoare de la o lună la 3 luni sau cu amenda, dacă au fost săvârșite în una din următoarele condiții: a) între apusul și răsăritul soarelui; b) prin tăierea arborilor cu fierăstrăul; c) în pădurile sau pe terenurile cu vegetație forestieră care îndeplinesc exclusiv funcții de protecții. d) de trei sau mai multe persoane; e) în interval de un an de la dată condamnării definitive a făptuitorului pentru o infracțiune silvică. Tentativa se pedepsește”.

⁶ Potrivit art. 60 C. silv. (1910), „Ori-cine va taia, va scoate din radacina sau va ridica, fara drept, arbori de mai puțin de 2 decimetri in circumferinta, masurata la 1 metru si 30 dela pamant, se va pedepsi cu o amenda de 2 lei de sarcina de om, sau pentru o cantitate mai mica; de 5 lei pentru o sarcina de vita sau pentru o incarcatura de sanie ori caruta trasa de un om; de 10 lei pentru fiecare cap de vita inhamata, cand ridicarea se face cu sania sau cu caruta. Afara de aceasta, delicventul va fi condamnat la restituirea lemnelor catre proprietarul padurii sau, in lipsa lor, la valoarea lor, care va fi egala cu de douaori amenda. La aceas amenda si valoare vor fi supusi si aceia cari, in padurile supuse regimului silvic, exceptandu-se numai padurile de salcie si alte specii albe, vor taia varfurile si cracile arborilor mai groase de 2 cmn. in diametru, masurat la capatul cel mai gros, pentru a se da iarna muguri la vite. Daca arborii vor avea o grosime mai mare de 2 decimetri in circumferinta, masurata la 1 metru si 30 cm. dela pamant, amenda si valoarea vor fi calculate conform tarifului anexat la prezenta lege. Acei cari, exploatand in baza unui contract o padure supusa regimului silvic, au taiat ei sau oamenii lor alti arbori decat cei vanduti, sau un numar mai mare decat aveau dreptul ori in alta parte decat in locul unde s-a vandut, vor fi considerati ca delicventi si urmariti la plata amenzei si valori arborilor dupa tarifele anexate la prezenta lege. Daca arborii taiati nu se vor mai gasi in fiinta, grosita se va determina dupa circumferinta masurata pe tulpina iar daca tulpina va lipsi, grosimea se va hotari de autoritatile judecatoresti dupa grosimea arborilor ce se gasesc, imprejurul locului unde erau situati arborii, constatata prin actele dresate de agentii silvici”; potrivit art. 74 din aceeași reglementare, „Acei care vor fi comis delictele si contraventiunile prevazute dela art. 60 pana la 67 inclusiv si 72, vor fi supusi la o pedeapsa indoita si la o inchisoare dela cinci zile pana la o luna: a) În caz de recidiva, prin comiterea unui nou delict sau contraventiune, in timp de un an dela ultima condamnare a delicventului sau contravenientului; b) In caz de cumul de delictes sau de contraventiuni; c) Cand taierea s-a facut cu herastraul; d) Cand infractiunea a avut loc intre apusul si rasaritul soarelui; e) Cand comiterea infractiunii s-a facut de mai multe persoane constituite in bande sau armate”; potrivit art. 75 din aceeași reglementare, „Sustragerea de lemne lucrate, sau asezate teancuri sau stive, aflate in perimetrul padurei, sau in depozite, magazii sau curti se va pedepsi cu inchisoare dela cinci zile pana la o luna, independent de plata valori si despagubirilor”.

⁷ Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Protecția juridică a pădurilor în Uniunea Europeană*, op. cit., pp. 249-250.

4. Subiecții infracțiunii⁸

(A) Subiectul activ

În cazul variantei tip, autorul este necalificat, putând fi orice persoană responsabilă penal, întrucât norma de incriminare nu reclamă o calitate a acestuia.

Data fiind reglementarea diferențiată și deficitară a celor două categorii principale ale dreptului de proprietate asupra fondului forestier, respectiv proprietatea publică și proprietatea privată, în doctrină, au fost exprimate păreri diferite cu privire la calitatea de subiect activ al infracțiunii a proprietarului (fondului forestier ori vegetației forestiere din afara acestuia)⁹.

Plecând de la dispozițiile din dreptul comun (art. 228 C. pen.), potrivit cărora, fapta constituie furt și dacă bunul aparține în întregime sau în parte făptuitorului, dar în momentul săvârșirii acel bun se găsea în posesia sau detenția legitimă a altei persoane, autor poate fi chiar proprietarul fondului forestier ori al vegetației forestiere din afara acestuia, în condițiile precizate.

În cazul variantei agravate [prevăzute de alin. (2) lit. d)], autorul este calificat, pe lângă condițiile generale pentru a răspunde penal, persoana fizică trebuie să aibă calitatea de *personal silvic*¹⁰.

Participația, este posibilă (de regulă) sub toate formele sale: coautorat, complicitate și instigare.

(B) Subiectul pasiv

În principal, subiectul pasiv este reprezentat, de *stat*, ca titular al obligației de garantare a respectării regimului silvic¹¹.

În subsidiar, subiectul pasiv poate fi reprezentat de *titularul dreptului de proprietate* a suprafeței respective.

5. Latura obiectivă a infracțiunii¹²

Așa cum precizăm, întrucât infracțiunea de furt de produse ale fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia (prevăzută de art. 109

⁸ Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Protecția juridică a pădurilor în Uniunea Europeană*, op. cit., pp. 250-251.

⁹ Vasile PĂVĂLEANU, *Aspecte teoretice privind infracțiunile prevăzute în noul Cod silvic*, în *Dreptul*, nr. 9/1997, p. 83-84; Ion DUMITRU, *Posibilitatea săvârșirii infracțiunilor prevăzute în art. 97 și 98 din Codul silvic în concurs real*, în *Dreptul*, nr. 9/1998, pp. 109-110; Gheorghe VOINEA, *Din nou despre incriminările din Codul silvic*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 4/1998, p. 64.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Mihai-Adrian HOTCA (coord.), Mirela GORUNESCU, Norel NEAGU, Maxim DOBRINOIU, Radu-Florin GEAMĂNU, *Infracțiuni prevăzute în legi speciale: comentarii și explicații*, ed. a 3-a rev., Editura CH Beck, București, 2013, p. 549.

¹² Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Protecția juridică a pădurilor în Uniunea Europeană*, op. cit., pp. 251-256.

C. silv.), este o variantă de specie a infracțiunii de furt din dreptul comun (prevăzută de art. 228 C. pen.), în analiză, ne vom raporta la textul de incriminare al acestei fapte.

(A) Elementul material

Cu toate că în textul de incriminare se precizează „furtul”, nu se poate aprecia că actul de conduită interzis ar consta într-o acțiune de furt, ci în *acțiunea de luare*, la care face referire textul de incriminare al faptei de furt din dreptul comun; astfel:

- *luarea* presupune două momente¹³:

(a) *deposedarea*, respectiv scoaterea bunului din sfera de stăpânire a posesorului

(b) *imposedarea*, respectiv trecerea bunului din sfera de stăpânire a făptuitorului.

Așa cum s-a explicat în doctrina penală¹⁴, chiar dacă acțiunea de luare este o acțiune unică, stabilirea celor două momente este extrem de importantă; inexistența primului moment, deposedarea, conduce la inexistența infracțiunii de furt iar inexistența celui de al doilea moment, imposedarea, conduce la imposibilitatea consumării infracțiunii de furt și rămânerea în faza tentativei.

(B) Cerințele elementului material¹⁵

În textul de incriminare al faptei de *furt de produse ale fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia* este prevăzută o cerință care particularizează elementul material al infracțiunii, respectiv luarea trebuie să vizeze *puieți sau lăstari* (care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecție, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire), *arbori* (doborâți sau ruși de fenomene naturale ori care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecție, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire și din vegetația forestieră din afara fondului forestier național), precum și orice *alte produse specifice* ale fondului forestier național.

Produsele specifice fondului forestier național sunt bunurile ce se realizează din acesta, respectiv produse lemnoase și nelemnoase¹⁶; astfel:

- produsele lemnoase (specifice fondului forestier național) sunt reprezentate prin¹⁷: produse principale, rezultate din tăieri de regenerare a pădurilor; produse secundare, rezultate din tăieri de îngrijire și conducere a arboretelor; produse

¹³ Vasile DOBRINOIU, *Drept penal. Partea specială – teorie și practică judiciară*, vol. I, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 265; Octavian LOGHIN, Tudorel TOADER, *Drept penal. Partea specială*, Casa de editură și presă „Șansa” SRL, București, 1994, p. 220; Gheorghe-Iulian IONIȚĂ, *Drept penal: partea specială: analiza dispozițiilor Codului penal al României, (titlul I-V): pe înțelesul studenților*, ed. a 2-a rev., Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 161.

¹⁴ *Ibidem*, p. 161.

¹⁵ Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Protecția juridică a pădurilor în Uniunea Europeană*, op. cit., pp. 251-255.

¹⁶ Potrivit art. 58 alin. (1) C. silv.

¹⁷ Potrivit art. 58 alin. (2) C. silv.

accidentale, rezultate în urma acțiunii factorilor biotici și abiotici destabilizatori sau din defrișări de pădure legal aprobate; produse de igienă, rezultate din procesul normal de eliminare naturală; alte produse: arbori și arbuști ornamentali, pomi de Crăciun, răchită, puieți și diferite produse din lemn;

- produsele nelemnoase (specifice fondului forestier național) sunt reprezentate prin¹⁸: faună de interes cinegetic; pește din apele de munte, din crescătorii, bălți și iazuri din fondul forestier; fructe de pădure; semințe forestiere; trufe și alte ciuperci comestibile din flora spontană din cuprinsul acestuia; plante medicinale și aromatice din cuprinsul acestuia; rășină; alte produse.

În textul de incriminare al faptei de *furt din dreptul comun*, sunt prevăzute două cerințe care particularizează elementul material al infracțiunii, respectiv¹⁹:

(a) Luarea trebuie să vizeze un bun mobil care *se găsește în posesia sau detenția altuia*.

Posesia este exercitarea în fapt a prerogativelor dreptului de proprietate asupra unui bun de către persoana care îl stăpânește și care se comportă ca un proprietar²⁰; până la proba contrară, acela care stăpânește bunul este prezumat posesor iar posesorul este considerat proprietar (cu excepția imobilelor înscrise în cartea funciară)²¹.

Nu constituie posesie stăpânirea unui bun de către un detentor precar, precum²²:

- locatarul, comodatarul, depozitarul, creditorul gajist;
- titularul dreptului de suprafață, uzufruct, uz, abitație sau servitute, față de nuda proprietate;
- fiecare coproprietar, în proporție cu cotele-părți ce revin celorlalți coproprietari;
- orice altă persoană care, deținând temporar un bun al altuia, este obligată să îl restituie sau care îl stăpânește cu îngăduința acestuia.

Detentorul precar poate invoca efectele recunoscute posesiei numai în cazurile și limitele prevăzute de lege²³.

(b) Luarea trebuie să se facă *fără consimțământul* posesorului sau detentorului.

Această cerință a elementului material presupune ca, în momentul comiterii faptei, victima fie să fi avut discernământ și să nu-și fi dat acordul fie să nu fi avut discernământ, fiind în incapacitate de a-și manifesta consimțământul.

¹⁸ Potrivit art. 58 alin. (3) C. silv.

¹⁹ Gheorghe-Iulian IONIȚĂ, *Drept penal: partea specială: analiza dispozițiilor Codului penal al României, (titlul I-V): pe înțelesul studenților*, op. cit., pp. 161-162.

²⁰ Potrivit art. 916 alin. (1) C. civ.

²¹ Potrivit art. 919 alin. (1) și (3) C. civ.

²² Potrivit art. 918 alin. (1) C. civ.

²³ Potrivit art. 918 alin. (2) C. civ.

În cazul variantei agravate [prevăzute la alin. (2)], sunt prevăzute (suplimentar) trei cerințe care particularizează elementul material al infracțiunii, respectiv:

(a) Luarea trebuie să se facă de o persoană având asupra sa o armă sau o substanță narcotică ori paralizantă;

Cerința elementului material presupune ca, în momentul comiterii acțiunilor ce constituie element material al infracțiunii, să poarte ascunse acele obiecte.

Arme sunt considerate instrumentele, dispozitivele sau piesele declarate astfel prin dispoziții legale²⁴.

Substanță narcotică sau paralizantă este acea substanță care provoacă, artificial, prin acțiunea asupra centrilor nervoși, o stare caracterizată prin pierderea cunoștinței, relaxare musculară, diminuarea sensibilității și a reflexelor²⁵.

Este necesar ca obiectele respective să fie purtate asupra sa, dar fără a fi la vedere ori a fi folosite.

(b) Luarea trebuie să se facă în timpul nopții.

Cerința elementului material presupune ca acțiunile ce constituie element material al infracțiunii să fie desfășurate în intervalul de timp cuprins între apusul soarelui și răsăritul lui, când este întuneric.

Intervalul de timp nu este unul dinainte stabilit, el variind în funcție de anotimp, poziție geografică, condiții meteo etc.²⁶, instanța fiind cea care stabilește condițiile obiective în care fapta a fost comisă.

(c) Luarea trebuie să se facă în pădurea situată în arii naturale protejate de interes național.

Aria naturală protejată este definită puțin diferit în reglementările interne. Astfel:

- în reglementarea cadru privind protecția mediului, aria naturală protejată este considerată acea zonă terestră, acvatică și/sau subterană, cu perimetru legal stabilit și având un regim special de ocrotire și conservare, în care există specii de plante și animale sălbatice, elemente și formațiuni biogeografice, peisagistice, geologice, paleontologice, speologice sau de altă natură, cu valoare ecologică, științifică sau culturală deosebită²⁷;

- în reglementarea sectorială privind regimul ariilor naturale protejate, conservarea habitatelor naturale, a florei și faunei sălbatice, aria naturală protejată este considerată zona terestră și/sau acvatică în care există specii de plante și animale sălbatice, elemente și formațiuni biogeografice, peisagistice, geologice, paleontologice, speologice sau de altă natură, cu valoare ecologică, științifică ori culturală

²⁴ Potrivit art. 179 alin. (1) C. pen.

²⁵ Gheorghe-Iulian IONIȚĂ, *Drept penal: partea specială: analiza dispozițiilor Codului penal al României, (titlul I-V): pe înțelesul studenților*, op. cit., p. 168.

²⁶ *Ibidem*, p. 168.

²⁷ Potrivit art. 2 pct. 6 din O.U.G. nr. 195/2005.

deosebită, care are un regim special de protecție și conservare, stabilit conform prevederilor legale²⁸.

În ceea ce privește ariile naturale protejate de interes național, acestea sunt rezervațiile științifice, parcurile naționale, monumentele naturii, rezervațiile naturale, parcurile naturale²⁹.

(C) Urmarea imediată

Urmarea imediată constă în *producerea unui prejudiciu*.

Și la această faptă, valoarea acestui prejudiciu este stabilită prin raportare la prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior la data comiterii faptei, după cum urmează:

- de cel puțin 5 ori mai mare [varianta prevăzută la alin. (1) lit. a)];
- de cel puțin 5 ori mai mare (când fapta a fost săvârșită de cel puțin două ori în interval de un an, iar valoarea cumulată a prejudiciului produs depășește această limită) [varianta prevăzută la alin. (1) lit. b)];
- de cel puțin 20 de ori mai mare [varianta prevăzută la alin. (1) lit. c)];
- de cel puțin 50 de ori mai mare [varianta agravată prevăzută la alin. (1) lit. d)];
- de până la 5 ori [varianta prevăzută la alin. (1¹) lit. a)]
- între 5 ori și de cel mult 20 de ori mai mare [varianta prevăzută la alin. (1¹) lit. b)];
- de cel puțin 20 de ori mai mare [varianta prevăzută la alin. (1¹) lit. c)].

În doctrină, față de acest criteriu valoric și inconsecvența legiuitorului, au fost exprimate unele critici³⁰.

Curtea Constituțională a României, fiind sesizată cu excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 108 și art. 110 din Legea nr. 46/2008 - Codul silvic, precum și a dispozițiilor art. 32 din Ordonanța Guvernului nr. 96/1998 privind reglementarea regimului silvic și administrarea fondului forestier național, prin *Decizia nr. 1593/09.12.2010*³¹, a respins, (a) ca inadmisibilă, excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 32 din Ordonanța Guvernului nr. 96/1998 privind reglementarea regimului silvic și administrarea fondului forestier național, și (b) ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 108 și art. 110 din Legea nr. 46/2008 - Codul silvic.

Curtea a reținut că determinarea prețului mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior se realizează în baza unor criterii obiective și legale (cu referire

²⁸ Potrivit art. 4 pct. 18 din O.U.G. nr. 57/2007.

²⁹ Potrivit art. 5 lit. a) din O.U.G. nr. 57/2007.

³⁰ Vasile PĂVĂLEANU, *Aspecte teoretice privind infracțiunile prevăzute în noul Cod silvic*, op. cit., pp. 84-85; Alexandru PAICU, *Cu privire la formele calificate ale infracțiunilor silvice*, în *Dreptul*, nr. 10/1999, pp. 128-131; Gheorghe VOINEA, *Modificări ale Codului silvic*, în *Dreptul*, nr. 3/2000, p. 99; Vasile PĂVĂLEANU, *Infracțiuni silvice. Reglementare nouă*, în *Revista de Drept Penal*, nr. 3/2000, p. 133.

³¹ Decizie CCR nr. 1593/2010, publicată în M. Of. nr. 73/28.01.2011.

la anexa nr. 1 la O.U.G. nr. 86/2006), cu înlăturarea oricăror elemente subiective sau discreționare care ar putea duce la încălcarea principiului legalității incriminării.

De asemenea, *Curtea a mai reținut* că stabilirea valorii materialului lemnos sustras se face raportat la o limită minimă și maximă față de prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior și că, chiar dacă valoarea acestui preț oscilează de la an la an, limitele minime și maxime care sunt determinante în stabilirea pedepselor vor fi aceleași.

Mai mult, *Curtea a concluzionat* că existența infracțiunilor silvice este condiționată *nu de valoarea, ci de volumul* masei lemnoase extrase și că, astfel, se dă satisfacție deplină principiului legalității incriminării și se elimină arbitrarul în calificarea juridică a infracțiunilor silvice.

Destul de recent, Curtea Constituțională a României, fiind sesizată cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 107 alin. (1) lit. a) și art. 109 alin (I) lit. a) din Legea nr. 46/2008 - Codul silvic, prin *Decizia nr. 51/22.01.2019*³², a respins ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate a acestor dispoziții și a constatat că sunt constituționale în raport cu criticile formulate.

Curtea a constatat că, la nivelul legii, sunt satisfăcute exigențele minimale ale principiului constituțional al legalității incriminării, atât timp cât autoritatea de reglementare stabilește prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior pe baza unor parametri de natură legală ce impun operațiuni obiective, nediscreționare și fără adăugiri la voința legiuitorului.

Prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior este reprezentat de prețul mediu de vânzare a unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, la nivel național, determinat pe baza datelor statistice din anul anterior, comunicate de Institutul Național de Statistic³³.

De la 01.01.2018, prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, a fost stabilit la valoarea de 164 lei³⁴.

De asemenea, și în ce privește momentul temporal, la care se raportează această valoare, și consecințele majorării prețului mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior (anterior modificării), ulterior comiterii faptei, au fost de natură a crea soluții diferite în practica judiciară.

Această stare de fapt a determinat declararea (de către procurorul general al Parchetului de pe lângă ÎCCJ) unui *recurs în interesul legii*, privind consecințele modificării (în sensul majorării) prețului mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, în cazul infracțiunilor ce aduc atingere fondului forestier.

³² Decizie CCR nr. 51/2019 publicată în M. Of. nr. 353/07.05.2019.

³³ Potrivit pct. 39 din Anexa nr. 1 la Codul silvic.

³⁴ Potrivit art. II din Lege nr. 265/2017 publicată în M. Of. nr. 1021/22.12.2017.

Prin *Decizia nr. 12/18.02.2008*³⁵, ÎCCJ a admis recursul în interesul legii și a stabilit că modificarea, în sensul majorării prețului mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior, intervenită ulterior comiterii faptei, conduce, în cazul infracțiunilor ce aduc atingere fondului forestier, la lipsa unuia dintre elementele constitutive ale infracțiunii, ceea ce atrage incidența dispozițiilor art. 10 lit. d) C. proc. pen.

În considerentele acestei decizii, *Curtea a precizat* că dispozițiile Codului silvic (1996) nu conțineau precizarea „prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior la data constatării faptei”, ci condiționau doar (în mod generic) încadrarea juridică a faptei de valoarea pagubei determinată pe baza prețului mediu al aceleiași unități de masă lemnoasă, fără specificarea momentului ce trebuie avut în vedere la stabilirea prețului.

Curtea a apreciat că, atunci când, de la săvârșirea faptei până la judecarea definitivă a cauzei, au intervenit una sau mai multe dispoziții cu caracter normativ, prin care s-a modificat criteriul de stabilire a valorii pagubei ce determină, prin cuantumul ei, fie incriminarea faptei, fie agravarea încadrării juridice, se impune ca în astfel de situații, în conformitate cu dispozițiile art. 13 C. pen., să se aplice legea cea mai favorabilă.

Curtea a precizat că, în cazul infracțiunilor ce aduc atingere fondului forestier, majorarea ulterioară a prețului mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior atrage raportarea cuantumului valorii pagubei produse prin fapta săvârșită anterior la noua limită valorică devenită criteriu de incriminare.

(D) Legătura de cauzalitate trebuie demonstrată, fiind urmări materiale.

6. Latura subiectivă a infracțiunii³⁶

(A) Elementul subiectiv este reprezentat de *intenție directă* calificată prin scop.

(B) Cerințele elementului subiectiv

În cazul acestei fapte, este prezent *scopul*, respectiv trebuie să se urmărească *însușirea pe nedrept*³⁷.

Așa cum s-a subliniat în doctrina penală, absența scopului însușirii pe nedrept face ca fapta fie să nu constituie infracțiune fie să constituie (eventual) o altă infracțiune³⁸.

³⁵ Decizie ICCJ nr. 12/2008 publicată în M. Of. nr. 866/18.02.2008.

³⁶ Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Protecția juridică a pădurilor în Uniunea Europeană*, op. cit., pp. 256-257.

³⁷ Așa cum s-a subliniat în doctrină (Ioniță, 2012), absența acestei cerințe a elementului subiectiv, respectiv absența scopului însușirii pe nedrept, face ca fapta fie să nu constituie infracțiune fie să constituie (eventual) o altă infracțiune.

³⁸ Gheorghe-Iulian IONIȚĂ, *Drept penal: partea specială: analiza dispozițiilor Codului penal al României, (titlul I-V): pe înțelesul studenților*, op. cit., p. 168.

7. Formele infracțiunii³⁹

(A) **Actele pregătitoare**, sunt *posibile*, întrucât fapta este una comisivă.

(B) **Tentativa**, este *posibilă*, dar nu se *pedepsește*.

(C) **Consumarea** intervine în *momentul producerii prejudiciului*.

(D) **Epuizarea**

Desfășurarea actelor de conduită incriminate poate continua și ulterior momentului consumării, îmbrăcând forma *infracțiunii continuate*.

8. Propuneri pentru îmbunătățirea textului normei de incriminare⁴⁰

(A) În art. 109 alin. (1) și (1¹) C. silv. (în forma în prezent în vigoare), legiuitorul precizează că furtul de *puieti sau lăstari* (care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecție, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire), *arbori* (doborâți sau ruși de fenomene naturale ori care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecție, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire și din vegetația forestieră din afara fondului forestier național), precum și al oricăror *alte produse specifice* ale fondului forestier național, constituie infracțiune.

În alte situații, cum ar fi cele de la art. 107, 107¹, 108, 110 C. silv., legiuitorul precizează că faptele acolo prevăzute constituie infracțiuni silvice.

Este de neînțeles *rațiunea legiuitorului* de a preciza că doar unele dintre fapte, respectiv faptele de: distrugere a fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia (art. 107 C. silv.), folosire fără drept a dispozitivelor speciale de marcat (art. 107¹ C. silv.), pășunat fără drept în fondul forestier național (art. 108 C. silv.), și omisiune de reîmpădurire (art. 110 C. silv.), ar constitui infracțiuni silvice iar fapta de furt de produse ale fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia ar constitui infracțiune, dar nu o infracțiune silvică.

Suplimentar, *apreciem a fi discutabilă opțiunea legiuitorului* de a atribui titulatura de infracțiune silvică faptei de distrugere a fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia (art. 107 C. silv.), dar nu și faptei de furt de produse ale fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia (art. 109 C. silv.), în condițiile în care ambele fapte sunt variante de specie ale unor infracțiuni prevăzute în Codul penal, respectiv faptele de distrugere (art. 253 C. pen.), furt (art. 228 C. pen.) și furt calificat (art. 229 C. pen.).

³⁹ Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Protecția juridică a pădurilor în Uniunea Europeană*, op. cit., p. 257.

⁴⁰ Ștefania-Diana IONIȚĂ-BURDA, *Protecția juridică a pădurilor în Uniunea Europeană*, op. cit., pp. 334-337.

Din punctul nostru de vedere, este evident că toate faptele incriminate în Codul silvic constituie încălcări ale dispozițiilor acestui act normativ și, având în vedere specificul ocrotirii fondului forestier național (și vegetației forestiere din afara acestuia) precum și particularitățile lor, toate sunt infracțiuni silvice.

Opinăm că, pentru identitate de rațiune, dar și unitate de redactare, se impune precizarea că toate faptele incriminate în Codul silvic constituie infracțiuni silvice.

În aceste condiții, propunem ca în art. 109 C. silv. să se precizeze expres că fapta „(...) constituie infracțiune silvică (...)”.

(B) În forma în vigoare înainte de modificarea survenită prin pct. 38-40 ale art. I din Legea nr. 197/2020, art. 109 C. silv. avea următoarea formulare „(1) Furtul de arbori doborâți sau ruși de fenomene naturale ori de arbori, puieți sau lăstari care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecție, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire și din vegetația forestieră din afara fondului forestier național, precum și al oricărui altor produse specifice ale fondului forestier național constituie infracțiune și se sancționează după cum urmează (...)”.

Apreciem a fi mai puțin inspirată această modificare; bănuim că „separarea” puieților sau lăstarilor (la alin. 1) de arbori și alte produse specifice ale fondului forestier național (la alin. 1¹) a fost determinată de necesitatea modificării limitelor de pedeapsă.

Cu toate că, de principiu, poate fi justificată o astfel de opțiune, modalitatea de realizare este defectuoasă, în condițiile în care formularea normei de incriminare nu suporta o „disjungere”, având în vedere precizarea de la final „precum și al oricărui altor produse specifice ale fondului forestier național” și văzând și pragurile valorice, destul de alambicat formulate și prevăzute la alin. (1¹) lit. a)-c), precum și particularizarea temporară „la data constatării faptei” de la aceste litere, care vine în contradicție cu deciziile CCR și ÎCCJ de mai sus și care ridică serioase probleme de legalitate.

Din punctul nostru de vedere, era de preferat păstrarea formulării inițiale și modificarea doar a limitelor de pedeapsă și a pragurilor valorice, precum și prevederea particularizării temporare „la data comiterii faptei”.

În aceste condiții, propunem ca art. 109 alin. (1) C. silv. să aibă următoarea formulare:

„(1) Furtul de arbori doborâți sau ruși de fenomene naturale ori de arbori, puieți sau lăstari care au fost tăiați ori scoși din rădăcini, din păduri, perdele forestiere de protecție, din terenuri degradate care au fost ameliorate prin lucrări de împădurire și din vegetația forestieră din afara fondului forestier național, precum și al oricărui altor produse specifice ale fondului forestier național constituie infracțiune silvică și se sancționează după cum urmează:

a) cu închisoare de la 6 luni la un an sau cu amendă, dacă valoarea prejudiciului produs este de până la 5 ori prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior la data comiterii faptei;

b) cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă, dacă valoarea materialului lemnos sustras este de cel puțin 5 ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior la data comiterii faptei ori dacă fapta a fost săvârșită de cel puțin două ori în interval de un an, iar valoarea cumulată a materialului lemnos depășește valoarea prevăzută la lit. a);

c) cu închisoare de la un an la 7 ani, dacă valoarea materialului lemnos sustras este de peste 20 ori mai mare decât prețul mediu al unui metru cub de masă lemnoasă pe picior la data comiterii faptei (...).

(C) În art. 109 alin. (2) lit. c) C. silv. este prevăzută ca variantă agravată [limitele speciale ale pedepselor prevăzute la alin. (1) majorându-se cu jumătate], împrejurarea în care faptele prevăzute la alin. (1) și (1¹) se realizează în pădurea situată în arii naturale protejate de interes național.

Potrivit art. 5 alin. (1) din O.U.G. nr. 57/2007, se instituie (pentru asigurarea măsurilor speciale de protecție și conservare in situ a bunurilor patrimoniului natural) un regim diferențiat de protecție, conservare și utilizare, potrivit următoarelor categorii de arii naturale protejate: (a) de interes național: rezervații științifice, parcuri naționale, monumente ale naturii, rezervații naturale, parcuri naturale; (b) de interes internațional: situri naturale ale patrimoniului natural universal, geoparcuri, zone umede de importanță internațională, rezervații ale biosferei; (c) de interes comunitar sau situri „Natura 2000”: situri de importanță comunitară, arii speciale de conservare, arii de protecție specială avifaunistică; (d) de interes județean sau local: stabilite numai pe domeniul public/privat al unităților administrativ-teritoriale (după caz).

La o simplă analiză a categoriilor de arii naturale protejate stabilite la art. 5 alin. (1) din O.U.G. nr. 57/2007, nu s-ar putea aprecia ca fiind de o importanță mai redusă ariile naturale protejate incluse la categoriile de la lit. b) (respectiv cele de interes internațional) și c) (respectiv cele de interes comunitar sau situri „Natura 2000”), comparativ cu cele prevăzute la lit. a) (respectiv cele de interes național).

De altfel, chiar legiuitorul conferă un caracter special primelor trei categorii de arii naturale protejate [cele stabilite la alin. (1) lit. a)-c)], precizând [conform art. 5 alin. (2) din O.U.G. nr. 57/2007], scopul și regimul de management al acestor categorii de arii naturale protejate (în Anexa nr. 1 la O.U.G. nr. 57/2007); mai mult, se precizează (în Anexa nr. 1 la O.U.G. nr. 57/2007) că aceste categorii de arii protejate compun rețeaua națională de arii protejate.

Or, de vreme ce se instituie un regim sancționator diferențiat (agravat) pentru împrejurarea în care actele de conduită incriminate se desfășoară în ariile naturale protejate de interes național [cele stabilite la art. 5 alin. (1) lit. a), respectiv, în rezervații științifice, parcuri naționale, monumente ale naturii, rezervații naturale, parcuri naturale]), apreciem că se impune extinderea acestuia pentru cuprinderea și a situațiilor în care actele de conduită incriminate se desfășoară în ariile naturale protejate de interes internațional [cele stabilite la art. 5 alin. (1) lit. b), respectiv, în

situri naturale ale patrimoniului natural universal, geoparcuri, zone umede de importanță internațională, rezervații ale biosferei] ori în *ariile naturale protejate de interes comunitar sau situri „Natura 2000”* [cele stabilite la art. 5 alin. (1) lit. c), respectiv, în situri de importanță comunitară, arii speciale de conservare, arii de protecție specială avifaunistică].

În aceste condiții, propunem ca și art. 109 alin. (2) lit. c) C. silv. să aibă următoarea formulare: *„în pădurea situată în arii naturale protejate de interes național, internațional, comunitar sau situri Natura 2000”*.

(D) În altă ordine de idei (dar tot în legătură cu această faptă), *nu reușim să identificăm aspectele* pe care legiuitorul le-a avut în vedere atunci când a optat pentru a nu pedepsi tentativa.

Este de neînțeles opțiunea legiuitorului, de a pedepsi tentativa în cazul faptei de distrugere a fondului forestier național și a vegetației forestiere din afara acestuia, nu și în cazul faptei de furt de produse ale fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia.

De asemenea, *este greu de acceptat situația creată*, respectiv ca în cazul infracțiunilor de furt din dreptul comun, tentativa să fie pedepsită iar în cazul acestei fapte, care (așa cum am precizat) nu este altceva decât o variantă de specie a celor din dreptul comun, tentativa să nu fie pedepsită.

Pentru *identitate de rațiune*, apreciem că se impune ca și în cazul faptei de furt de produse ale fondului forestier național și vegetației forestiere din afara acestuia, tentativa să fie pedepsită.

În aceste condiții, propunem introducerea unui nou alineat la art. 109 C. silv., respectiv alin. (3), cu următoarea formulare: *„Tentativa se pedepsește”*.

ASPECTE ETICE ȘI JURIDICE ALE DEZVOLTĂRII ȘI UTILIZĂRII ROBOTICII ȘI INTELIGENȚEI ARTIFICIALE. PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN ERA GLOBALIZĂRII ȘI A DIGITALIZĂRII*

Lect. univ. dr. **Ramona DUMINICĂ**,

Consilier juridic dr. **Diana Maria ILIE**

Abstract

While humanity has been under pressure from successive and partly interconnected shocks of pandemics, war and inflation, in perhaps the most complex geopolitical and geo-economic context in decades, the multifaceted fields of artificial intelligence (AI) have taken over economic and social life at a very fast pace. We are going through the so-called "fourth industrial revolution", or we are already talking about a "AI (r)evolution", which is emerging to dominate through interdisciplinary and cutting-edge technological advances such as robotics, nanotechnology, biotechnology, quantum computing, fifth generation (5G) wireless technologies, 3D printing, fully autonomous vehicles or the industrial internet of things, with human-machine interaction becoming increasingly complex and deep.

We are now entering the 'brave new world' in which the global 'race' for Artificial Intelligence supremacy has begun. In fact, this global competition is due to the enormous economic value and technological capabilities accumulated in economies that have allocated a lot of resources to the research and development of AI applications, estimating that by 2030, artificial intelligence is expected to bring €11,000 billion to the global economy.

In an age of Artificial Intelligence we face more and more questions and perhaps few answers. We all wonder what the effects will be on the structure and functionality of society, how much human rights will be affected and how do we prevent this? Is there an AI right or not? Will robots replace or judge us? Will we dehumanize ourselves, expecting more from robots and less from humans? Will AI change the way we humans work, learn, travel, live? How will the digital revolution change the legal world?

In a timid attempt to seek and outline answers in this labyrinth of questions, we propose through our research to explore the advantages and disadvantages of AI, the determining technology of the future, touching, on the one hand, the regulatory area, namely the legal framework outlined at the international level, but also at the national and union level, especially the protection of human rights and equality, and on the other hand, the ethics of artificial intelligence, a critical subject for the whole world. At the same time, our research aims to index the main initiatives, actions and achievements in the field of artificial intelligence, in relation to the official strategies of Member

States and beyond, taking into account long-term development plans and strategic and political vision in priority areas such as ethics and security.

*Efforts to regulate Artificial Intelligence have been stepped up lately, with the AI Regulation (Artificial Intelligence Act) and an AI Liability Directive on the agenda of lawmakers in Brussels today, thus crystallizing a new institutional architecture of AI regulation in Romania, as well as in the other EU Member States, through the need to harmonize domestic legislation with the *acquis communautaire*. Thus, on 11 May, the Internal Market Committee and the Civil Liberties Committee of the European Parliament approved, with 84 votes in favour, 7 against and 12 abstentions, a first draft of an Artificial Intelligence Act, perhaps the first "fast-track" step towards EU-wide regulation of artificial intelligence systems, with the draft law to be submitted for adoption in Parliament's plenary in June 2023. Given that regulation of artificial intelligence is currently at a very low level, these rules will become the world's first binding 'legal construct' for artificial intelligence, with the EU legislator aiming to ensure safe, transparent, non-discriminatory and environmentally friendly AI systems that can be kept under human control, avoiding the gradual and imperceptible 'suffocation' of human rights and freedoms by 'shaping' global consciousness. The fruitfulness of the opportunities generated by artificial intelligence may represent a pivotal point for Romania's economic, but also social and cultural development, as we already recognize the profound and dynamic impact on human lives, the environment, ecosystems, education, culture, information communication, including the human mind.*

Living among digital assistants (Siri, Alexa, Cortana), autonomous cars, smart cameras with facial recognition or intelligent systems able to make predictions about future behaviours, we have to admit that, in the year 2023, Artificial Intelligence is a reality, maybe even a necessity and a way of life subtly and imperceptibly installed in our consciousness and in our behaviour. The future is already here because AI is bringing it faster than we thought, our central objective being to raise awareness of the need to adapt to the new normal on the one hand, and on the other to promote human-centred artificial intelligence by shaping a stable and transparent legal framework.

We are stepping timidly, but with no turning back, into a new legal "realm" open to reflection and practical applications of the most innovative kind, in which the challenges are commensurate with the stakes created and asserted, artificial intelligence and robotics having enormous potential in human evolution and in improving all areas of human activity, like the great technological revolutions created by man over time.

Keywords: *artificial intelligence, robotics, digitisation, ethics, fundamental rights and freedoms, opportunities, risks, legal framework, international vision, EU vision, digital single market, legislative harmonisation.*

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ (IA) - „SĂ DESCHIDEM PORȚILE” UNEI ARII INTERDISCIPLINARE. RISCURI, OPORTUNITĂȚI ȘI CONSECINȚE ASUPRA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) definește sistemul de inteligență artificială ca fiind „*acel sistem care funcționează grație unui computer capabil să influențeze mediul, prin producerea de rezultate (predicții, recomandări sau decizii) menite a răspunde unui anumit set de obiective. Acesta utilizează datele și intrările generate de calculator și/sau introduse de om cu scopul (i) de a percepe mediile*

reale/virtuale; (ii) de a produce o reprezentare abstractă a acestor percepții sub formă de modele și (iii) de a utiliza deducțiile modelelor pentru a formula diferite opțiuni de rezultat”¹. Astfel, regăsim sisteme de Inteligență Artificială sub formă de software, respectiv asistenți virtuali, programe informatice de analiză a imaginilor, motoare de căutare, sisteme de recunoaștere vocală și facială, sau sisteme integrate unor obiecte, precum roboți, automobile autonome, drone, internetul obiectelor etc. În cadrul secțiunii a doua vom analiza definiția mult mai extinsă și mai flexibilă propusă la nivelul Uniunii Europene de către Comisia Europeană, conceptul fiind încă sub semnul interpretării.

Cert este că până în prezent nu există o definiție universal acceptată a IA. De exemplu, potrivit Grupului de experți la nivel înalt privind inteligența artificială al Comisiei Europene (AL HLEG) „Inteligența artificială (IA) se referă la sistemele care manifestă comportamente inteligente prin analizarea mediului lor înconjurător și care iau măsuri – cu un anumit grad de autonomie – pentru a atinge obiective specifice. Sistemele IA se pot baza exclusiv pe software-uri, acționând în lumea virtuală (de exemplu, asistenți vocali, software de analiză a imaginii, motoare de căutare, sisteme de recunoaștere vocală și facială) sau pot fi încorporate în dispozitive hardware (de exemplu, roboți avansați, vehicule autonome, drone sau aplicații pentru internetul obiectelor)². Într-adevăr, există tehnologii de IA de peste 50 de ani, însă creșterea puterii de calcul, disponibilitatea unor cantități enorme de date și noii algoritmi au condus la progrese majore în domeniul IA în ultimii ani.

Deși tehnologia informației și a comunicării a „invadat” toate aspectele vieții noastre, inteligența artificială (IA)³ reprezintă, încă, un subiect sensibil, perceput și asimilat atât de inegal și diferit, uneori abstract, în rândul populației. Dacă privim în jur, vom constata că IA este peste tot și în toate, s-a dezvoltat pe toate palierele, iar evoluțiile din ultimii ani marcați de pandemia COVID-19 au „dezvelit fără niciun fel de perdea” supremația și adevăratul potențial al acesteia, astfel încât, în prezent vorbim de o transpoziție în modele interdisciplinare de analiză. Constatăm, astfel, că IA a căpătat valențe complexe, de la cele social-economice, la cele politice și juridice, materializându-se într-o multitudine de acțiuni, strategii, reglementări, care impun, pe de altă parte, promovarea încrederii și asigurarea unui cadru etic, juridic, de securitate și dialog.

* **Articolul este extras din Revista Journal of Law and Administrative Sciences (JOLAS), nr. 19/2023** (<http://jolas.ro/wp-content/uploads/2023/06/jolas19a3.pdf>), unde a fost publicat integral în limba engleză.

¹ Banu, Mihaela, Reglementarea sistemelor de inteligență artificială la nivelul Uniunii Europene - Departamentul de studii parlamentare și politici UE Direcția pentru Uniunea Europeană, 04.042022, disponibil la https://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2022/st_3516.pdf, accesată în 15.05.2023.

² Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, *Înțelegerea viitorului inteligența artificială și drepturile fundamentale*, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2021, disponibilă la https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary_ro.pdf.

³ *Brevitatis causa* ne vom referi la Inteligența Artificială prin expresia IA.

Cert este că IA își va exercita influența asupra unor sectoare și arii la care în prezent nici nu ne gândim, generând adevărate transformări, prefaceri ale societății și industriei. Suntem în faza în care societatea pare că delegea tehnologiei din ce în ce mai multe aspecte ale gândirii, iar paradoxal, cu cât capacitatea digitală a unei societăți este mai mare, cu atât aceasta devine mai vulnerabilă. Să nu uităm, totuși, că IA nu este înzestrată cu emoție umană, gândire critică sau moralitate, oricât de mare ar fi tendința de a se reproduce comportamentul uman. Tocmai de aceea, este nevoie de o reglementare a eticii în IA, reper cheie al cercetării noastre, în vederea atingerii unei zone de siguranță și încredere.

Toate aceste crize interconectate generate de o globalizare aflată și ea într-o criză existențială, precum dereglarea climatică, conflictele comerciale între China și SUA, pandemie, războiul din Ucraina, urmate de criza socio-economică „șlefuită” de efectele celor dintâi, au reprezentat „o fereastră rară și îngustă” de oportunitate asupra evoluției fulminante a inteligenței artificiale, atingându-se zona critică de reflecție în *conștiința globală* asupra resetării lumii noastre. De altfel, în momentele cele mai tensionante se creează un spațiu de agregare a tuturor gândurilor, ideilor și emoțiilor generate de umanitate, IA devenind „motorul” umanității în era globalizării și a interconectării.

În acest context, ne întrebăm, care va fi noua normalitate? Omenirea va fi mai puternică sau mai vulnerabilă? Poate deveni IA o amenințare pentru supraviețuirea speciei umane? Cum ancorăm un domeniu „păianjen” precum IA, un domeniu *inter* și *trans* disciplinar, în realitățile uneori sensibile ale vieții, într-un cadru etic, juridic, cultural și instituțional conturat și structurat în așa fel încât să susțină valorile sociale și drepturile individuale fundamentale? Cum ne asigurăm că tehnologia servește societății și indivizilor și cum protejăm drepturile omului în era IA? Desigur că urmează întrebarea-răspuns: De ce trebuie să reglementăm utilizarea tehnologiei IA? Suntem oare pregătiți pentru o asemenea tranziție?

Există numeroase reacții juridice în diverse domenii față de provocările IA și se încearcă o coagulare a reglementărilor în această zonă, care cu greu prinde contur datorită complexității domeniului, profesori cercetători francezi ai Universității Paris sau Sorbona anticipând cristalizarea unui „*droit al inteligenței artificiale*”, un drept de sine stătător, construit în virtutea propriilor principii și instituții de funcționare.

Astfel, în contextul în care IA se află într-un stadiu de dezvoltare atât de avansat încât își revendică nevoia de reglementare, efervescența intelectuală juridică franceză a pătruns pe acest nou tărâm deschis reflecției, iar academicieni de renume și-au unit gândurile pentru a contribui la o prezentare completă a problemelor ridicate de dezvoltarea inteligenței artificiale în volumul „*Droit de l'intelligence artificielle*”⁴, fiind atinse zone precum etica, dreptul persoanelor,

⁴ Bensamoun, Alexandra; Loiseau, Grégoire, *Droit de l'intelligence artificielle*, LGDJ Collection : Les Intégrales 2e edition, 29.11.2022, disponibil la <https://www.lgdj.fr/droit-de-l-intelligence-artificielle-9782275095424.html>.

dreptul răspunderii și asigurărilor, vehicule autonome, justiția, dreptul penal, proprietatea intelectuală, datele personale, dreptul muncii, dreptul sănătății, dreptul militar, luarea deciziilor administrative și securitatea cibernetică, blockchain, drone civile și chiar drept internațional.

Vorbim de mașini inteligente care operează cu procese cognitive la nivel înalt, cum ar fi învățarea și chiar gândirea, rezolvarea problemelor, capacitatea de a lua decizii și a filtra informații, IA oferind oportunități de complementaritate a inteligenței umane și de schimbare a modului de viață. Astfel de mașini nu doar că au transformat și continuă să transforme sarcinile de zi cu zi ale oamenilor, dar au generat multiple întrebări profunde pentru indivizi, economie, guvernanta și societate în general. Ne putem pune întrebarea dacă acești algoritmi vor putea depista și oferi indicii cu privire la opiniile, emoțiile, sentimentele, personalitatea unor persoane care pur și simplu urmăresc un post de televiziune, un ecran al calculatorului etc. Astfel de situații nu fac altceva decât să legitimizeze un sistem de supraveghere absolut al indivizilor, ceea ce ar duce la afectarea gravă a libertății și drepturilor oamenilor. Ne confruntăm cu riscul enorm ca orice gest sau comportament uman să fie supravegheat și chiar anticipat, lumea putând să se transforme ușor într-o „distopie”, astfel cum prevestea în urmă cu aproape un secol autorul Aldous Huxley în cartea sa „*Minunata lume nouă*”⁵; o lume în care sub aparențele democrației, oamenii trăiesc într-o reală dezumanizare prin simplul fapt că orice dorință, gând, aspirație umană poate fi anihilată și ținută sub control.

Avem nevoie de consolidarea unei perspective globale puternice, prin dezvoltarea și implementarea unor instrumente legislative și standarde care să se fundamenteze și se dezvolte în jurul „nucleului dur” al drepturilor omului, prin care s-a câștigat demnitatea umană, s-au consolidat justiția, dezvoltarea socială și economică, bunăstarea fizică și psihică, diversitatea umană, interconectarea, educația, dreptul la muncă, elemente esențiale care pot ghida evoluția IA într-o direcție responsabilă.

Vorbim deja de o economie digitală, drepturi digitale și chiar despre „un viitor digital”, de curând fiind adoptată, sub egida OCDE, „*Declarația privind un viitor digital fiabil, durabil și favorabil incluziunii*”⁶, care trasează o viziune pentru o

⁵ Huxley, Aldous, *Minunata lume nouă (Brave New World)*, Editura Polirom, 2011. Din rezumat: „Celebrul roman *Minunata lume nouă* (1932) pornește de la ideea unei societăți *distopice* care, pentru a-și controla cetățenii, recurge la orice subterfugiu; de la transformarea rasei umane și manipularea ei genetică, până la mascarea minciunii în adevăr absolut. Rezultatul este o combinație de realități orwelliene și scene din cel mai pur SF, în care cărțile sunt arse și singura cultură acceptată sunt preceptele unui conducător megaloman, în care apariția unei ediții de Opere complete de William Shakespeare poate duce la răsturnarea unui regim absurd, în care oamenii sunt concepuți în imense incubatoare, iar cei neatinși încă de morbul acestei «civilizații» sunt izolați în rezervații”.

⁶ A se consulta <https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/news/oecd-puts-forward-declaration-trusted-sustainable-and-inclusive-digital-future>.

transformare digitală centrată pe factorul uman și orientată spre drepturi, aducând în discuție temele „*Declarației privind drepturile și principiile digitale europene*”⁷, propusă de Comisia Europeană și semnată de Parlamentul European și de Consiliul European. Prin această Declarație, liderii UE afirmă că doresc să asigure valorile europene prin: „plasarea oamenilor în centrul transformării digitale, sprijinirea solidarității și a incluziunii prin conectivitate, educație, formare și competențe digitale, condiții de muncă echitabile și corecte și acces la servicii publice digitale, libertatea de alegere, un mediu digital echitabil, încurajarea participării în spațiul public digital, creșterea siguranței, a securității și a responsabilizării în mediul digital, în special pentru tineri, promovarea sustenabilității”.

De altfel, Comisia Europeană a creionat și un mecanism pentru atingerea obiectivelor comune în vederea *transformării digitale a Europei până în 2030*⁸, program de politică ce va orienta transformarea digitală, în sensul în care își propune ca tehnologiile digitale să protejeze drepturile cetățenilor, să sprijine democrația și să garanteze că toți actorii digitali acționează în mod responsabil și în condiții de siguranță, UE promovând aceste valori în întreaga lume. Totodată, prin acest program liderii europeni doresc să asigure că mediul digital este sigur și securizat, că cetățenii se pot implica în procesul democratic la toate nivelurile și dețin controlul asupra propriilor date, dar și că dispozitivele digitale sprijină durabilitatea și tranziția verde.

Acestea reprezintă doar câteva repere pozitive ale digitalizării care consolidează „temelia” *dreptului inteligenței artificiale*, existând voci care susțin că IA va ajuta umanitatea să depășească cele mai profunde și complexe provocări. Dacă rămânem în această zonă optimistă, a oportunităților „promise” de susținătorii IA, în sensul în care IA poate amplifica inteligența umană, atunci am putea afirma că urmează o epocă de aur a umanității, cu posibilitatea eliminării bolilor și a sărăciei. Cu toate acestea, IA ne poate schimba viața într-un mod pozitiv sau negativ, în funcție de modul în care alegem să utilizăm datele și tehnologiile conectate.

⁷ *European Declaration on Digital Rights and Principles for the Digital Decade (Declarația europeană privind drepturile și principiile digitale)*, 07.02.2023, disponibil la <https://digital-strategy.ec.europa.eu/ro/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>.

De altfel, Margrethe Vestager, vicepreședinta executivă pentru o Europă pregătită pentru era digitală, a declarat: „Ne dorim tehnologii sigure, care să fie în slujba oamenilor și care să funcționeze respectându-ne drepturile și valorile. Și dorim ca acest lucru să fie valabil și în mediul online. Dorim, de asemenea, ca toți cetățenii să aibă posibilitatea și mijloacele de a participa activ la societățile noastre tot mai digitalizate. Această declarație constituie o referință clară cu privire la drepturile și principiile aplicabile în mediul online”.

⁸ *Deceniul digital al Europei: obiective digitale pentru 2030*, disponibil la https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_ro.

În acest sens, Parlamentul European a înființat încă din anul 2020 o comisie⁹ care a avut rolul de a evalua impactul tehnologiei și de a identifica și descrie oportunitățile și pericolele acestui domeniu „omniprezent” al viitorului, fiind propusă o *Foaie de parcurs* pentru IA în UE. Astfel, s-au identificat avantajele IA în privința economiei, care tinde inevitabil spre o economie digitală, bazată pe infrastructură digitală, revoluționarea pieței produselor și serviciilor și facilitarea accesului la informații, educație și formare. O economie digitală reflectă economia datelor și aplicațiile ei, economia verde și circulară, optimizarea vânzărilor, creșterea volumului și a calității producției, îmbunătățirea serviciilor pentru clienți și economisirea energiei, pentru că IA nu înseamnă doar roboți care vor „fura” comportamentul uman.

Totodată, s-au identificat beneficii și oportunități și în zona de interes public, cum ar fi consolidarea democrației, prin asigurarea accesului la informații sigure și evitarea atacurilor cibernetice sau prin facilitarea utilizării datelor analitice în zona sectorului serviciilor publice, dar și în domenii precum transportul public, educația, dezvoltarea durabilă, gestionarea energiei sau a deșeurilor. Să nu uităm de posibilitatea utilizării IA în justiție, în special în materia prevenirii criminalității, infracțiunile sau chiar atacurile teroriste putând fi anticipate și prevenite. De altfel, există deja platforme online care utilizează IA în vederea detectării și combaterii comportamentului online ilegal. Și domeniul militar este unul de interes major, având în vedere posibilitatea utilizării IA în strategii de apărare și atac în hacking și phishing, în sisteme vitale implicate în războiul cibernetic, astfel încât vătămarea fizică să fie redusă. Totodată, există posibilitatea de a trasa misiuni de interes public dronelor, drone care sunt capabile să evalueze evenimente riscante pentru populație și să anunțe autoritățile. Spre exemplu, izbucnirea unui incendiu pe un stadion, dronele având capacitatea de a identifica flăcări, de a evalua stabilitatea lor și dacă se extind sau nu.

În orice caz, în viziunea actorilor strategiilor Uniunii Europene, IA reprezintă un pilon esențial al *strategiei privind piață unică digitală*, invocându-se potențialul fabulos al acesteia de a contribui la îmbunătățirea vieților oamenilor, prin servicii de sănătate mai bune, o administrație mai eficientă, poate un transport mai sigur, o agricultură durabilă, un mediu verde, o utilizare mai eficientă a resurselor și o industrie mult mai competitivă. Să nu uităm și de beneficiile utilizării roboților în chirurgie sau în cazul unor operațiuni de salvare, în caz de cutremur sau în caz de accident nuclear. De altfel, Bill Gates anticipează că IA va fi integrată în viitor în toate sistemele de sănătate din toată lumea, roboții fiind cei care se vor ocupa de aspectele birocratice.

⁹ Parlamentul European, *Inteligența artificială: oportunități și pericole*, disponibilă la <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20200918STO87404/inteligenta-artificiala-oportunitati-si-pericole>.

În antiteză cu aceste beneficii, aducem însă în discuție riscurile IA asupra omului, asupra drepturilor și libertăților sale, putând genera și multiplica prejudecăți existente la nivelul societății. Într-o viziune mai sumbră, au existat voci care au afirmat că IA reprezintă sfârșitul controlului asupra umanității. S-a declanșat o serie de tensiuni și riscuri care necesită o analiză atentă din perspectiva siguranței umane, a sănătății și securității, a libertății, a vieții private și demnității, a nediscriminării, protecției datelor personale sau a autodeterminării. Sistemele de inteligență artificială pot deveni manipulatorii, discriminatorii sau pot produce prejudecii fizice, psihice, sociale și economice. Exemplificând astfel de aspecte, ne putem gândi la faptul că aceste sisteme IA pot perpetua prejudecăți sociale, pot manipula online comportamente ale copiilor, persoanelor în vârstă sau ale altor categorii de consumatori, prin exploatarea vulnerabilităților percepute în baza unor date și algoritmi avansați, forțându-se în masă deciziile comerciale, electorale etc.¹⁰

De lege ferenda, se impune reglementarea unor drepturi noi/*drepturi digitale* pentru consumatori/cetățeni. Tocmai de aceea problematica juridică generată de dezvoltarea IA „clocotește” atât la nivel internațional, cât și la nivel regional, legiuitorii fiind „somați” să ofere răspunsuri eficiente și adecvate, în timp ce judecătorul și doctrinarul se află încă în „malaxorul” informației abundente și complexe, greu de pătruns și „coagulat în liantul juridic prezent”. Riscul s-a acutizat întrucât, până nu demult, nu existau niciun fel de „bariere” legislative, putându-se crea orice cu IA, în sensul în care persoana care lansa un astfel de produs nu avea obligația legală de a menționa că acel produs a fost creat cu ajutorul IA, sau chiar realizat integral de IA. În curând ne vom bucura însă de o reglementare la nivelul Uniunii Europene, care va lăsa loc de dezbatere și perfecționare în „viitorul digital” și care va fi transpusă, desigur, la nivel național. Vom prezenta aceste demersuri în cadrul secțiunilor următoare. Cert este că am ajuns în punctul în care nu mai știm dacă omul sau „mașina” a creat sau nu un anumit produs, iar acest lucru se transpune în riscuri multiple. S-a lansat de curând un prim trailer generat de o inteligență artificială, respectiv *The Great Catspy*, în care scenariul a fost scris de către IA, la fel și vocile. De punctat că pentru realizarea lui nu au fost folosite camere video, nici aparate de fotografiat, nici lumini și nici măcar personaje, totul fiind generat de IA¹¹.

Pe cale de consecință, devine esențială identificarea unei utilizări echilibrate a inteligenței artificiale, întrucât, pe de-o parte, uzul redus poate reprezenta și el un pericol major în sensul de infrastructură deficitară, lipsă de inovare, investiții

¹⁰ Dușu, Mircea, *Există un drept al inteligenței artificiale?*, 19.01.2023, disponibil la <https://www.juridice.ro/essentials/6380/exista-un-drept-al-inteligentei-artificiale>.

¹¹ *Până unde poate merge inteligența artificială?! The Great Catspy, primul trailer generat de AI*, disponibil la <https://substantial.ro/pana-unde-poate-merge-inteligenta-artificiala-the-great-catspy-primul-trailer-generat-de-ai/>.

scăzute sau piețe digitale fragmentate, limitarea dezvoltării economice și a oportunităților cetățenilor, iar pe de altă parte, uzul excesiv poate duce fie la investiții inutile în aplicații IA, dar și riscuri de blocaj al echilibrului social și legal.

O mare provocare în reglementare rămâne și stabilirea responsabilității pentru daunele cauzate de un dispozitiv sau serviciu operat de IA. *Exempli gratia*, în cazul unui accident provocat de un automobil autonom, cine suportă daunele? Proprietarul, producătorul de automobile sau programatorul? Cu siguranță viața nu se poate rezuma la algoritmi, iar cifrele nu pot reprezenta realitatea socială complexă, IA putând genera poziții distorsionate și afecta în mod grav drepturile fundamentale. De exemplu, IA poate fi utilizată în echipamente de recunoaștere facială, urmărirea online sau crearea de profiluri ale persoanelor fizice, reușind să fuzioneze informații furnizate de o persoană și obținând noi date, date care pot concepe rezultate neașteptate pentru respectiva persoană, afectând dreptul la viața privată și protecția datelor cu caracter personal.

IA poate distorsiona realitatea prin simplul fapt că există posibilitatea de a fi create materiale video, audio, dar și imagini false extrem de realiste, așa numitele „deepfakes”. Acestea pot dăuna reputației unor persoane, pot duce la polarizare și manipulare. Printre primele „deepfakes”, IA care s-au răspândit în întreaga lume a fost imaginea cu Donald Trump arestat și imaginea cu Papa Francisc într-o jachetă pufoasă albă, fiind vizate cu precădere celebritățile, figurile politice. Totodată, cu ajutorul IA s-a ajuns și la clonarea vocii, sau la realizarea de campanii de influență generate de IA, care pot fi utilizate de politicieni în scopul de a-și externaliza campaniile politice. Crearea unui deepfake va deveni la fel de simplă precum descărcarea unei aplicații, în prezent existând foarte puține restricții care îi împiedică pe oameni să facă rău, în special în cazul de furt de identitate.

Poate că cel mai sensibil și familiar subiect când vine vorba de IA este cel cu privire la impactul acesteia asupra forței de muncă. Vor fi sau nu oamenii înlocuiți de roboți? Ce job-uri poate înlocui IA-ul? La nivel mondial „pulsează” preocuparea oamenilor cu privire la posibilitatea înlocuirii acestora de către roboți, o serie de profesii, precum programatorii, inginerii de soft, analiștii de date, agenții de marketing, persoanele din industria media (creatori de conținut, publicitate, jurnalism) fiind susceptibile de a fi preluate de IA. În discuție sunt și funcțiile din domeniul financiar-contabil sau juridic, considerându-se că „meseriile viitorului se vor axa pe împletirea tehnologiei cu capacitățile umane, meseriile din zona contabilă, juridică, financiară urmând să fie preluate de roboți”¹².

De altfel, consultanții anglo-saxoni specializați în informatică juridică avertizează demult că se impune ca profesiile juridice să integreze tehnologiile IA,

¹² Burnete, Radu, *Care vor fi meseriile viitorului?*, Confederația Concordia: Multe vor fi preluate de roboți, disponibil la <https://romania.europalibera.org/a/meserii-de-viitor/32275616.html>.

întrucât există pericolul ca aplicațiile de tipul *legal tech*¹³ să îi depășească ulterior. De exemplu, în SUA s-a dezvoltat o tehnologie cognitivă care își propune să înlocuiască un tânăr avocat, prin oferirea unor servicii conexe și chiar realizarea unei reprezentări artificiale experimentale în instanță. Totodată, revistele juridice tradiționale pierd teren în fața performanței IA în materie de relevanță și rapiditate, precum aplicații de tipul Supra Legem, Case Law Analytics etc. La nivel european s-au efectuat numeroase studii cu privire la impactul IA asupra sistemelor de justiție, constatându-se că digitalizarea oferă reale oportunități serviciului public judiciar. De altfel, a fost dat deja startul confruntării dintre „avocații umani” și „avocații digitali”, apogeul fiind apariția lui Ross, primul avocat robot din lume, angajat chiar la o mare casa de avocatură, Baker&Hostetler, care oferă consultații în domeniul insolvenței¹⁴.

Ross a fost programat „să înțeleagă limbajul uman, să postuleze ipoteze când este întrebat, să cerceteze și să genereze răspunsuri și referințe în cazul în care își argumentează concluziile”. Interesant este că Ross învață din propriile experiențe, poate parcurge toată legislația într-un domeniu și oferi un răspuns care include un caz, poate monitoriza non-stop legislația și deciziile instanțelor de judecată, aflând imediat despre existența vreunui caz relevant pentru speța sa. Există și platforme de soluționare a litigiilor online în baza unor algoritmi informatici, cum este *Demandeur-justice*, care poate oferi soluții raportat la documentele introduse în sistem, pe lângă faptul că sunt sute de platforme în toată lumea care pun în contact direct clienții cu avocații, vorbindu-se tot mai mult de „uberizarea dreptului și a avocaturii”.

În domeniul justiției există într-adevăr stimulente puternice pentru utilizarea inteligenței artificiale, autoritățile publice din întreaga lume identificând deja beneficiile bugetare care ar putea fi obținute prin înlocuirea unei părți a personalului judiciar cu sisteme automatizate. Cu toate acestea, considerăm că un avocat robot nu poate atinge niciodată abilitățile avocatului uman, respectiv cele de

¹³ Instrumentele de *legal tech* au luat avânt în procesul de dezvoltare a activității firmelor de avocatură din întreaga lume. România este încă la un nivel incipient, lucru explicabil, având în vedere dimensiunea relativ mică a pieței și faptul că piața este încă relativ tânără. Există însă deja aplicații software de tip *legal tech* ce pot fi utilizate de avocații români. De la instrumentele de tip *legal tech* pentru comunicarea și colaborarea cu clienții și până la instrumente *legal tech* pentru înregistrarea timpilor și facturare pentru avocați sau pentru managementul dosarelor de instanță, aceste aplicații pot fi deja folosite pentru îmbunătățirea eficienței în activitatea firmelor de avocatură. A se vedea și <https://www.keyvision.ro/5-domenii-in-care-legal-tech-poate-fi-de-ajutor-in-eficientizarea-activitatii/>.

¹⁴ Popescu, Georgeta, *Avocatul în lumea justiției predictive. Avocat uman versus avocat robot*, 02.09.2022, disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/avocatul-in-lumea-justitiei-predictive-avocat-uman-versus-avocat-robot/>.

A se vedea și *Supercomputerul Ross, primul ROBOT AVOCAT din lume. Ce funcții poate îndeplini*, la https://www.publika.md/supercomputerul-ross-primul-robot-avocat-din-lume-ce-functii-poate-indeplini_2624.

comunicare, raționament, capacitate analitică, de cercetare, umană, perseverență și creativitate. Mai mult decât atât, utilizarea IA în procesele de luare a deciziilor judiciare, prin permiterea unor rezultate judiciare programabile și previzibile atrage, de asemenea, o multitudine de riscuri și provocări, în special cu privire la respectarea dreptului la un proces echitabil. În același timp putem avea în vedere însă și oportunități, precum creșterea nivelului de furnizare a justiției, a gradului de accesibilitate, justiția având calea deschisă spre a deveni mai rapidă și mai puțin costisitoare, stocarea și organizarea informației juridice disponibile în cantități imense fiind imposibil de controlat doar de mintea umană. IA își face simțită prezența deja prin posibilitatea transmiterii online a ședințelor de judecată, audierea online în materie penală, efectuarea de reconstituiri digitale, comunicarea electronică a actelor de procedură, consultarea dosarului electronic, etc. Cu siguranță, revoluția digitală va schimba lumea juridică. Ne întrebăm dacă nu cumva va apărea judecătorul electronic – *cyber justiția* sau cum va arăta o propunere de reglementare realizată de către un robot.

Să nu uităm nici de alte strategii ale UE privind integrarea IA în sistemul judiciar, precum Regulamentul (UE) 2021/694 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2021 de instituire a programului „*Europa digitală*”, obiectivele fiind: asigurarea cooperării transfrontaliere, îmbunătățirea accesului la justiție pentru cetățeni, întreprinderi și practicieni în domeniul dreptului prin furnizarea unor interconexiuni având interoperabilitate semantică cu baze de date, facilitarea soluționării extrajudiciare online a litigiilor, promovarea dezvoltării tehnologiilor inovatoare pentru instanțe și pentru profesia juridică, care se bazează, printre altele, pe soluții furnizate de IA.

Recent, știrea cu privire la Fedha, prima prezentatoare de știri artificială, a „zdruncinat” realitatea, jurnaliștii din întreaga lume fiind îngrijorați de posibilitatea pierderii locului de muncă într-un viitor atât de apropiat. Astfel, un site de știri din Kuweit a postat pe Twitter un videoclip în care apare prezentatoare virtuală Fedha, acesta reprezentând un test al companiei pentru un conținut nou și inovator.¹⁵

Un semnal de alarmă care vizează polarizarea societății îl reprezintă și ideea creării unui *statut juridic specific pentru roboți*, idee stipulată în *Rezoluția Parlamentului European din 16 februarie 2017 conținând recomandări adresate Comisiei referitoare la normele de drept civil privind robotica (2015/2103 (INL))*¹⁶, care pornește de la ideea că acești boți, roboți, androizi sau alte materializări ale IA au implicații, dar și efecte juridice și etice, care trebuie reglementate. Ideea că un robot ar putea avea un statut de persoană electronică responsabilă pentru a deține

¹⁵ Cum arată Fedha, prima prezentatoare de știri artificială, 11.04.2023, disponibil la <https://observatornews.ro/inedit/cum-arata-fedha-prima-prezentatoare-de-stiri-artificiala-519062.html>.

¹⁶ Publicat în 16.02.2017, CELEX: 52017IP0051, la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_RO.html?redirect.

personalitate electronică, răspunde și repara prejudiciile pe care le cauzează atunci când ia decizii autonome sau interacționează independent, a generat în mediul științific o serie de dezbateri. Astfel, reglementarea privind asimilarea roboților cu o corporație sau persoană juridică, precum și dobândirea de drepturi și obligații, specific unei ființe umane, a fost respinsă printr-o scrisoare deschisă a unui grup de experți în IA, considerându-se că este absurdă și duce la încălcarea drepturilor omului: „*Un statut juridic pentru un robot nu poate deriva din modelul de persoană fizică, deoarece robotul ar deține atunci drepturile omului, cum ar fi dreptul la demnitate, dreptul la integritatea acestuia, dreptul la remunerare sau dreptul la cetățenie, deci în confruntare directă cu drepturile omului. Aceasta ar fi în contradicție cu Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și Convenția pentru protecția drepturilor omului și a libertăților fundamentale*”¹⁷.

Dacă rămânem în continuare în sfera roboților umanoizi, să ne amintim și știrea care ne-a șocat în anul 2017, cu privire la robotul Sophia care a dobândit cetățenie în Arabia Saudită, primind chiar mai multe drepturi decât femeile care trăiesc în aceeași țară¹⁸. Reacțiile doctrinare nu au întârziat să apară, considerându-se că negarea unor drepturi în beneficiul roboților ar fi „în contra unuia dintre principiile moderne ale umanității noastre”¹⁹. Rămâne totuși întrebarea dacă noi putem sau nu să fim stăpâni ai IA, să ne arogăm sau nu dreptul de a deține entități inteligente. Și aici ne aflăm deja la granița dintre realitate și literatura științifico-fantastică.

Totodată, trebuie să acordăm o atenție deosebită și posibilității creării unei legături emoționale între om și robot, declanșate poate de sentimente de singurătate, de nevoia umană de companie și atașament. Să evităm totuși să ajungem la nivelul la care ne vom strădui să fim umani într-o lume a mașinilor. De exemplu, în Japonia se încearcă o compatibilizare a tehnologiei cu omul pentru a se putea completa lipsa forței de muncă din domeniul îngrijirii persoanelor în vârstă, fiind creați roboți simpli care să-i ajute pe cetățenii mai fragili să se ridice din pat și să ajungă la scaunul cu roțile²⁰. Această colecție de algoritmi are capacitatea de a învăța întocmai ca o ființă umană, de a înțelege limbajul natural, vorbit dar și scris,

¹⁷ Open letter to the European Commission artificial intelligence and robotics, la <http://www.robotics-openletter.eu/>.

¹⁸ Hart, Robert David, *Robot human rights. Saudi Arabia's robot citizen is eroding human rights*, 14.02.2018, disponibil la <https://qz.com/1205017/saudi-arabias-robot-citizen-is-eroding-human-rights/>.

¹⁹ Voiculescu, Nicolae, Berna, Maria-Beatrice, *Eu, Robotul! Actualitatea unei dihotomii: drepturile omului vs. drepturile roboților*, 18.09.2020, disponibil la <https://www.universuljuridic.ro/eu-robotul-actualitatea-unei-dihotomii-drepturile-omului-vs-drepturile-robotilor/>.

²⁰ Dobrescu, Codrin, *Revoluție tehnologică. Japonia înlocuiește OAMENII cu ROBOȚI în industria geriatrică*, 06.02.2018, la <https://evz.ro/revolutie-japonia-roboti.html>.

fiind capabilă să simuleze capacitățile creierului uman, prin deprinderea unor abilități care pot excela în anumite domenii, comparativ cu oamenii.

Roboții umanoizi sunt capabili de o asimilare fabuloasă a informației, dar și de procesarea acesteia, oferind rezultate rapide spre deosebire de cercetătorii umani. De exemplu, de curând, mai precis în mai 2023, cercetătorii au descoperit cu ajutorul IA un nou antibiotic (abaucina) destinat uciderii unei superbacterii mortale din spitale, astfel cum se relatează în revista științifică *Nature Chemical Biology*. Astfel, după ce oameni de știință au antrenat IA în scopul analizei compușilor, IA a folosit un algoritm pentru a examina mii de molecule antibacteriene și a încercat să precizeze noi clase structurale, analiza durând o oră și jumătate, în timp ce cercetătorii ar fi reușit să ajungă la acest rezultat poate pe parcursul mai multor ani. Iată un mod de a utiliza IA în beneficiul umanității, cercetătorii putând „explora rapid regiuni vaste ale spațiului chimic, crescând semnificativ șansele de a descoperi molecule antibacteriene fundamentale noi”. Un exemplu care ne demonstrează că IA are abilitatea de a învăța, evolua și de a rezolva probleme în mod rapid, cuprinzător și continuu. IA nu obosește, nu doarme noaptea, însă riscul apare atunci când realizăm că ea nu are nici conștiință de sine, conștiință sau valori morale, deși se încearcă educarea IA și în această direcție, nu își dă seama că este un program și noi oameni, și nici nu formează comunități. Când aceste IA vor forma comunități va trebui cu siguranță să ne îngrijorăm.

În mod cert extinderea automatizării va genera efecte directe asupra locurilor de muncă, în special asupra celor cu calificare mai redusă din sectoarele ocupaționale. Pe de altă parte, se preconizează că IA va da naștere unor noi locuri de muncă, dar în alte sectoare. Andrew Moore, decan al Facultății de Informatică de la Carnegie Mellon University, a susținut în cadrul Forumului Economic de la Davos din anul 2016, că mașinile vor efectua multe dintre „sarcinile plictisitoare ale funcționarilor”, iar computerele vor fi capabile să ajute avocații să pregătească milioane de documente pentru procese, motiv pentru care educația și formarea în domeniul digital și al IA devin esențiale în adaptarea la viitorul socio-economic.

Devine imperios necesar ca învățământul să prioritizeze dezvoltarea unor astfel de programe de formare și competențe. De altfel, și Christopher Pissarides, deținătorul unui premiu Nobel în economie, avertiza încă din anul 2016 faptul că „autoritățile vor fi nevoite să reinventeze complet sistemele educaționale, pentru a se adapta schimbărilor care vor fi aduse de creșterea automatizării” și pentru a oferi o șansă echitabilă oamenilor de a găsi locuri de muncă pe o piață atât de schimbătoare. Mai mult, Consiliul UE a adoptat în decembrie 2021²¹ anumite

²¹ Banu, Mihaela, *Reglementarea sistemelor de inteligență artificială la nivelul Uniunii Europene*, Departamentul de studii parlamentare și politici UE - Direcția pentru Uniunea Europeană, 17.06.2022, la https://www.cdep.ro/afaceri_europene/afeur/2022/st_3516.pdf.

Concluzii privind impactul IA asupra egalității de gen pe piața forței de muncă, care vizau inclusiv faptul că noile tehnologii vor intensifica participarea egală a femeilor pe piața forței de muncă. În acest sens, potrivit Consiliului, noile forme de muncă trebuie analizate și din perspectiva de gen, astfel încât să se asigure că „femeile și bărbații pot beneficia în mod egal de oportunitățile create de utilizarea IA în diferite domenii ale lumii muncii, inclusiv în ceea ce privește lucrul pe platforme online”.

Cu siguranță IA va revoluționa piața muncii și felul muncii, iar abilitățile digitale și colaborarea cu roboții, flexibilitatea și diversitatea în procesul muncii vor deveni o normalitate în viitorul apropiat. Forumul Economic Mondial estimează că până în anul 2025 vor fi create 97 de milioane de noi locuri de muncă cu ajutorul IA, în timp ce 85 de milioane vor fi înlocuite de procese automatizate, motiv pentru care jumătate din angajați vor avea nevoie de pregătire intensivă pentru a dobândi noi abilități în câmpul muncii, astfel încât viitorul să nu ne ia prin surprindere. În România, s-a estimat că 50% din timpul de lucru poate fi alocat unor sarcini automatizate, cum este, de exemplu, domeniul bancar, unde casieriile sunt deja înlocuite de servicii digitale²².

Într-o notă pozitivă, vicepreședintele Agenției pentru Digitalizare a României afirma de curând faptul că „nimeni nu își va pierde niciodată locul de muncă în fața tehnologiei, ci în fața unui om care știe să se folosească de tehnologie în vederea eficientizării muncii”²³, iar pentru România, digitalizarea reprezintă ocazia unei revoluții de regândire a proceselor administrative, prin care să mutăm în digital toată birocrăția, să dezvoltăm canale de distribuție, orașe inteligente și un sistem sanitar performant.

Oamenii trebuie să depășească această anxietate cu privire la viitorul pieței muncii și să conștientizeze că au mai existat astfel de stări de panică încă de la începutul primei revoluții industriale (*Industria 1.0.* - 1760-1840), perioadă caracterizată prin trecerea de la focalizarea pe munca manuală efectuată de oameni și ajutată de animalele de muncă, la o formă mai optimizată a muncii, efectuată de oameni dar prin utilizarea unor mașini precum motoarele cu apă, cu aburi etc. Evoluția socio-economică ne-a demonstrat că, în realitate, locurile de muncă au crescut. Și aici am putea exemplifica perioada în care s-a inventat mașina cu aburi și a înlocuit roțile cu apă ca sursă de energie în producție în anul 1800, motiv pentru care, deși se preconiza că acest lucru va duce la scăderea numărului de muncitori în producție, sectorul s-a extins de șapte ori, de la 1,2 milioane de locuri

²² Cum arată viitorul muncii în Europa Centrală și de Est: 4 tendințe ce vor fi definitorii în munca noastră, la <https://www.wall-street.ro/articol/Careers/287514/cum-arata-viitorul-muncii-in-europa-centrala-si-de-est-4-tendinte-ce-vor-fi-definitorii-in-munca-noastra.html#gref>.

²³ Agenția pentru Digitalizare: Nimeni nu-și va pierde niciodată locul de muncă în fața tehnologiei, 27.03.2023, la <https://www.digi24.ro/stiri/externe/agentia-pentru-digitalizare-nimeni-nu-si-va-pierde-niciodata-locul-de-munca-in-fata-tehnologiei-2296321>.

de muncă în 1830, la 8,3 milioane până în 1910. Dacă ne raportăm la sectorul agriculturii, domeniu în care era implicată mai mult de jumătate din forța de muncă existentă la începutul anilor 1900, vom constata că, în prezent, datorită mecanizării și digitalizării exploatarei culturilor regăsim mai puțin de 2% din populație implicată în acest sector, ceea ce nu înseamnă însă că oamenii nu s-au reorientat către alte sectoare care, dimpotrivă, au creat mai multe locuri de muncă, cumva situația echilibrându-se pe parcurs.

Dacă ne raportăm la perioada *Industriei 2.0* (1870-1914), cea de-a doua revoluție industrială, cunoscută ca revoluția tehnologică, vom constata că și aceasta a condus la transferul mai rapid al oamenilor și al ideilor prin dezvoltarea rețelor feroviare extinse sau telegraf, electricitatea fiind din ce în ce mai prezentă în ariile de producție, ceea ce a permis electrificarea fabricii și linia de producție modernă. Totodată, *Industria 3.0*, care a avut loc la sfârșitul secolului XX sub denumirea de *revoluția digitală*, a marcat profund evoluția umanității prin apariția calculatoarelor și a automatizării, acestea acaparând „scena” industrială.

Se pare că am bifat și „a patra revoluție industrială”, cunoscută și sub denumirea de *Industria 4.0.*, introdusă pentru prima dată în 2015 de către Klaus Schwab, președintele executiv al Forumului Economic Mondial, într-un articol din *Foreign Affairs*. Termenul reprezintă a patra epocă industrială majoră de la Revoluția industrială inițială a secolului al XVIII-lea și „se caracterizează printr-o fuziune a tehnologiilor, fuziune care estompează liniile dintre sferele fizice, digitale și biologice”. A patra (r)evoluție mizează pe automatizare și schimbul de date în tehnologii și procesele de fabricație care includ sistemele ciber-fizice (CPS), internetul lucrurilor (IoT), internetul industrial al lucrurilor (IIoT), cloud computing, calculul cognitiv și inteligența artificială²⁴.

Dacă o privim ca pe o evoluție, și nu ca pe o revoluție, vom înțelege că în această eră a digitalizării, toată abundența izvorâtă din IA va extinde de fapt noi zone de lucru și interes pe piața muncii. Să luăm exemplul Germaniei și Japoniei, care deși sunt cele mai automatizate țări din lume, au reușit să scadă rata șomajului. De curând, Federația Internațională de Robotică (International Federation of Robotics - IFR) anunța că și India intră în top zece țări din lume în ceea ce privește instalațiile anuale de roboți, în timp ce stocul de roboți operaționali de pe tot globul a atins un nou record de aproximativ 3,5 milioane de unități, iar valoarea instalațiilor a ajuns la aproximativ 15,7 miliarde USD. Mai mult decât atât, într-un studiu realizat în anul 2016 de către Massachusetts Institute of Technology, se arată că o colaborare om-robot poate fi mai eficientă cu 85% decât munca realizată doar de om sau doar de robot²⁵. Tocmai de aceea vorbim de nevoia unor competențe

²⁴ Popa, Daniela, *Roboții nu înlocuiesc oamenii!*, disponibil la <https://www.totaltech.ro/noutati/robotii-nu-inlocuiesc-oamenii>.

²⁵ *INDUSTRIA 4.0 - Nu este o revoluție, este o evoluție!*, disponibil la <https://www.greensoft.ro/industria-4-0/>.

hibride, de formare și educație, astfel încât să integrăm în mod armonios și avantajos IA în viața noastră, amplificând bunăstarea omenirii și bucurându-ne de progres, componenta umană fiind esențială.

Ca răspuns la toate aceste provocări, riscuri dar și oportunități, sunt necesare măsuri legislative urgente pentru a se asigura protecția drepturilor fundamentale și siguranța utilizatorilor, precum și încrederea în dezvoltarea și „îmbrățișarea” IA, reglementări care se află pe ordinea de zi a legiuitorului european și pe care le vom dezvolta în secțiunea următoare, atingând istoricul și tendințele de reglementare atât la nivel internațional, dar și unional, acestea fiind „oglindea” în care se va reflecta și va evolua noua realitate legislativă și la nivel național.

REGLEMENTAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE (IA) LA NIVEL INTERNAȚIONAL ȘI UNIONAL. STRATEGII ȘI PERSPECTIVE JURIDICE ÎN ARHITECTURA GLOBALĂ DE DECIZIE ȘI INFLUENȚĂ A VIITORULUI IA

Inteligența artificială este considerată un element central al transformării digitale a societății și a devenit o prioritate la nivel global, globalizarea accentuând tendințele de universalizare/uniformizare în reglementare, iar digitalizarea accentuând la rândul ei globalizarea. Factorul determinant în evoluția globalizării l-a reprezentat chiar revoluția în IA, în prezent acest fenomen având un impact deosebit asupra relațiilor internaționale și mai ales asupra reglementărilor regionale și mondiale²⁶. Acest lucru se datorează faptului că globalizarea universalizează, coagulează principiile și strategiile de reglementare, de viziune și tinde spre omogenizarea într-o singură cultură, cu respectarea, identității naționale și a suveranității. Desigur că se nasc o serie de argumente pro și contra față de impactul acestui fenomen fulminant, însă este o realitate pe care inevitabil trebuie să o „îmbrățișăm”, contopită fiind cu evoluția IA. De altfel, foarte multe reglementări regionale sau naționale „își trag seva” din aceste reglementări comune creionate de organisme internaționale, domeniul IA fiind vizat cu prioritate în ultimii ani.

Am putea spune că statele se găsesc încă la începutul drumului către descoperirea și valorificarea beneficiilor IA, contrabalansate de riscul afectării drepturilor și libertăților omului, identificarea unui echilibru în acest sens și realizarea unui „construct” juridic în domeniu reprezentând un punct sensibil aflat pe „masa” internațională dar și cea regională a negocierilor.

India's Robot Boom Hits All-Time High, Frankfurt, 03.05.2023, disponibil la <https://ifr.org/ifr-press-releases/news/indias-robot-boom-hits-all-time-high>, Top 5 Robot Trends 2023;

International Federation of Robotics reports, Frankfurt, 16.02.2023, la <https://ifr.org/ifr-press-releases/news/top-5-robot-trends-2023>.

²⁶ Purdă, Nicolae, Diaconu, Nicoleta, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Ediția a III-a, Universul Juridic, București, 2016, pp. 53-55.

Încă din anul 2016 mai multe state își asumau strategii de alocare și „injectare” a unor sume mari în dezvoltarea IA, printre care SUA, Canada, China, Japonia, Rusia²⁷. Prima țară care a adoptat o strategie națională pentru IA a fost Canada, alocând în martie 2017, un buget de 125 milioane de dolari canadieni pentru primii cinci ani de implementare. Japonia este a doua țară care a adoptat o strategie IA după Canada, în martie 2017 lansând „Strategia pentru tehnologia inteligenței artificiale” și dezvoltând un model simbol, cu o valoare unică de inovare, ce a condus la acapararea piețelor industriilor audio-video, auto sau de comunicații, dar și crearea unui ecosistem productiv și versatil care interconectează multiple domenii, fiind în permanență cu un pas înaintea evoluțiilor globale. În iulie 2017, China și-a afirmat cu tărie ambiția de a deveni liderul global în cercetare și în dezvoltarea IA până în anul 2030, Guvernul chinez adoptând „Planul de dezvoltare a generației următoare de inteligență artificială”, care viza alocarea unor bugete de ordinul miliardelor de dolari pentru susținerea proiectelor IA.

Deși, potrivit Federației Internaționale de Robotică, în prezent, India intră în top zece țări din lume în ceea ce privește instalațiile anuale de roboți, aceasta a mizat inițial pe o viziune moderată asupra intențiilor sale privind IA, prin „Strategia națională pentru inteligența artificială” propunându-și să devină „atelierul a 40% din lume”, respectiv furnizorul de soluții IA la cerere pentru economiile în curs de dezvoltare și dezvoltate din lume.

Nici liderii UE nu au pierdut start-ul, iar în acest sens trebuie amintită și *Rezoluția Parlamentului European din 16 februarie 2017 conținând recomandări adresate Comisiei referitoare la normele de drept civil privind robotica*, aceasta fiind un prim semnal de alarmă cu privire la evoluțiile fulminante ale IA care trebuie subsumate unor principii etice și juridice, prin definiții comune la nivelul Uniunii privind sistemele cibernetico-fizice sau roboții inteligenți autonomi, astfel încât să se asigure că normele de drept civil din domeniul IA sunt în conformitate cu Regulamentul privind protecția datelor și că sunt atinse domenii precum: răspunderea civilă pentru prejudiciile cauzate de roboți, proprietatea intelectuală și fluxul de date, standardizarea, ocuparea forței de muncă și coordonarea instituțională și supravegherea.

După numeroase studii și cercetări, Comisia Europeană a adoptat în anul 2018 „*Comunicarea privind inteligența artificială*”, care viza numeroase măsuri pentru dezvoltarea capacităților tehnologice la nivelul UE. De altfel, la acel moment se recunoștea faptul că UE era în urmă în domeniul investițiilor în IA, cu un buget de cca 2,4-3,2 miliarde euro, comparativ cu 6,5-9,7 miliarde în Asia și 12,1-18,6 miliarde în America de Nord. Desigur că, alături de eforturile comune pentru

²⁷ Iancu, Niculae, *Noua strategie privind inteligența artificială a Pentagonului și etica roboților ucigași*, 18.02.2019, disponibil la <https://monitorulapararii.ro/noua-strategie-privind-inteligena-artificiala-a-pentagonului-si-etica-robotilor-ucigasi-1-12514>.

transformarea digitală la nivelul UE, statele membre au adoptat și strategii naționale, în special Marea Britanie, Polonia, Suedia, Danemarca, Finlanda, Estonia sau Letonia.

Totodată, în aprilie 2018, statele membre UE au semnat „*Declarația de cooperare privind inteligența artificială*”, declarație prin care statele semnatare, printre care și România, se angajau să depună eforturi pentru o abordare europeană cuprinzătoare și integrată, să sprijine finanțarea dezvoltării IA, să coopereze în privința consolidării centrelor de cercetare, să sprijine schimbul de bune practici, transferul de informații și accesul administrațiilor publice, profesioniștilor, IMM-urilor la astfel de evoluții și instrumente digitale, pentru o abordare comună a provocărilor IA, dar și pentru aspirația ocupării unui loc semnificativ în arhitectura globală de decizie a viitorului IA.

Totodată, la data de 19 februarie 2020, Comisia a publicat „*Cartea alba privind IA - O abordare europeană a excelenței și a încrederii*”²⁸, prin care se angaja să permită progresul științific, să mențină poziția de lider tehnologic al UE și să asigure că noile tehnologii se află în serviciul tuturor europenilor, le îmbunătățește viața și le respectă drepturile, bunăstarea societății bazându-se din ce în ce mai mult pe valoarea creată de date. De altfel, la data de 20 octombrie 2020, Parlamentul European a adoptat trei rezoluții în domeniul IA, respectiv: *Rezoluția conținând recomandări adresate Comisiei privind cadrul de aspecte etice asociate cu inteligența artificială, robotica și tehnologiile conexe*, *Rezoluția referitoare la drepturile de proprietate intelectuală pentru dezvoltarea tehnologiilor din domeniul inteligenței artificiale* și *Rezoluția conținând recomandări adresate Comisiei privind regimul de răspundere civilă pentru inteligența artificială*.

Ulterior, la data de 9 martie 2021, Comisia Europeană a adoptat comunicarea cu titlul *Busola pentru dimensiunea digitală 2030: modelul european pentru deceniul digital*, care și-a propus să ofere o viziune asupra a ceea ce înseamnă o transformare digitală de succes până în 2030. Tot acest context a creat premisele inițierii la data de 21 aprilie a *Propunerii de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Regulamentul privind inteligența artificială)* și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, iar pe lângă aceasta, o inițiativă privind adaptarea normelor în materia răspunderii la era digitală și la inteligența artificială, urmând ca în iunie 2021 să fie inițiată o propunere de regulament în materia siguranței generale a produselor.

Și la nivelul Consiliului Europei s-au făcut demersuri, la data de 4 decembrie 2018, Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPE), adoptând *Carta etică europeană privind utilizarea inteligenței artificiale în sistemele judiciare și mediul lor*, prin

²⁸ *White Paper on Artificial Intelligence: a European approach to excellence and trust*, 19.02.2020, disponibil la https://commission.europa.eu/publications/white-paper-artificial-intelligence-european-approach-excellence-and-trust_en.

care s-au creionat cinci principii etice sub forma unui ghid cu privire la abordarea IA pentru factorii de decizie, respectiv: principiul respectării drepturilor fundamentale, principiul nediscriminării, principiul calității și securității, principiul transparenței, neutralității și integrității intelectuale.

La data de 12 februarie 2019, Departamentul Apărării Statelor Unite anunța, într-o conferință, lansarea primei sale strategii privind IA, sincronizată cu dorința și afirmarea liderilor americani de a-și menține supremația în domeniul IA. De altfel, au existat încă din anul 2016 documente care argumentau prioritatea strategică a IA pentru SUA, fiind formulate încă de atunci 23 de recomandări pentru consolidarea rolului de lider global, printre care „înțelegerea și luarea în considerare a implicațiilor etice, legale și sociale ale inteligenței artificiale” sau „asigurarea siguranței și securității sistemelor de IA”, utilizarea IA în aplicațiile militare creând cea mai mare provocare de natură legală și etică în războaiele viitorului. Strategia IA lansată în 2019 sub denumirea „*Folosirea IA pentru promovarea securității și prosperității*” a dezvoltat și aspecte precum necesitatea securității cibernetice și a sistemelor de armament, sub considerentul că aplicațiile militare sunt justificate de tendința altor națiuni, precum China și Rusia, de a face investiții semnificative în IA.

În noiembrie 2021, cele 193 de state membre ale UNESCO au adoptat „*Recomandarea privind etica inteligenței artificiale*”²⁹, acesta devenind un prim acord global în etica IA, un prim „set” de standarde comune, universale, izvorâte din fenomenul globalizării. Nucleul Recomandării rezidă în ideea că IA trebuie să fie centrată pe om și să servească interesului omenirii. La baza fundamentării acestei Recomandări au stat, desigur, instrumentele cadrului internațional al drepturilor omului, respectiv Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948), inclusiv Convenția privind statutul refugiaților (1951), Convenția privind discriminarea (1958), Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (1965), Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (1966), Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (1966) etc.

Scopul declarat a fost acela al definirii unor politici și cadre de reglementare care să asigure o utilizare echitabilă a IA, cu respectarea drepturilor omului, fiind construită în jurul a patru valori de susținere a unei IA etice: respectarea, protecția și promovarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a demnității umane, prosperitatea mediului și a ecosistemului, asigurarea diversității și incluziunii și traiul în societăți pașnice, juste și interconectate.

²⁹ UNESCO, *RECOMANDARE PRIVIND ETICA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE*, adoptată la 23.11.2021, disponibil la https://www.cnr-unesco.ro/uploads/media/f1077_recomandari-unesco-ai-site.pdf; <https://www.cnr-unesco.ro/ro/activitate/recomandarea-unesco-privind-etica-inteligenței-artificiale>.

De asemenea, Recomandarea include 10 principii care guvernează reglementarea eticii în IA³⁰, respectiv: proporționalitate, siguranță și securitate, corectitudine, sustenabilitate, dreptul la confidențialitate și protecția datelor, supravegherea și determinarea umană, transparență și explicabilitate, responsabilitate, conștientizare și educare, precum și guvernare adaptativă și colaborare. Prin această Recomandare s-a cristalizat un cadru universal de valori, principii și acțiuni care să ghideze statele în creionarea legislației, politicilor sau a altor instrumente cu privire la IA în conformitate cu dreptul internațional, fiind puse sub protecție drepturile omului și libertățile fundamentale, demnitatea umană și egalitatea, inclusiv egalitatea de gen. Perspectiva Recomandării este aceea de a proteja interesele generațiilor prezente și viitoare, de a conserva mediul, biodiversitatea și ecosistemele și de a respecta diversitatea culturală în toate etapele ciclului de viață al sistemului IA, fiind încurajat dialogul multidisciplinar și construirea de consens cu privire la aspectele etice legate de sistemele IA.

De curând, mai precis la data de 30 martie 2023, UNESCO a cerut din nou guvernelor să implementeze reguli de etică mult mai solide în IA, directoarea generală a organismului cultural și științific al ONU, Audrey Azoulay, declarând la Paris că „aceasta este provocarea vremurilor noastre”, iar autoreglementarea acestei industrii nu este suficientă pentru a evita daunele etice cauzate de dezvoltarea continuă a sistemelor IA, fiind imperios necesară punerea în aplicare a Recomandării amintite mai sus. Reacția se datorează apelului a peste 1.000 de experți care au cerut un moratoriu asupra noilor sisteme IA, principalele aspecte sesizate fiind discriminarea și stereotipurile, la fel și dezinformarea, protecția datelor personale, a drepturilor omului și a celor privind protecția mediului³¹.

Referitor la aceste tensiuni din ultimul timp, cu toții am auzit de scrisoarea deschisă, inițiată acum câteva săptămâni de către organizația Future of Life Institute, și semnată de 1000 de experți și personalități chiar în IA, printre care se numără și Elon Musk, co-fondator OpenAI. Prin această scrisoare se solicită o pauză de minim 6 luni în dezvoltarea unor sisteme de IA foarte evolute, precum GPT – robotul conversațional al americanilor de la OpenAI, pe motivul declanșării unor potențiale riscuri pentru omenire și societate. În replică la acest moratoriu,

³⁰ La 14 decembrie 1955, Adunarea generală a ONU a decis, prin rezoluția A/RES/995 (X), admiterea României ca membru ONU. În noua sa calitate, de țară donatoare de asistență pentru dezvoltare, începând cu anul 2007, România se implică într-o nouă formă de cooperare cu ONU, prin parteneriatul dezvoltat de țara noastră cu un număr important de instituții ale ONU, cu activitate în domeniul dezvoltării. România, prin prezența sa în diferite organe ale ONU, are posibilitatea de a participa la procesul decizional din cadrul organizației mondiale, cu influențe asupra situației internaționale la nivel global și în zone geografice apropiate. A se vedea și <https://www.mae.ro/node/1588>.

³¹ UNESCO *cere reguli de etică mai solide privind inteligența artificială*, 31.03.2023, disponibil la <https://www.agerpres.ro/zig-zag/2023/03/31/unesco-cere-reguli-de-etica-mai-solide-privind-inteligena-artificiala-1085125>.

co-raportorii Parlamentului European, printre care și românul Dragoș Tudorache³², au inițiat o scrisoare publicată de influentul cotidian american *Wall Street Journal*³³ și comentată destul de mult de presa internațională, prin care se face un apel la nivel global, invocându-se faptul că nu este nevoie de pauză, ci de reguli. Pe această cale au fost invocați atât președintele Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, cât și președintele SUA, Joe Biden, să convoace de urgență un *summit internațional*, în care liderii din toată lumea să discute un *viitor cadru de reglementare și etică privind tehnologiile IA*.

Potrivit raportorilor Parlamentului European, „*potențialul este enorm în zona IA. Vrem, nu vrem, înțelegem sau nu înțelegem, inteligența artificială este deja prezentă în produsele și serviciile din jurul nostru, pe care le accesăm și trebuie să înțelegem că, investind în IA, investim de fapt în economia viitorului. Trebuie să înțelegem și ca țara felul în care încurajăm implementarea inteligenței artificiale în economie*”³⁴.

Acesta este și scopul pentru care se depun eforturi foarte mari în vederea finalizării de către Parlamentul European a unei legi UE asupra inteligenței artificiale - *Artificial Intelligence Act*³⁵, un regulament menit să sprijine dezvoltarea și adoptarea unei IA de încredere, centrate pe om, asigurându-se în același timp sănătatea, siguranța și drepturile fundamentale ale oamenilor în conformitate cu valorile europene. Este un instrument propus de către Comisia europeană încă din data de 21 aprilie 2021, cu scopul declarat de a transforma Europa într-un centru global pentru o IA de încredere.

Experții susțin că avem nevoie de reglementare, iar IA ne-a demonstrat, într-adevăr, că viteza progresului tehnologic este mai rapidă și mai imprevizibilă decât s-au așteptat factorii de decizie din întreaga lume. În virtutea complexității efectelor pe care le poate genera IA, rămâne extrem de dificil demersul de

³² Zamfir, Claudiu, *Un europarlamentar român lucrează la Legea UE asupra inteligenței artificiale: Scriem reguli pentru tehnologiile de genul ChatGPT*, 18.04.2023, la <https://www.startupcafe.ro/taxe/lege-inteligenta-artificiala-uniunea-europeana-europarlamentar-roman-chatgpt.htm>.

³³ Schechner, Sam, *ChatGPT and Advanced AI Face New Regulatory Push in Europe* European legislators to add new provisions for powerful AI to pending bill, 17.04.2023, disponibil la <https://www.wsj.com/articles/chatgpt-and-advanced-ai-face-new-regulatory-push-in-europe-16e3282c>.

³⁴ Un europarlamentar român coordonează, în Parlamentul European, proiectul de regulament AI Act, prin care Uniunea Europeană își propune să fie primul spațiu care reglementează tehnologiile de inteligență artificială, la nivel mondial. „*Scriem reguli pentru reglementarea tehnologiilor de genul ChatGPT, acele obligații de transparență, de etică, pe care producătorii vor trebui să și le asume dacă vor vrea să pună pe piață aceste tehnologii*”, conform europarlamentarului Dragoș Tudorache, unul dintre cei doi raportori ai Parlamentului European pentru AI Act.

³⁵ *Propunere de REGULAMENT AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI DE STABILIRE A UNOR NORME ARMONIZATE PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ (LEGEA PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ) ȘI DE MODIFICARE A ANUMITOR ACTE LEGISLATIVE ALE UNIUNII - COM/2021/206*, la <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>.

finalizare a unui cadru de reglementare care să țină pasul cu evoluția tehnologiei. De altfel, încercarea legiuitorului european de a oferi un prim cadru juridic, un prim instrument legal obligatoriu în domeniul IA, devine cu adevărat o provocare ambițioasă pe piața mondială, având în vedere că în Statele Unite și China, progresul tehnologic își urmează cursul firesc în afara unui cadru de reglementare.

Chiar în această perioadă, pe masa liderilor europeni s-au aflat mai multe proiecte legislative care implică IA, la data de 28 aprilie 2023³⁶ grupurile politice din Parlamentul European ajungând la un acord provizoriu cu privire la *Regulamentul UE privind inteligența artificială*. La data de 14 iunie 2023, așa numita *AI Act* a fost aprobată cu 499 de voturi pentru, 28 împotriva, 93 de abțineri de către Parlamentul European. Parlamentarii europeni au aprobat propunerea de regulament cu numeroase amendamente³⁷ care să asigure că sistemele de Inteligență Artificială sunt supravegheate de oameni, sunt sigure, transparente și nediscriminatorii. Astfel, Regulamentul va fi unul mult mai strict comparativ cu propunerea legislativă înaintată de Comisia Europeană.

De exemplu, sisteme precum ChatGPT vor trebui să dezvăluie conținutul generat de Inteligența Artificială, să ajute la identificarea așa-numitelor imagini deepfake de cele reale și să asigure măsuri de siguranță împotriva conținutului ilegal. Totodată, *AI Act* va interzice „utilizarea intruzivă” a sistemelor IA de identificare biometrică „în timp real” în spații accesibile publicului, a sistemelor de clasificare biometrică care utilizează caracteristici sensibile precum cele de gen, rasă, etnie, statut de cetățenie, religie, orientare politică și a celor de poliție predictivă precum cele bazate pe profilare, locație sau comportament criminal din trecut. Trebuie menționat că sistemele de identificare biometrică la distanță vor putea fi utilizate de organele de drept pentru urmărirea penală doar a infracțiunilor grave și numai după autorizarea judiciară.

Urmare adoptării poziției de negociere de către Parlament, vor începe discuțiile cu țările UE în Consiliu cu privire la forma finală a legii. Astfel, propunerea de lege va intra în negocierile interinstituționale, între Parlamentul European, Consiliul UE și Comisia Europeană, ca inițiatori a proiectului de legislație, obiectivul fiind să se ajungă la un acord până la sfârșitul acestui an.

Pe lângă consolidarea investițiilor publice și private în IA și pregătirea pentru schimbări socio-economice, reglementarea IA reprezintă cel de-al treilea pilon pe

³⁶ *AI Act: a step closer to the first rules on Artificial Intelligence*, 11.05.2023, disponibil la <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230505IPR84904/ai-act-a-step-closer-to-the-first-rules-on-artificial-intelligence>.

³⁷ Amendamentele adoptate de Parlamentul European la 14 iunie 2023 referitoare la Propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii (COM(2021)0206 - C9-0146/2021 - 2021/0106(COD)), disponibile la https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0236_RO.html.

care se sprijină strategia UE pentru dezvoltarea IA. Regulamentul oferă și o definiție cuprinzătoare la art. 3, a sistemului de inteligență artificială (sistem de IA), acesta reprezentând *„un software care este dezvoltat prin una sau mai multe dintre tehnicile și abordările enumerate în anexa I și care, pentru un anumit set de obiective definite de om, poate genera rezultate precum conținuturi, previziuni, recomandări sau decizii care influențează mediile cu care interacționează”*. Printre obiectivele vizate de UE prin acest cadru de reglementare se numără: asigurarea unor standarde pentru ca sistemele de IA introduse și utilizate pe piața Uniunii să fie sigure și în concordanță cu legislația privind drepturile fundamentale dar și cu valorile Uniunii, asigurarea securității juridice pentru a facilita investițiile și inovarea în domeniul IA, consolidarea guvernantei și asigurarea efectivă a respectării legislației existente privind drepturile fundamentale, facilitarea dezvoltării unei piețe unice pentru sisteme de IA legale, sigure și de încredere, precum și prevenirea fragmentării pieței interne.

Totodată, pentru reglementarea IA, Comisia Europeană propune o abordare bazată pe risc, făcându-se distincție între trei niveluri de *risc*: (i) un risc inacceptabil, (ii) un risc ridicat și (iii) un risc scăzut sau minim. De exemplu, în categoria nivelului de risc ridicat s-au identificat: infrastructurile critice, cum sunt, de exemplu, transporturile, care ar putea pune în pericol viața și sănătatea cetățenilor; formarea educațională sau profesională, care poate determina accesul la educație și traiectoria profesională a unei persoane (de exemplu, sistemul de notare utilizat în cadrul examenelor); componentele de siguranță ale produselor (de exemplu, o aplicație a IA utilizată în chirurgia robotică); ocuparea forței de muncă, gestionarea lucrătorilor și accesul la activități independente (de exemplu, software de selecție a CV-urilor pentru procedurile de recrutare); activitatea de asigurare a respectării legii care poate aduce atingere drepturilor fundamentale ale cetățenilor (de exemplu, evaluarea fiabilității probelor); administrarea justiției și procesele democratice (de exemplu, aplicarea legii în cazul unui set concret de date factuale).

Pe de altă parte, în categoria sistemelor IA cu risc limitat și risc scăzut s-a identificat, de exemplu, recunoașterea emoțiilor prin sistem IA într-un magazin care identifică reacțiile clienților la reclame pe baza expresiilor faciale. Totodată, sistemele de IA cum ar fi cele de tip *chatbot*, fac obiectul unor obligații minime de transparență, întrucât sunt menite să le permită celor care interacționează cu un astfel de conținut să ia decizii în cunoștință de cauză, astfel încât utilizatorul să decidă ulterior dacă va continua sau nu să utilizeze aplicația.

Apreciem ideea creionării unui cadru juridic prin intermediul unui Regulament și nu Directivă sau Recomandare, întrucât ne vom bucura de un instrument juridic de tipul *hard law* la nivelul UE, prin care se pot invoca în mod direct normele europene în fața instanțelor naționale sau europene, astfel cum prevede art. 288 din Tratatul privind funcționarea UE. Într-adevăr, piața unică

digitală trebuie să facă obiectul unui veritabil proces de armonizare, de preferat prin regulamente.

Liderii europeni pornesc de la ideea că „*a fi o putere globală înseamnă a fi lider în domeniul IA*”³⁸, iar UE trebuie să-și folosească toate resursele în domeniul științific dar și în cel industrial, să stimuleze cercetarea și inovarea în dezvoltarea de tehnologii, platforme și aplicații care utilizează IA. Acest Regulament va deveni probabil un model pentru alte inițiative de reglementare în diferite tradiții și medii de reglementare din întreaga lume. Tocmai de aceea, modul în care se reglementează este esențial, întrucât statele membre nu au nevoie de „așezarea unui strat superficial” de reglementări peste cele existente, ci de asigurarea unui cadru juridic solid, centrat pe om și pe respectarea drepturilor și libertăților fundamentale. Au existat cazuri în care aplicațiile IA au afectat siguranța persoanelor sau drepturile fundamentale ale acestora, și avem în vedere chiar identificarea biometrică.

Brevitatis causa, în 2020 lanțul de magazine Mercadona din Spania a început utilizarea în cele 40 de magazine ale sale a unui sistem de recunoaștere facială pentru a identifica persoanele cu ordine de restricție și a celor cu cazier. Investigația Agenției Spaniole pentru Protecția Datelor a condus la amendarea Mercadona cu 2,252,000 euro deoarece identificarea facială s-a efectuat pentru toate persoanele aflate în magazine, respectiv clienți, angajați, copii, cerințele de transparență impuse de articolele 12 și 13 din Regulamentul GDPR fiind, de asemenea, violate³⁹.

Pe cale de consecință, sistemele de IA care sunt considerate o amenințare clară la adresa siguranței, vieții și drepturilor persoanelor vor fi strict interzise prin noile reglementări, incluzând aici și aplicațiile care manipulează comportamentul uman prin ocolirea liberului arbitru al utilizatorilor („*social scoring*”), sistemele care exploatează vulnerabilitatea persoanelor și sistemele care permit autorităților publice să creeze profiluri ori punctaje pe bază de comportament social. De asemenea, vor fi reglementate restricții specifice și garanții cu privire la utilizarea sistemelor de identificare biometrică la distanță în timp real, în scopul asigurării respectării legii.

Cert este că în toată această perioadă a existat o preocupare intensă și permanentă care a vizat dimensiunea etică, legislativă, socială și economică a IA, preocupări care se vor concretiza în cel mai scurt timp într-o lege a inteligenței

³⁸ Viitorul inteligenței artificiale: planul Parlamentului pentru UE, 27.04.2022, la <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/priorities/inteligenta-artificiala-in-ue/20220422STO27705/viitorul-inteligentei-artificiale-planul-parlamentului-pentru-ue>.

³⁹ Adrian Groza, George Bara, Cristina Belba, Aurelian Ionescu, Marian Iurian, Camelia Lemnaru, Luciana Morogan, Eugen Popescu, *Elaborarea cadrului strategic național în domeniul inteligenței artificiale. Analiza reglementărilor pentru domeniul inteligenței artificiale*, 21.12.2021, la <https://www.adr.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/Analiza-reglementarilor-pentru-domeniul-inteligentei-artificiale.pdf>.

artificiale, poate chiar într-un drept IA de sine stătător, capabil să potențeze capacitatea IA în atingerea obiectivelor sale de a aduce beneficii umanității.

STRATEGIA ROMÂNIEI ÎN DOMENIUL INTELIGENȚEI ARTIFICIALE (IA). PILONII CADRULUI DE REGLEMENTARE

Considerăm că bazele strategiei naționale în domeniul IA au început să prindă contur încet, încet, o astfel de strategie fiind promisă încă din anul 2017, de atunci și până în prezent fiind înființate și reformate diverse grupuri de lucru cu această misiune.

Mai mult decât atât, România s-a declarat încă de la început deschisă acestei viziuni promovate la nivel internațional și unional, în 2019 România fiind singura țară europeană non-membră OCDE (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică) care a aderat la Recomandările Organizației privind Inteligența Artificială. De asemenea, România a salutat și a luat act de recomandările UNESCO pentru etica în IA, recomandări expuse în secțiunea anterioară⁴⁰.

Pentru că ne aflăm în punctul culminant al concretizării unui instrument legislativ de tipul *hard law*, mai precis Regulamentul UE privind inteligența artificială, considerăm că devine o prioritate pentru România să investească și să se implice în acest proces de negociere la nivel european, întrucât vorbim de reguli care vor reforma și vor declanșa armonizarea legislației tuturor statelor membre în viziunea și direcția conturată în aceste luni. Pe de altă parte, România va trebui să își finalizeze strategia națională în domeniul inteligenței artificiale sub „umbrela” acestor reglementări europene, o diversitate în abordare putând genera ulterior mari dificultăți în uniformizare și „îmbrățișare” a *acquis*-ului comunitar, acestea fiind și sfaturile liderilor europeni.

Potrivit direcțiilor trasate etapizat de instituțiile UE, strategia națională s-a orientat încă din anul 2021 spre necesitatea înființării unei Autorități de reglementare pentru IA până în anul 2023, cu scopul monitorizării și reglementării la nivel intern a IA etice. Potrivit strategiei, în centrul misiunii unei astfel de autorități se află, desigur, protejarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor, dezvoltarea inteligenței artificiale în România, armonizarea legislației interne cu reglementările UE cu privire la IA, garantarea respectării de către dezvoltatorii de soluții IA a obligațiilor ce le revin în ceea ce privește transparența, confidențialitatea, robustețea sistemelor dezvoltate, informarea dezvoltatorilor și a utilizatorilor de soluții IA cu privire la potențialele riscuri sau drepturi care ar putea fi încălcate, și, totodată, furnizarea de expertiză tehnică pentru reglementarea sistemelor bazate pe IA, astfel încât reglementările introduse să contribuie la accelerarea inovației în

⁴⁰ Cernian, Alexandra, *Quo vadis etica inteligenței artificiale?*, 17.11.2022, la http://www.marketwatch.ro/articol/17963/Quo_vadis_etica_inteligenței_artificiale/.

IA în România și asigurarea încrederii publicului în sistemele bazate pe IA. Desigur că un prim pilon pentru sprijinirea dezvoltării IA la nivel național îl reprezintă crearea spațiului de date la nivel național⁴¹.

Instituții similare regăsim în Germania (German Observatory for Artificial Intelligence Institut), acesta asigurând, pe de-o parte, dialogul între Guvern, mediul științific, mediul de afaceri și cetățeni, iar pe de altă parte, atenționarea actorilor, dezvoltatori sau utilizatori de aplicații IA cu privire la constrângerile etice și legale ale IA.

O lege internă în domeniul IA „își va găsi locul” cu siguranță în legislația României, însă este un proces greu, cu mize uriașe și eforturi pe măsură, iar acest lucru se datorează complexității, caracterului interdisciplinar al domeniului, precum și „ecourilor” pe care le implică în reglementările conexe existente, precum protecția drepturilor omului, protecția consumatorului, siguranța produselor, legea nediscriminării, GDPR etc.

Arhitectura instituțională pentru o reglementare IA pare că începe totuși să prindă contur și în România, înființarea unor organisme specializate în domeniu depășind stadiul de obiectiv al strategiei. De curând, mai precis la data de 4 mai 2023, a fost înființat *Comitetul Român pentru Inteligență Artificială* în baza Ordinului nr. 20.484/2023 privind înființarea, organizarea și funcționarea Comitetului Român pentru Inteligență Artificială, a cărei misiune declarată este de „a sprijini Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării în exercitarea atribuțiilor sale de autoritate de stat în domeniul cercetării-dezvoltării, inovării și digitalizării, prin propuneri privind reglementarea, coordonarea, monitorizarea și evaluarea activităților privind inteligența artificială (IA), precum și dezvoltarea acesteia în România”.

Totodată, potrivit reglementărilor în vigoare, obiectivul principal al Comitetului este „crearea unui *ecosistem de inteligență artificială bazat pe excelență*, încredere și *respectarea principiilor etice, coerent, performant și sustenabil*, care să genereze valoare adăugată în plan social și economic, prin utilizarea tehnologiilor de inteligență artificială, să promoveze și să susțină cercetarea-dezvoltarea-inovarea și educația/formarea în acest domeniu, să crească numărul de specialiști locali și să fructifice aportul mediului privat și al cetățenilor români din străinătate, urmărind stimularea adoptării pe scară largă a domeniului inteligenței artificiale în România”.

⁴¹ Groza, Adrian, George Bara, Cristina Belba, Aurelian Ionescu, Marian Iurian, Camelia Lemnaru, Luciana Morogan, Eugen Popescu, *Elaborarea cadrului strategic național în domeniul inteligenței artificiale. Analiza reglementarilor pentru domeniul inteligenței artificiale*, 21.12.2021, pp. 89-99, disponibil la <https://www.adr.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/Analiza-reglementarilor-pentru-domeniul-inteligenței-artificiale.pdf>.

Acest Comitet ce „reunește marile minți ale României din țară și din diasporă” va reuși să consolideze pilonii strategiei naționale în domeniul IA și să închidă cercul eforturilor de cristalizare a unui cadru juridic coerent și sustenabil. De altfel, în cadrul acestui Comitet vor funcționa mai multe structuri, consilii și grupuri de lucru, precum: *Consiliul Științific și de Etică a Inteligenței Artificiale* care va oferi Guvernului României consiliere științifică în materie de utilizare responsabilă și etică a inteligenței artificiale, *Consiliul de Educație în Inteligența Artificială*, care va oferi Guvernului României consiliere cu privire la adaptarea domeniului educațional național care să răspundă la specificul și nevoile generate de evoluția domeniului IA și *Coaliția pentru Dezvoltarea Inteligenței Artificiale*, o inițiativă consultativă deschisă care include reprezentanți ai companiilor, organizațiilor neguvernamentale și ai altor entități juridice interesate de domeniul IA, din partea mediului de afaceri, investițional și de start-up-uri din România, cu rol consultativ pentru sprijinirea activității Comitetului, excluzând orice formă de reprezentare a intereselor comerciale sau de influență a pieței libere⁴². Toate acestea vor prinde viață prin colaborarea cu *Hubul Român pentru Inteligență Artificială*⁴³, precum și cu *Comisia interinstituțională pentru elaborarea Strategiei României în domeniul IA*, organisme ce urmează să ia ființă în viitorul apropiat.

De punctat și faptul că NVIDIA, lider mondial în procesarea bazată pe inteligență artificială, și Ministerul Cercetării, Inovării și Digitalizării au semnat de curând un acord pentru consolidarea capacității românești în inteligență artificială, prin care „partenerii de la NVIDIA ne vor sprijini în elaborarea unei strategii naționale de IA pentru România, în cadrul Comitetului Român pentru Inteligență Artificială (CRIA), al Consiliului Științific și Etic pentru IA sau al hub-ului de IA. În plus, vom putea utiliza platformele de calcul accelerate ale NVIDIA pentru a

⁴² Sebastian Burduja, ministrul Cercetării, Inovării și Digitalizării: „*Inteligența Artificială este foarte importantă pentru că schimbă viitorul omenirii. Avem un mod de lucru în ceea ce privește strategia în domeniul inteligenței artificiale și cadrul strategic. Ne propunem ca în câteva luni strategia să fie completă. Comitetul acesta reunește marile minți ale României din țară și din diaspora, de la matematicieni, filosofi la oameni de știință care vor seta acest sector, inclusiv limitele etice, cât de departe vom putea merge cu inteligența artificială*”.

A se vedea <https://mcid.gov.ro/romania-va-avea-un-comitet-roman-pentru-inteligența-artificială-ordinul-a-fost-publicat-in-monitorul-oficial-11029/>.

⁴³ În 2020, printr-un memorandum al Ministerului Fondurilor Europene, Statul își propunea să folosească resursele disponibile ale institutelor de cercetare în tehnologii avansate, printre care și inteligența artificială, și să finanțeze din bani europeni viitoare proiecte și infrastructura. Printre proiectele incluse în cadrul Programului Operațional Creștere Inteligență și Digitalizare 2021-2027 se afla și acest HUB Român de Inteligență Artificială, respectiv infrastructura pentru activitatea de cercetare în domeniul inteligenței artificiale. „Este un domeniu pe care Comisia Europeană l-a declarat strategic și pentru care alocă fonduri importante de bani în vederea dezvoltării lui”. A se vedea, Alexandra Cernian, *Hub-ul Român de Inteligență Artificială: de la prioritate națională, la izolare guvernamentală*, 25.07.2022, disponibil la - http://www.marketwatch.ro/articol/17819/Hubul_Roman_de_Inteligența_Artificială_de_la_prioritate_natională_la_izolare_guvernamentală/.

promova progresul României în domeniul digitalizării serviciilor publice, precum și în valorificarea soluțiilor bazate pe inteligență artificială”⁴⁴.

Să nu uităm nici de rolul cheie pe care îl deține Autoritatea pentru Digitalizarea României (ADR)⁴⁵, instituție creată încă din anul 2020 cu scopul transformării digitale a societății românești prin „trecerea la o nouă paradigmă tehnologică, informațională și socială”, începând cu instituțiile publice, urmate de mediul privat, mediul asociativ, comunitățile locale și întreaga societate care, în aceeași măsură, reprezintă părți esențiale ale acestui proces.

ÎN LOC DE CONCLUZII - REFLECȚIE: „SĂ CONSTRUIM” ÎMPREUNĂ ÎNCREDEREA ÎN IA PRINTR-UN CADRU JURIDIC TRANSPARENT ȘI SOLID

Faptul că la nivel global traversăm o perioadă plină de provocări și incertitudini datorită „adopției” accelerate a tehnologiei în toate aspectele activității umane, „adâncește” și mai mult nevoia de siguranță într-o lume „captivă” în labirintul promisiunilor oferite de IA, o sursă de fascinație a zilelor noastre.

Sub impactul acestor presiuni dar și promisiuni de creștere a calității vieții, considerăm că trebuie să reacționăm totuși proactiv și responsabil, prin înțelegerea în profunzime a efectelor generate, prin evaluarea beneficiilor, astfel încât legiuitorul să aibă datele necesare pentru determinarea profilului pe care tehnologiile îl vor avea în emergența noilor modele sociale și economice pe termen mediu și lung, generând o reglementare echilibrată, transparentă, sigură și proporțională, abordată din perspectiva protecției datelor, valorilor și principiilor, competitivității, siguranței fizice, proprietății intelectuale etc⁴⁶.

Desigur că IA va atrage o schimbare culturală, schimbare pe care va trebui să o asimilăm treptat, întrucât încrederea în inteligența artificială va deveni o necesitate, și nu o opțiune. Noile viziuni vor redimensiona abordarea legislației primare și vor accelera evoluția culturii legale naționale, cristalizată sub auspiciile Uniunii Europene dar și a culturii internaționale, prin tendința de uniformizare, iar aici trebuie să avem în vedere cele două sensuri ce decurg din nucleul *culturii legale*. Pe de-o parte, aceasta desemnează modul în care individul înțelege să se raporteze la o normă de drept și să o interiorizeze, vorbim iată de dimensiunea subiectivă de concepție a culturii legale, iar, pe de altă parte, cultura legală desemnează modul în

⁴⁴ NVIDIA va sprijini statul în elaborarea unei strategii naționale de inteligență artificială (Burduja), 24.03.2023, la <https://financialintelligence.ro/nvidia-va-sprijini-statul-in-elaborarea-unei-strategii-nationale-de-inteligenta-artificiala-burduja/>.

⁴⁵ A se consulta <https://www.adr.gov.ro/adr/>.

⁴⁶ Voiculescu, Nicolae, Berna, Maria-Beatrice, *Tratat de drept social internațional și european*, Universul Juridic, 2019, pp. 201-202.

care individul își stabilește comportamentul în societate prin raportare la norma de drept, și aici avem în vedere dimensiunea inter-subiectivă, de modelare propriu-zisă a acțiunilor și interacțiunilor sociale, impulsul dat de norma de drept atingându-și scopul prin modelarea comportamentului uman însuși. Cea din urmă componentă a culturii legale este esențială în asimilarea și acceptarea „noului” de către umanitate, pentru ca legislația „să pulseze” la unison cu societatea.

Proiectul de Regulament aflat pe masa liderilor europeni reprezintă oarecum „vârful de lance” al dezvoltării de *norme globale în domeniul IA*, prin stabilirea standardelor deschizându-se calea către o tehnologie etică la nivel mondial, favorabilă viitorului și inovării. Acest „construct juridic” european reprezintă primul act legislativ la nivel mondial dedicat IA și, totodată, calea spre dobândirea încrederii și îmbrățișarea inteligenței artificiale de către umanitate, fiind promovată doar acea tranziție digitală care respectă pe deplin drepturile fundamentale și care se află în slujba umanității. Totodată, prin cadrul de reglementare propus, UE dorește să devină liderul în dezvoltarea unei IA responsabile, care pune accent pe aspectele etice precum transparența algoritmilor, reducerea discriminării, principiile etice reprezentând fundamentul în jurul căruia s-au contopit reglementările privind utilizarea IA. Pe lângă aceste principii, Regulamentul enumeră un set de ghiduri cu privire la IA etică, IA responsabilă sau IA de încredere, acestea fiind puncte de pornire în implementarea procedurilor pentru auditarea și certificarea aplicațiilor IA (de exemplu pentru Google, DeepMing, Microsoft sau Amazon). Esențial este că se dorește inclusiv stimularea dreptului cetățenilor de a depune plângeri cu privire la sistemele IA și de a primi explicații cu privire la deciziile ce implică IA cu grad de risc ridicat și cu impact semnificativ asupra drepturilor omului. În acest sens a fost reformat și Biroul UE pentru IA, care urmează să fie însărcinat cu monitorizarea implementării manualului de reguli IA.

Pentru a exploata oportunitățile și pentru a preveni amenințările, este extrem de importantă sporirea încrederii în IA, dar și monitorizarea dezvoltării acesteia, fiind necesare ghiduri etice. Astfel, mai multe state, cum este de exemplu și Franța, au publicat coduri și principii etice, modelul fiind urmat și de sectorul privat, de exemplu, Google, IBM, dar și de institutele de cercetare, cum este Future of Life Institute.

Un plus de încredere în ameliorarea cadrului de reglementare vine și din faptul că legiuitorul european a abordat ca strategie în domeniul IA emiterea unor acte legislative sub formă de regulament, ceea ce limitează posibilitatea statelor de a creiona reglementări nesigure sau care să ocolească normele europene. Este un start bun pentru ca piața digitală să facă obiectul unui veritabil proces de armonizare, printr-o coordonare perfectă și o legislație „suplă”, neutră din punct de vedere tehnologic, proporționată și adaptată la exigențele viitorului, dar mai ales centrată pe om și ghidată de principii etice.

Încă de la data de 8 aprilie 2019, un Grup de experți la nivel înalt privind inteligența artificială constituit la nivelul UE (High-Level Expert Group on AI - AI-HLEG) a prezentat *Ghidul de etică* pentru o IA de încredere⁴⁷, ghid care a avut la bază un alt proiect publicat în decembrie 2018 la care au fost formulate peste 500 de observații. Conform acestui ghid, IA de încredere ar trebui să fie: *legală* - cu respectarea tuturor legilor și reglementărilor aplicabile; *etică* - cu respectarea principiilor și valorilor etice; *robustă* - atât din punct de vedere tehnic, cât și ținând cont de mediul social în care se desfășoară, fiind necesar ca toate cele trei componente să funcționeze în armonie și să se suprapună în funcționare. Totodată, etica trebuie să graviteze în jurul drepturilor fundamentale, fiind identificate de către AI-HLEG principiile etice și valorile corelate ale acestora care trebuie respectate, respectiv: dezvoltarea, implementarea și utilizarea sistemelor IA într-un mod care să adere la principiile etice: respectarea autonomiei umane, prevenirea efectelor periculoase, echitatea și explicabilitatea; acordarea unei atenții deosebite situațiilor care implică categorii vulnerabile specifice, cum ar fi copiii, persoanele cu dizabilități, dar și alte persoane care au fost dezavantajate în trecut sau sunt expuse riscului de excludere, precum și situațiilor care se caracterizează prin asimetrii în capacitatea de informare, cum ar fi între angajatori și angajați sau între întreprinderi și consumatori; recunoașterea faptului că, deși, aduc beneficii substanțiale persoanelor și societății, sistemele de IA prezintă, de asemenea, anumite riscuri, putând genera un impact negativ, precum și efecte care pot fi dificil de anticipat, de identificat sau de măsurat, cum ar fi democrația, statul de drept, justiția sau, mai grav, mintea umană, de unde rezultă imperativul unor reglementări solide, proporționale cu amploarea riscului⁴⁸.

Relevante pentru construcția juridică în domeniul IA rămân, desigur, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Carta drepturilor fundamentale a UE, Convenția europeană a drepturilor, precum și acquis-ul comunitar în materie de protecția datelor și nediscriminare. De altfel, Carta drepturilor fundamentale a UE, devenită obligatorie din punct de vedere juridic în decembrie 2009, cu valoare juridică egală cu cea a tratatelor UE, impune instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii să respecte toate drepturile consacrate atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii, acest lucru fiind valabil atât pentru IA, cât și pentru orice alt domeniu. Pe cale de consecință, orice politică nouă, orice act legislativ implementat de legiuitorul European și de statele membre trebuie să asigure respectarea întregului spectru de drepturi fundamentale și să fie însoțite de garanții în acest

⁴⁷ Comisia Europeană, *Ethics guidelines for trustworthy AI. Technical report*, aprilie 2019, disponibil la URL: %7Bhttps : / / digital - strategy . ec . europa . eu / en / library / ethics - guidelines-trustworthy-ai%7D.

⁴⁸ Groza, Adrian, George Bara, Cristina Belba, Aurelian Ionescu, Marian Iurian, Camelia Lemnaru, Luciana Morogan, Eugen Popescu, *op. cit.*

sens, în concordanță cu principiul necesității și principiul proporționalității, cu atât mai mult cu cât implementarea sistemelor IA implică o paletă largă de drepturi ale omului.

Faptul că la nivelul UE există organisme independente, cu rolul de a proteja și de a promova drepturile fundamentale, precum autoritățile pentru protecția datelor, organismele de promovare a egalității, instituțiile naționale pentru apărarea drepturilor omului etc, ne oferă, de asemenea, încredere și siguranță în acceptarea evoluției IA într-un sens bun, asigurându-se: respectarea autonomiei oamenilor, prevenirea daunelor, echitatea, nediscriminarea, solidaritatea și justiția. Să nu uităm că potrivit Cartei, *ființa umană beneficiază de un statut moral unic și inalienabil*.

În logica reconfigurării invocate mai sus, responsabilitatea unei IA echitabile nu revine doar companiilor de IA care creează instrumentele, ci și companiilor care utilizează tehnologia, o cercetare a IBM arătând că 74% dintre companiile interviuate au declarat că încă nu dispun de toate capacitățile necesare pentru a se asigura că datele utilizate pentru a antrena sistemele de IA nu sunt părtinitoare și nici de instrumentele care să le permită transparența totală cu privire la modul în care funcționează algoritmii. Organizațiile internaționale, guvernele, sectorul privat, societatea civilă, comunitățile tehnice, institutele de cercetare sau mediul academic, cu toții trebuie responsabilizați în respectarea instrumentelor și cadrelor privind drepturile omului în toate intervențiile și procesele care gravitează și înconjoară tot ciclul de viață al sistemelor IA. Toți actorii implicați în crearea sau gestionarea IA au un rol participativ și de stimulare pentru a asigura o societate pașnică, justă și interconectată în valori și principii etice, IA contribuind la rândul ei la bunăstarea umanității. Vorbim iată de responsabilitatea noastră, a tuturor, și de asumare a acestor inovații în toate sectoarele vieții.

Continuând să explorăm avantajele IA și „să construim” împreună încrederea în IA, ne putem raporta și la rezolvarea unor probleme de ordin global. IA deține potențialul de a juca un rol esențial în lupta împotriva schimbărilor climatice, putând ajuta companiile să ia decizii privind durabilitatea și reducerea emisiilor de carbon mult mai ușor. IA poate transforma afacerile, domeniul bancar și al împrumuturilor și poate ajuta medicii să pună un diagnostic într-un mod rapid, având capacitatea de a grupa datele pentru a calcula simptomele. De exemplu, Credit Mutuel din Franța a adoptat IA pentru a-i ajuta pe consilierii săi să ofere răspunsuri mai bune și mai rapide clienților, în timp ce NatWest din Regatul Unit își ajută clienții să ia decizii mai bine informate în ceea ce privește creditele ipotecare.

Ne întrebăm cum ar putea evolua IA în 2024, dacă anul 2022 a reprezentat un an impactat de așa numiții *Chatbots*. Astfel, la începutul anului 2022, OpenAI a lansat DALL-E 2, o tehnologie de învățare profundă care produce imagini din instrucțiuni testate, ulterior Google și Meta lansând IA care poate produce conținut video din instrucțiuni de text. Anul 2023 a fost marcat de lansarea *ChatGPT-3*, care

are capacitatea de a produce texte elocvente și bine documentate la comanda unei scurte descrieri textuale. Viitorul ne rezervă cu siguranță un upgrade, respectiv un GPT-4, care, la fel ca predecesorul său, va putea traduce în alte limbi, va putea rezuma și genera texte și răspunde la întrebări mai precis și mai rapid, întrucât conform previziunilor, acesta va beneficia de un trilion de parametri.

De altfel, conducerea Google a emis un „cod roșu” la momentul lansării ChatGPT-3, motivată de îngrijorările privind impactul pe care l-ar avea asupra motorului de căutare al Google, concurența fiind iată un punct sensibil care va lua amploare în anii următori în domeniul IA⁴⁹. Interesant este că poți purta o conversație cu un astfel de chatGPT, care îți oferă într-o variantă foarte reală și matură inclusiv răspunsul la întrebarea: „Poate inteligența artificială să cucerească lumea?”⁵⁰. Potrivit ChatGPT „e puțin probabil ca un sistem de IA să «cucerească lumea» în sensul clasic al cuvântului. Chiar dacă sistemele avansate de inteligență artificială pot să îndeplinească sarcini considerate anterior exclusiv umane, cum ar fi luarea de decizii și rezolvarea de probleme, ele nu au capacitatea fizică de a prelua controlul asupra lumii. În plus, dezvoltarea și implementarea sistemelor de IA este reglementată și monitorizată serios, pentru a preveni posibilele daune. Totuși, un sistem de IA ar putea produce prejudicii semnificative dacă obiectivele sau scopurile sale nu sunt aliniate cu valorile umane sau dacă sistemul nu e controlat cum trebuie”. Pe cale de consecință, trebuie să fim conștienți de rolul nostru, al tuturor, să cântărim între potențialele riscuri și beneficii ale IA și s-o dezvoltăm doar în acord cu principiile etice și într-un cadru juridic sigur și transparent.

Să nu uităm că IA ne-a schimbat viața și ne-a adus foarte multe beneficii în toate ariile vieții, de la industria auto, sau funcția de *facial recognition* de pe telefonul nostru, sistemele de transport (și Uber folosește sistemul IA pentru navigație astfel încât să analizeze traficul și să optimizeze traseul), chiar și sistemul de spam din e-mail fiind tot o IA, (Gmail având, de exemplu, capacitatea de filtrare a spam-urilor de 99,9%), până la utilizarea IA în bursă, criptomonedă sau sistemul medical (pornind de la identificarea mai rapidă a celulelor canceroase).

De altfel, Bill Gates anticipează că IA va fi integrată în curând în sistemele de sănătate din întreaga lume. Totodată, IA poate elimina sarcinile redundante din viața noastră profesională și prelua tot ce poate fi robotizat, poate chiar demara o acțiune de cercetare prin capacitatea de a analiza seturi enorme de date și de a le interconecta, generând un produs finit spre analiză ulterioară de către om. Practic, noi vom fi scutiți de toată munca de colectare a informațiilor și vom fi pregătiți doar de analiză și act creator, pornind dintr-un punct mult mai avansat, ceea ce va

⁴⁹ Provocările inteligenței artificiale în 2023: ChatGPT 4, combaterea schimbărilor climatice și probleme legate de etică, 15.03.2023 , la <https://www.euronews.ro/articole/provocările-inteligenței-artificiale-in-2023-chatgpt-4-combaterea-schimbarilor-cl>.

⁵⁰ De vorbă cu ChatGPT: „Poate inteligența artificială să cucerească lumea?” , la <https://codeschoolclubs.ro/de-vorba-cu-chatgpt/>.

schimba enorm metoda științifică de cercetare și o va accelera. Sistemul educațional va fi forțat să se concentreze pe analizarea informațiilor și mai ales pe gândirea critică, lăsând în urmă imperativul asimilării informațiilor. IA va deveni coautor în articolele științifice; de ce nu? Avem deja Google și un acces la 99% din informația umanității, important este însă cum o filtrăm și cum o interpretăm.

Reglementările care vor schimba viziunea noastră sunt foarte aproape, iar în curând vom realiza că tehnologia nu are empatie, ea doar își urmează cursul firesc prin filtrul minții umane, impactând de aproape 30 de ani majoritatea aspectelor vieții noastre fără nici măcar să ne mai dăm seama (cardul bancar, sateliți, cip-uri, cod de bare etc). Poate că acesta momentul cel mai potrivit pentru o reglementare strictă a IA la nivel național (de exemplu, Statele Unite au doar coduri voluntare de sectoare), întrucât suntem martorii impactului profund pe care aceasta îl are, iar autoreglementarea din partea companiilor nu va fi suficientă pentru a proteja cetățenii și societățile, dar mai ales drepturile și libertățile care nu trebuie doar respectate, ci și protejate și consolidate. Ideea este că tehnologia nu respectă granițele și în curând va fi nevoie, cu siguranță, de un acord global privind IA bazat pe modele fundamentale puternice.

Așadar, să încercăm să ne detașăm de asocierea IA cu pierderea locurilor de muncă, cu distrugerea umanității sau lezarea drepturilor fundamentale și *să ne bucurăm de „călătorie”, descoperind împreună viitorul cu IA!*

UTILIZAREA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE PENTRU DETECTAREA STĂRILOR EMOȚIONALE ALE PERSOANELOR. POTENȚIALE RISCURI ASUPRA DREPTURILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Conf. univ. dr. **Roxana MATEFI**

Abstract

This article aims to approach the concept of emotional artificial intelligence - a developing technology with deep implications for fundamental human rights - from a double perspective, both the advantages and especially the risks that its use entails. The theme is topical in the context of the debates on the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonized rules on Artificial Intelligence (Artificial Intelligence Act) and Amending certain union legislative acts.

Keywords: *Emotional Artificial Intelligence, Artificial Intelligence Act, risks, fundamental human rights.*

I. Introducere

Rolul din ce în ce mai crescut al Inteligenței Artificiale în viețile fiecăruia dintre noi, în domenii din ce în ce mai diverse impune cu necesitate adoptarea unei legislații unitare la nivel european, obligatorie pentru toate statele membre, de natură a reglementa implicațiile acestei forme de inteligență. Demersurile în acest sens au fost accelerate în ultima perioadă, astfel încât actualul draft al reglementării în materia AI ar putea îmbrăca o formă finală, care să fie adoptată până la finele anului în curs. Între timp textul reglementării este supus analizei Comisiei Europene, Consiliului și Parlamentului European, în scopul ajungerii la o variantă comun acceptată.

Astfel, la 14 iunie anul acesta, Parlamentul European a adoptat *Amendamentele referitoare la propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii.*

Unul dintre amendamentele pe care le propune Parlamentul European este următorul: „Există preocupări serioase cu privire la baza științifică a sistemelor de IA care vizează detectarea emoțiilor, a caracteristicilor fizice sau fiziologice, cum ar fi expresiile faciale, mișcărilor, frecvența pulsului sau vocea. Emoțiile sau exprimarea emoțiilor și percepțiile acestora variază considerabil de la o cultură la alta și de la o situație la alta și chiar la nivelul unei singure persoane. Printre principalele deficiențe ale unor astfel de tehnologii se numără fiabilitatea limitată (categoriile de emoții nu sunt nici exprimate în mod fiabil printr-un set comun de mișcări fizice sau fiziologice și nici asociate fără echivoc cu un astfel de set), lipsa specificității (expresiile fizice sau fiziologice nu corespund perfect categoriilor de emoții) și generalizabilitatea limitată (efectele contextului și ale culturii nu sunt suficient luate în considerare). Probleme de fiabilitate și, prin urmare, riscuri majore de abuz pot apărea, în special, atunci când se implementează sistemul în situații reale legate de aplicarea legii, gestionarea frontierelor, locul de muncă și instituțiile de învățământ. Prin urmare, introducerea pe piață, punerea în funcțiune sau utilizarea sistemelor de IA destinate utilizării în aceste contexte pentru detectarea stării emoționale a persoanelor fizice ar trebui interzise”¹.

Abordarea Parlamentului European deschide calea către discuții ample privind această nouă tehnologie a inteligenței emoționale artificiale și implicit asupra riscurilor pe care aceasta le poate genera.

II. Conceptele de Inteligență Emoțională și Inteligență Emoțională Artificială

Inteligența emoțională artificială este definită de către doctrină drept „o tehnologie în curs de dezvoltare utilizată pentru a face predicții probabilistice privind starea emoțională a persoanelor, utilizând ca surse date privind mișcările faciale, limbajul corpului, tonul vocii sau cuvintele alese”². Conform unei alte surse „inteligența emoțională nu este decât o tehnologie bazată pe interacțiunea om-mașină, care detectează expresiile faciale și recunoaște în mod automat emoțiile din vorbire și din date audio-vizuale”³.

Inteligența emoțională, pe de altă parte a fost definită pentru prima dată de către cercetătorii John Mayer and Peter Salovey care o califică drept „abilitatea de a

¹ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0236_RO.html.

² L. Podoletz, We have to talk about emotional AI and crime. *AI & Soc* 38, 1067–1082 (2023). <https://doi.org/10.1007/s00146-022-01435-w>.

³ M. Amorim et al., Exploring opportunities for artificial emotional intelligence in service production systems IFAC-PapersOnLine (2019) apud Himanshu Kumar, A. Martin, Artificial Emotional Intelligence: Conventional and deep learning approach, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0957417422016931#preview-section-references>.

monitoriza propriile sentimente și emoții și pe cele ale altora, de a face diferența între ele și de a utiliza această informație pentru a ghida gândirea și acțiunile unei persoane⁴". Conceptul a fost îndelung analizat, explorat și popularizat, printre alții și de psihologul, Daniel Goleman.

III. Utilizarea practică a instrumentelor de Inteligență Artificială pentru detectarea stărilor emoționale ale individului

Utilizarea instrumentelor de inteligență artificială pentru „decodificarea” stării emoționale a unei persoane poate fi adesea asociată cu o serie de potențiale riscuri asupra drepturilor fundamentale ale omului.

Într-un raport întocmit sub egida Mandatului Raportorului Special pentru promovarea și protecția drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului în combaterea terorismului se arată că „instrumentele de recunoaștere facială sunt din ce în ce mai mult utilizate pentru a evalua expresiile faciale ale unei persoane cu scopul de a deduce starea emoțională a persoanei, inclusiv într-un context de aplicare a legii, deși asemenea instrumente prezintă niveluri insuficiente de sensibilitate la diferențele culturale sau de altă natură în modul în care oamenii se comportă și își exprimă emoțiile”⁵.

Printre domeniile în care sunt utilizate astfel de tehnici de inteligență emoțională artificială, cu potențial vătămător pentru o serie de drepturi ale omului putem menționa prevenirea și contracararea terorismului, sens în care „au fost dezvoltate instrumente de IA care pretind a deduce starea emoțională și mentală a persoanelor, pe baza expresiilor lor faciale și a altor date biometrice predictive, pentru a decide dacă acestea reprezintă o amenințare pentru securitate”⁶". Astfel „multe țări experimentează utilizarea extinsă a datelor biometrice la porțile de intrare. Aici sunt incluse recunoașterea facială în mișcare/recunoașterea caracteristicilor motrice care identifică pasagerii în mers, recunoașterea facială la check in și alte servicii de la aeroport”⁷".

Tot un potențial de risc crescut în ceea ce privește drepturile omului îl prezintă utilizarea instrumentelor de Inteligență Artificială în cadrul interogatoriilor administrate în cadrul procedurilor judiciare pentru a stabili veridicitatea afirmațiilor celor supuși unei astfel de proceduri.

⁴ P. Salovey & J. D. Mayer (1990), Emotional Intelligence. Imagination, Cognition and Personality, 9(3), 185–211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>.

⁵ Krisztina Huszti-Orbán, Fionnuala Ní Aoláin, Use of Biometric Data to Identify Terrorists: Best Practice or Risky Business? - <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Terrorism/biometricsreport.pdf>.

⁶ <https://www.ohchr.org/en/privacy-in-the-digital-age/reports>.

⁷ <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Terrorism/biometricsreport.pdf>.

În timp ce „poligraful standard măsoară anumite aspecte psihologice, precum activitatea cardiovasculară, activitatea respiratorie și activitatea electrodermală”⁸ cu scopul de a stabili veridicitatea răspunsurilor persoanelor supuse unui astfel de test, „inteligența emoțională artificială promite posibilitatea de a determina dacă o persoană spune adevărul pe baza expresiilor faciale și tonului vocii, în locul sau alături de funcțiile tradițional observate”⁹.

În raportul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului la Națiunile Unite, raport privind Dreptul la viață privată în era digitală, din anul 2021, se arată că „sistemele de recunoaștere facială a emoțiilor operează în baza premisei că este posibilă deducerea automată și sistematică a sării emoționale a persoanelor pe baza expresiilor lor faciale, aspect lipsit de o bază științifică solidă. Cercetătorii au identificat doar o asociere slabă a emoțiilor cu expresiile faciale și au subliniat faptul că expresiile faciale variază în cadrul culturilor și diferitelor contexte, ceea ce face recunoașterea emoțiilor susceptibilă de interpretare eronată”¹⁰.

Cele două exemple despre care am făcut vorbire mai sus sunt, așa cum am arătat în partea introductivă a acestei secțiuni, circumscrise unui context de aplicare a legii. Există însă numeroase alte situații din afara acestui context, care presupun aplicarea inteligenței artificiale emoționale și care, de asemenea, vin cu un potențial de risc asupra drepturilor omului. Sigur că fiecare astfel de ipoteză ar merita o analiză distinctă, însă ne vom limita doar la o enumerare exemplificativă a acestora.

În acest sens, putem menționa utilizarea acestor tehnologii în instituțiile de învățământ pentru a analiza comportamentul/starea emoțională a elevilor; în procesul de recrutare în analiza comportamentului viitorilor angajați; în social media pentru a realiza profilul indivizilor și a examina comportamentul de grup, în campaniile politice etc.¹¹

O analiză detaliată a aplicării acestor instrumente de inteligență artificială pentru stabilirea stării emoționale a unei persoane în scopurile descrise mai sus creează un potențial de vătămare pentru o serie de drepturi precum dreptul la libertate, dreptul la un proces echitabil, dreptul la libere de mișcare, dreptul la viață privată etc.

IV. Concluzii

Inteligența artificială, în general și inteligența artificială emoțională, în particular sunt tehnologii în continuă dezvoltare, al căror impact asupra vieților noastre devine din ce în ce mai evident. În acest context al unei realități pe care nu o putem

⁸ L. Podoletz, We have to talk about emotional AI and crime. *AI & Soc* 38, 1067–1082 (2023). <https://doi.org/10.1007/s00146-022-01435-w>.

⁹ Ibidem.

¹⁰ <https://www.ohchr.org/en/privacy-in-the-digital-age/reports>.

¹¹ Pentru mai multe detalii, a se vedea L. Podoletz.

ignora, este firesc să ne întrebăm care sunt plusurile și minusurile utilizării acestor instrumente, dacă drepturile noastre sunt protejate sau dimpotrivă dacă sunt susceptibile de a fi afectate și în ce măsură, ce mecanisme de protecție avem în fața unor eventuale încălcări ale drepturilor noastre derivând din utilizarea acestor instrumente etc. În condițiile în care exprimarea emoțiilor este diferită în cadrul diferitelor culturi, precum și în funcție de diferitele situații în care se găsește o persoană, riscul de abuz atunci când sunt utilizate instrumente de inteligență artificială pentru identificarea stării emoționale și mentale a persoanelor este major, cu atât mai mult când utilizarea are loc în contexte de aplicare a legii. În atare condiții soluția de interzicere a introducerii pe piață, a punerii în funcțiune sau a utilizării sistemelor de IA destinate utilizării pentru detectarea stării emoționale a persoanelor fizice, inserată în Amendamentele Parlamentului European referitoare la propunerea de regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială) și de modificare a anumitor acte legislative ale Uniunii, este justificată.

Bibliografie

- Podoletz, L. We have to talk about emotional AI and crime. *AI & Soc* 38, 1067–1082 (2023). <https://doi.org/10.1007/s00146-022-01435-w>;
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185–211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>;
- Krisztina Huszti-Orbán, Fionnuala Ní Aoláin, Use of Biometric Data to Identify Terrorists: Best Practice or Risky Business? - <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Terrorism/biometricsreport.pdf>;
- Podoletz, L. We have to talk about emotional AI and crime. *AI & Soc* 38, 1067–1082 (2023). <https://doi.org/10.1007/s00146-022-01435-w>;
- Garcia-Garcia, J.M., Penichet, V.M.R., Lozano, M.D. et al. Using emotion recognition technologies to teach children with autism spectrum disorder how to identify and express emotions. *Univ Access Inf Soc* 21, 809–825 (2022). <https://doi.org/10.1007/s10209-021-00818-y>;
- <https://www.ohchr.org/en/privacy-in-the-digital-age/reports>.

FORMULAREA CONCEPTULUI DE „DREPTURI ALE OMULUI” ȘI FACTORII APARIȚIEI ACESTORA

Prof. dr. Oksana ȘCERBANIUC

Prof. dr. Jurgita PAUZHAITE-KULVINSKIENE

Abstract

All human rights are of equal importance and should be treated equally and equally by all governments under the same conditions and with the same emphasis. All states, regardless of their political, economic and cultural systems, are obliged to promote and protect all human rights for all people without discrimination. Thus, regardless of the distinctions that people make, there is one basic principle that underlies all the rights contained in the Universal Declaration of Human Rights: that all people have the same inalienable rights. This means that human rights are the same for all men, women and children everywhere in the world, regardless of their circumstances.

The Universal Declaration of Human Rights, the European Convention on Human Rights and other treaties cover a wide range of different rights, so we will consider them in the order in which they were developed and recognized regionally or by the international community. The established way of classifying rights is "first, second and third generation" rights, so we'll follow that for now, but as we'll see, this classification has limited use and can even sometimes be misleading. These categories are ultimately not clear cut. They are just one way - among many - to classify different rights. Most of them fall into more than one category. The right to express one's opinion, for example, is a civil and political right. It is essential to participation in political life and is fundamental to our personal freedom.

Keywords: *human rights, fundamental rights, constitutional rights, legal systems, factors of emergence*

Introducere

Aceasta este o întrebare oarecum complexă și oarecum înșelătoare, și anume că, în zilele noastre, majoritatea constituțiilor din statele de drept recunosc multe

drepturi ale omului și le numesc direct în constituțiile lor și pe cele care nu au astfel de rang, deoarece le acordă același rang constituțional folosind „Numerus Apertus”. Am adăuga că statele, cel puțin din regiune și din Europa, au semnat deja multe tratate privind drepturile omului, ceea ce înseamnă că aceste drepturi sunt incluse în sistemele juridice ale acestor state, de exemplu, în Peru (și în multe altele), aceste drepturi, care sunt recunoscute în tratate au rang constituțional, adică sunt în vârful sistemului juridic.

Acum, în interrelația lor cu drepturile fundamentale, normele și drepturile constituționale sunt cele care au fondat statul, deci fundamentale, astfel încât drepturile fundamentale sunt pozitivizate și le regăsim expres sau tacit în Constituție.

Tendința actuală este de a recunoaște drepturile omului și de a le conferi cea mai înaltă ierarhie, de regulă, ierarhia drepturilor constituționale, și nu doar drepturile recunoscute în tratatele încheiate și recunoscute de stat, ci și hotărârile pe care instanțele pentru drepturile omului le dobândesc și obligatorii respectarea caracterului de către state, și nu doar ca judecăți specifice, ci și ca mod de a vedea și interpreta aceste drepturi.

În plus, deși nu este obișnuit, putem întâlni drepturi constituționale.

Dacă vrem să vedem diferența dintre drepturile fundamentale sau constituționale și drepturile omului, aceasta este că primele două se nasc odată cu constituția, aceeași care creează statul, condiție a nașterii lor, în schimb, drepturile omului au existat dintotdeauna, însoțind omul din momentul apariției sale în lumea asociată cu naturalismul ius. Sunt recunoscute de obicei în tratatele și convențiile internaționale, le recunosc, dar nu le creează, pentru că au existat dintotdeauna, în cea mai mare parte a istoriei au fost necunoscute, doar în ultimii ani le cunoaștem și le respectăm, cel puțin la fel de mult pe cât posibil.

Pe lângă această diferență, constituțiile oferă mai multe drepturi decât drepturile omului, dar ele nu ar trebui să pretindă că acordă mai puține drepturi ale omului decât cele existente și recunoscute de majoritatea statelor, din moment ce nu este de competența lor să decidă care sunt sau nu, acestea vin deja cu o persoană, și nimic și nimeni nu le poate lua, cel puțin în teorie.

Conceptul de „drepturi ale omului”

Drepturile omului au forță juridică din ce în ce mai mare pe măsură ce sunt integrate în constituții și, în general, în ordinea juridică a statelor. De asemenea, în domeniul comunității internaționale, pentru recunoașterea acestora în numeroase acorduri internaționale – atât generale, cât și sectoriale; universale și regionale – și să creeze instanțe, organe cvasi-jurisdicționale sau alte organe pentru protecția, promovarea și garantarea acestora.

În plus, datorită adoptării lor, diferite drepturi ale omului sunt considerate parte a dreptului internațional cutumiar, și unele chiar norme de jus cogens, așa

cum au confirmat organisme internaționale precum Comitetul pentru Drepturile Omului sau Curtea Internațională de Justiție a ONU. Acestea includ interzicerea torturii și a privării arbitrare de viață sau accesul la garanții procedurale minime și interzicerea detenției arbitrare.

Este important să diferențiem și să nu confundăm drepturile omului cu drepturile constituționale sau fundamentale. Deși drepturile omului sunt de obicei incluse în drepturile constituționale, ele nu coincid întotdeauna. Pentru a determina care drepturi sunt „constituționale”, este suficient să ne referim la catalogul drepturilor recunoscute în constituțiile politice ale statelor; Conceptul de „drepturi ale omului” aparține mai degrabă domeniului filosofiei dreptului.

Relația dintre ambele concepte a fost studiată de numeroși autori și este problematică printre cei care recunosc virtualitatea conceptului de drepturi ale omului. Teoriile naturaliste cred că existența drepturilor omului nu depinde de recunoașterea lor ca drepturi constituționale. Pentru unii autori, precum Francisco Laporta, există un număr mic de drepturi fundamentale ale omului din care vor fi derivate cele mai specifice drepturi constituționale¹.

Pe de altă parte, pentru teoriile dualiste - cele care acordă importanță atât bazei morale a drepturilor, cât și afirmării lor - conceptele de drepturi ale omului și drepturi constituționale vor avea un sens echivalent. Luigi Ferraggioli consideră în teoria sa a garanției juridice că, fiind drepturi constituționale sau fundamentale recunoscute în Marea Cartă a Statelor, drepturile omului sunt cele recunoscute de toți, indiferent de naționalitatea lor și de capacitatea lor de a acționa: constituția unei țări, de exemplu, poate acorda cetățenilor drepturi care nu sunt extinse și non-cetățenilor (cum ar fi dreptul de vot). În acest caz, drepturile constituționale sunt recunoscute cetățeanului, dar nu pot fi drepturi ale omului decât dacă toți oamenii sunt recunoscuți, indiferent de statutul lor.

Ideea dreptului subiectiv, fundamentală pentru înțelegerea drepturilor omului, a fost concepută la sfârșitul Evului Mediu de către William of Ockham, care a introdus conceptul de *ius fori*, sau puterea umană de a revendica un lucru ca fiind propriu în judecată. Scolasticismul spaniol a insistat pe această viziune subiectivă a dreptului în timpul secolelor al XVI-lea și al XVII-lea: Luis de Molina, Domingo de Soto sau Francisco Suarez, membri ai școlii de la Salamanca, defineau dreptul drept autoritate morală asupra propriei persoane². Deși susțineau, în același timp, ideea dreptului ca ordine obiectivă, au declarat că există anumite drepturi naturale, menționând atât drepturi referitoare la corp (dreptul la viață, proprietate), cât și la spirit (dreptul la libertatea gând, la demnitate). Juristul Vázquez de Menchaca, începând cu o filozofie individualistă, a fost decisiv în

¹ Laporta, Francisco (1989). «Ética y derecho en el pensamiento contemporáneo». En Victoria Camps, ed. *Historia de la ética*, t. III, "La ética contemporánea". Barcelona: Ed. Crítica. ISBN 978-84-7423-426-8., pág. 293.

² Fernández Galiano, Antonio y de Castro Cid, Benito (1999), pág. 288.

popularizarea termenului de iura naturalia. Această opinie jus naturalistă a fost susținută de contactele cu civilizațiile americane și de dezbateri care au avut loc în Castilia cu privire la titlurile drepte ale cuceririi și, în special, natura băștinașilor. Colonizarea castiliană a Americilor se spune adesea că a implicat măsuri care conțineau germele ideii drepturilor omului discutate în celebra controversă de la Valladolid, din 1550 și 1551. Unii critică însă că în practică aceste măsuri au fost formulate pentru a atinge obiectivele colonizării³. Gândirea Școlii Salamanca, în special prin Francisco Suárez și Gabriel Vasquez, a contribuit și ea la impulsul naturalismului european prin Hugo Grotius⁴.

În timpul Revoluției engleze, burghezia a reușit să îndeplinească cerințele lor pentru o anumită siguranță față de abuzurile coroanei și să limiteze puterea regilor asupra supușilor lor. Promulgând Actul Habeas Corpus în 1679, în 1689, Parlamentul i-a impus lui William al III-lea al Angliei, în Bill of Rights, un set de principii asupra cărora monarhii nu puteau legifera sau lua decizii. Acest lucru a închis calea către restaurarea monarhiei absolute, care s-a bazat pe pretenția coroanei engleze că dreptul său avea un design divin⁵. Potrivit lui Antonio Fernández-Galiano și Benito de Castro Cid, Declarația drepturilor poate fi considerată o declarație a drepturilor, dar nu a drepturilor omului, deoarece acestea sunt recunoscute la scară națională și nu sunt considerate ca aparținând fiecărui individ⁶.

În secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, diverși filozofi europeni au dezvoltat conceptul de drepturi naturale. Printre aceștia se numără John Locke și Voltaire, ale căror idei au fost foarte importante în dezvoltarea conceptului modern de drept. Drepturile naturale pentru Locke nu depindeau de cetățenie sau de legile statului și nu erau neapărat limitate la un anumit grup etnic, cultural sau religios. Teoria contractului social, conform celor trei principali formulatori ai săi, mai sus amintiți, Locke, Thomas Hobbes și Jean-Jacques Rousseau, se bazează pe faptul că drepturile individuale sunt naturale și că în starea de natură toți oamenii sunt purtători ai tuturor drepturilor⁷. Aceste concepte au fost încorporate în Declarațiile drepturilor de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Cauza imediată a nașterii drepturilor omului, din punct de vedere sociologic, a constituit și un subiect important de dezbateră. Pe de o parte, Georg Ellinek a

³ Pérez Marcos, Regina María (2000). «Derechos humanos e Inquisición, ¿conceptos contrapuestos?» (pdf). Revista de la Inquisición (9): 181-190. ISSN 1131-5571. Archivado desde el original el 14 de mayo de 2011. Consultado el 16 de junio de 2007.

⁴ Pérez Luño, Antonio Enrique (1986). Los derechos fundamentales. Madrid: Tecnos. ISBN 84-309-1114-6, págs. 31.

⁵ Francisco Suárez, de la Escuela de Salamanca, en su obra Defensio Fidei Catholicae adversus Anglicanae sectae errores de 1613.

⁶ Fernández Galiano, Antonio y de Castro Cid, Benito (1999), pág. 546.

⁷ Pérez Royo, Javier (2005). Curso de derecho Constitucional. Madrid: Marcial Pons. ISBN 84-9768-250-5, pág. 238.

susținut că drepturile omului au fost direct destinate să permită exercitarea libertății religioase; pe de altă parte, Karl Marx a susținut că acestea se datorează pretenției burgheziei de a garanta drepturile de proprietate. Max Weber, în lucrarea sa *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, susține că există o legătură între etica individualistă pe care s-au bazat drepturile omului și apariția capitalismului modern⁸.

Diferitele culmi ale Revoluției Americane și ale Revoluției Franceze, repere fundamentale în tranziția efectivă către Epoca Modernă, reprezintă sfârșitul sau începutul, în funcție de cum doriți să o vedeți, al procesului complex de recunoaștere sau creare a drepturilor omului. Dacă revoluțiile sunt abominabile, producând încălcări ale drepturilor omului, atunci diverse certificate de naștere sunt declarații de drepturi pentru coloniile americane. Prima lege modernă a drepturilor omului este Declarația Drepturilor din Virginia, scrisă de George Mason și proclamată de Convenția din Virginia, la 12 iunie 1776. El l-a influențat foarte mult pe Thomas Jefferson pentru declarația drepturilor omului cuprinsă în Declarația de independență a Statelor Unite din 4 iulie 1776. Ambele texte au influențat Declarația franceză a drepturilor omului și al cetățeanului din 1789. Aceste declarații, bazate pe naturalismul raționalist, presupun transformarea dreptului subiectiv în centrul ordinii juridice, iar legea ca ordine socială îi este subordonată⁹.

Ca urmare a acestei influențe a dreptului natural, drepturile recunoscute sunt destinate să treacă granițele naționale și sunt considerate „drepturi ale omului”¹⁰. Deși prima utilizare înregistrată a expresiei „drepturile omului” (*iura hominum*) a avut loc încă din 1537, în textul lui Vollmer intitulat *Historia diplomático rerum ataviarum*¹¹, denumirea nu a devenit populară ca doctrină până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, cu Drepturile omului de Thomas Paine (1791-1792)¹². După cum se reflectă în Declarații, atât revoluționarii francezi, cât și americani au văzut aceste drepturi ca fiind inalienabile și inerente naturii umane, chiar și adevăruri „de la sine înțelese”, conform Declarației de Independență a Statelor Unite. În ciuda acestui fapt, au decis să le culeagă în declarații publice, ceea ce se justifică din motive juridice și politice. În primul, trebuie avut în vedere că pentru iluminismul revoluționar, constituția este cea care garantează drepturile și libertățile, ceea ce

⁸ Pérez Luño, Antonio Enrique (2005). *Derechos humanos, Estado de derecho y Constitución*. Madrid: Tecnos. ISBN 84-309-4284-X., pág. 26.

⁹ Fernández Galiano, Antonio y de Castro Cid, Benito (1999), pág. 289.

¹⁰ Fernández Galiano, Antonio y de Castro Cid, Benito (1999), pág. 546.

¹¹ Documento de Amnistía Internacional, basado en un texto de Leonardo Aravena (1998). «Una larga marcha hacia los derechos humanos». Archivado desde <http://www.es.amnesty.org/camps/camp50/decla.htm> el 23 de mayo de 2007. Consultado el 27 de diciembre de 2007 en Internet Archive.

¹² Pérez Luño, Antonio Enrique (1986). *Los derechos fundamentales*. Madrid: Tecnos. ISBN 84-309-1114-6., pág. 32.

explică formularea lor pozitivă¹³. În al doilea, a urmărit promovarea liberei dezvoltări a individului în societate din arbitrariul autorităților.

Conceptul drepturilor omului cuprins în Declarații, bazat pe ideologia burgheză a individualismului filosofic și a liberalismului economic, nu a suferit schimbări majore în cursul secolului următor, până când, în fața condițiilor teribile de viață ale maselor muncitoare, mișcările sindicale și luptele muncitorești au apărut pentru a-și articula revendicările sub forma unor noi drepturi care urmăreau să rezolve anumite probleme sociale prin intervenția statului, precum garantarea dreptului la grevă, condiții minime de muncă sau interzicerea sau reglementarea muncii copiilor. Din prima jumătate a secolului al XIX-lea s-a format o nouă filozofie socială, care s-a manifestat în socialismul utopic, reformismul școlii social-catolice, social-democrația, anarhismul sau socialismul științific¹⁴.

Secolul XX a fost caracterizat și de includerea drepturilor omului în dreptul internațional. Dacă la începutul secolului s-a susținut că această ramură a dreptului reglementează doar relațiile dintre state și persoanele excluse, atunci schimbările au fost rapide, iar după cel de-al Doilea Război Mondial, potrivit lui Juan Antonio Carrillo Salcedo, drepturile omului pot fi considerate un principiu constituțional al dreptului internațional modern. Mai ales după înființarea Națiunilor Unite, în 1945, conceptul drepturilor omului a devenit universal și a ajuns la marea importanță pe care o are în cultura juridică internațională. La 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a Națiunilor Unite, în Rezoluția sa 217 A (III), a adoptat Declarația Universală a Drepturilor Omului ca răspuns la ororile celui de-al Doilea Război Mondial și ca încercare de a pune bazele unei noi ordini internaționale, care a apărut după armistițiu.

De atunci au fost adoptate numeroase tratate internaționale pe această temă, inclusiv Convenția Europeană a Drepturilor Omului din 1950, Pactele internaționale privind drepturile omului din 1966 (Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale) și Convenția Americană a Drepturilor Omului în 1969, care creează diverse dispozitive pentru a le promova și garanta.

De-a lungul timpului, conceptul a îmbrățișat și alte aspecte, cum ar fi soluționarea conflictelor și dezarmarea, dezvoltarea socio-economică, drepturile omului și problemele de mediu. Adică pacea nu mai este considerată ca un astfel de stat după încheierea conflictului. Pacea „are un sens pozitiv cu un triplu scop: realizarea satisfacerii nevoilor de bază ale tuturor oamenilor, eliminarea tuturor tipurilor de violență (structurală, familială, conjugală) și respectarea efectivă a tuturor drepturilor omului (...)”. A avea și a trăi în pace înseamnă nu numai a nu

¹³ López Garrido, Diego; Massó Garrote, Marcos Fco y Pegoraro, Lucio (directores) (2000). Nuevo derecho constitucional comparado. Valencia: Tirant lo blanch. ISBN 84-8442-186-4.

¹⁴ González Uribe, Héctor. Fundamentación filosófica de los derechos humanos ¿personalismo o transpersonalismo?, pág. 332.

trăi în război, ci înseamnă a satisface nevoile de bază, a garanta dezvoltarea economică, socială, politică și culturală; respectul pentru mediu și cererea de dreptate și adevăr, precum și de adăpost. Astfel, pacea este o consecință a satisfacerii și existenței altor drepturi ale omului și, prin urmare, este și inerentă fiecărei ființe umane.

Așadar, acest concept recent presupune a considera pacea ca drept individual, precum și drept colectiv, întrucât „indivizii, grupurile, popoarele și întreaga omenire au un drept inalienabil la o pace justă, stabilă și durabilă”, condiții garantate, printre altele, de state. Aceasta înseamnă a considera pacea ca pe un drept al celei de-a treia generații sau drept un drept la solidaritate. Drepturile celei de-a treia generații sau solidaritatea sunt drepturi colective apărute în anii '60, care au în vedere, astfel, probleme de natură supranațională. Aprobarea lor afectează anumite grupuri ale societății și, prin urmare, conține în mod intrinsec valoarea responsabilității partajate.

Această viziune s-a cristalizat în Spania odată cu Declarația Lueca a Dreptului la Pace în 2006, compilată de Asociația Spaniolă pentru Dreptul Internațional al Drepturilor Omului (SSIHRL). Preambulul său menționează deja că „pacea nu se limitează la absența strictă a conflictului armat”.

Declarația de la Lueca recunoaște următoarele drepturi: dreptul la educație în pace și pentru pace și toate celelalte drepturi ale omului; dreptul la securitatea umană și de a trăi într-un mediu sigur și sănătos; dreptul la dezvoltare și un mediu durabil; dreptul la nesupunere și obiecție de conștiință; dreptul de a rezista opresiunii și totalitarismului; dreptul la dezarmare; libertatea de gândire, credință, exprimare a opiniilor, conștiință și religie; dreptul la azil; dreptul de a emigra și de a participa; drepturile victimelor și ale grupurilor vulnerabile¹⁵.

De asemenea, ia în considerare pasivele. De fapt, statele și ONU sunt cele care poartă responsabilitatea principală pentru garantarea dreptului omului la pace. Statele sunt obligate să ia măsuri pentru a construi și întări pacea, precum și pentru a proteja umanitatea de război. Pe de altă parte, ONU ar trebui consolidată în acțiunile duale de prevenire a încălcărilor și protejarea drepturilor omului și a demnității umane, inclusiv dreptul omului la pace.

Alte organizații au adoptat Declarația în orașele lor (ca în cazul Barcelonei, brațul Institutului Internațional Catalan pentru Pace, ICIP, în 2010), iar în prezent există mai multe grupuri de lucru axate pe integrarea dreptului la pace în mediul internațional, printre altele, Alianța Mondială pentru Dreptul Omului la Pace.

Declarația de la Teheran (1968), Declarația privind progresul și dezvoltarea socială (1969) și Declarația de la Viena (1993) urmează în aceeași ordine de idei.

În prezent, există documente internaționale care consacră dreptul la pace ca drept al omului, dar toate sunt rezoluții declarative care nu au forță juridică. Astfel,

¹⁵ Declaración de Lueca (Asturias) sobre el Derecho Humano a la Paz. Asociación Española para el Desarrollo y la Aplicación del Derecho Internacional de los Derechos Humanos (AEDIDH).

dreptul la pace este recunoscut¹⁶, în acest moment, nu are protecție legală, răspundere sau mijloace de garanție. Din acest motiv, este nevoie urgentă de a include dreptul omului la pace într-un tratat internațional care, dacă este ratificat în mod corespunzător, va avea un impact asupra sistemelor juridice naționale. Dar pentru a crea obligații între state, dreptul la pace trebuie inclus în tratatele internaționale. Acest lucru se poate face în trei moduri: în protocolul adițional la Convenția Europeană a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, în noul pact privind drepturile celei de-a treia generații și în declarația Adunării Generale a ONU.

Opțiunile de mai sus nu sunt clare. În ceea ce privește prima variantă, aceasta nu poate fi considerată valabilă, întrucât pentru a asigura respectarea Convenției a fost creat un organ judiciar care să protejeze drepturile civile și politice care decurg din Protocol. Ele nu sunt protejate la fel ca drepturile economice, sociale și culturale, deoarece este o dezvoltare colectivă și progresivă. Pacea este un drept colectiv, dar are și elemente individuale care permit victimelor să caute dreptate internațională. Noul pact privind drepturile celei de-a treia generații este benefic într-un anumit fel pentru că drepturile celei de-a treia generații trebuie tratate în mod special pentru că sunt esențial colective. Cu toate acestea, după cum am menționat mai sus, dreptul la pace are o dimensiune individuală care ar putea fi luată deoarece nu poate fi justificată în acest fel. În sfârșit, această din urmă metodă va avea un mare impact teoretic la nivel internațional, dar are o relevanță redusă din punct de vedere juridic. Declarația în sine nu are forță juridică și, prin urmare, statele nu sunt obligate prin aceasta. În acest caz, declarația ar fi un pas preliminar pentru extinderea și încorporarea ei într-un tratat internațional¹⁷.

Concluziile

Lista drepturilor omului recunoscute la nivel internațional nu a rămas neschimbată. Deși nimic din Declarația Universală nu a fost serios contestat în cei peste 60 de ani de existență, noile tratate și documente au clarificat și dezvoltat în continuare unele dintre conceptele de bază expuse în acel document original.

Drepturile omului sunt un produs al modernității. Apariția lor este legată de contextul intelectual și filozofic care a devenit treptat dominant în Europa în secolul al XVII-lea, iar în secolul al XVIII-lea, caracterizat prin credința în progres, în virtuțile științei, în universalitatea rațiunii. Pentru apariția conceptului de drepturi ale omului, conceptele de libertate, egalitate, personalitate, subiect juridic

¹⁶ Alemany, Marta (2015). El diccionario de la guerra, la paz y el desarme. Icaria. p. 115. Archivado desde el original el 29 de mayo de 2018.

¹⁷ Alemany, Marta (2015). El diccionario de la guerra, la paz y el desarme. Icaria. p. 115. Archivado desde el original el 29 de mayo de 2018.

trebuie să devină conceptele centrale ale gândirii politice și juridice. Mai precis, la finalul evoluției, care afectează modul de percepere atât a relației dintre individ și societate, cât și a dreptului natural, a dreptului în sine, a respectării unui anumit număr de condiții: că o persoană este considerată ca un individ autonom și primul în raport cu întregul social; că dreptul nu se mai reduce la un drept obiectiv, ci este considerat și drept subiectiv, al cărui titular este o persoană; că aceste drepturi subiective sunt considerate ca fiind inerente naturii umane.

Bibliografie

1. Alemany, Marta (2015). El diccionario de la guerra, la paz y el desarme. Icaria. Archivado desde el original el 29 de mayo de 2018.
2. Declaración de Luarca (Asturias) sobre el Derecho Humano a la Paz. Asociación Española para el Desarrollo y la Aplicación del Derecho Internacional de los Derechos Humanos (AEDIDH).
3. Documento de Amnistía Internacional, basado en un texto de Leonardo Aravena (1998). «Una larga marcha hacia los derechos humanos». Archivado desde el original el 23 de mayo de 2007. Consultado el 27 de diciembre de 2007 en Internet Archive.
4. Fernández Galiano, Antonio y de Castro Cid, Benito (1999).
5. Francisco Suárez, de la Escuela de Salamanca, en su obra *Defensio Fidei Catholicae adversus Anglicanae sectae errores* de 1613.
6. González Uribe, Héctor. Fundamentación filosófica de los derechos humanos ¿personalismo o transpersonalismo?
7. Laporta, Francisco (1989). «Ética y derecho en el pensamiento contemporáneo». En Victoria Camps, ed. *Historia de la ética*, t. III, "La ética contemporánea". Barcelona: Ed. Crítica. ISBN 978-84-7423-426-8.
8. López Garrido, Diego; Massó Garrote, Marcos Fco y Pegoraro, Lucio (directores) (2000). *Nuevo derecho constitucional comparado*. Valencia: Tirant lo blanch. ISBN 84-8442-186-4.
9. Pérez Luño, Antonio Enrique (1986). *Los derechos fundamentales*. Madrid: Tecnos. ISBN 84-309-1114-6.
10. Pérez Luño, Antonio Enrique (2005). *Derechos humanos, Estado de derecho y Constitución*. Madrid: Tecnos. ISBN 84-309-4284-X.
11. Pérez Marcos, Regina María (2000). «Derechos humanos e Inquisición, ¿conceptos contrapuestos?» (pdf). *Revista de la Inquisición* (9): 181-190. ISSN 1131-5571. Archivado desde el original el 14 de mayo de 2011. Consultado el 16 de junio de 2007.
12. Pérez Royo, Javier (2005). *Curso de derecho Constitucional*. Madrid: Marcial Pons. ISBN 84-9768-250-5.

DISTANȚA FAȚĂ DE PUTEREA ȘI INFLUENȚELE EXERCITATE ASUPRA DREPTULUI CONSTITUȚIONAL LA UN TRAI DECENT¹

Av. dr. George VLĂESCU

Abstract

Despite the huge advances of human civilization, the relationship between the human individual and the state has remained distant and strongly stigmatized by distrust and the abuse of power, issues which have brought modern democracies into the same centuries-old dilemmas: the human standard of living. Thus, at this beginning of the millennium, we observe that the human right to a decent life, a fundamental right guaranteed by the states, and above all, a true cultural, spiritual and material dimension of the human being, stubbornly attempts to try the democracies of the modern states through the distance of power, a true Gordian node of the quality of life.

Keywords: *decent living, the power gap, public power, political system, democracy, representativeness.*

Introducere

În esență, istoria civilizației umane nu fost una a democrației și nici a dreptului (echității), ci doar o istorie a puterii sau, în termeni psihologiei sociale, a *ecartului puterii*². O putere a imperiilor și a regatelor, a feudelor și a corporațiilor economice. Una cumplit de controlată, dirijată și centralizată, care bântuie și astăzi labirinturile

¹ Cu unele mici modificări de dată recentă, prezenta lucrare a fost publicată integral în limba engleză în materialul Conferinței internaționale „Supervizare în psihoterapie”, Ediția a II-a, 28-29 iunie 2019, Timișoara, pp.263-270, având titlul *THE "SURVIVAL" OF ROMAN LAW IN THE COMPARATIVE MODERN ORGANIZATIONAL STRUCTURES AND ITS IMPACT ON THE DECENCY OF LIVING*.

² *Ecartul puterii sau distanța față de putere* se referă la inegalitățile de avere și de tratament autoritar. Mai exact, reprezintă acea dimensiune culturală care exprimă gradul de inegalitate dintre membrii unei societăți sub doua laturi: tratamentul aplicat de autorități omului de rând și modul de distribuire al resurselor economice. În acest sens, Hofstede Geert ș.a., *Culturi și organizații, Softul mental – Cooperarea interculturală și importanța ei pentru supraviețuire*, traducere din engleză de Mihaela Zografi, Ed. Humanitas București, 2012.

condiției umane, confirmând întru totul aserțiunea lui Jung care spunea cândva că „Omul poartă cu sine întreaga istorie, atât a sa, cât și a umanității”³. O putere a segregățiilor, a inegalităților și a nesfârșitelor sarabande de inechități care au generat de-a lungul istoriei suficiente motive pentru a respinge astăzi autoritarismul statal și a înțelege celebrul aforism a lui Winston Churchill care spunea că „Democrația este un sistem prost, dar este cel mai bun din câte exista”⁴.

Poate că remarca ludică a lui Churchill, care abordează democrația ca pe un remediu universal (fie și fără să distingă între formele regimului democratic), nu se ridică la înălțimea filozofică a celebrei interogații a lui Solomon care, întrebând ce regim politic ar fi cel mai bun, a răspuns: „Pentru ce popor?”⁵ Regele israelit sugerându-ne că ar fi o naivitate să credem că există o rețetă universală pentru toate culturile⁶ lumii. Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem dificultatea ubicuă a omului de a imagina, în afara democrației, un alt regim politic capabil să înlăture sau să micșoreze ecartul puterii/distanța față de putere. Un obstacol multisecular, confirmat de psihologia socială⁷ ca temporizator al propășirii omului în deosebi în țările răsăritene ale Europei. De fapt, acesta este și unul dintre considerentele pentru care lumea politică încearcă să identifice astăzi acele formule care să asigure o bună corelație între îmbunătățirea calității traiului și micșorarea ecartului puterii. Iar sonorizarea *de jure* a unei asemenea necesități – numită astăzi *democrație participativă* – s-a făcut și prin vocea articolului 10 alineatul (3) din Tratatul de la Lisabona⁸, text potrivit căruia „Orice cetățean are dreptul de a participa la viața democratică a Uniunii. Deciziile se iau în mod cât mai deschis și la un nivel cât mai apropiat posibil de cetățean”. Tratatul stabilind și condiția ca statele membre (sau asociate) ale UE să-și asume responsabilitățile care decurg din cerințele pe care le revendică democrația la nivel legislativ, dar și civic.

Mai înainte de a analiza însă modalitatea în care ecartul puterii influențează dreptul constituțional la un trai decent, ne propunem să facem unele observații la adresa puterii politice. În primul rând, pentru a reliefa temeinicia argumentelor care astăzi ne motivează să pledăm pentru democrația participativă, respectiv pentru diminuarea pe cât posibil a democrației indirecte sau reprezentative

³ C. G. Jung, *Tipuri psihologice*. Ediția a șaptea revizuită. Traducere din germană de V. Niscov. Ed. Humanitas, 1937, p. 9.

⁴ L. Nica, cond. științific, prof. univ. dr. Alexandru Radu, *Democrația participativă, soluția celui de-al treilea val către we government*, Lucrare de disertație, 2015, p. 4, <https://tiptiktak.com/democraia-participativa-soluia-celui-de-al-treilea-val-catre-we-government.html>, accesat la 16.05.2019.

⁵ V., Volkoff, *Defectele Democrației, De ce sunt decât pe jumătate democrat*, Ed. Antet, 2002, p.17.

⁶ Termenul de *cultură* din prezenta lucrare are sensul folosit în antropologia socială, adică acela de ansamblu al tiparelor de gândire, simțire și acțiune ale unui grup.

⁷ Hofstede, Geert, *op. cit.*, p. 88.

⁸ Obligatoritatea democrației participative a fost instituită pentru prima dată (în completarea democrației reprezentative) prin articolul 10 alineatul (3) din Tratatul de la Lisabona, semnat la Lisabona, 13 decembrie 2007.

experimentată fără succes de către statele membre ale UE. O democrație (indirectă) care, așa cum se știe, a devenit un slogan discursiv și nefericit al claselor dominante și pe care, în urmă cu câteva secole, Rousseau o compara cu „călcâiul lui Ahile”⁹.

În alte cuvinte, studiul puterii ne ajută să înțelegem necesitatea implementării democrației participative, adică a unei democrații care să poată fi caracterizată prin unul dintre elementele specifice democrației directe (originale) și anume participația efectivă a societății civile la conducerea treburilor publice. Ceea ce, în opinia UE, este posibil prin implicarea omului simplu din spațiul cultural european în procesele decizionale ale forurilor de putere locală, instituțională și statală, adică în cadrul unui proces care, în opinia noastră, s-ar traduce printr-o micșorare și chiar o eliminare acolo unde este posibil a ecartului puterii¹⁰. Știut fiind faptul că poporul își cunoaște cel mai bine nevoile și afinitățile, iar delegarea puterii implică riscuri inimaginabile, fiindcă, așa cum bine spunea Sartori, „cel care își delegă puterea o poate și pierde”¹¹.

Dar pentru a înțelege și a accepta o asemenea teză este nevoie, pe de o parte, să conștientizăm necesitatea alinierii politicilor de stat față de valorile postbelice care au propulsat conceptul de democrație la vârful celor mai umaniste intenții juridice și, pe de altă parte să eliminăm cauzele care au condus la eșuarea democrației indirecte în deosebi în spațiile fostelor țări comuniste. Credem și noi că asemenea obiective ne îndreptățesc să începem cu *sistemul politic* și *puterea politică*, desigur din perspectiva ecartului puterii ca indicator esențial al reprezentativității și, nu în ultimul rând, al dreptul omului la un trai decent.

Modul în care ecartul puterii influențează dreptul constituțional la un trai decent. Aliniindu-ne actualelor tendințe europene, în prezenta lucrare vom aborda noțiunile de *sistem politic* și *putere politică* ca fiind subordonate acelei finalități socio-juridice care și-a câștigat reputația de drept fundamental și complex - dreptul omului la un *trai decent*. Un drept care, în accepțiunea legislațiilor internaționale¹² și naționale¹³, a documentelor și a literaturii de specialitate¹⁴, nu se rezumă doar la drepturile economice necesare unui trai rezonabil (venituri, pensii, salarii rezonabile etc.). Ci implică și o varietate de alte drepturi care converg către același scop. Și ne referim aici la toate acele drepturi menite să protejeze viața omului, sănătatea,

⁹ Rousseau, J.J., *Contractul social*. București: Ed. Științifică, 1957, p. 225.

¹⁰ Necesitatea micșorării ecartului puterii rezultă din experimentele lui Geert Hofstede. A se vedea G. Hofstede, *op. cit.*, p. 88.

¹¹ G. Sartori, *Teoria democrației reinterpretat*. Iași: Ed. Polirom, 1999, p.52.

¹² Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene etc.

¹³ Dreptul omului la un trai decent este prevăzut de Constituția României la art. 47.

¹⁴ B. Negru, I. Creanga, s.a., coord.de proiect: Klaus Sollfrank, *Constituția Republicii Moldova, Comentariu*, Ed. ARC, 2012, p.189.

demnitatea, cultura și libera dezvoltare a personalității umane, drepturi apte să-i permită omului accesul către progresele cele mai înalte ale științei și ale culturii sau, în termenii lui Maslow, să contribuie la autorealizarea/autoîmplinirea individului uman¹⁵.

Din acest punct de vedere, putem reține că, privită introspectiv, *politica*, concept fundamental și complex și, totodată, obiect de studiu al politologiei (cu implicații ineluctabile asupra psihicului uman și științelor sociale, asupra puterii de stat și, evident, asupra dreptului constituțional), și-a etalat concretețea sub multiple aspecte. Unul dintre ele fiind chiar *puterea*, mai exact, *puterea politică*, principala trăsătură a politicii, a cărei expresie i-a definit într-o manieră inconfundabilă vizibilitatea, fiindcă așa cum spunea Burdeau, „Oamenii care comandă și oamenii care se supun, aceasta este, în nuditățile sa, scheletul ireductibil al vieții politice”¹⁶. O putere obsedată naturalmente de dominație și control, în special prin politici autoritariste și coercitive exercitate de regulă în numele ordinii sociale sau al binelui comun. În realitate, contra liberei dezvoltări a personalității umane. Așa se și explică opoziția vehementă a statelor, de-a lungul secolelor, față de drepturile cele mai firești și naturale ale omului. Respectiv față de acele drepturi cunoscute, ulterior, ca drepturi fundamentale, drepturi pe care atât omul istoric, cât și omul modern sau postmodern le-au perceput exclusiv din unghiul confortului de trai. În plus, evoluția puterii politice în cadrul sistemului social global căruia îi aparține ne îndreptățește convingerea că noțiunea (de putere publică) nu s-a lăsat ușor de definit. Mai ales în condițiile în care a trebuit să îmbine caracterul represiv cu aparența binefacerii. Așadar, nu întâmplător gânditorii antici i-au atribuit sintagma de „artă de a guverna oamenii”¹⁷, chiar dacă o asemenea „artă” a fost adeseori pusă în slujba demagogiei și a propagandei ideologice pe căile specifice fiecărui model cultural în parte¹⁸. În plus, abordarea noțiunii de putere politică din unghiul traiului decent al omului nu poate face abstracție de modelul cultural de referință (local) și nici de caracteristicile de ansamblu ale *sistemului politic* din care face parte. Știut fiind că acesta din urmă și-a lăsat o amprentă categorică asupra noțiunii deturnându-i adeseori finalitatea. O finalitate a cărei naturalețe s-a păstrat în teorie (de pildă, Duguit o definea ca fiind „activitatea pe care guvernanții sunt obligați să o realizeze în interesul celor guvernați”¹⁹) și care, puțin mai târziu, o regăsim juridicește în articolul 1 din Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului - *Libertate, egalitate, fraternitate*.

¹⁵ Abraham H. Maslow este unul dintre cei mai renumiți psihologi umaniști americani. Scrierile sale, în special, lucrarea *Motivație și personalitate*, reprezintă adevărate standarde de specialitate în lume. https://ro.wikipedia.org/wiki/Abraham_Maslow, accesată la 20.02.2018.

¹⁶ Ge. Burdeau, *Traite de Science politique*, Tome I, vol. I, R. Pichou et Durand-Arezias, 1980, p. 10.

¹⁷ K. R. Popper, *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Vol.I, *Vraja lui Platon*, Ed. Humanitas, București, 2017, p. 50.

¹⁸ C. Rădulescu-Motru, *Puterea sufletească*. Iași: Ed. Moldova, 1995.

¹⁹ L. Duguit, *Revue de droit public et de la science politique en France*, Paris, 1907, p. 417.

Este limpede că, în cele din urmă, noțiunea de *sistem politic* nu putea ocoli gândirea juridică (mai ales la nivelul dreptului constituțional) și politologică, domenii care au consacrat-o ca subsistem al sistemului social global, al vieții umane în general, un angrenaj politico-terminologic în care s-au refugiat într-o oarecare măsură credințele, conceptele, relațiile sociale și instituționale. Dovadă fiind însăși preocuparea constituantului postbelic față de organizarea, funcționarea și conducerea societății, față de relațiile juridice de putere dintre guvernanți și guvernați. Iar Lapierre subliniază într-una din lucrările sale că noțiunea de sistem politic cuprinde „*ansamblul proceselor de decizie care privesc totalitatea unei societăți globale*”²⁰, conceptul tutelând astfel interesele și întregul mers al societății. Tot în circumscripția sferei de interes a sistemului politic amintim și opiniile cercetătorilor Gabriel Almond și James Coleman, care în dorința de a-i redimensiona obiectul de studiu într-o direcție cât mai funcțională și integratoare, au definit sistemul politic ca fiind „*un sistem de interacțiuni prezente în toate societățile independente care îndeplinesc funcția de integrare și adaptare*”²¹, dar și pe cercetătoarea Aneta Busuioc care spunea că „*Activitățile indivizilor sunt de fapt și în mod esențial activitățile sistemelor sociale*”²². Și, în sfârșit, nu trebuie pierdut din vedere nici faptul că interesul practic al sistemului politic este revendicat de componentele sale structurale (relațiile politice, instituțiile politice, ideologia și concepțiile politice, dar și normele și comportamentul politic, comunicația politică și acțiunea politică). Îndeosebi de acele componente care prin funcțiile lor specifice pot genera un impact colosal asupra echilibrului puterilor în stat, asupra drepturilor fundamentale ale omului și, totodată, asupra standardului de trai și de civilizație al societății, ca sistem sau chiar ca organizații/entități culturale în cadrul sistemului. Din nefericire însă, toate aceste elemente, care în mod ideativ ar fi expresia conștiinței și a năzuințelor etnografice și sociale, se oglindesc de cele mai multe ori într-o manieră bicsnică în normele și mai ales în comportamentul politic, în comunicația și în acțiunea politică²³. Sigur că organizarea și normativizarea sistemului politic necesită norme juridice care, în principiu, să structureze și să ordoneze activitatea politică, dar și reguli fără conținut juridic ce reclamă un anumit comportament al actorilor politici în raport de anumite convingeri, interese și valori pe care aceștia le interiorizează sau le exprimă în viața politică. Așa se explică probabil și succesul tezei potrivit

²⁰ J.-W. Lapierre, *L'Analyse des systèmes politiques*. Paris: PUF, 1968, p.271.

²¹ G. Almond, J. S. Coleman, *The Politics of Developing Areas*. New Jersey: Princeton University Press, 1960, p. 7.

²² Busuioc, A., *Politicul și conducerea societății*. București: Ed. Științifică, 1973, p. 29.

²³ P. Salin, *Tirania fiscală*. Iași: Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2015, pp. 230-232, 282.

²⁴ P.H. Holbach, *Sistemul naturii rare despre legile lumii fizice și morale*. București: Ed. Științifică, 1957, p. 277.

căreia interesul politic, ca „*unic mobil al acțiunii și conduitei umane*”²⁴, ar fi în măsură să dea semnificație activității politice și comportamentului politic, iar acesta din urmă împreună cu acțiunea politică²⁵ să joace un rol vital în structurarea și continuitatea filozofiei statului, chestiuni netăgăduite de literatura juridică.²⁶

Însă, dacă admitem că toate asemenea norme sfârșesc prin a fi subsumate interesului politic, ne întrebăm ce rămâne de făcut atunci când un asemenea interes se desparte de interesul social, contrazicând tezele bine-intenționate mai sus enunțate și deturnând finalitatea democratică. Mai ales că astăzi nu reprezintă o noutate pentru nimeni contrastul dintre interesele politice și valorile democratice autentice, ca să nu mai vorbim de amenințarea securității și decenței traiului uman omului de rând.

Este adevărat că față de prima jumătate a secolului XX, când valorile de bază ale sistemelor democratice au avut un caracter destul de marginal pe agenda de lucru a statelor²⁷, în a doua jumătate a secolul trecut s-a produs o schimbare axiologică vizibilă, dar nu și suficientă. Adică, în favoarea unui regim *sui-generis*, neexperimentat – democrația. Dar nu una autentică, ci indirectă²⁸. Un regim despre care s-a spus că este apt să micșoreze inegalitățile sociale (ecartul puterii) și, deci, să eradicheză sărăcia și tratamentele inumane pe care regimurile politice și cele două conflagrații mondiale le-au adâncit în toate culturile lumii. Într-adevăr, într-o primă etapă, s-a făcut trecerea noțiunii de trai decent al omului în sfera drepturilor fundamentale, mai întâi la nivel internațional și, apoi, la nivelele legislațiilor statelor moderne. Un drept care a vizat inițial mai mult chestiuni de natură economică și de subzistență menite să remedieze neajunsurile cauzate de cele două conflagrații mondiale, încorporând, spre exemplu, dreptul la hrană, la îmbrăcăminte, la locuința, la sănătate etc. Iar, ulterior, documentele și instrumentele internaționale²⁹, alături de jurisprudență, îi vor extinde conținutul asupra tuturor drepturilor fundamentale și nefundamentale apte să contribuie la creșterea efectivă a calității vieții omului, precum dreptul la educație, la cultură, la o justiție echitabilă, la libera dezvoltare a personalității, la un mediu sănătos ș.a.m.d. De

²⁵ Este vorba despre acțiunea politică privită ca ansamblu de comportamente observabile ce prezintă relevanță politică și prin care se exteriorizează indivizii, grupurile sociale sau comunitatea/societatea.

²⁶ I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*. București: Ed. C.H.Beck, 2006, p. 235.

²⁷ Asigurarea dreptului omului la un trai decent a făcut pentru prima oară obiectul preocupărilor internaționale (și nu sub această denumire) în Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO).

²⁸ Ne referim la democrația reprezentativă (indirectă), conform art.10 al Tratatului privind funcționarea UE care arată că „Funcționarea Uniunii se întemeiază pe principiul democrației reprezentative”.

²⁹ I. Deleanu, *op. cit.*, p. 235.

aceea, comparativ cu rigorigle și inflexibilitățile ante- și interbelice care au disciplinizat la scara istorică sistemele politice ale statelor, infuzia postbelică a gândirii umaniste în organismul viu al dreptului postmodernist (în special în materia așa-ziselor *drepturi și libertăți*) va oferi puterii publice o extraordinară dinamică declamativă și juridică. Asistăm practic la deplasarea accentului puterii. Dinspre drepturile statelor înspre drepturile omului, dinspre dreptul constituțional, ca drept al statelor, către un drept constituțional reformat, privit ca mijloc de garantare a drepturilor și libertăților cetățeanului, dinspre drepturile cetățeanului spre drepturile omului în general. Ne aflăm într-o efervescentă epocă a schimbărilor ideologice marcată de nașterea unui nou drept fundamental, democratic, de factură umanistă – *dreptul la un trai decent*. Drept a cărui realizare a fost asumată de către fiecare stat modern în parte și chiar de către comunitatea internațională, iar art. 22 din Declarația Universală a Drepturilor Omului a consacrat dreptul subiectiv al oricărei persoane de a pretinde statului și comunității internaționale ca, în funcție de posibilitățile lor concrete, să obțină „[...]realizarea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea sa și libera dezvoltare a personalității sale”. Așadar, vorbim despre drept subiectiv complex, care înglobează o multitudine de drepturi indivizibile, neierahizate și care nu îngăduie nici un fel de discriminări pe criterii de sex, rasă, naționalitate, religie, opinii etc., așa cum rezultă și din reglementările internaționale postbelice preluate, de regulă, în constituțiile statelor și națiunilor lumii. Cu toate acestea, complexitatea unui asemenea drept reclamă și regimuri politice capabile să-l pună în valoare, o adevărată *piatră filozofală* pentru sistemele juridice și politice ale Europei. Spunem aceasta deoarece în vederea identificării unui regim politic care să garanteze drepturile și libertățile omului și, implicit, creșterea nivelului de trai, decidenții au omis, inițial, versiunea democrației participative care, așa cum am arătat, se întemeiază pe participarea directă și continuă a poporului la actul de guvernare³⁰, considerând-o costisitoare și dificil de pus în aplicare, hazardându-se în schimb să experimenteze într-o premieră absolută și fără un studiu serios regimul democrației indirecte³¹, reprezentative și limitate³². Din nefericire pentru țările suspuse acestui experiment, democrația indirectă a înregistrat un eșec răsunător. Iar dovezile în această direcție

³⁰ Democrația direct este o formă originară a democrației, așa cum a fost experimentată în polis-urile Greciei antice, singura ce elimină distincțiile dintre conducători și conduși, dintre stat și societatea civilă, iar în opinia lui Tudor Draganu, democrația directă este cea în care „poporul exercită puterea publică el însuși, fără să recurgă la intermediul unui individ sau al unei grupări de indivizi”, T. Draganu, *Introducere în teoria și practica statului de drept*. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1992, p. 5.

³¹ Poporul nu exercită puterea în mod direct, ci îi alege liber pe cei ce vor guverna în numele său.

³² Democrația limitată presupune ca participarea poporului la guvernare e periodică și de scurtă durată.

sunt imbatabile: sporirea inegalităților sociale³³, a faptelor de corupție și, deosebit de grav, scăderea încrederii în guvernanți³⁴. Acesta este motivul esențial care ne aduce astăzi în fața interogației *de ce, totuși, democrația reprezentativă face ca, după momentul preluării puterii, decidentul politic să-l țină pe cetățean departe de decizia politică și, desigur, cum s-ar putea rezolva o asemenea problemă?* Tocmai pentru a putea oferi un răspuns sustenabil vom face o incursiune rezumativă asupra elementelor care au zdruncinat elementul de baza al democrației – încrederea dintre guvernanți și guvernați³⁵:

► Pornind de la anteenunțata teză a celebrului psiholog elvețian C.G. Jung, potrivit căruia omul este purtătorul propriei istorie, dar și a umanității³⁶, concluzie susținută de numeroși cercetători³⁷, un prim răspuns îl vom identifica chiar în procesul istoric de erodare a încrederii guvernanților în guvernanți³⁸. Fiindcă în întregul său demers pe acest pământ, omul în general și liderii politici, în special, au fost cu precădere înmânați de ideea înavușirii și a stăpânirii politice³⁹, iar J.-W. Lapierre, în celebra sa lucrare „*Eseu asupra fundamentului puterii politice*”⁴⁰ ne demonstrează existența unei reale interferențe a celor două puteri: politicul și economicul. Așadar, este de la sine înțeles că în fața experienței multiseclare a inegalităților sociale, a lăcomiei grobiene și a presiunii incisive exercitate de către elite⁴¹, discursul *binelui comun* și-a pierdut veridicitatea și odată cu acesta s-a erodat însăși resortul psihio-moral al omului, *încrederea*, în lipsa căreia nu se poate edifica nici un construct social.

³³ C. Pop, *Clase sociale în România. Metodologia inegalitatilor*, Ed. Presa Universitara Clujana, 2016. În acest sens, se poate vizualiza materialul și în formula electronică online, respectiv pe https://www.academia.edu/33645570/Clase_sociale_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia._Metodologia_in_egalit%C4%83%C5%A3ilor, accesat la 20.05.2019.

³⁴ Transparency International, *Raport despre corupția globală și din Europa*. A se vedea, <https://www.printfriendly.com/p/g/dZZxJc>, accesat la 20.05.2019.

³⁵ E. Aramă, I. Jecev, *Legitimitatea - condiție obligatorie a menținerii puterii de stat*, Revista Națională de Drept, nr. 4/2013.

³⁶ C.G. Jung, *op.cit.*, p. 9.

³⁷ Rădulescu Motru, Sperantia, Rosanvallon etc.

³⁸ Rădulescu-Motru, C., *În vremurile noastre de anarhie. Scrisori către tineri*, Ed. Anima, 1992, pp. 12-13.

³⁹ Puterea politica, în sensul generic atribuit de Pointon (pe baza analizelor lui Weber), este acea relație care „... permite unui individ să modifice comportamentul altuia”. A se vedea, Poiton, J.P., *Le pouvoir et l'exercice du pouvoir*, în „*Introduction à la psychologie sociale*”. Paris: Librairie Larousse, 1973, p. 46.

⁴⁰ J.-W. Lapierre, *Essai sur le fondement du pouvoir politique*, Publications des Annales de la Faculté des lettres, Editions "Ophrys", Aix-en-Provence, 1968, p. 81.

⁴¹ F. Oppenheimer, *The State: Its History and Development Viewed Sociologically*, Vanguard Press, New York, 1914. Se poate vizualiza și pe http://fssp.uaic.ro/argumentum/numarul%208/Gheorghe-Ilie_FARTE_Argumentum_nr.8_2010.pdf, accesat la 20.06.2018.

► În al doilea rând, reținem o subminare a încrederii din perspectiva numărului și a lipsei de transparență a subiecților investiți să exercite puterea de stat, putere recunoscută ca formă oficială a puterii publice⁴². Astfel, reținem că în statele cu tendințe arhaice (țări cu distanță mare față de putere)⁴³ puterea s-a raportat la un singur lider sau la un grup restrâns, în timp ce în statele cu democrații consolidate (cu ecartul puterii mic)⁴⁴ la o multitudine de actori, raționament în baza căruia literatura germană a lansat în secolul trecut teza potrivit căreia puterea ar fi *unică*; idee care, așa cum bine știm, este astăzi îmbrățișată de mai toate doctrinele. Teoretic, așa par să stea lucrurile. Însă dacă evadăm pentru câteva momente din captivitatea seducătoarelor teorii doctrinare și a ideologiilor democrației indirecte a căror retorică s-a ostit să le demonstreze infailibilitatea, observăm că secolul XXI ne oferă nenumărate ocazii în care este dificil să spunem care sunt actorii reali ai puterii, cel puțin în comparație cu secolele trecute. Așadar, lipsa încrederii populației în asemenea condiții de anonimat este previzibilă.

► Și, în sfârșit, dacă adăugăm frustrărilor istorice marile hibe ale contemporaneității, respectiv problemele întreținute de sistemele de impozitare tot mai virale, de inegalitățile economice ostentative, adeseori generate de fenomene de corupție și de rapacitatea terifiantă a marilor corporații dispuse să facă orice pentru maximizarea câștigurilor și, nu în ultimul rând, lipsa unei legislații care să asigure distribuirea echitabilă a resurselor economice și responsabilizarea subiecților raportului stat-cetățean⁴⁵, realizăm că dimensiunea declamatoare a retoricii constituționale, a democrației și a protecției sociale, duce în derizoriu orice intenție de bine.

Concluzii

Față de interogația pe care o ridicată lucrarea, putem spune că praxisul decidenților politici care, din ignoranță sau deliberat, continuă să-i țină pe cetățeni departe de deciziile politice, își are reflexul causal în lipsa de respect față de ceea ce reprezintă democrația și libertățile omului. Astfel că remediul nu-l putem găsi decât în conștientizarea populației asupra dreptului constituțional al fiecărui om de a beneficia de mijloace juridice adecvate accederii la adoptarea deciziilor. Lucru dificil. Fiindcă implică, nu doar o permanentă responsabilizare a raportului

⁴² În literatură, s-a susținut adesea că puterea publică se ridică la rangul puterii de stat doar dacă îndeplinește condiția legitimității și validității.

⁴³ Hofstade, *op. cit.*, p. 88.

⁴⁴ *Ibidem*

⁴⁵ I. Iacub, *Responsabilitatea reciprocă a statului și persoanei ca principiu constituțional*. În: *Revista Academiei de Administrare Publică, Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului*, Chișinău, 2014, p. 158.

cetățean-stat/autorități/instituții publice, ci și îmbunătățirea actului educațional cel puțin din perspective civice și democratice.

Sigur că am fi tentați să spunem că această chestiune nu este nouă și că UE face de ceva timp demersuri prin politici de orientare a școlilor către educația civică, dar și prin legislație. Și, când vorbim de legislație, ne referim cu precădere la Tratatul de la Lisabona, care prin art.10 alineatul (3) a dat startul democrației participative. Din păcate, lucrurile nu stau chiar așa. Școlile sunt dirijate de același for spre valori comerciale (a se vedea cele opt competențe-cheie și criteriile de alocare a fondurilor economice), în timp ce dispoziția enunțiativă a tratatului anteenunțat nu a produs și nici nu poate genera efecte practice. În primul rând, din cauza conținutului ei de maximă generalitate și, totodată, ca urmare a inexistenței unor mecanisme juridice naționale care să ofere concretețe participării active a cetățenilor la procesul vieții democratice. Altminteri, nevoia adoptării unor asemenea mijloace legislative este deosebit de necesară, mai ales că textul citat urmărește o schimbare radicală a filozofiei relațiilor dintre guvernanți și guvernați, inclusiv a discursului administrativ și constituțional. Chestiuni în sprijinul cărora vine și psihologia modernă. A se vedea modelul experimental a lui Hofstade sau altele asemănătoare.⁴⁶ Prin urmare, legislatorii Uniunii și ai statelor membre nu ar avea de făcut decât să transpună în propriile opere legislative asemenea modele, desigur în vederea înlăturării sau diminuării inegalităților sociale/ecartului puterii, condiție *sine qua non* prosperității și avansării civilizației umane pe baze socio-juridice sănătoase.

Revenind la modelele oferite de psihologie, dorim să arătăm și faptul că ele nu exclud, ci dimpotrivă se armonizează cu criteriile teoriei motivaționale al lui Maslow. În sensul că orice ființa umană este îndreptățită să depășească, într-o ordine prestabilită (de jos în sus și fără omisiuni), toate treptele piramidale ierarhice, de așa manieră încât să-și găsească împlinirea la nivelul ultimei trepte, cea a *autorealizării*. Treaptă care concordă din punct de vedere juridic⁴⁷ cu satisfacerea maximală a exigențelor nivelelor de trai la care statele moderne s-au obligat, în special prin articolele 11-15 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale⁴⁸. Altminteri, nenumăratele atentate la securitatea alegerilor electorale și mai ales derapajele frecvente al decidenților politici în a-și exercita puterea în concordanță cu interesele cetățenilor vor deturna tot timpul scopul democrației⁴⁹, demonstrându-ne că nu am învățat nimic din atenționările lui Rousseau și Sartori.

⁴⁶ Spre exemplu, Handy, C., *Understanding Organizations*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex, England, 1985, pp.188-196.

⁴⁷ I. Muraru, *Drept constituțional și instituții politice*, București: Ed.Actami, 1995, p. 269.

⁴⁸ Articolele 11-15 ale Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale reglementează, pe de o parte, obligațiile asumate de către state iar, pe de altă parte, inserează o gamă variată de drepturi care intră în conținutul dreptului la un trai decent, inclusiv dreptul oricărei persoane „de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poate atinge”.

⁴⁹ Reprezentativitatea fiind formală, nu și de fond.

Apropiindu-ne de încheiere, vom sublinia faptul că, deși democrația are în principiu vocația de a esențializa caracterul social al puterii și de a respecta dreptul omului la un trai decent, totuși nu se poate spune același lucru despre democrația indirectă. Această „invenție” patetică a modernității nu doar că s-a dovedit ineficientă, ci dimpotrivă, a adâncit fără precedent la scară istorică prăpastia dintre săraci și bogați, periclitând însăși ființa statului de drept. Cu toate acestea, în mod inextricabil, democrația participativă (care se întrevește a fi singura alternativă constructivă) continuă să stagneze timp de peste un deceniu în antecamera legislatorilor europeni și naționali.

În pofida acestor circumstanțe politice descurajante, rămânem încredințați faptului că problematica raportului dintre ecartul puterii și dreptul la un trai decent - care se înfățișează de departe a fi unul dintre cele mai capricioase concepte juridico-democratice - va înceta să dea bătăi de cap doar în măsura în care psihologia socială și științele juridice vor realiza importanța unei asemenea „alianțe”.

BIBLIOGRAFIE

- [1] Almond, G., Coleman, J. S., *The Politics of Developing Areas*. New Jersey: Princeton University Press, 1960.
- [2] Aramă, E., Jecev I., *Legitimitatea - condiție obligatorie a menținerii puterii de stat*, Revista Națională de Drept, nr. 4/2013.
- [3] Busuioc, A., *Politicul și conducerea societății*. București: Ed. Științifică, 1973.
- [4] Burdeau, Ge., *Traite de Science politique*, Tome I, vol. I, R. Pichou et Durand-Arezias, 1980.
- [5] Deleanu, I., *Instituții și proceduri constituționale*. București: Ed. C.H. Beck, 2006.
- [6] Draganu, T., *Introducere în teoria și practica statului de drept*. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1992.
- [7] Duguit, L., *Revue de droit public et de la science politique en France*, Paris, 1907.
- [8] Handy, C., *Understanding Organizations*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex, England, 1985.
- [9] Hofstede Geert ș.a., *Culturi și organizații, Softul mental – Cooperarea interculturală și importanța ei pentru supraviețuire*, traducere din engleză de Mihaela Zografi, Ed. Humanitas București, 2012.
- [10] Holbach, P.H., *Sistemul naturii rare despre legile lumii fizice și morale*. București: Ed. Științifică, 1957.
- [11] Iacub, I., *Responsabilitatea reciprocă a statului și persoanei ca principiu constituțional*. În: *Revista Academiei de Administrare Publică, Mecanisme naționale și internaționale de protecție a drepturilor omului*, Chișinău, 2014.

- [12] Jung, C. G., *Tipuri psihologice*. Ediția a șaptea revizuită. Traducere din germană de Niscov V. Ed. Humanitas, 1937.
- [13] Lapierre J.-W., *L'Analyse des systèmes politiques*. Paris: PUF, 1968.
- [14] Lapierre, J.-W., *Essai sur le fondement du pouvoir politique*, Publications des Annales de la Faculté des lettres, Editions "Ophrys", Aix-en-Provence, 1968.
- [15] Maslow, H. A., *Motivation and Personality*, New York: Harper & Row, 1954.
- [16] Muraru, I., *Drept constituțional și instituții politice*, București: Ed. Actami, 1995.
- [17] Negru, B., Creanga, I. s.a., coord. de proiect: Klaus Sollfrank, *Constituția Republicii Moldova, Comentariu*, Chișinău: Ed. ARC, 2012.
- [18] Nica, L., cond. științific prof. univ. dr. Alexandru Radu, *Democrația participativă, soluția celui de-al treilea val către we government*, Lucrare de disertație, 2015, <https://tiptiktak.com/democraia-participativa-soluia-celui-de-al-treilea-val-catre-we-government.html>, accesat la 16.05.2019.
- [19] Oppenheimer, F., *The State: Its History and Development Viewed Sociologically*, Vanguard Press, New York, 1914. Se poate vizualiza și pe http://fssp.uaic.ro/argumentum/numarul%208/Gheorghe-Ilie_FARTE_Argumentum_nr.8_2010.pdf, accesat la 20.06.2018.
- [20] Poiton, J. P., *Le pouvoir et l'exercice du pouvoir*, în "Introduction à la psychologie sociale". Paris: Librairie Larousse, 1973.
- [21] Pop, C., *Clase sociale în România. Metodologia inegalitatilor*, Ed. Presa Universitară Clujana, 2016. În acest sens se poate vizualiza materialul și în formula electronică online, respectiv pe https://www.academia.edu/33645570/Clase_sociale_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia._Metodologia_inegalit%C4%83%C5%A3ilor, accesat la 20.05.2019.
- [22] Popper, K. R., *Societatea deschisă și dușmanii ei*, Vol. I, *Vraja lui Platon*, Ed. Humanitas, București, 2017.
- [23] Rădulescu-Motru, C., *Puterea sufletească*. Iași: Ed. Moldova, 1995.
- [24] Rădulescu-Motru, C., *În vremurile noastre de anarhie. Scrisori către tineri*, Ed. Anima, 1992.
- [25] Rousseau, J.J., *Contractul social*. București, Ed. Științifică, 1957.
- [26] Salin, P., *Tirania fiscală*. Iași: Ed. Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2015.
- [27] Sartori, G., *Teoria democrației reinterpretată*. Iași: Ed. Polirom, 1999.
- [28] Transparency International, *Raport despre corupția globală și din Europa*. A se vedea, <https://www.printfriendly.com/p/g/dZZxJc>, accesat la 20.05.2019.
- [29] Volkoff, V., *Defectele Democrației, De ce sunt decât pe jumătate democrat*, Ed. Antet, 2002.

III. ACTUALITATE LEGISLATIVĂ

• ABSTRACT

In July 2023, several legislative acts were published in the Official Gazette, among which we mention: Law no. 199/2023 on higher education; GEO no. 67/2023 on the establishment of a temporary measure to combat the excessive increase in the prices of some agricultural and food products; Decision of the Plenum of the Superior Council of Magistracy no. 114/2023 approving the Regulation on admission to the National Institute of Magistracy; ECHR judgment of 24 July 2018 in the case of V. v. Romania (Application no. 80.784/13).

A number of other regulations were also amended in July, including: Order of the Director General of the National Agency for Cadastre and Real Estate Publicity no. 1255/2023 on the modification and completion of the Regulation on the reception and registration in the cadastre and land registers, approved by Order of the Director General of the National Agency for Cadastre and Real Estate Publicity no. 600/2023; Criminal Code, Law no. 682/2002 on witness protection, Law no. 187/2012 for the implementation of Law no. 286/2009 on the Criminal Code, Law no. 254/2013 on the execution of sentences and measures of deprivation of liberty ordered by judicial bodies in the course of criminal proceedings; Criminal Code, Code of Criminal Procedure; Law no. 248/2005 on the regime of free movement of Romanian citizens abroad; Tax Code.

Not least, the Official Gazette of July also published the ECHR judgment of 30 August 2022 in the case of P. v. Romania (Application No. 13.326/18).

REGULAMENTUL DE RECEPȚIE ȘI ÎNSCRIERE ÎN EVIDENȚELE DE CADASTRU ȘI CARTE FUNCİARĂ - MODIFICĂRI (ODGANCPİ NR. 1255/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modifcator	Preambul	Sumar
ODGANCPİ nr. 600/2023 privind aprobarea	ODGANCPİ nr. 1255/2023 privind modificarea și	<i>Având în vedere:</i> – art. 4 lit. c)	– <i>modifică:</i> art. 31 alin. (1) lit. d), art. 31 alin. (4), art. 32,

Regulamentului de recepție și înscriere în evidențele de cadastru și carte funciară (M. Of. nr. 125 și 125 bis din 14 februarie 2023)	completarea Regulamentului de recepție și înscriere în evidențele de cadastru și carte funciară, aprobat prin ODGANCPİ nr. 600/2023 (M. Of. nr. 652 din 17 iulie 2023)	<i>coroborat cu art. 20, art. 24 alin. (2), art. 281 alin. (5) și art. 41 alin. (2) din Legea nr. 7/1996;</i> În temeiul: – art. 3 alin. (13) din Legea nr. 7/1996.	<i>art. 38, art. 45, art. 55 alin. (8), art. 56 alin. (4), art. 75 alin. (6) lit. a), art. 75 alin. (6) lit. a), art. 77, art. 88, art. 130 alin. (4), (5), (8), art. 155 alin. (6), art. 155 alin. (8), art. 159 alin. (2), art. 217 alin. (4), art. 235 alin. (2) lit. c), art. 235 alin. (3), art. 238 alin. (3), art. 247 alin. (5) lit. c), d) și f), art. 248, art. 249 lit. d), art. 250 lit. d) și f), art. 257, art. 284, art. 287, anexa nr. 1, anexa nr. 5m anexa nr. 6, anexa nr. 7, anexa nr. 8, anexa nr. 10, anexa nr. 13, anexa nr. 14, anexa nr. 15, anexa nr. 16, anexa nr. 17;</i> – introduce: art. 31 alin. (1[^]1), art. 130 alin. (9), art. 247 alin. (9); – abrogă: art. 75 alin. (6) lit. d), art. 155 alin. (7), art. 164 alin. (3) și (4).
---	--	---	---

În M. Of. nr. 652 din 17 iulie 2023 s-a publicat **Ordinul directorului general al Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară nr. 1255/2023 privind modificarea și completarea Regulamentului de recepție și înscriere în evidențele de cadastru și carte funciară, aprobat prin Ordinul directorului general al Agenției Naționale de Cadastru și Publicitate Imobiliară nr. 600/2023.**

Redăm, în cele ce urmează, cele mai importante modificări aduse respectivului ordin.

Art. 31 alin. (1) lit. d)

Vechea reglementare

„d) pe PAD la punctul A «Date referitoare la teren» se va face mențiunea dacă imobilul este împrejmuit/neîmprejmuit, iar în documentația în format digital în câmpurile specifice din secțiunea «date textuale ale terenului». Dacă este parțial împrejmuit, se va specifica între ce puncte. Suma suprafețelor parcelor componente ale imobilului trebuie să fie egală cu suprafața imobilului. Se vor reprezenta construcțiile situate în interiorul imobilelor, indiferent de stadiul de execuție, cu excepția celor prevăzute la art. 93, alin. (2). Suprafața construită la sol se reprezintă pe PAD cu linie continuă. Proiecțiile la sol ale elementelor constructive care depășesc planul fațadei, indiferent de nivelul la care sunt amplasate, se reprezintă pe planul de amplasament și delimitare al imobilului cu linii întrerupte. Valorile suprafețelor parcelor și imobilelor se rotunjesc la metru pătrat. Suprafețele construcțiilor se determină cu o zecimală. Suprafața utilă a încăperilor se determină cu o zecimală”.

Noua reglementare

La articolul 31 alineatul (1), litera d) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„d) pe PAD la punctul A «Date referitoare la teren» se vor face mențiunile: dacă imobilul este împrejmuit/neîmprejmuit și/sau dacă există împrejurări retrase față de limita imobilului și pe ce laturi, iar în documentația în format digital mențiunile se realizează în câmpurile specifice din secțiunea «date textuale ale terenului». Dacă este parțial împrejmuit, se va specifica între ce puncte. Reprezentarea prin semne convenționale a tipului împrejurării este opțională. Suma suprafețelor parcelor componente ale imobilului trebuie să fie egală cu suprafața imobilului. Se vor reprezenta construcțiile situate în interiorul imobilelor, indiferent de stadiul de execuție, cu excepția celor prevăzute la art. 93 alin. (2). Suprafața construită la sol se reprezintă pe PAD cu linie continuă. Valorile suprafețelor parcelor și imobilelor se rotunjesc la metru pătrat. Suprafețele construcțiilor se determină cu o zecimală. Suprafața utilă a încăperilor se determină cu o zecimală”.

Art. 31 alin. (1¹)

Noua reglementare

La articolul 31, după alineatul (1) **se introduce** un nou alineat, alineatul (1¹), cu următorul cuprins:

„(1¹) Prin excepție, pentru imobilele reprezentate prin detalii liniare (ape curgătoare, canale, diguri, căi ferate, drumuri clasificate și altele asemenea), precum și pentru imobilele reprezentând ape stătătoare nu este obligatorie mențiunea referitoare la împrejmuire”.

Art. 38

Vechea reglementare

„Recepția documentației cadastrale se finalizează cu emiterea unui referat de admitere în care se menționează numărul și data cererii, solicitantul, persoana autorizată care a

întocmit documentația, obiectul cererii de recepție, identificatorii imobilului respectiv număr de carte funciară, UAT-ul unde este situat imobilul numărul cadastral, numele și prenumele inspectorului, semnătura acestuia”.

Noua reglementare

Articolul 38 **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„Recepția documentației cadastrale se finalizează cu emiterea unui referat de admitere în care se menționează numărul și data cererii, solicitantul, persoana autorizată care a întocmit documentația, obiectul cererii de recepție, identificatorii imobilului, respectiv numărul de carte funciară, UAT-ul unde este situat imobilul, numărul cadastral, numele și prenumele inspectorului, semnătura inspectorului/inginerului-șef sau sigiliul electronic al Agenției Naționale în cazurile prevăzute de lege”.

Art. 55 alin. (8)

Vechea reglementare

„(8) Cererile având ca obiect eliberare extrase de carte funciară, certificate de sarcini primite prin fax, email, on-line sau prin orice altă modalitate de comunicare care asigură confirmarea de primire se soluționează și se eliberează fără a fi condiționate de primirea cererilor în original, cu condiția ca plata tarifelor aferente să fie efectuată”.

Noua reglementare

La articolul 55, alineatul (8) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(8) Cererile având ca obiect eliberarea de extrase de carte funciară, extrase din planul cadastral, certificate de sarcini, certificate privind identificarea numărului topografic, cadastral și de carte funciară după numele/denumirea proprietarului, certificate privind înscrierea imobilului în evidențele de cadastru și carte funciară, după datele de identificare ale acestuia (județ, localitate, stradă, număr), primite prin fax, e-mail, online sau prin orice altă modalitate de comunicare care asigură confirmarea de primire, se soluționează și se eliberează fără a fi condiționate de primirea cererilor în original, cu condiția ca plata tarifelor aferente să fie efectuată. În cazul cărților funciare colective prevăzute de art. 116 nu se eliberează extrase de carte funciară”.

Art. 77

Vechea reglementare

„Certificatul eliberat de unitatea administrativ-teritorială în raza căreia este amplasat imobilul, prin care se atestă că acesta este înregistrat în registrul agricol, necesar în vederea intabulării dreptului de proprietate în condițiile art. 41 alin. (10) din Lege, este prevăzut în anexa 1.27”.

Noua reglementare

Articolul 77 **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„Certificatul eliberat de unitatea administrativ-teritorială în raza căreia este amplasat imobilul, prin care se atestă că acesta este înregistrat în registrul agricol, necesar în vederea intabulării dreptului de proprietate în condițiile art. 41 alin. (10) din Lege, este prevăzut în anexa nr. 27”.

Art. 130 alin. (9)-(10)**Noua reglementare**

La articolul 130, după alineatul (8) **se introduc** două noi alineate, alineatele (9) și (10), cu următorul cuprins:

„(9) În cazul în care imobilul supus dezlipirii/alipirii implică numai operațiuni de re poziționare, acestea sunt permise și vor fi efectuate prin documentația cadastrală de dezlipire/alipire, cu acordul proprietarului, exprimat prin semnarea anexei nr. 14, fără modificarea suprafeței.

(10) La dezlipirea unui imobil pe care se află una sau mai multe construcții, lotul rezultat în urma dezlipirii, pe care rămâne construcția, trebuie să includă și toate elementele constructive ale acesteia, indiferent de nivelul la care sunt amplasate, în cazul în care autorizația de construire, hotărârea judecătorească sau legea nu dispune altfel”.

Art. 257**Vechea reglementare**

„(1) Dacă la recepția planurilor suport executate în vederea obținerii autorizației de construire/desființare (PAC/PAD), se constată diferențe între configurația și suprafața imobilului măsurat ce face obiectul planului supus recepției și configurația și suprafața imobilului anterior recepționat și înregistrat în sistemul integrat de cadastru și carte funciară, cererea de recepție se respinge și pentru imobilul în cauză se va realiza documentație cadastrală de actualizare informații tehnice;

(2) Pentru recepția planurilor executate în vederea obținerii autorizației de construire/desființare (PAC/PAD), imobilul – teren ce face obiectul cererii trebuie să fie înregistrat în sistemul integrat de cadastru și carte funciară, cu excepțiile prevăzute de lege”.

Noua reglementare

Articolul 257 **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(1) Dacă la recepția planurilor-suport executate în vederea obținerii autorizației de construire/desființare (DTAC/DTAD) se constată diferențe între configurația și suprafața imobilului măsurat ce face obiectul planului supus recepției și configurația și suprafața imobilului anterior recepționat și înregistrat în sistemul integrat de cadastru și carte funciară, cererea de recepție se respinge, iar pentru imobilul în cauză se va realiza documentație cadastrală de actualizare a informațiilor tehnice.

(2) Pentru recepția planurilor executate în vederea obținerii autorizației de construire/desființare (DTAC/DTAD), imobilul – teren ce face obiectul cererii trebuie să fie înregistrat în sistemul integrat de cadastru și carte funciară, cu excepțiile prevăzute de lege”.

Anexa nr. 1**Noua reglementare**

Anexa nr. 1 **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 1, care privește Cererea pentru eliberarea copiilor după documentele aflate în arhiva biroului teritorial.

Anexa nr. 5**Noua reglementare**

Anexa nr. 5, Cerere de înscriere, **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 2.

Anexa nr. 6**Noua reglementare**

Anexa nr. 6, Cerere pentru eliberare extras de carte funciară pentru informare, **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 3.

Anexa nr. 7**Noua reglementare**

Anexa nr. 7, Cerere pentru eliberarea unui certificat de sarcini, **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 4.

Anexa nr. 8**Noua reglementare**

Anexa nr. 8, Cerere privind identificarea numărului de carte funciară și a numărului cadastral/topografic al/ale imobilului/imobilelor după numele/denumirea proprietarului, **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 5.

Anexa nr. 10**Noua reglementare**

Anexa nr. 10, Cerere privind înscrierea imobilului în evidențele de cadastru și carte funciară după datele de identificare ale acestuia, **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 6.

Anexa nr. 13**Noua reglementare**

Anexa nr. 13, Cerere de recepție și înscriere, **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 7.

Anexa nr. 14**Noua reglementare**

Anexa nr. 14, Declarație, **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 8.

Anexa nr. 15**Noua reglementare**

Anexa nr. 15, Memoriu tehnic, **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 9.

Anexa nr. 16**Noua reglementare**

Anexa nr. 16 **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 10.

Anexa nr. 17**Noua reglementare**

Anexa nr. 17 **se modifică** și se înlocuiește cu anexa nr. 11.

LEGEA NR. 199/2023 A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR - PREZENTARE GENERALĂ

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Sumar
Legea nr. 199/2023 a învățământului superior (M. Of. nr. 614 din 5 iulie 2023)	<i>Prezenta lege asigură cadrul legal pentru exercitarea, în instituțiile de învățământ superior, sub autoritatea statului român, a procesului de educație, cercetare și formare continuă și reglementează structura, organizarea și funcționarea învățământului superior din România, statutul personalului din învățământul superior, precum și cadrul legal de asigurare a calității.</i>

În M. Of. nr. 614 din 5 iulie 2023 s-a publicat **Legea nr. 199/2023 a învățământului superior**.

Redăm, în cele ce urmează, cele mai importante dispoziții din conținutul acestei Legi.

Structură

TITLUL I: Învățământul superior

CAPITOLUL I: Dispoziții generale

CAPITOLUL II: Sistemul de învățământ superior

CAPITOLUL III: Autonomia universitară

CAPITOLUL IV: Organizarea instituțiilor de învățământ superior

CAPITOLUL V: Organizarea studiilor universitare

SECȚIUNEA 1: Structura învățământului superior

SECȚIUNEA 2: Programele de studii universitare

SECȚIUNEA 3: Forme de organizare a programelor de studii și contracte de studii universitare

SECȚIUNEA 4: Admiterea la programe de studii universitare

SECȚIUNEA 5: *Examenе de finalizare a studiilor*

SECȚIUNEA 6: *Examenеle de evaluare pe parcurs a studenților*

SECȚIUNEA 7: *Diplome*

SECȚIUNEA 8: *Credite de studii transferabile*

SECȚIUNEA 9: *Studii universitare de scurtă durată*

SUBSECȚIUNEA 1: A. *Organizarea studiilor universitare de scurtă durată*

SUBSECȚIUNEA 2: B. *Admiterea*

SECȚIUNEA 10: *Studii universitare de licență*

SUBSECȚIUNEA 1: A. *Organizarea*

SUBSECȚIUNEA 2: B. *Admiterea*

SECȚIUNEA 11: *Studii universitare de masterat*

SUBSECȚIUNEA 1: A. *Organizarea*

SUBSECȚIUNEA 2: B. *Admiterea*

SECȚIUNEA 12: *Studii universitare de doctorat*

SUBSECȚIUNEA 1: A. *Organizarea*

SUBSECȚIUNEA 2: B. *Admiterea*

SUBSECȚIUNEA 3: C. *Studentul-doctorand*

SUBSECȚIUNEA 4: D. *Conducătorul de doctorat*

SUBSECȚIUNEA 5: E. *Teza de doctorat*

CAPITOLUL VI: *Organizarea învățământului postuniversitar*

SECȚIUNEA 1: *Programele de studii postuniversitare și programele de studii postdoctorale*

SECȚIUNEA 2: *Programele postuniversitare de formare profesională a adulților*

CAPITOLUL VII: *Învățământul superior medical*

SECȚIUNEA 1: *Organizarea și funcționarea învățământului superior medical. Învățământul superior din domeniile sănătate și medicină veterinară*

SECȚIUNEA 2: *Reglementarea altor aspecte specifice*

SECȚIUNEA 3: *Școala din spital*

CAPITOLUL VIII: *Învățământul superior militar și învățământul superior de informații, de ordine publică și de securitate națională*

SECȚIUNEA 1: *Organizare și funcționare*

SECȚIUNEA 2: *Managementul și finanțarea instituțiilor de învățământ superior militar, de informații, de ordine publică și de securitate națională*

SECȚIUNEA 3: *Resurse umane în instituțiile de învățământ superior militar, de informații, de ordine publică și de securitate națională*

CAPITOLUL IX: *Învățământul superior artistic și sportiv*

CAPITOLUL X: *Învățământul superior dual*

CAPITOLUL XI: *Învățământul superior particular și confesional particular*

CAPITOLUL XII: *Formarea inițială pentru cariera didactică în învățământul preuniversitar*

CAPITOLUL XIII: *Activitatea de cercetare, dezvoltare, inovare și creație artistică*

CAPITOLUL XIV: Promovarea calității și excelenței în învățământul superior și în cercetarea științifică

SECȚIUNEA 1: *Dispoziții generale*

SECȚIUNEA 2: *Sprijinirea excelenței individuale*

CAPITOLUL XV: Internaționalizarea sistemului de învățământ superior

CAPITOLUL XVI: Promovarea instituției de învățământ superior centrate pe student

SECȚIUNEA 1: *Dispoziții generale*

SECȚIUNEA 2: *Înmatricularea studenților. Gestiunea integrată a diplomelor prin Registrul unic național integrat al diplomelor și actelor de studii*

SECȚIUNEA 3: *Principiile care reglementează activitatea studenților*

CAPITOLUL XVII: Conducerea instituțiilor de învățământ superior

SECȚIUNEA 1: *Dispoziții generale*

SECȚIUNEA 2: *Atribuțiile senatului universitar, ale rectorului, ale consiliului de administrație, ale decanului și ale directorului de departament*

CAPITOLUL XVIII: Finanțarea și patrimoniul instituțiilor de învățământ superior de stat

CAPITOLUL XIX: Comisiile consultative ale Ministerului Educației

CAPITOLUL XX: Etica și deontologia universitară

SECȚIUNEA 1: *Dispoziții generale*

SECȚIUNEA 2: *Abaterile de la normele de etică și deontologie universitară*

SECȚIUNEA 3: *Sanțiuni pentru încălcarea normelor de etică și deontologie universitară*

CAPITOLUL XXI: Răspunderea disciplinară a personalului didactic și de cercetare, a personalului didactic și de cercetare auxiliar, precum și a personalului de conducere din învățământul superior

TITLUL II: Învățarea pe tot parcursul vieții

CAPITOLUL I: Dispoziții generale

CAPITOLUL II: Responsabilități referitoare la învățarea pe tot parcursul vieții

TITLUL III: Statutul personalului din învățământul superior

CAPITOLUL I: Personalul din învățământul superior

CAPITOLUL II: Funcțiile didactice și de cercetare și ocuparea posturilor

CAPITOLUL III: Promovarea în carieră

CAPITOLUL IV: Statele de funcții și norma universitară

CAPITOLUL V: Evaluarea calității activităților cadrelor didactice

CAPITOLUL VI: Drepturi și obligații ale personalului didactic din învățământul superior. Distincții

CAPITOLUL VII: Pensionarea

TITLUL IV: Asigurarea calității în învățământul superior

CAPITOLUL I: Dispoziții generale

CAPITOLUL II: Metodologia asigurării calității educației

CAPITOLUL III: Asigurarea internă a calității educației

CAPITOLUL IV: Procesele de evaluare externă a calității educației și de auditare

CAPITOLUL V: Etapele și rezultatele evaluării externe a calității

CAPITOLUL VI: Autorități responsabile cu evaluarea externă a calității educației

TITLUL V: Răspunderea juridică

TITLUL VI: Dispoziții tranzitorii și finale

ANEXĂ: LISTA definițiilor termenilor și expresiilor utilizate în cuprinsul legii

Dispoziții relevante

„SECȚIUNEA 9: Studii universitare de scurtă durată

SUBSECȚIUNEA 1: A. Organizarea studiilor universitare de scurtă durată

Art. 52

(1) Studiile universitare de scurtă durată corespund, de regulă, unui număr de 120 de credite de studii transferabile, conform ECTS/SECT, și se finalizează prin nivelul 5 din CNC.

(2) Programele de studii universitare de scurtă durată se organizează în domeniile de studii universitare de licență cuprinse în Nomenclatorul domeniilor și al programelor de studii universitare, prevăzut la art. 30 alin. (8).

(3) Acreditarea unui program de studii universitare de scurtă durată și stabilirea numărului maxim de studenți care pot fi școlarizați în cadrul programului și cărora li se poate acorda diplomă se realizează prin hotărâre a Guvernului, în urma evaluării externe realizate de către ARACIS sau de o altă agenție de asigurare a calității, din țară sau din străinătate, înregistrată în Registrul European pentru Asigurarea Calității în Învățământul Superior, denumit în continuare EQAR, potrivit prevederilor art. 248 alin. (3).

(4) Durata specifică a studiilor universitare de scurtă durată este de 2 ani și corespunde unui număr de minimum 60 de credite de studii transferabile pentru un an de studii.

(5) În cadrul studiilor universitare de scurtă durată este obligatorie efectuarea unor stagii de practică. Instituțiile de învățământ superior au obligația de a asigura un minimum de 50% din locurile de practică necesare, dintre care cel puțin 75% în afara instituțiilor de învățământ superior.

(6) Studiile universitare de scurtă durată la forma de învățământ cu frecvență se pot organiza în regim cu finanțare de la bugetul de stat sau în regim cu taxă. Ministerul Educației alocă pentru studiile de scurtă durată, la forma de învățământ cu frecvență, un număr de granturi de studii finanțate de la buget, pentru instituțiile de învățământ superior de stat.

(7) Un program de studii universitare de scurtă durată poate viza obținerea unor calificări existente în Registrul Național al Calificărilor, denumit în continuare RNC, sau calificări noi, care se înscriu și se înregistrează în RNC, potrivit metodologiei stabilite prin ordin al ministrului educației.

SUBSECȚIUNEA 2: B. Admiterea**Art. 53**

(1) Pot participa la admiterea la studii universitare de scurtă durată absolvenții de liceu cu diplomă de bacalaureat sau diplomă echivalentă.

(2) Prin regulamentul propriu privind organizarea și desfășurarea procesului de admitere, instituțiile de învățământ superior pot stabili facilități sau condiții speciale referitoare la admiterea candidaților la programe de studii universitare de scurtă durată, care au obținut în perioada studiilor liceale distincții la olimpiadele școlare și/sau la alte concursuri naționale sau internaționale.

(3) Absolvenții cu diplomă de absolvire a ciclului de studii de scurtă durată pot continua studiile în cadrul ciclului I – studii universitare de licență, prin participarea la examenul de admitere.

(4) Instituțiile de învățământ superior echivalează disciplinele parcurse în cadrul ciclului de studii universitare de scurtă durată cu disciplinele din cadrul programului de studii universitare de licență la care studentul a fost admis, în baza unei metodologii proprii. În urma echivalării, studentul poate fi transferat într-un alt an de studii din cadrul ciclului de licență.

SECȚIUNEA 10: Studii universitare de licență**SUBSECȚIUNEA 1: A. Organizarea****Art. 54**

(1) Programele de studii universitare de licență reprezintă ciclul I de studii universitare și corespund unui număr cuprins între minimum 180 și maximum 240 de credite de studii transferabile, conform ECTS/SECT, sau între minimum 240 și maximum 300 de credite, în cazul dublei specializări, și se finalizează prin nivelul 6 din CNC.

(2) Acreditarea unui program de studii universitare de licență și stabilirea numărului maxim de studenți care pot fi școlarizați în cadrul programului și căroră li se poate acorda diplomă se realizează prin hotărâre a Guvernului, în urma evaluării externe realizate de către ARACIS sau de către o altă agenție de asigurare a calității, din țară sau din străinătate, înregistrată în EQAR, conform art. 248 alin. (2) și (3).

(3) La învățământul cu frecvență, durata specifică a studiilor universitare de licență este de 3-4 ani, după caz, și corespunde unui număr de minimum 60 de credite de studii transferabile pentru un an de studii.

(4) Durata programelor de studii universitare de licență în domeniile artele spectacolului, științe ingineresti, științe juridice și teologie pastorală este de 4 ani, pentru cele din domeniul muzică este de 3 sau 4 ani, în funcție de specializare, iar pentru cele din domeniile științe militare, informații și ordine publică este de 3 sau 4 ani, în funcție de arma sau serviciul și specialitatea militară.

(5) Studenții înmatriculați la programe de studii universitare de licență organizate la forma cu frecvență pot parcurge, cu aprobarea consiliului facultății, 2 ani de studii într-un singur an, cu excepția programelor de studii din domeniile medico-farmaceutice, militar, de informații, de ordine publică și de securitate națională, precum și a ultimului an de studii, în condițiile prevăzute de regulamentele de organizare și desfășurare a programelor de studii și cu respectarea legislației în vigoare.

(6) În cadrul studiilor universitare de licență este obligatorie efectuarea unor stagii de practică. Instituțiile de învățământ superior au obligația de a asigura un minimum de 50% din locurile de practică necesare, dintre care cel puțin 75% în afara acestora.

(7) Studiile universitare de licență la forma de învățământ cu frecvență se pot organiza în regim de finanțare de la bugetul de stat sau în regim cu taxă. Ministerul Educației alocă, pentru studiile universitare de licență la forma de învățământ cu frecvență, un număr de granturi de studii finanțate de la buget, pentru instituțiile de învățământ superior de stat și pentru instituțiile de învățământ superior confesional particulare pentru care se aplică prevederile art. 9 alin. (4).

(8) Un program de studiu universitar de licență poate viza obținerea unor calificări existente în RNC sau calificări noi, care se înregistrează în RNC potrivit metodologiei stabilite prin ordin al ministrului educației.

(9) Studiile universitare de licență oferă cunoștințe și competențe largi, pe domenii de studii.

Art. 55

(1) În cadrul programelor de studii universitare de licență cu dublă specializare se definește o specializare principală și una secundară, specializarea secundară fiind aleasă, de regulă, din același domeniu fundamental de știință. Lista dublelor specializări permise se aprobă prin ordin al ministrului educației, la propunerea ARACIS, cu consultarea ANC și CNR.

(2) În cadrul instituțiilor de învățământ superior acreditate, pentru specializări acreditate, senatul universitar poate decide înființarea și organizarea programelor de studii universitare cu duble specializări fără parcurgerea procedurilor de acreditare, cu încadrare în numărul maxim de studenți care pot fi școlarizați aprobat pentru cele două specializări acreditate. În cazul în care se solicită creșterea numărului maxim de studenți care pot fi școlarizați, programul de studii cu dublă specializare va fi supus procedurii de acreditare, conform legii.

(3) Instituțiile de învățământ superior care înființează programe de studii universitare de licență cu dublă specializare au obligația de a transmite aceste programe la Ministerul Educației și ARACIS, pentru informare, și la ANC, pentru a fi înscrise în Registrul Național al Calificărilor, anterior începerii școlarizării.

SUBSECȚIUNEA 2: B. Admiterea

Art. 56

(1) Pot participa la admiterea în ciclul I de studii universitare absolvenții de liceu cu diplomă de bacalaureat sau diplomă echivalentă.

(2) Prin regulamentul propriu privind organizarea și desfășurarea procesului de admitere, instituțiile de învățământ superior pot stabili facilități sau condiții speciale referitoare la admiterea la programe de studii universitare de licență a candidaților care au obținut în perioada studiilor liceale distincții la olimpiade școlare și/sau la alte concursuri naționale sau internaționale.

(3) Candidații la studiile universitare de licență care au obținut, în perioada studiilor liceale, premiile I, II sau III la olimpiade școlare internaționale recunoscute de Ministerul Educației și premiul I la olimpiade naționale finanțate de Ministerul Educației beneficiază

de dreptul de a se înscrie fără susținerea concursului de admitere pe locuri finanțate de la bugetul de stat pentru un program de studii universitare de licență, conform alin. (4).

(4) Instituțiile de învățământ superior pot corela, prin regulamentul propriu privind organizarea și desfășurarea procesului de admitere, disciplinele școlare la care au fost obținute premiile prevăzute la alin. (3) cu domeniile de studii pentru care se organizează admiterea la studii.

SECȚIUNEA 11: Studii universitare de masterat

SUBSECȚIUNEA 1: A. Organizarea

Art. 57

(1) Programele de studii universitare de masterat reprezintă al II-lea ciclu de studii universitare și se finalizează prin nivelul 7 din Cadrul european al calificărilor, denumit în continuare EQF/CEC, și din CNC. Acestea au, de regulă, durata de 1-2 ani și corespund unui număr minim de credite de studii transferabile, cuprins între 60 și 120.

(2) Diploma de licență a absolvenților unor programe de studii de 5 sau 6 ani din cadrul învățământului superior de lungă durată din perioada anterioară aplicării Legii nr. 288/2004 privind organizarea studiilor universitare, cu modificările și completările ulterioare, este echivalentă cu diploma de studii universitare de masterat.

(3) Un program de studii universitar de masterat poate viza obținerea unei calificări existente în RNC sau a unei calificări noi, care se înscrie și se înregistrează în RNC, potrivit metodologiei stabilite prin ordin al ministrului educației.

Art. 58

(1) Programele de studii universitare de masterat pot fi:

a) masterat profesional, orientat preponderent spre formarea competențelor profesionale;

b) masterat de cercetare, orientat preponderent spre formarea competențelor de cercetare științifică. Programele de studii universitare de masterat de cercetare se organizează exclusiv la forma de învățământ cu frecvență, reglementată conform art. 32 alin. (1) lit. a);

c) masterat didactic, organizat exclusiv la forma de învățământ cu frecvență.

(2) În categoria programelor de studii universitare de masterat profesional se încadrează și:

a) masteratul profesional de conducere interarmate, orientat exclusiv pe evoluția ofițerilor în cariera militară, organizat de către instituțiile de învățământ superior militar din cadrul Ministerului Apărării Naționale;

b) masterat MBA/Executive MBA, ce oferă educație managerială, în concordanță cu tendințele și practicile pieței;

c) masteratul profesional pentru formarea inițială a ofițerilor/ofițerilor de poliție din Ministerul Afacerilor Interne.

Art. 59

(1) Acreditarea pentru o instituție de învățământ superior a unui domeniu de studii universitare de masterat, împreună cu stabilirea numărului maxim al studenților care pot fi școlarizați și cărora li se poate acorda diplomă, se realizează prin hotărâre a Guvernului, în urma evaluării externe realizate de către ARACIS sau de către o altă agenție de asigurare a calității, din țară sau străinătate, înregistrată în EQAR, conform art. 248 alin. (2) și (3).

(2) În cadrul domeniului acreditat sau autorizat provizoriu pentru studii universitare de masterat, programele de studii promovate sunt stabilite anual de către senatul universitar și comunicate Ministerului Educației până la data de 1 februarie a fiecărui an, pentru a fi publicate centralizat.

(3) Instituțiile de învățământ superior pot stabili parteneriate cu operatorii economici, asociații profesionale și/sau instituții publice pentru dezvoltarea unor programe de studii universitare de masterat care să răspundă cerințelor pieței muncii.

(4) Ministerul Educației alocă, pentru studiile universitare de masterat la forma de învățământ cu frecvență un număr de granturi de studii finanțate de la buget, pentru instituțiile de învățământ superior de stat.

SUBSECȚIUNEA 2: B. Admiterea

Art. 60

(1) Pot candida la programe de studii universitare de masterat absolvenții cu diplomă de licență sau echivalentă.

(2) Instituțiile de învățământ superior elaborează regulamente specifice prin care se reglementează modalitatea de admitere la programele de studii universitare de masterat, precum și desfășurarea acestora, în conformitate cu metodologia-cadru aprobată prin ordin al ministrului educației.

(3) Programele de masterat MBA/Executive MBA se organizează în regim dual sau cu taxă. Finanțarea studiilor de masterat MBA/Executive MBA poate fi realizată și de către angajator.

SECȚIUNEA 12: Studii universitare de doctorat

SUBSECȚIUNEA 1: A. Organizarea

Art. 61

(1) Studiile universitare de doctorat reprezintă al III-lea ciclu de studii universitare și permit dobândirea unei calificări de nivelul 8 din EQF/CEC și din CNC. Acestea se desfășoară în conformitate cu prevederile Regulamentului-cadru privind studiile universitare de doctorat, aprobat prin ordin al ministrului educației în termen de 3 luni de la intrarea în vigoare a prezentei legi. Instituțiile de învățământ superior adoptă prin hotărâre a senatului universitar, la propunerea CSUD, regulamentul propriu privind studiile universitare de doctorat.

(2) Programele de studii universitare de doctorat se organizează în școli doctorale. Școlile doctorale se pot organiza de o instituție organizatoare de studii universitare de doctorat, denumită în continuare IOSUD, recunoscută ca atare de Ministerul Educației, pe baza acreditării.

(3) Instituțiile de învățământ superior pot dobândi recunoașterea calității de IOSUD în urma procesului de evaluare externă a calității, în condițiile prevăzute în cadrul titlului IV privind asigurarea calității în învățământul superior.

(4) Un IOSUD poate încheia parteneriate pentru desfășurarea de programe de studii universitare de doctorat cu alte instituții de învățământ superior și/sau cu unități de cercetare-dezvoltare.

(5) Academia Română are calitatea de IOSUD și se supune prevederilor legale privind evaluarea periodică în vederea menținerii acreditării și pentru acreditarea de domenii de

studii universitare de doctorat. Studenții-doctoranzi înmatriculați în cadrul Academiei Române au aceleași drepturi și obligații ca studenții-doctoranzi din instituțiile de învățământ superior.

(6) Programele de studii universitare de doctorat sunt de două tipuri:

a) doctorat științific, care are ca finalitate producerea de cunoaștere științifică originală, relevantă internațional, pe baza unor metode științifice, organizat numai la forma de învățământ cu frecvență. Doctoratul științific este o condiție pentru cariera profesională în învățământul superior și cercetare;

b) doctorat profesional, în domeniile artelor, sportului, ale științelor militare, respectiv pentru învățământul universitar dual, care are ca finalitate producerea de cunoaștere originală pe baza aplicării metodei științifice, a reflecției sistematice sau a cercetării aplicative asupra unor creații artistice, asupra unor performanțe sportive de înalt nivel național și internațional sau asupra unor teme de importanță practică și care constituie o bază pentru cariera profesională în învățământul superior și în cercetare, în domeniile vizate.

(7) Studiile universitare de doctorat dispun, în cadrul instituțional al IOSUD, de sisteme proprii și specifice de conducere și administrare a programelor de studii și cercetare, inclusiv la nivelul școlilor doctorale. La nivelul IOSUD funcționează CSUD. La nivelul fiecărei școli doctorale funcționează consiliul școlii doctorale. Aceste structuri funcționează conform prevederilor prezentei legi și ale Regulamentului-cadru privind studiile universitare de doctorat prevăzut la alin. (1).

Art. 62

(1) Programul de studii universitare de doctorat se desfășoară sub coordonarea unui conducător de doctorat și cuprinde:

a) un program de pregătire bazat pe studii universitare avansate, în cadrul școlii doctorale;

b) un program individual de cercetare științifică sau de cercetare aplicativă, după caz, pentru domeniile în care se organizează doctorat profesional.

(2) În domeniile de studii reglementate la nivel european, durata studiilor universitare de doctorat respectă reglementările aplicabile acestora.

(3) Durata programului de studii universitare de doctorat este, de regulă, de 4 ani. În situații speciale, durata programului de studii universitare de doctorat poate fi prelungită cu 1-2 ani, cu aprobarea senatului universitar, la propunerea conducătorului de doctorat și în limita fondurilor disponibile, sau redusă cu un an, la solicitarea doctorandului, cu avizul conducătorului de doctorat și cu aprobarea senatului universitar.

(4) O școală doctorală poate recunoaște, conform regulamentului propriu privind studiile universitare de doctorat și în condițiile prezentei legi, parcurgerea unor stagii anterioare de doctorat și/sau a unor stagii de cercetare științifică, desfășurate în țară sau în străinătate, în instituții de învățământ superior sau în centre de cercetare recunoscute, precum și recunoașterea unor cursuri parcurse în cadrul programelor de studii universitare de masterat de cercetare.

(5) Studiile universitare de doctorat se pot întrerupe din motive temeinice, în condițiile stabilite prin regulamentul propriu privind studiile universitare de doctorat. Durata acestor studii se prelungește corespunzător cu perioadele cumulate ale întreruperilor aprobate.

(6) Modul de desfășurare a programului de studii universitare de doctorat, conform alin. (1), este stabilit de conducătorul de doctorat, cu consultarea studentului-doctorand, și avizat de consiliul școlii doctorale.

Art. 63

(1) Studiile universitare de doctorat se organizează cu finanțare de la bugetul de stat, în regim cu taxă sau din alte surse legal constituite.

(2) Finanțarea studiilor de doctorat poate fi realizată și de persoane juridice de drept privat sau de institute de cercetare-dezvoltare, pe baza unui contract cu instituția de învățământ superior.

(3) Prin hotărâre a Guvernului inițiată de Ministerul Educației se alocă anual, pentru studiile universitare de doctorat, un număr de locuri egal cu numărul de granturi. În metodologia de calcul al finanțării instituțiilor de învățământ superior se vor avea în vedere costurile, pe domenii și tipuri ale doctoratului, pentru programul de studii avansate și pentru programul de cercetare.

(4) Alocarea locurilor și a granturilor către IOSUD se aprobă prin ordin al ministrului educației.

(5) Granturile aferente studiilor universitare de doctorat includ cuantumul burselor individuale la forma cu frecvență și nu includ cuantumul burselor individuale la forma cu frecvență redusă.

Art. 64

Doctoratul se poate desfășura în limba română, într-o limbă a minorităților naționale sau într-o limbă de circulație internațională, conform contractului de studii doctorale încheiat între IOSUD, conducătorul de doctorat și studentul-doctorand.

Art. 65

(1) Studiile universitare de doctorat se pot organiza și în cotelă, caz în care studentul-doctorand își desfășoară activitatea sub îndrumarea concomitentă a unui conducător de doctorat din România și a unui conducător de doctorat dintr-o altă țară sau sub îndrumarea concomitentă a doi conducători de doctorat din instituții diferite din România, pe baza unui acord scris între instituțiile organizatoare implicate. Doctoratul în cotelă poate fi organizat și în cazul în care conducătorii de doctorat sunt din aceeași IOSUD.

(2) IOSUD poate angaja, pe bază de contract, specialiști din străinătate care dețin dreptul legal de a conduce doctorat.

SUBSECȚIUNEA 2: B. Admiterea

Art. 66

Au dreptul să participe la concursul de admitere la studii universitare de doctorat numai absolvenții cu diplomă de masterat sau echivalentă acesteia, iar numărul cumulat de credite de studii transferabile dobândite, pentru ciclul de studii universitare de licență și de masterat, să fie de cel puțin 300.

SUBSECȚIUNEA 3: C. Studentul-doctorand**Art. 67**

(1) Pe parcursul desfășurării studiilor universitare de doctorat, respectiv pe durata cuprinsă între înmatriculare și până la finalizarea programului de studii universitare de doctorat, persoana înscrisă în programul de studii are calitatea de student-doctorand. Studenții-doctoranzi pot fi încadrați de către instituția de învățământ superior ca asistenți de cercetare sau asistenți universitari, pe perioadă determinată.

(2) Pe toată durata activității, studentul-doctorand beneficiază de recunoașterea vechimii în muncă și specialitate, precum și de asistență medicală și stomatologică gratuită în condițiile prevăzute de Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, republicată, cu modificările și completările ulterioare, și de contractul-cadru, fără plata contribuțiilor sociale obligatorii reglementate prin Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare.

(3) Studentul-doctorand poate desfășura activități didactice remunerate, în limita normei de asistent universitar, în conformitate cu legislația în vigoare.

Art. 68

(1) Perioada desfășurării studiilor universitare de doctorat este asimilată, conform legislației domeniului pensilor, pentru stabilirea stagiului de cotizare.

(2) După susținerea tezei de doctorat, IOSUD eliberează o adeverință care atestă perioada în care studentul-doctorand a urmat studiile universitare de doctorat.

SUBSECȚIUNEA 4: D. Conducătorul de doctorat**Art. 69**

(1) Pot fi conducători de doctorat persoanele care au obținut dreptul de conducere de doctorat anterior datei intrării în vigoare a prezentei legi, precum și persoanele care obțin atestatul de abilitare și devin membre ale unei școlii doctorale din cadrul unei IOSUD, pe bază de contract individual de muncă.

(2) Se pot înscrie în vederea obținerii atestatului de abilitare numai persoanele care au diplomă de doctor și care îndeplinesc standardele minimale naționale elaborate de Comisia Națională de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare, denumită în continuare CNATDCU, aprobate prin ordin al ministrului educației.

(3) Persoanele interesate în dobândirea calității de conducător de doctorat se adresează unei instituții de învățământ superior acreditate, recunoscute ca IOSUD, cu o cerere în acest scop.

(4) Pentru realizarea etapelor prevăzute la alin. (5), CSUD din cadrul IOSUD numește o comisie de specialitate, denumită în continuare comisia de abilitare, formată din cel puțin 3 persoane, care au calitatea de conducător de doctorat, în țară sau în străinătate. Cel puțin două dintre persoane își desfășoară activitatea în alte IOSUD decât aceea organizatoare, respectiv aceea din care provine candidatul.

(5) Procesul de abilitare, la nivelul unei IOSUD, cuprinde următoarele etape:

a) redactarea unei teze de abilitare care prezintă, în mod documentat, realizările profesionale obținute ulterior obținerii diplomei de doctor, prin care probează originalitatea și relevanța contribuțiilor academice, științifice și profesionale;

b) constatarea de către comisia de abilitare a îndeplinirii de către candidat a standardelor stabilite de IOSUD, care nu pot fi sub nivelul standardelor minimale naționale elaborate de CNATDCU. După constatare, comisia de abilitare stabilește data susținerii publice a tezei de abilitare;

c) susținerea publică a tezei de abilitare în fața unei comisii de abilitare care adoptă o rezoluție de admitere sau de respingere a tezei de abilitare;

d) rezoluția de admitere sau de respingere a tezei de abilitare pronunțată de comisia de abilitare, împreună cu dosarul depus de către candidat, se transmite de CSUD senatului universitar, în vederea validării;

e) în situația în care rezoluția comisiei de specialitate este de admitere a tezei de abilitare și aceasta este validată de către senatul universitar, instituția de învățământ superior transmite CNATDCU dosarul tezei de abilitare, în vederea verificării.

(6) Procesul de abilitare, la nivelul Ministerului Educației, cuprinde următoarele etape:

a) analizarea dosarului tezei de abilitare, pentru a verifica respectarea standardelor minimale prevăzute la alin. (2) de către CNATDCU;

b) adoptarea avizului de către CNATDCU în vederea emiterii ordinului ministrului;

c) emiterea ordinului ministrului educației pentru acordarea atestatului de abilitare, pe baza avizului CNATDCU;

d) comunicarea către IOSUD implicată în procesul de abilitare a ordinului ministrului privind atestatul de abilitare.

(7) Verificarea dosarului prevăzut la alin. (5) lit. b) presupune analiza procedurii administrative desfășurate la nivelul instituției de învățământ superior. Metodologia de obținere a atestatului de abilitare se aprobă prin ordin al ministrului educației.

(8) Specialiștii care au dobândit dreptul legal de a conduce doctorate în instituții de învățământ superior sau de cercetare-dezvoltare din străinătate pot obține atestatul de abilitare după cum urmează:

a) specialiștii care au calitatea de conducător de doctorat în unul dintre statele membre ale Uniunii Europene sau ale Spațiului Economic European ori în Confederația Elvețiană dobândesc automat calitatea de conducător de doctorat în România prin emiterea ordinului ministrului educației de acordare a atestatului de abilitare;

b) specialiștii care au calitatea de conducător de doctorat în una din instituțiile de învățământ superior, din afara țărilor prevăzute la lit. a), aflate printre cele mai prestigioase instituții de învățământ superior ale lumii dobândesc automat atestatul de abilitare prin emiterea ordinului ministrului educației de acordare a atestatului de abilitare. Ministerul Educației stabilește o listă a instituțiilor de învățământ superior, din afara țărilor prevăzute la lit. a), aflate printre cele mai prestigioase instituții de învățământ superior ale lumii în baza unei metodologii aprobate prin ordin al ministrului educației;

c) specialiștii care sunt conducători de doctorat în cadrul unor instituții din străinătate, altele decât cele prevăzute la lit. a) sau b), pot obține atestatul de abilitare în România fie printr-o convenție internațională de recunoaștere reciprocă, fie conform prevederilor alin. (5) și (6).

(9) Un conducător de doctorat poate îndruma studenți-doctoranzi numai în domeniul pentru care a obținut acest drept.

(10) Prin excepție de la prevederile alin. (9), la înființare, un nou domeniu de studii universitare de doctorat poate funcționa cu conducători de doctorat din aceeași ramură de știință.

(11) Abilitarea se poate desfășura în limba română sau într-o limbă oficială a Uniunii Europene.

Art. 70

(1) Un conducător de doctorat nu poate îndruma simultan studenți-doctoranzi decât într-o singură IOSUD, excepție făcând doctoratele conduse în cotutelă.

(2) Un conducător de doctorat poate îndruma simultan 8 studenți-doctoranzi. Prin excepție, pot fi îndrumați până la maximum 12 studenți-doctoranzi/conducător numai cu aprobarea senatului universitar, dar nu pentru mai mult de 20% din conducătorii de doctorat dintr-o școală doctorală.

(3) Pentru activitatea pe care o desfășoară în această calitate, conducătorii de doctorat sunt remunerați în conformitate cu legislația în vigoare.

SUBSECȚIUNEA 5: E. Teza de doctorat

Art. 71

(1) Teza de doctorat se elaborează conform cerințelor stabilite de IOSUD prin Regulamentul propriu privind studiile universitare de doctorat și în concordanță cu reglementările prevăzute în Regulamentul-cadru privind studiile universitare de doctorat.

(2) Comisia de susținere publică a tezei de doctorat, denumită în continuare comisie de doctorat, este propusă de conducătorul de doctorat și aprobată de conducerea IOSUD. Comisia de doctorat este alcătuită din minimum 5 membri: președintele, ca reprezentant al IOSUD, conducătorul de doctorat și cel puțin 3 referenți din țară sau din străinătate, specialiști în domeniul în care a fost elaborată teza de doctorat și din care cel puțin 2 își desfășoară activitatea în afara IOSUD respective. Membrii comisiei de doctorat au diplomă de doctor și au cel puțin funcția didactică de conferențiar universitar sau de cercetător științific gradul II ori au calitatea de conducător de doctorat, în țară sau în străinătate.

(3) IOSUD are obligația ca înaintea susținerii publice a tezei de doctorat să verifice teza de doctorat prin intermediul unui program informatic de depistare a similitudinilor, în conformitate cu Regulamentul-cadru privind studiile universitare de doctorat. Verificarea se realizează pe baza standardelor cuprinse în Ghidul național privind redactarea tezilor de doctorat, elaborat de către CNATDCU. Rezultatele analizei vor fi puse la dispoziția studentului-doctorand și comisiei de doctorat.

(4) Teza de doctorat se susține în ședință publică în fața comisiei de doctorat, după evaluarea de către toți referenții și depunerea referatelor acestora cu cel puțin 15 zile înainte de susținerea tezei. Susținerea tezei de doctorat poate avea loc în prezența a cel puțin 4 dintre membrii comisiei de doctorat, cu participarea fizică obligatorie a președintelui comisiei și a conducătorului de doctorat, ceilalți membri ai comisiei putând participa și în sistem sincron online. Susținerea publică include obligatoriu o sesiune de întrebări din partea membrilor comisiei de doctorat și a publicului.

(5) Pe baza susținerii publice a tezei de doctorat, a rapoartelor referenților, a declarației privind originalitatea lucrării și a analizei privind gradul de similitudine, comisia de doctorat evaluează și deliberază asupra acordării diplomei de doctor, cu respectarea standardelor minimale elaborate de CNATDCU pentru acordarea diplomei de doctor.

(6) Dacă studentul-doctorand a îndeplinit toate cerințele prevăzute în programul de cercetare științifică, precum și standardele minimale aferente domeniului, comisia de doctorat propune acordarea diplomei de doctor, propunere care se înaintează împreună cu dosarul de doctorat, în maximum 30 de zile calendaristice, către CNATDCU.

(7) În termen de 90 de zile calendaristice de la primirea dosarului de doctorat, CNATDCU emite un aviz conform, cu privire la respectarea procedurii administrative desfășurate la nivelul IOSUD și respectarea criteriilor minimale pentru acordarea diplomei de doctor. Procedura administrativă include ca pas distinct verificarea declarației privind originalitatea lucrării și a analizei privind gradul de similitudine.

(8) În termen de 30 de zile calendaristice de la primirea avizului conform, instituția de învățământ superior emite decizia de acordare a diplomei de doctor, semnată de rector, întocmește și eliberează diploma de doctor.

(9) În cazul în care CNATDCU invalidează argumentat procesul de validare a tezei de doctorat, IOSUD primește din partea CNATDCU o motivare scrisă de invalidare, iar dosarul poate fi retransmis CNATDCU pentru reevaluare după remedierea motivelor care au stat la baza invalidării, potrivit procedurii prevăzute la alin. (7).

(10) În cazul neîndeplinirii standardelor minimale necesare acordării diplomei de doctor, comisia de doctorat va preciza elementele care urmează să fie refăcute sau completate în teza de doctorat și va solicita o nouă susținere publică a tezei. A doua susținere publică a tezei are loc în fața aceleiași comisii de doctorat ca în cazul primei susțineri. În cazul în care nici la a doua susținere publică nu sunt îndeplinite standardele minimale, diploma de doctor nu va fi acordată, iar studentul-doctorand va fi exmatriculat.

(11) În cazul în care CNATDCU decide că procedura administrativă desfășurată la nivelul IOSUD nu a respectat prevederile Regulamentului-cadru privind studiile universitare de doctorat, dosarul de doctorat va fi transmis înapoi către IOSUD pentru a fi reanalizat și completat. Acesta poate fi retransmis CNATDCU pentru o nouă analiză, conform prevederilor alin. (7).

(12) Numele și prenumele titularului tezei de doctorat, numele și prenumele conducătorului de doctorat, respectiv numele și prenumele membrilor comisiei de doctorat sunt date publice. Teza de doctorat este un document public. Aceasta se redactează și în format digital. În domeniul artelor, teza de doctorat poate fi însoțită de înregistrarea pe suport digital a creației artistice originale. Teza de doctorat și anexele sale vor fi disponibile pentru consultare 90 de zile calendaristice, înainte de susținerea publică, pe platforma națională gestionată de UEFISCDI, în conformitate cu prevederile legale în vigoare în domeniul drepturilor de autor. După emiterea diplomei de doctor, teza de doctorat, în format tipărit, se arhivează la biblioteca instituției de învățământ superior, cu termen permanent.

(13) În perioada în care teza de doctorat se află în transparență, înaintea susținerii publice, orice persoană fizică sau juridică poate formula observații cu privire la existența

unor abateri de la standardele de etică și deontologie profesională, inclusiv din perspectiva existenței plagiatului. Observațiile pot fi depuse online sau la registratura instituției de învățământ superior unde are loc susținerea. Observațiile se consemnează într-un raport care va fi transmis IOSUD pentru analiză și decizie în vederea validării susținerii publice a tezei de doctorat și face parte din dosarul de doctorat.

(14) Dacă studentul-doctorand nu optează pentru publicarea distinctă a tezei sau a unor capitole din aceasta, forma digitală a tezei rămâne publică și va putea fi accesată liber pe platforma națională gestionată de UEFISCDI, inclusiv după emiterea deciziei de acordare a diplomei de doctor. Tezei i se va atribui o licență de protecție a dreptului de autor.

(15) Dacă studentul-doctorand optează pentru publicarea distinctă a tezei de doctorat sau a unor capitole din aceasta, el primește un termen de grație de maximum 24 de luni pentru realizarea acestei publicări, timp în care teza de doctorat, în format digital, devine inaccesibilă publicului. După expirarea termenului de grație, în cazul în care în platforma gestionată de UEFISCDI nu a fost încărcată nicio notificare cu privire la publicarea distinctă a tezei, documentul în format digital devine automat liber accesibil, cu atribuirea unei licențe de protecție a dreptului de autor.

(16) După publicarea tezei sau a unor capitole din aceasta, autorul are obligația de a notifica IOSUD asupra acestui fapt și de a transmite indicația bibliografică și un link către publicație, care vor fi făcute apoi publice pe platforma națională gestionată de UEFISCDI.

(17) După decizia de acordare a diplomei de doctor, în termen de maximum 180 de zile, IOSUD are obligația transmiterii către Biblioteca Națională a României a unui exemplar tipărit al tezei de doctorat și al anexelor acesteia, conform Legii nr. 111/1995 privind Depozitul legal de documente, republicată, exemplar destinat Fondului intangibil, precum și a unui exemplar digital al acestora, pe suport electronic, destinat consultării la cerere, la sediul Bibliotecii Naționale a României, de către orice persoană interesată, în condițiile respectării reglementărilor legale în vigoare.

(18) IOSUD are obligația de a elabora și adopta regulamente privind standardele de calitate care trebuie respectate în elaborarea tezei de doctorat.

(19) Nerespectarea regulilor de deontologie profesională sau pentru existența plagiatului poate atrage răspunderea publică a IOSUD”.

MĂSURILE CU CARACTER TEMPORAR DE COMBATERE A CREȘTERII EXCESIVE A PREȚURILOR LA UNELE PRODUSE AGRICOLE ȘI ALIMENTARE (O.U.G. NR. 67/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Sumar
O.U.G. nr. 67/2023 privind instituirea unei măsuri cu caracter temporar de combatere a creșterii excesive a prețurilor la unele produse agricole și alimentare (M. Of. nr. 602 din 30 iunie 2023)	<i>Prezenta ordonanță de urgență instituie pentru sectorul agricultură și industrie alimentară o măsură cu caracter temporar în vederea combaterii creșterii excesive a prețurilor la unele produse agricole și alimentare.</i>

În M. Of. nr. 602 din 30 iunie 2023 s-a publicat **O.U.G. nr. 67/2023 privind instituirea unei măsuri cu caracter temporar de combatere a creșterii excesive a prețurilor la unele produse agricole și alimentare.**

Redăm, în cele ce urmează, cele mai importante dispoziții din conținutul acestui act normativ.

Dispoziții relevante

Art. 3

„(1) Măsura cu caracter temporar de combatere a creșterii excesive a prețurilor constă în **limitarea adaosurilor comerciale practicate pentru produsele prevăzute în anexă, după cum urmează:**

a) cota de adaos comercial practică de procesator este de **maximum 20% față de costul de producție al produsului**, calculat potrivit reglementărilor contabile în vigoare, respectiv Legea contabilității nr. 82/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare, în care sunt incluse cheltuielile directe și indirecte;

b) cota de adaos comercial practică în mod cumulativ pe întreg lanțul de distribuție, indiferent de numărul distribuitorilor de pe lanț, este de **maximum 5% față de prețul de achiziție** la care se adaugă cheltuielile operaționale;

c) cota de adaos comercial practică de comerciant la vânzarea cu amănuntul și cash&carry este de **maximum 20% față de prețul de achiziție**, la care se adaugă cheltuielile directe și indirecte ale comerciantului; în cota de adaos comercial de maximum 20% vor fi incluse și remizele și risturnele, prevăzute în art. 3 pct. 6 din Legea nr. 81/2022 privind practicile comerciale neloiale dintre întreprinderi în cadrul lanțului de aprovizionare agricol și alimentară.

(2) Procedura de formare a prețului la raft pentru produsele prevăzute în anexă trebuie să fie unitară atât pentru produsele marcă privată ale producătorilor, cât și pentru produsele marcă proprie ale comerciantului.

(3) Comercializarea produselor din anexă, pe perioada de aplicare a prezentei ordonanțe de urgență, se face doar cu prezentarea dovezilor de către operatorii economici prevăzuți la art. 2 cu privire la valoarea adaosului comercial aplicat produselor vândute. În cazul vânzărilor succesive între operatorii economici prevăzuți la alin. (1) lit. b), comercializarea produselor din anexă se face doar cu prezentarea dovezilor valorii adaosului comercial cumulat.

(4) Dovezile prevăzute la alin. (3) constau în declarații pe propria răspundere semnate de reprezentanții legali ai operatorilor economici prevăzuți la art. 2 sau de alte persoane împuternicite în acest scop."

Art. 4

„Adaosurile comerciale se aplică la **valoarea fără TVA** a produselor agricole și alimentare prevăzute în anexă."

Art. 5

„Contractele comerciale aflate în desfășurare, ai căror termeni și condiții sunt contrare prevederilor prezentei ordonanțe de urgență, vor fi modificate în mod corespunzător, **în termen de 30 de zile de la data intrării în vigoare** a prezentului act normativ."

Art. 6

„Unitățile emitente de tichete de masă, cadou și sociale, inclusiv cele emise prin Programul Sprijin pentru România, indiferent de modalitatea prin care tichetele sunt emise, electronic sau hârtie, și de tipul acestora, **pot aplica comercianților la momentul decontării lor un comision de maximum 1%.**"

Art. 7

„(1) Nerespectarea cotelor de adaos comercial prevăzute la art. 3 alin. (1) de către procesatori, distribuitori sau comercianți la vânzarea cu amănuntul și cash&carry constituie **contravenție**, dacă nu a fost săvârșită în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, să constituie infracțiune.

(2) Prin derogare de la prevederile art. 8 alin. (2) lit. a) din Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările și completările ulterioare, contravenția prevăzută la alin. (1) se sancționează cu **amendă de la 100.000 lei la 2.000.000 lei.**

(3) Constatarea contravenției prevăzute la alin. (1) și aplicarea sancțiunii prevăzute la alin. (2) se realizează de către agenții constatați din cadrul Agenției Naționale de

Administrare Fiscală, prin organele de control abilitate ale structurilor subordonate, sau de către Consiliul Concurenței, conform competențelor.

(4) În măsura în care prezenta ordonanță de urgență nu dispune altfel, contravenției prevăzute la alin. (1) îi sunt aplicabile prevederile Ordonanței Guvernului nr. 2/2001, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, cu modificările și completările ulterioare."

Art. 8

*"Prezenta ordonanță de urgență se aplică pentru o **perioadă de 90 de zile** de la data intrării acesteia în vigoare."*

Anexă: Lista de produse agricole și alimentare

„(...)

- 1. Pâine albă simplă cu gramaj cuprins între 300-500 grame, fără specialități*
- 2. Lapte de vacă de consum 1 l, grăsime 1,5%, cu excepția UHT*
- 3. Brânză telemea de vacă vrac*
- 4. Iaurt simplu din lapte de vacă, 3,5% grăsime, cu gramaj maxim 200 grame*
- 5. Făină albă de grâu „000” 1 kg*
- 6. Mălai 1 kg*
- 7. Ouă de găină calibrul M 10 buc.*
- 8. Ulei de floarea-soarelui 1 l*
- 9. Carne proaspătă pui*
- 10. Carne proaspătă porc*
- 11. Legume proaspete vrac*
- 12. Fructe proaspete vrac*
- 13. Cartofi proaspeți albi vrac*
- 14. Zahăr alb tos 1 kg (...)"*.

CODUL PENAL – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 200/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009) Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor (rep. în M. Of. nr. 288 din 18 aprilie 2014) Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012) Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal (M. Of. nr. 514 din 14 august 2013)	Legea nr. 200/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, precum și a altor acte normative (M. Of. nr. 616 din 6 iulie 2023)	– modifică: C. pen.: art. 35 alin. (1), art. 129 alin. (2) lit. b), art. 297 alin. (1), art. 298, art. 334 alin. (1), (2), (4), art. 335 alin. (1) și (2), art. 336 alin. (1); Legea nr. 682/2002: art. 19; Legea nr. 254/2013: art. 69 alin. (1) – introduce: C. pen.: art. 336[^]1; Legea nr. 187/2012: art. 3 alin. (3); Legea nr. 254/2013: art. 69 alin. (4[^]1), art. 112[^]1; – abrogă: Legea nr. 187/2012: art. 238.

În M. Of. nr. 616 din 6 iulie 2023 s-a publicat **Legea nr. 200/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, precum și a altor acte normative**.

Vă prezentăm, în cele ce urmează, modificările și completările aduse respectivelor acte normative.

Codul penal

Art. 35 alin. (1)

Vechea reglementare

„(1) Infracțiunea este continuată când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții și împotriva aceluiași subiect pasiv, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni”.

Noua reglementare

La articolul 35, alineatul (1) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(1) Infracțiunea este continuată când o persoană săvârșește la diferite intervale de timp, dar în realizarea aceleiași rezoluții, acțiuni sau inacțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul aceleiași infracțiuni”.

Art. 129 alin. (2) lit. b)

Vechea reglementare

„b) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat”.

Noua reglementare

La articolul 129 alineatul (2), litera b) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„b) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat. Pedeapsa astfel obținută nu poate depăși durata pedepsei rezultante aplicabile potrivit art. 39 alin. (1) lit. b), dacă ambele infracțiuni ar fi fost comise după majorat”.

Art. 297 alin. (1)

Vechea reglementare

„(1) Fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, nu îndeplinește un act sau îl îndeplinește în mod defectuos și prin aceasta cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică”.

Noua reglementare

La articolul 297, alineatul (1) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(1) Fapta funcționarului public care, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, nu îndeplinește un act prevăzut de o lege, o ordonanță a Guvernului, o ordonanță de urgență a Guvernului sau de un alt act normativ care, la data adoptării, avea putere de lege ori îl îndeplinește cu încălcarea unei dispoziții cuprinse într-un astfel de act normativ, cauzând astfel o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice, se pedepsește cu închisoarea de la 2 la 7 ani și interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică”.

Art. 298**Vechea reglementare**

„Încălcarea din culpă de către un funcționar public a unei îndatoriri de serviciu, prin neîndeplinirea acesteia sau prin îndeplinirea ei defectuoasă, dacă prin aceasta se cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă”.

Noua reglementare

Articolul 298 **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„Fapta funcționarului public care, din culpă, în exercitarea atribuțiilor de serviciu, nu îndeplinește un act prevăzut de o lege, o ordonanță a Guvernului, o ordonanță de urgență a Guvernului sau de un alt act normativ care, la data adoptării, avea putere de lege ori îl îndeplinește cu încălcarea unei dispoziții cuprinse într-un astfel de act normativ și prin aceasta cauzează o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime ale unei persoane fizice sau ale unei persoane juridice se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 3 ani sau cu amendă”.

Art. 334 alin. (1), (2) și (4)**Vechea reglementare**

„(1) Punerea în circulație sau conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul sau a unui tramvai neînmatriculat sau neînregistrat, potrivit legii, se pedepsește cu închisoare de la unu la 3 ani sau cu amendă.

(2) Punerea în circulație sau conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul sau a unui tramvai cu număr fals de înmatriculare sau înregistrare se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă.

(...)

(4) Conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul sau tractarea unei remorci ale cărei plăcuțe cu numărul de înmatriculare sau de înregistrare au fost retrase sau a unui vehicul înmatriculat în alt stat, care nu are drept de circulație în România, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 2 ani sau cu amendă”.

Noua reglementare

La articolul 334, alineatele (1), (2) și (4) **se modifică** și vor avea următorul cuprins:

„(1) Punerea în circulație sau conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul, a unui tramvai sau a unui tractor agricol ori forestier neînmatriculat sau neînregistrat, potrivit legii, se pedepsește cu închisoare de la unu la 3 ani sau cu amendă.

(2) Punerea în circulație sau conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul, tramvai, tractor agricol ori forestier cu număr fals de înmatriculare sau înregistrare se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă.

(...)

(4) Conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul, a unui tramvai sau a unui tractor agricol sau forestier ori tractarea unei remorci ale cărei plăcuțe cu numărul de înmatriculare sau de înregistrare au fost retrase ori a unui vehicul înmatriculat în alt stat, care nu are drept de circulație în România, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 2 ani sau cu amendă”.

Art. 335 alin. (1) și (2)**Vechea reglementare**

„(1) Conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul ori a unui tramvai de către o persoană care nu posedă permis de conducere se pedepsește cu închisoarea de la unu la 5 ani.

(2) Conducerea pe drumurile publice a unui vehicul pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere de către o persoană al cărei permis de conducere este necorespunzător categoriei sau subcategoriei din care face parte vehiculul respectiv ori al cărei permis i-a fost retras sau anulat ori căreia exercitarea dreptului de a conduce i-a fost suspendată sau care nu are dreptul de a conduce autovehicule în România se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”.

Noua reglementare

La articolul 335, alineatele (1) și (2) **se modifică** și vor avea următorul cuprins:

„(1) Conducerea pe drumurile publice a unui autovehicul, a unui tramvai ori a unui tractor agricol sau forestier de către o persoană care nu posedă permis de conducere se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani.

(2) Conducerea pe drumurile publice a unui vehicul pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere de către o persoană al cărei permis de conducere este necorespunzător categoriei din care face parte vehiculul respectiv ori al cărei permis i-a fost retras sau anulat ori căreia exercitarea dreptului de a conduce i-a fost suspendată sau care nu are dreptul de a conduce autovehicule, tramvaie ori tractoare agricole sau forestiere în România se pedepsește cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă”.

Art. 336 alin. (1)**Vechea reglementare**

„Conducerea pe drumurile publice a unui vehicul pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere de către o persoană care, la momentul prelevării

mostrelor biologice, are o îmbibăție alcoolică de peste 0,80 g/l alcool pur în sânge se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă”.

Noua reglementare

La articolul 336, alineatul (1) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(1) Conducerea pe drumurile publice a unui vehicul pentru care legea prevede obligativitatea deținerii permisului de conducere de către o persoană care are o îmbibăție alcoolică de peste 0,80 g/l alcool pur în sânge se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă”.

Art. 336^{^1}

Noua reglementare

După articolul 336 **se introduce** un nou articol, art. 336^{^1}, cu următorul cuprins:

„Art. 336^{^1}: Consumul de alcool sau de alte substanțe psihoactive ulterior producerii unui accident de circulație

(1) Fapta conducătorului unui vehicul de a consuma alcool sau alte substanțe psihoactive, după producerea unui accident de circulație care a avut ca rezultat uciderea sau vătămarea integrității corporale ori a sănătății uneia sau mai multor persoane, până la recoltarea mostrelor biologice, se pedepsește cu închisoare de la unu la 5 ani sau cu amendă.

(2) Dacă persoana aflată în una dintre situațiile prevăzute la alin. (1) efectuează transport public de persoane, transport de mărfuri periculoase ori se află în procesul de instruire practică a unor persoane pentru obținerea permisului de conducere sau în timpul desfășurării probelor practice ale examenului pentru obținerea permisului de conducere, pedeapsa este închisoarea de la 2 la 7 ani.

(3) Nu constituie infracțiune consumul de substanțe psihoactive după producerea accidentului de circulație și până la recoltarea mostrelor biologice, dacă acestea sunt administrate de personal medical autorizat, în cazul în care administrarea acestora este impusă de starea de sănătate sau de vătămarea corporală a conducătorului auto”.

Legea nr. 682/2002

Art. 19

Vechea reglementare

„Persoana care are calitatea de martor, în sensul art. 2 lit. a) pct. 1, și care a comis o infracțiune gravă, iar înaintea sau în timpul urmăririi penale ori al judecății denunță și facilitează identificarea și tragerea la răspundere penală a altor persoane care au săvârșit astfel de infracțiuni beneficiază de reducerea la jumătate a limitelor pedepsei prevăzute de lege”.

Noua reglementare

Articolul 19 **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„Persoana care are calitatea de martor, în sensul art. 2 lit. a) pct. 1, și care a comis o infracțiune, iar înaintea sau în timpul urmăririi penale ori al judecății denunță și facilitează

identificarea și tragerea la răspundere penală a altor persoane care au săvârșit una dintre infracțiunile prevăzute la art. 2 lit. h) beneficiază de reducerea la jumătate a limitelor pedepsei prevăzute de lege”.

Legea nr. 187/2012**Art. 3 alin. (3)****Noua reglementare**

La articolul 3, după alineatul (2) **se introduce** un nou alineat, alin. (3), cu următorul cuprins:

„(3) Dispozițiile art. 4 din Codul penal sunt aplicabile și atunci când, în urma unei decizii a Curții Constituționale, o faptă determinată nu mai întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni sau forma de vinovăție cerută de lege pentru existența infracțiunii”.

Art. 238**Vechea reglementare**

„În aplicarea dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal, condiția unității subiectului pasiv se consideră îndeplinită și atunci când:

a) bunurile ce constituie obiectul infracțiunii se află în coproprietatea mai multor persoane;

b) infracțiunea a adus atingere unor subiecți pasivi secundari diferiți, dar subiectul pasiv principal este unic”.

Noua reglementare

Conform noii reglementări, articolul 238 **se abrogă**.

Legea nr. 254/2013**Art. 69 alin. (1)****Vechea reglementare**

„(1) Pot beneficia de vizită intimă persoanele condamnate care îndeplinesc, cumulativ, următoarele condiții:

a) sunt condamnate definitiv și sunt repartizate într-un regim de executare a pedepselor privative de libertate;

b) nu sunt în curs de judecată în calitate de inculpat;

c) există o relație de căsătorie, dovedită prin copie legalizată a certificatului de căsătorie sau, după caz, o relație de parteneriat similară relațiilor stabilite între soți;

d) nu au beneficiat, în ultimele 3 luni anterioare solicitării vizitei intime, de permisiunea de ieșire din penitenciar;

e) nu au fost sancționate disciplinar pe o perioadă de 6 luni, anterioară solicitării vizitei intime, sau sancțiunea a fost ridicată;

f) participă activ la programe educaționale, de asistență psihologică și asistență socială ori la muncă”.

Noua reglementare

La articolul 69, alineatul (1) **se modifică** și va avea următorul cuprins:

„(1) Pot beneficia de vizită intimă persoanele care îndeplinesc, cumulativ, următoarele condiții:

a) sunt condamnate definitiv și sunt repartizate într-un regim de executare a pedepselor privative de libertate, respectiv sunt arestate preventiv în cursul judecății;

b) există o relație de căsătorie, dovedită prin copie legalizată a certificatului de căsătorie, sau, după caz, o relație de parteneriat similară relațiilor stabilite între soți;

c) nu au beneficiat de permisiunea de ieșire din penitenciar în ultimele 3 luni anterioare solicitării vizitei intime, în cazul persoanelor condamnate;

d) nu au fost sancționate disciplinar pe o perioadă de 6 luni, anterioară solicitării vizitei intime, sau sancțiunea a fost ridicată în cazul persoanelor condamnate, iar în cazul persoanelor arestate preventiv în cursul judecății, în ultimele 30 de zile anterioare solicitării;

e) participă activ la activități și programe educaționale, de asistență psihologică și asistență socială ori la muncă”.

Art. 69 alin. (4¹)**Noua reglementare**

La articolul 69, după alineatul (4) **se introduce** un nou alineat, alin. (4¹), cu următorul cuprins:

„(4¹) În cazul în care între momentul aprobării cererii și cel al acordării dreptului persoana condamnată nu mai îndeplinește condițiile prevăzute de alin. (1), vizita intimă nu se acordă”.

Art. 110 alin. (1) lit. b) și d)**Vechea reglementare**

„b) dreptul la vizită intimă, prevăzut la art. 69 și la art. 75 alin. (3); c) dreptul la învățământ, prevăzut la art. 79”.

Noua reglementare

La articolul 110 alineatul (1), literele b) și d) **se abrogă**.

Art. 112¹**Noua reglemenetare**

După articolul 112 **se introduce** un nou articol, art. 112¹, cu următorul cuprins:

„Art. 112¹. Vizita intimă în cazul persoanelor arestate preventiv aflate în centrele de rețineră și arestare preventivă

(1) Pot beneficia de vizită intimă persoanele arestate preventiv în cursul urmăririi penale care îndeplinesc, cumulativ, următoarele condiții: a) există o relație de căsătorie, dovedită prin copie legalizată a certificatului de căsătorie, sau, după caz, o relație de parteneriat similară relațiilor stabilite între soți; b) există acordul procurorului care efectuează

urmărirea penală sau supraveghează efectuarea urmăririi penale; c) au trecut cel puțin 60 de zile din momentul punerii în executare a măsurii preventive privative de libertate sau al primirii în centru; d) nu au fost sancționate disciplinar pe o perioadă de 60 de zile anterioară solicitării vizitei intime sau sancțiunea a fost ridicată; e) participă activ la activități de muncă neremunerată.

(2) Dispozițiile art. 69 alin. (2)-(5) se aplică în mod corespunzător”.

Art. V din Legea nr. 200/2023

„(1) În situațiile în care Legea nr. 15/1968 privind Codul penal al României, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 65 din 16 aprilie 1997, cu modificările și completările ulterioare, este aplicabilă ca lege penală mai favorabilă, prin sintagma «îndeplinește în mod defectuos» din cuprinsul art. 246 și 248 se înțelege «îndeplinește un act prin încălcarea unei legi, a unei ordonanțe a Guvernului, a unei ordonanțe de urgență a Guvernului sau a unui alt act normativ care, la data adoptării, avea putere de lege».

(2) În situațiile în care Legea nr. 15/1968, republicată, cu modificările și completările ulterioare, este aplicabilă ca lege penală mai favorabilă, prin sintagma «îndeplinirea ei defectuoasă» din cuprinsul art. 249 se înțelege «îndeplinirea unui act prin încălcarea unei legi, a unei ordonanțe a Guvernului, a unei ordonanțe de urgență a Guvernului sau a unui alt act normativ care, la data adoptării, avea putere de lege»”.

CODUL PENAL ȘI CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ - MODIFICĂRI (LEGEA NR. 214/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificador	Sumar
Legea nr. 286/2009 privind Codul penal (M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009; cu modif. și compl. ult.) Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală (M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010; cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 214/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și pentru modificarea Legii nr. 318/2015 pentru înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Administrare a Bunurilor Indisponibilizate și pentru modificarea și completarea unor acte normative (M. Of. nr. 634 din 11 iulie 2023)	<i>– modificări: Codul penal – art. 137 alin. (3), art. 151 alin. (2); Codul de procedură penală – art. 248, art. 252¹ alin. (1), art. 252³, art. 482. – introduce: Codul penal – art. 137 alin. (3¹); Codul de procedură penală – art. 248¹.</i>

În M. Of. nr. 634 din 11 iulie 2023 s-a publicat **Legea nr. 214/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, precum și pentru modificarea Legii nr. 318/2015 pentru înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Administrare a Bunurilor Indisponibilizate și pentru modificarea și completarea unor acte normative.**

Redăm, în cele ce urmează, modificările și completările aduse respectivelor acte normative.

Codul penal
Art. 137 alin. (3)

Vechea reglementare

„(3) Instanța stabilește numărul zilelor-amendă ținând cont de criteriile generale de individualizare a pedepsei. Quantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă se determină ținând seama de cifra de afaceri, în cazul persoanei juridice cu scop lucrativ, respectiv de valoarea activului patrimonial în cazul altor persoane juridice, precum și de celelalte obligații ale persoanei juridice”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 137 alin. (3) se modifică** și va avea următorul conținut:

„(3) Instanța stabilește numărul zilelor-amendă ținând cont de criteriile generale de individualizare a pedepsei. Quantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă se determină ținând seama de veniturile totale și activele totale cuprinse în situațiile financiare anuale sau, după caz, în raportările contabile anuale, pe care persoana juridică are obligația de a le întocmi și depune, potrivit legii, pentru exercițiul financiar anterior trimiterii în judecată”.

Art. 151 alin. (2)

Vechea reglementare

„(2) În cazul prevăzut la alin. (1), la individualizarea pedepsei se va ține seama de cifra de afaceri, respectiv de valoarea activului patrimonial al persoanei juridice care a comis infracțiunea, precum și de partea din patrimoniul acesteia care a fost transmisă fiecărei persoane juridice participante la operațiune”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 151 alin. (2) se modifică** și va avea următorul conținut:

„(2) În cazul prevăzut la alin. (1), la individualizarea pedepsei se va ține seama, după caz, de:

a) *veniturile totale și activele totale cuprinse în ultima situație financiară sau, după caz, raportare contabilă pe care persoana juridică care a comis infracțiunea are obligația de a le întocmi și depune, potrivit legii, anterior fuziunii ori divizării, cu luarea în considerare a părții din patrimoniul acesteia care a fost transmisă fiecărei persoane juridice participante la operațiune;*

b) *valoarea activului patrimonial de la data fuziunii ori divizării, în cazul persoanei juridice care, potrivit legii, nu are obligația întocmirii și depunerii documentelor prevăzute la lit. a), respectiv, în cazul persoanei juridice înființate în anul trimiterii în judecată, cu luarea în considerare a părții din patrimoniul acesteia care a fost transmisă fiecărei persoane juridice participante la operațiune”.*

Art. 137 alin. (3¹)**Noua reglementare**

Potrivit noii reglementări, **la art. 137, după alineatul (3) se introduce** un nou alineat, **alin. (3¹)**, cu următorul cuprins:

„(3¹) *Cuantumul sumei corespunzătoare unei zile-amendă se determină ținând seama de valoarea activului patrimonial la data trimiterii în judecată, în cazul persoanei juridice care:*

a) nu are obligația întocmirii și depunerii, potrivit legii, a documentelor prevăzute la alin. (3);

b) a fost înființată în anul trimiterii în judecată”.

Codul de procedură penală**Art. 248****Vechea reglementare**

„Art. 248: Procedura de aplicare și de ridicare a măsurii

(1) În cursul urmăririi penale sau al procedurii de cameră preliminară, dacă apreciază că sunt întrunite condițiile prevăzute de lege, procurorul înaintează judecătorului de drepturi și libertăți sau judecătorului de cameră preliminară de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță o propunere motivată de luare față de suspect sau inculpat a măsurii internării medicale provizorii.

(2) Propunerea prevăzută la alin. (1) va fi însoțită de acte medicale concludente sau de expertiza medico-legală psihiatrică.

(3) Judecătorul sesizat conform alin. (1) fixează de îndată termen de soluționare a propunerii și dispune aducerea cu mandat a suspectului sau a inculpatului.

(4) Soluționarea propunerii se face numai după audierea suspectului sau inculpatului, dacă starea sa de sănătate o permite, în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. Când suspectul sau inculpatul se află deja internat într-o unitate de asistență medicală și deplasarea sa nu este posibilă, judecătorul de drepturi și libertăți procedează la audierea acestuia, în prezența avocatului, în locul unde se află.

(5) [textul din Art. 248, alin. (5) din partea 1, titlul V, capitolul II, secțiunea 2 a fost abrogat la 17-dec-2022 de Actul din Decizia 357/2022]

(6) Participarea procurorului este obligatorie.

(7) Suspectul sau inculpatul are dreptul ca la soluționarea propunerii de luare a măsurii internării medicale ori la alcătuirea concretă a planului terapeutic să fie asistat și de către un medic desemnat de acesta, ale cărui concluzii sunt înaintate judecătorului de drepturi și libertăți.

(8) Judecătorul se pronunță de îndată asupra propunerii, printr-o încheiere care poate fi contestată în 5 zile de la pronunțare. Contestarea nu suspendă punerea în aplicare a măsurii de siguranță.

(9) Dacă admite propunerea, judecătorul dispune internarea medicală provizorie a suspectului sau inculpatului și ia măsuri pentru efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice, dacă aceasta nu a fost făcută potrivit alin. (2).

*) Prin Decizia nr. 357/2022 Curtea Constituțională admite excepția de neconstituționalitate și constată că sintagma „ia măsuri pentru efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice, dacă aceasta nu a fost făcută potrivit alin. (2)”, cuprinsă în art. 248 alin. (9) este neconstituțională.

(10) Dacă judecătorul dispune internarea medicală provizorie, se iau și măsurile prevăzute la art. 229.

(11) Dacă după dispunerea măsurii s-a produs însănătoșirea suspectului sau inculpatului ori a intervenit o ameliorare a stării sale de sănătate care înlătură starea de pericol, judecătorul de drepturi și libertăți sau judecătorul de cameră preliminară care a luat măsura dispune, prin încheiere, la sesizarea procurorului ori a medicului curant sau la cererea suspectului ori inculpatului sau a unui membru de familie al acestuia, efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice în vederea ridicării măsurii aplicate.

(12) Dacă după dispunerea măsurii a fost sesizată instanța prin rechizitoriu, ridicarea acesteia, potrivit alin. (11), se dispune de către judecătorul de cameră preliminară sau, după caz, de către instanța de judecată în fața căreia se află cauza.

(13) În cursul judecății în primă instanță și în apel, față de inculpat se poate dispune internarea medicală provizorie, la propunerea procurorului ori din oficiu, de către instanța în fața căreia se află cauza, pe baza expertizei medico-legale psihiatrice. Dispozițiile alin. (4)-(11) se aplică în mod corespunzător.

(14) Dispozițiile art. 246 alin. (13) se aplică în mod corespunzător”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 248 se modifică** și va avea următorul conținut:

„Art. 248: Procedura de aplicare și de ridicare a măsurii

(1) În cursul urmăririi penale sau al procedurii de cameră preliminară, dacă apreciază că sunt întrunite condițiile prevăzute de lege, procurorul înaintează judecătorului de drepturi și libertăți sau judecătorului de cameră preliminară de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță o propunere motivată de luare față de suspect sau inculpat a măsurii internării medicale provizorii.

(2) Propunerea prevăzută la alin. (1) va fi însoțită de raportul de expertiză medico-legală psihiatrică din care să rezulte necesitatea aplicării măsurii internării medicale provizorii.

(3) Judecătorul sesizat conform alin. (1) fixează de îndată termen de soluționare a propunerii și dispune aducerea cu mandat a suspectului sau a inculpatului.

(4) Soluționarea propunerii se face numai după audierea suspectului sau inculpatului, dacă starea sa de sănătate o permite, în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. Când suspectul sau inculpatul se află deja internat într-o unitate de asistență medicală și deplasarea sa nu este posibilă, judecătorul de drepturi și libertăți sau, după caz, judecătorul

de cameră preliminară procedează la audierea acestuia, în prezența avocatului, în locul unde se află.

(5) Participarea procurorului este obligatorie.

(6) Suspectul sau inculpatul are dreptul ca la soluținarea propunerii de luare a măsurii internării medicale provizorii să fie asistat și de către un medic desemnat de acesta, care poate prezenta concluzii judecătorului de drepturi și libertăți ori, după caz, judecătorului de cameră preliminară. Suspectul sau inculpatul are dreptul să fie asistat de medicul desemnat de acesta și la alcătuirea planului terapeutic.

(7) Judecătorul se pronunță de îndată asupra propunerii, printr-o încheiere care poate fi contestată în termen de 5 zile de la pronunțare. Contestația nu suspendă punerea în aplicare a măsurii de siguranță.

(8) Dacă admite propunerea, judecătorul dispune internarea medicală provizorie a suspectului sau inculpatului, luându-se, dacă este cazul, măsurile prevăzute la art. 229.

(9) În cazul în care respinge propunerea, judecătorul poate dispune obligarea provizorie la tratament medical a suspectului sau inculpatului, dacă acesta se află în situația prevăzută la art. 109 alin. (1) din Codul penal.

(10) Dacă după dispunerea măsurii s-a produs însănătoșirea suspectului sau inculpatului ori a intervenit o ameliorare a stării sale de sănătate care înlătură starea de pericol, la sesizarea procurorului ori a medicului curant sau la cererea suspectului ori inculpatului sau a unui membru de familie al acestuia, judecătorul de drepturi și libertăți sau judecătorul de cameră preliminară care a luat măsura sau, după caz, în fața căruia se află cauza dispune, prin încheiere motivată, în urma efectuării expertizei medico-legale psihiatrice, ridicarea măsurii internării medicale provizorii ori, dacă suspectul sau inculpatul se află în situația prevăzută la art. 109 alin. (1) din Codul penal, înlocuirea acestei măsuri cu măsura obligării provizorii la tratament medical. Dispozițiile alin. (3)-(7) se aplică în mod corespunzător.

(11) În cursul judecării, față de inculpat se poate dispune internarea medicală provizorie, la propunerea procurorului, ori din oficiu, de către instanța în fața căreia se află cauza, în urma efectuării unei expertize medico-legale psihiatrice din care să rezulte necesitatea aplicării măsurii internării medicale provizorii. Dispozițiile alin. (3)-(10) se aplică în mod corespunzător.

(12) Dispozițiile art. 246 alin. (13) se aplică în mod corespunzător”.

Art. 252[^]1 alin. (1)

Vechea reglementare

„Art. 252[^]1: Cazuri speciale de valorificare a bunurilor mobile și imobile sechestrate

(1) În cursul procesului penal, înainte de pronunțarea unei hotărâri definitive, procurorul sau instanța de judecată care a instituit sechestrul poate dispune de îndată valorificarea bunurilor mobile sau imobile sechestrate, la cererea proprietarului bunurilor sau atunci când există acordul acestuia.

*) Prin Decizia nr. 11 din 31 ianuarie 2023, CCR admite excepția de neconstituționalitate ridicată de reprezentantul Ministerului Public și constată că dispozițiile art. 252[^]1 alin. (1) din Codul de procedură penală și ale art. 29 alin. (1), (3) și (4) din Legea nr. 318/2015 pentru înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Administrare a Bunurilor Indisponibilizate și pentru modificarea și completarea unor acte normative sunt neconstituționale în măsura în care nu prevăd judecătorul de cameră preliminară printre organele judiciare care pot dispune valorificarea bunurilor mobile sechestrate”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 252[^]1 alin. (1) se modifică** și va avea următorul conținut:

„(1) În cursul procesului penal, înainte de pronunțarea unei hotărâri definitive, procurorul, judecătorul de cameră preliminară sau, după caz, instanța de judecată care a instituit sechestrul poate dispune de îndată valorificarea bunurilor mobile sau imobile sechestrate, la cererea proprietarului bunurilor sau atunci când există acordul acestuia”.

Art. 252[^]3

Vechea reglementare

„Art. 252[^]3: Valorificarea bunurilor mobile sechestrate în cursul judecății

(1) În cursul judecății, instanța de judecată, din oficiu sau la cererea procurorului, a uneia dintre părți sau a custodelui, poate dispune asupra valorificării bunurilor mobile sechestrate. În acest scop, instanța de judecată fixează un termen, care nu poate fi mai scurt de 10 zile, la care sunt citate în camera de consiliu părțile, precum și custodele bunurilor, atunci când a fost desemnat unul. Participarea procurorului este obligatorie.

(2) La termenul fixat, se pune în discuția părților, în camera de consiliu, valorificarea bunurilor mobile sechestrate și li se pune în vedere că au dreptul de a face observații sau cereri legate de acestea. Lipsa părților legal citate nu împiedică desfășurarea procedurii.

(3) Asupra valorificării bunurilor mobile sechestrate, precum și cu privire la cererile prevăzute la alin. (2), instanța de judecată dispune prin încheiere motivată.

(4) Împotriva încheierii prevăzute la alin. (3) se poate face contestație la instanța ierarhic superioară, respectiv la completul competent al Înaltei Curți de Casație și Justiție, de către părți, custode, procuror, precum și de către orice altă persoană interesată, dispozițiile art. 2522 alin. (4)-(7) aplicându-se în mod corespunzător”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 252[^]3 se modifică** și va avea următorul conținut:

„Art. 252[^]3: Valorificarea bunurilor mobile sechestrate în cursul procedurii de cameră preliminară și al judecății

(1) În cursul procedurii de cameră preliminară și al judecății, judecătorul de cameră preliminară sau, după caz, instanța de judecată, din oficiu sau la cererea procurorului, a

unei dintre părți sau a custodelui, poate dispune asupra valorificării bunurilor mobile sechestrate. În acest scop, judecătorul de cameră preliminară sau, după caz, instanța de judecată fixează un termen, care nu poate fi mai scurt de 10 zile, la care sunt citate în camera de consiliu părțile, precum și custodele bunurilor, atunci când a fost desemnat unul. Participarea procurorului este obligatorie.

(2) La termenul fixat se pune în discuția părților și, după caz, a custodelui, în camera de consiliu, valorificarea bunurilor mobile sechestrate și li se pune în vedere că au dreptul de a face observații sau cereri legate de acestea. Lipsa părților legal citate nu împiedică desfășurarea procedurii.

(3) Asupra valorificării bunurilor mobile sechestrate, precum și cu privire la cererile prevăzute la alin. (2), judecătorul de cameră preliminară sau, după caz, instanța de judecată dispune prin încheiere motivată.

(4) Împotriva încheierii prevăzute la alin. (3) se poate face contestație la judecătorul de cameră preliminară de la instanța ierarhic superioară ori, după caz, la instanța ierarhic superioară, respectiv la completul competent al Înaltei Curți de Casație și Justiție, de către părți, custode, procuror, precum și de către orice altă persoană interesată, dispozițiile art. 252² alin. (4)-(7) aplicându-se în mod corespunzător”.

Art. 482

Vechea reglementare

„Art. 482: Conținutul acordului de recunoaștere a vinovăției

Acordul de recunoaștere a vinovăției cuprinde:

- a) data și locul încheierii;
- b) numele, prenumele și calitatea celor între care se încheie;
- c) date privitoare la persoana inculpatului, prevăzute la art. 107 alin. (1);
- d) descrierea faptei ce formează obiectul acordului;
- e) încadrarea juridică a faptei și pedeapsa prevăzută de lege;
- f) probele și mijloacele de probă;

g) declarația expresă a inculpatului prin care recunoaște comiterea faptei și acceptă încadrarea juridică pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală;

*) Prin Decizia nr. 490/2022, CCR admite excepția de neconstituționalitate și constată că dispozițiile art. 482 lit. g) din Codul de procedură penală sunt constituționale în măsura în care declarația dată de inculpat în vederea încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției nu poate fi folosită, împotriva voinței inculpatului, ca probă în procesul penal, în scopul soluționării cauzei conform procedurii penale de drept comun.

h) felul și cuantumul, precum și forma de executare a pedepsei ori soluția de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei cu privire la care s-a ajuns la un acord între procuror și inculpat;

i) semnăturile procurorului, ale inculpatului și ale avocatului”.

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **art. 482 se modifică** și va avea următorul conținut:

„Art. 482: Conținutul acordului de recunoaștere a vinovăției

(1) Acordul de recunoaștere a vinovăției cuprinde:

a) data și locul încheierii;

b) numele, prenumele și calitatea celor între care se încheie;

c) date privitoare la persoana inculpatului, prevăzute la art. 107 alin. (1);

d) descrierea faptei ce formează obiectul acordului;

e) încadrarea juridică a faptei și pedeapsa prevăzută de lege;

f) probele și mijloacele de probă;

g) declarația expresă a inculpatului prin care recunoaște comiterea faptei și acceptă încadrarea juridică pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală;

h) felul și cuantumul pedepsei ori ale măsurii educative, precum și forma de executare a pedepsei ori soluția de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei, cu privire la care s-a ajuns la un acord între procuror și inculpat;

i) semnătura procurorului, inculpatului, avocatului și, după caz, a reprezentantului legal.

(2) În cazul neîncheierii acordului de recunoaștere a vinovăției sau al respingerii acestuia prin hotărâre judecătorească definitivă, declarația dată de inculpat în vederea încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției nu poate fi folosită pentru soluționarea cauzei în lipsa acordului expres al acestuia, exprimat în scris în prezența apărătorului ales sau numit din oficiu. În lipsa acestui acord, actul care consemnează declarația dată de inculpat în vederea încheierii acordului de recunoaștere a vinovăției se înlătură din dosarul cauzei”.

Art. 248¹

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, **după art. 248 se introduce** o nouă secțiune, secțiunea a 3-a, alcătuită din **art. 248¹**, cu următorul cuprins:

„SECȚIUNEA 3: Dispoziții privind expertizele medico-legale psihiatrice

– Art. 248¹: Efectuarea expertizelor medico-legale psihiatrice

În cazul expertizelor medico-legale psihiatrice prevăzute de prezentul capitol, dispozițiile art. 184 alin. (2)-(28) se aplică în mod corespunzător”.

Totodată, prezenta Lege **modifică** și **Legea nr. 318/2015 pentru înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Administrare a Bunurilor Indisponibilizate și pentru modificarea și completarea unor acte normative.**

APROBAREA REGULAMENTULUI PRIVIND ADMITEREA LA INSTITUTUL NAȚIONAL AL MAGISTRATURII (HCSM NR. 114/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul publicat în Monitorul Oficial	Preambul	Sumar
Hotărârea Plenului Consiliului Superior al Magistraturii (HCSM) nr. 114/2023 pentru aprobarea Regulamentului privind admiterea la Institutul Național al Magistraturii (M. Of. nr. 605 din 3 iulie 2023)	În temeiul: – art. 133 alin. (5) și (7) din Constituția României; – art. 23 alin. (1) din Legea nr. 305/2022 privind Consiliul Superior al Magistraturii; Având în vedere: – art. 24 din Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor, cu unanimitatea voturilor membrilor prezenți.	Se aprobă Regulamentul privind admiterea la Institutul Național al Magistraturii.

În M. Of. nr. 605 din data de 3 iulie 2023 s-a publicat **Hotărârea Plenului Consiliului Superior al Magistraturii (HCSM) nr. 114/2023 pentru aprobarea Regulamentului privind admiterea la Institutul Național al Magistraturii.**

Redăm, în continuare, principalele prevederi ale Hotărârii:

Art. 1

Se aprobă Regulamentul privind admiterea la Institutul Național al Magistraturii, prevăzut în anexa*) care face parte integrantă din prezenta hotărâre.

*) – Anexa se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 605 bis, care se poate achiziționa de la Centrul pentru relații cu publicul din șos. Panduri nr. 1, bloc P33, parter, sectorul 5, București.

Regulamentul cuprinde metodologia privind organizarea și desfășurarea concursului de admitere la Institutul Național al Magistraturii. Concursul constă în două etape de examinare:

I. Prima etapă: (i) etapa eliminatorie, un test-grilă de verificare a cunoștințelor juridice, teoretice și practice la disciplinele drept civil și drept procesual civil, drept penal și drept procesual penal și (ii) proba scrisă de verificare a cunoștințelor juridice, teoretice și practice, susținută la drept civil și drept procesual civil, respectiv la drept penal și drept procesual penal.

II. A doua etapă: testarea psihologică și susținerea unui interviu.

Regulamentul poate fi consultat [aici](#).

HOTĂRÂREA CEDO DIN 24 IULIE 2018 ÎN CAUZA V. ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI (CEREREA NR. 80.784/13)

De Redacția Pro Lege

Hotărârea CEDO din 24 iulie 2018 în Cauza V. împotriva României (Cererea nr. 80.784/13)

În M. Of. nr. 626 din data de 10 iulie 2023 s-a publicat **Hotărârea CEDO din 24 iulie 2018 în Cauza V. împotriva României (Cererea nr. 80.784/13)**.

Vă prezentăm, în continuare, dispozițiile respectivei hotărâri.

I. Circumstanțele cauzei

5. Reclamantele s-au născut în anul 1952 și, respectiv, 1974 și locuiesc la Brașov. La 13 ianuarie 2012, N.V. a decedat la Spitalul Militar Brașov („spitalul militar”).

A. Tratarea lui N.V. la Spitalul Militar Brașov

6. La 7 decembrie 2011, N.V. a fost internat în spitalul militar unde i s-a efectuat o evaluare a stării de sănătate. În timpul unei endoscopii digestive a fost diagnosticat cu ulcer gastric și duodenal cauzat de o infecție cu bacteria *Helicobacter pylori*.

7. Cu această ocazie, N.V. a fost consultat de C.B., medic specialist care i-a recomandat o intervenție chirurgicală. Intervenția a avut loc la 12 decembrie 2011 și a fost făcută de o echipă medicală alcătuită din medicul C.B. și medicul anestezist R.A.

8. În urma unor complicații postoperatorii, alte două intervenții chirurgicale au avut loc la 16 și la 21 decembrie 2011. Acestea au fost făcute de aceeași echipă medicală. Din elementele aflate la dosar reiese că intervenția din 21 decembrie 2011 era menită să trateze o pancreatită. La 3 ianuarie 2012 a fost făcută o a patra intervenție chirurgicală, de jejunostomie¹.

¹Instalarea sondei de alimentare.

9. La 6 ianuarie 2012, în urma unei analize bacteriologice, medicul R.G. a identificat la N.V. bacteria *Klebsiella pneumoniae*, sensibilă la un tratament antibiotic pe bază de colistină.

10. La 9 ianuarie 2012, starea lui N.V. s-a deteriorat din cauza unei hemoragii. Două zile mai târziu, persoana în cauză a fost intubată. La scurt timp, a fost diagnosticat cu icter mecanic și angiocolită. La 12 ianuarie 2012, o nouă analiză bacteriologică a confirmat prezența bacteriei *Klebsiella pneumoniae*. La 13 ianuarie 2012, N.V. a decedat.

(...)

31. La 20 aprilie 2015, medicul legist D.G. a întocmit o nouă expertiză medicală, în care formula observații la întrebările propuse de parchet către IML. Concluziile expertizei se citesc după cum urmează în părțile relevante în speță:

„[...] În consecință, germenul *Klebsiella pneumoniae* ar fi putut exista în tubul digestiv al pacientului, ca germen saprofit, patogen după intervenția chirurgicală din 16 decembrie 2011 [...]. Este vorba de un germen multirezistent, contractat la intervenția chirurgicală neoportună din 16 decembrie 2011, fie din cauza instrumentelor, fie din cauza tuburilor de drenaj, fiind astfel o infecție nosocomială [...].

Nu există elemente care să confirme diagnosticul preoperator de pancreatită acută necroticohemoragică. Examinarea CT nu a fost efectuată pentru a confirma existența unui abces subfrenic și a unei pancreatite [...].

Pancreatita [...] prin manevre chirurgicale neadecvate s-a suprainfectat în urma intervenției chirurgicale din 16 decembrie 2011, generând complicații locale și generale, culminând cu șocul toxicoseptic care a dus la deces [...].

Conform examenului clinic de laborator și imagistic de la momentul internării pacientului, acesta nu prezenta niciun simptom specific de pancreatită acută necroticohemoragică [...]. Pacientul prezenta numai simptomele și caracteristicile biologice și imagistice specifice ulcerului – stenoza pilorică. În concluzie, la momentul intervenției chirurgicale din 12 decembrie 2012, pacientul nu suferea de pancreatită cronică necroticohemoragică, această afecțiune fiind postoperatorie [...].”

32. La 3 iunie 2015, Parchetul de pe lângă Tribunalul Brașov a dispus clasarea dosarului, deoarece procurorii nu au identificat nicio faptă penală imputabilă medicilor curanți ai lui N.V. La 19 iunie 2015, reclamantele au contestat această ordonanță.

(...)

42. Prin Ordonanța din 13 iulie 2017, procurorul-șef al Parchetului de pe lângă Tribunalul Militar Cluj a respins contestația formulată de reclamante cu motivarea că mijloacele de probă obținute justificau clasarea dosarului deschis împotriva direcției spitalului militar. Cu privire la urmărirea penală împotriva celorlalți

medici, a apreciat că disjungerea cauzelor era justificată de lipsa oricărui raport între acțiunile medicilor militari, în special directorii spitalului militar, și cele ale medicilor civili C.B., R.A. și G.B.

Procedura penală care îi viza pe medicii curanți ai lui N.V.

43. Prin Ordonanța din 22 mai 2017, Parchetul de pe lângă Tribunalul Militar Cluj a trimis cauza privind urmărirea penală sub acuzația de ucidere din culpă, care îi viza pe medicii C.B., R.A. și G.B., și sub acuzația de abuz în serviciu, care îl viza pe medicul G.B., la Parchetul de pe lângă Judecătoria Brașov. Procedura este pendinte.

II. Dreptul și practica interne relevante

44. Dispozițiile interne relevante cu privire la rapoartele de expertiză medico-legală, precum și răspunderea civilă a personalului medical sunt descrise în Cauza Eugenia Lazăr împotriva României (nr. 32.146/05, pct. 41-46 și 52-54, 16 februarie 2010). Dispozițiile interne cu privire la uciderea din culpă, precum și la posibilitatea de a declanșa proceduri civile odată cu procedurile penale sau separat, în vigoare în momentul faptelor, sunt descrise în Cauza Ioniță împotriva României, nr. 81.270/12, pct. 57, 10 ianuarie 2017.

45. Guvernul prezintă exemple de decizii pronunțate de diferite instanțe interne care soluționează acțiuni în răspundere civilă delictuală pentru malpraxis medical, inițiate de pacienți sau de familiile acestora împotriva medicilor sau a unităților sanitare. De asemenea, Guvernul prezintă exemple de decizii interne pronunțate de diferite instanțe de contencios administrativ în litigii disciplinare care privesc diferiți medici.

(...)

Motivarea Curții

a) Principii generale

56. Principiile generale dezvoltate de Curte în materie de obligații procedurale în temeiul art. 2 din Convenție în domeniul sănătății, în special în cazul decesului unei persoane aflate în răspunderea personalului medical, fie acesta din sectorul public, fie din sectorul privat, au fost recent rezumate în Cauza Lopes de Sousa Fernandes împotriva Portugaliei [(MC), nr. 56.080/13, pct. 214-221, CEDO 2017] și sunt formulate după cum urmează, în părțile lor relevante în speță:

„214. Curtea a interpretat obligația procedurală în temeiul art. 2 în domeniul sănătății în sensul că impune statelor instituirea unui sistem judiciar eficient și independent susceptibil [...] a stabili cauza decesului și a obliga eventualii responsabili să răspundă pentru faptele lor.

215. Dacă, în anumite cazuri excepționale în care greșeala care poate fi atribuită prestatorilor de servicii de sănătate a mers dincolo de o simplă eroare sau neglijență medicală, Curtea a considerat că, pentru a respecta obligația procedurală,

trebuie să existe un mecanism de represiune penală (a se vedea, de exemplu, Mehmet Şenturk şi Bekir Şenturk, pct. 104-105, şi Asiye Genc, pct. 73, ambele citate anterior), în toate celelalte cauze în care atingerea adusă dreptului la viaţă sau la integritatea persoanei nu a fost produsă intenţionat, Curtea a hotărât că obligaţia procedurală [...] nu impunea neapărat un mecanism de natură penală.

(...)

219. Din acest motiv Curtea a hotărât [...] că ritmul lent al procedurii este un indiciu solid pentru existenţa unei deficienţe care constituie o încălcare de către statul pârât a obligaţiilor pozitive în temeiul Convenţiei, cu excepţia cazului în care statul a oferit justificări foarte convingătoare şi plauzibile pentru acest ritm lent al procedurii”.

Hotărârea Curţii:

1. uneşte cu fondul excepţia Guvernului privind neepuizarea căilor de atac interne şi o respinge;

2. declară cererea admisibilă;

3. hotărâşte că a fost încălcat art. 2 din Convenţie sub aspect procedural;

4. hotărâşte:

a) că statul pârât trebuie să plătească în solidar reclamantelor, în termen de trei luni de la data la rămânerii definitive a hotărârii, în conformitate cu art. 44 § 2 din Convenţie, următoarele sume, care trebuie convertite în moneda statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plăţii:

(i) 12.000 EUR (douăsprezece mii de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral;

(ii) 5.038 EUR (cinci mii treizeci şi opt euro), plus orice sumă ce ar putea fi datorată cu titlu de impozit, pentru cheltuieli de judecată;

b) că, de la expirarea termenului menţionat şi până la efectuarea plăţii, aceste sume trebuie majorate cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilităţii de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade şi majorată cu trei puncte procentuale;

5. respinge cererea de acordare a unei reparaţii echitabile pentru celelalte capete de cerere.

LEGEA NR. 248/2005 PRIVIND REGIMUL LIBEREI CIRCULAȚII A CETĂȚENILOR ROMÂNI ÎN STRĂINĂTATE - COMPLETĂRI (LEGEA NR. 247/2023)

De Redacția Pro Lege

Actul modificat	Actul modificator	Sumar
Legea nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate (M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011)	Legea nr. 247/2023 pentru completarea Legii nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate (M. Of. nr. 673 din 21 iulie 2023)	– <i>introduce: art. 2 alin. (3) și art. 30 alin. (1^{^1}).</i>

În M. Of. nr. 673 din data de 21 iulie 2023 s-a publicat **Legea nr. 247/2023 pentru completarea Legii nr. 248/2005 privind regimul liberei circulații a cetățenilor români în străinătate.**

Redăm, în cele ce urmează, completările aduse respectivului act normativ.

Art. 2 alin. (3)

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la **articolul 2, după alineatul (2) se introduce un nou alineat, alineatul (3)**, cu următorul cuprins:

„(3) Prin excepție de la prevederile alin. (2), cetățenii români minori care au împlinit vârsta de 16 ani pot călători în străinătate neînsoțiți, cu acordul părinților ori al reprezentanților legali, în condițiile prezentei legi”.

Art. 30 alin. (1^{^1})

Noua reglementare

Potrivit noii reglementări, la **articolul 30, după alineatul (1) se introduce un nou alineat, alineatul (1^{^1})**, cu următorul cuprins:

„(1¹) Prin excepție de la prevederile alin. (1), minorul care a împlinit vârsta de 16 ani, titular al unui document de călătorie individual sau, după caz, al unei cărți de identitate, cărți de identitate simple sau cărți electronice de identitate, care urmează să se deplaseze în străinătate în vizită la rude sau pentru studii, pentru a participa la concursuri oficiale ori pentru a urma un tratament medical fără de care viața ori sănătatea îi este pusă în pericol și prezintă acte doveditoare în acest sens, poate călători în străinătate neînsoțit de o persoană fizică majoră, dacă prezintă organelor poliției de frontieră o declarație autenticată a ambilor părinți sau, după caz, a părintelui căruia i-a fost încredințat minorul ori la care i s-a stabilit domiciliul prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă sau acord notarial, după caz, a părintelui care exercită singur autoritatea părintească în temeiul unei hotărâri judecătorești rămase definitivă, a părintelui supraviețuitor sau a reprezentantului său legal, care să cuprindă acordul acestora cu privire la efectuarea călătoriei respective de către minor, la statul sau statele de destinație, la perioada în care urmează să se desfășoare călătoria, precum și la scopul călătoriei”.

[RECTIFICARE] CODUL FISCAL – MODIFICĂRI (LEGEA NR. 216/2023)

De Redacția Pro Lege

În M. Of. nr. 643 din data de 13 iulie 2023 a fost publicată **Rectificarea din 13 iulie 2023 în cuprinsul Legii nr. 216/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal**, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 633 din 11 iulie 2023.

Astfel, în cuprinsul Legii nr. 216/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, se face următoarea rectificare:

– **înaintea art. II se va citi:**

„.....

– ANEXA nr. 1: DECLARAȚIE PE PROPRIA RĂSPUNDERE

Subsemnatul(a), persoană juridică –

..... (numele și prenumele),

în calitate de administrator/reprezentant legal al,
cu sediul în localitatea, str.
nr., județul/municipiul
sectorul, CIF/CUI nr., identificat prin CI/BI seria și
nr.,

cunoscând prevederile art. 326 din Codul penal cu privire la falsul în declarații,
declar pe propria răspundere că achiziționez produsele cu cotă redusă de TVA, în
conformitate cu prevederile art. 291 alin. (3) lit. p)/q) din Legea nr. 227/2015
privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, pentru

(Se bifează opțiunea corespunzătoare.)

☐ instalare

☐ revânzare și instalare

Destinația imobilului este:

(Se bifează opțiunea corespunzătoare.)

☐ locuință [art. 291 alin. (3) lit. p)]

|_ | clădire destinată administrației publice centrale sau locale/clădire destinată entităților aflate în coordonarea/subordonarea acestora, cu excepția societăților comerciale. [art. 291 alin. (3) lit. q)]

Numele și prenumele în clar

Semnătura

Data

– ANEXA nr. 2: DECLARAȚIE PE PROPRIA RĂSPUNDERE

Subsemnatul(a), persoană juridică –

..... (numele și prenumele),

identificat prin CI/BI seria și nr., cunoscând prevederile art. 326 din Codul penal cu privire la falsul în declarații, declar pe propria răspundere că achiziționez produsele pentru alte destinații decât cea de locuință.

Numele și prenumele în clar

Semnătura

Data ”.

Actul modificat	Actul modificador	Sumar
Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal (M. Of. nr. 688 din 10 septembrie 2015 cu modif. și compl. ult.)	Legea nr. 216/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal (M. Of. nr. 633 din 11 iulie 2023)	– <i>modifică</i> : art. 291 alin. (3), lit. m), n), p) și q). – <i>introduce</i> : art. 291 alin. (3), lit. r) și s); art. 291 alin. (3 [^] 6) și (3 [^] 7).

În M. Of. nr. 633 din data de 11 iulie 2023 s-a publicat **Legea nr. 216/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal**.

Redăm, în cele ce urmează, modificările aduse actului normativ.

Art. 291 alin. (3), lit. m), n), p) și q)

Vechea reglementare

„Art. 291: Cotele

(3) Cota redusă de 5% se aplică asupra bazei de impozitare pentru următoarele livrări de bunuri și prestări de servicii:

m) livrarea de lemn de foc către persoanele fizice, sub formă de trunchiuri, butuci, vreascuri, ramuri sau sub forme similare, care se încadrează la codurile NC 4401 11 00 și 4401 12 00.

n) livrările de lemn de foc, sub formă de trunchiuri, butuci, vreascuri, ramuri sau sub forme similare, care se încadrează la codurile NC 4401 11 00 și 4401 12 00, realizate către persoane juridice sau alte entități, indiferent de forma juridică de organizare a acestora, inclusiv școli, spitale, dispensare medicale și unități de asistență socială.

(...)

p) livrarea și instalarea de panouri fotovoltaice, panouri solare termice, sisteme de încălzire cu emisii scăzute de înaltă eficiență care se încadrează în valorile de referință pentru emisiile de PM stabilite în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.189 al Comisiei din 28 aprilie 2015 de punere în aplicare a Directivei 2009/125/CE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește cerințele de proiectare ecologică aplicabile cazanelor cu combustibil solid și în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.185 al Comisiei din 24 aprilie 2015 de punere în aplicare a Directivei 2009/125/CE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește cerințele în materie de proiectare ecologică aplicabile aparatelor pentru încălzire locală cu combustibil solid și cărora li s-a atribuit o etichetă energetică a Uniunii Europene pentru a demonstra întrunirea criteriului menționat la art. 7 alin. (2) din Regulamentul (UE) 2017/1.369 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2017 de stabilire a unui cadru pentru etichetarea energetică și de abrogare a Directivei 2010/30/UE, destinate locuințelor, inclusiv a kiturilor de instalare, a componentelor, respectiv a soluțiilor complete, după caz;

q) livrarea și instalarea de panouri fotovoltaice, panouri solare termice, sisteme de încălzire cu emisii scăzute de înaltă eficiență care se încadrează în valorile de referință pentru emisiile de PM stabilite în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.189 al Comisiei și în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.185 al Comisiei și cărora li s-a atribuit o etichetă energetică a Uniunii Europene pentru a demonstra întrunirea criteriului menționat la art. 7 alin. (2) din Regulamentul (UE) 2017/1.369 al Parlamentului European și al Consiliului, inclusiv a kiturilor de instalare, a componentelor, respectiv a soluțiilor complete, după caz, destinate clădirilor administrației publice centrale sau locale, clădirilor entităților aflate în coordonarea/subordonarea acestora, cu excepția societăților comerciale”.

Noua reglementare

La articolul 291 alineatul (3), **literele m), n), p) și q) se modifică** și vor avea următorul cuprins:

„m) livrarea către persoanele fizice de lemn de foc, sub formă de trunchiuri, butuci, vreascuri, ramuri sau sub forme similare, care se încadrează la codurile NC 4401 11 00 și 4401 12 00, și de rumeguș, deșeuri și resturi de lemn aglomerate sub formă de pelete din lemn, brichete din lemn sau sub forme similare, care se încadrează la codurile NC 4401 31 00 și 4401 32 00; livrarea pentru utilizarea drept combustibil de încălzire a rumegușului, deșeurilor și resturilor de lemn neaglomerate, care se încadrează la codurile NC 4401 41 00 și 4401 49 00, realizată către persoanele fizice în calitate de utilizatori finali, pe baza unei declarații pe propria răspundere puse la dispoziția furnizorului;

n) livrarea către persoane juridice sau alte entități, indiferent de forma juridică de organizare a acestora, inclusiv școli, spitale, dispensare medicale și unități de

asistență socială, de lemn de foc, sub formă de trunchiuri, butuci, vreascuri, ramuri sau sub forme similare, care se încadrează la codurile NC 4401 11 00 și 4401 12 00, și de rumeguș, deșeuri și resturi de lemn, aglomerate sub formă de pelete din lemn, brichete din lemn sau sub forme similare, care se încadrează la codurile NC 4401 31 00 și 4401 32 00; livrarea pentru utilizarea drept combustibil de încălzire a rumegușului, deșeurilor și resturilor de lemn neaglomerate, care se încadrează la codurile NC 4401 41 00 și 4401 49 00, realizată către persoane juridice sau alte entități, indiferent de forma juridică de organizare a acestora, inclusiv școli, spitale, dispensare medicale și unități de asistență socială, în calitate de utilizatori finali, pe baza unei declarații pe propria răspundere puse la dispoziția furnizorului;

(...)

p) livrarea și instalarea de panouri fotovoltaice, panouri solare termice, pompe de căldură și alte sisteme de încălzire de înaltă eficiență, cu emisii scăzute, care se încadrează în valorile de referință pentru emisiile de particule stabilite în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.189 al Comisiei din 28 aprilie 2015 de punere în aplicare a Directivei 2009/125/CE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește cerințele de proiectare ecologică aplicabile cazanelor cu combustibil solid și în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.185 al Comisiei din 24 aprilie 2015 de punere în aplicare a Directivei 2009/125/CE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește cerințele în materie de proiectare ecologică aplicabile aparatelor pentru încălzire locală cu combustibil solid și cărora li s-a atribuit o etichetă energetică a Uniunii Europene pentru a demonstra întrunirea criteriului menționat la art. 7 alin. (2) din Regulamentul (UE) 2017/1.369 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2017 de stabilire a unui cadru pentru etichetarea energetică și de abrogare a Directivei 2010/30/UE, destinate locuințelor, inclusiv a kiturilor de instalare, precum și a tuturor componentelor necesare achiziționate separat;

q) livrarea și instalarea de panouri fotovoltaice, panouri solare termice, pompe de căldură și alte sisteme de încălzire de înaltă eficiență, cu emisii scăzute, care se încadrează în valorile de referință pentru emisiile de particule stabilite în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.189 al Comisiei și în anexa V la Regulamentul (UE) 2015/1.185 al Comisiei și cărora li s-a atribuit o etichetă energetică a Uniunii Europene pentru a demonstra întrunirea criteriului menționat la art. 7 alin. (2) din Regulamentul (UE) 2017/1.369 al Parlamentului European și al Consiliului, inclusiv a kiturilor de instalare, precum și a tuturor componentelor necesare achiziționate separat, destinate clădirilor administrației publice centrale sau locale, clădirilor entităților aflate în coordonarea/subordonarea acestora, cu excepția societăților comerciale;”

Art. 291 alin. (3), lit. r) și s)**Noua reglementare**

„r) livrarea și/sau instalarea de componente pentru repararea și/sau extinderea sistemelor prevăzute la lit. p) și q);

s) livrarea sistemelor prevăzute la lit. p) și q) ca parte componentă a livrărilor de construcții, precum și livrarea și instalarea sistemelor prevăzute la lit. p) și q) ca opțiuni la livrarea unei construcții, pentru destinatarii prevăzuți la lit. p) și q)”.

Art. 291 alin. (3⁶) și (3⁷)**Noua reglementare**

„(3⁶) Sintagmele utilizate la alin. (3) lit. p) și q) au următorul înțeles:

întăltă eficientă – clasă de randament energetic sezonier aferent încălzirii incintelor minim B, conform anexei II la Regulamentul delegat (UE) nr. 811/2013 al Comisiei din 18 februarie 2013 de completare a Directivei 2010/30/UE a Parlamentului European și a Consiliului în ceea ce privește etichetarea energetică a instalațiilor pentru încălzirea incintelor, a instalațiilor de încălzire cu funcție dublă, a pachetelor de instalație pentru încălzirea incintelor, regulator de temperatură și dispozitiv solar și a pachetelor de instalație de încălzire cu funcție dublă, regulator de temperatură și dispozitiv solar;

kituri de instalare – ansamblul pieselor comercializate împreună în scopul furnizării unui sistem funcțional și care poate conține:

a) *kit panouri fotovoltaice* – panou fotovoltaic, invertor, modul comandă, optimizatoare, sisteme de fixare, cablaj și conectică, tablou electric, disjunctoare, cutie contor, contor electric, iar, în cazul sistemelor off-grid, bateriile;

b) *kit panouri solare termice* – panou solar termic, sisteme de fixare, sisteme de control și automatizare, boiler, pompe, vas de expansiune, aerisitor automat, antigel solar. Nu include tubulatura de conectare la radiatoare sau încălzire în pardoseală și nu include radiatoare;

c) *kit pompă de căldură* – pompă de căldură aer-aer, aer-apă sau sol-apă, sisteme de fixare, sistem de control și automatizare, boiler, pompe, vas de expansiune, aerisitor automat, tubulatura și conectica pentru conectarea componentelor sistemului. Nu include tubulatura de conectare la radiatoare sau încălzire în pardoseală și nu include radiatoare;

d) *kit pentru sistemele de încălzire pe combustibil solid* – aparat pentru încălzire locală cu focar închis, sisteme de fixare, puffer, boiler, vas de expansiune, pompe, sisteme de control și automatizare, tubulatura și conectica pentru conectarea componentelor sistemului. Nu include tubulatura de conectare la radiatoare sau încălzire în pardoseală și nu include radiatoare;

componente necesare achiziționate separat – componentele prevăzute la pct. 2 lit. a)-d) achiziționate în condițiile prezentei legi;

locuințe – locuințe sau condominii, astfel cum sunt definite la art. 2 lit. a) și i) din Legea locuinței nr. 114/1996, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 393 din 31 decembrie 1997, cu modificările și completările ulterioare, fie că se află în proprietatea unei persoane fizice, fie a unei persoane juridice.

(3[^]7) Pentru a beneficia de prevederile alin. (3) lit. q), r) și s), cumpărătorii persoane juridice au obligația de a semna la dispoziția furnizorului o declarație pe propria răspundere conform modelului prevăzut în anexa nr. 1 la prezenta lege. În cazul cumpărătorilor persoane fizice, furnizorii pot aplica cota redusă conform prevederilor alin. (3) lit. p), r) și s) pe baza semnăturii cumpărătorului de primire a produselor, aplicată pe factura în care se menționează expres adresa locuinței de instalare a produselor, iar în caz contrar fiind obligate la depunerea unei declarații pe propria răspundere conform modelului prevăzut în anexa nr. 2 la prezenta lege”.

Art. II – Prin derogare de la prevederile art. 4 alin. (1) din Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, **prezenta lege intră în vigoare la 3 zile de la publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I.**

HOTĂRÂREA CEDO DIN 30 AUGUST 2022 ÎN CAUZA P. ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI (CEREREA NR. 13.326/18)

De Redacția Pro Lege

**Hotărârea CEDO din 30 august 2022 în Cauza P. împotriva României
(Cererea nr. 13.326/18)**

În M. Of. nr. 638 din data de 12 iulie 2023 s-a publicat **Hotărârea CEDO din 30 august 2022 în Cauza P. împotriva României (Cererea nr. 13.326/18)**.

Vă prezentăm, în continuare, dispozițiile respectivei hotărâri.

I. Evenimentele din 26 septembrie 2009

5. La 26 septembrie 2009, soțul reclamantei, domnul S.P., care la data faptelor avea vârsta de 30 de ani, conducea autoturismul unui prieten, I.A.S., în Brăila, fiind însoțit de acesta din urmă. În jurul orei 1.30 p.m., domnul P. s-a apropiat de o trecere și a oprit autoturismul în mod regulamentar la culoarea roșie a semaforului.

6. Brusc, au apărut două vehicule care nu prezentau niciun însemn special. Primul vehicul s-a poziționat în fața autoturismului condus de domnul P., pentru a-l bloca. Patru bărbați înarmați îmbrăcați în civil au ieșit repede din vehicule. Ulterior, s-a dovedit că aceștia erau lucrători de poliție de la Inspectoratul General al Poliției Române („IGPR”). Potrivit Guvernului, respectivii i-au somat pe domnul P. și I.A.S. să iasă din autoturism. Potrivit reclamantei și declarațiilor martorilor oculari, lucrătorii de poliție au deschis focul fără avertisment. În acel moment, potrivit celor aflate mai târziu de reclamantă de la I.A.S., neștiind că bărbații erau lucrători de poliție în misiune și crezând că el și prietenul său erau atacați de o grupare înarmată, domnul P. a încercat să scape mișcând autoturismul înapoi. Autoturismul condus de domnul P. a lovit al doilea vehicul care fusese poziționat pentru a-l bloca din spate. Alți trei bărbați înarmați îmbrăcați în civil au ieșit repede din al doilea vehicul. Unul dintre cei trei bărbați din autoturismul din spate, și anume lucrătorul de poliție D.G., a deschis portiera din stânga spate a autoturismului condus de domnul P. și la împușcat în cap, pe când acesta încă se afla pe scaunul șoferului. I.A.S., care stătea pe scaunul din față, a asistat la tragicul eveniment.

7. Potrivit reclamantei, câteva minute mai târziu, șeful Poliției Brăila a sosit la locul respectiv și i-a întrebat pe ceilalți lucrători de poliție îmbrăcați în civili: „Ce ați făcut?”. Unul dintre lucrătorii de poliție care participa la operațiune a răspuns: „Am greșit ținta”.

8. Potrivit Guvernului, imediat după ce domnul P. a fost împușcat, unul dintre lucrătorii de poliție a observat că victima nu era persoana pe care poliția urmărea să o aresteze în ziua respectivă.

9. Martorul ocular, I.A.S., a fost imobilizat cu cătușe și condus la secția de poliție până seara.

(...)

II. Cercetări penale în legătură cu domnul P.

13. La 26 septembrie 2009, la ora 10.00 p.m., procurorul de la Parchetul de pe lângă Tribunalul Brăila a dispus începerea urmăririi penale față de domnul P., în temeiul art. 239 alin. (1) din Codul penal – pentru săvârșirea infracțiunii de ultraj (această încadrare juridică a fost ulterior schimbată în tentativă de omor – *infra*, pct. 44), cu următoarea motivare:

„Având în vedere cercetările preliminare efectuate cu privire la P.S., cu domiciliul în Brăila [...] care a fost identificat în data de 26 septembrie 2009, în jurul orei 1.30 p.m., la volanul unui autoturism [...] la intersecția străzilor Dorobanți și Școlilor de către un echipaj de poliție IGPR și Inspectoratul de Poliție Județean Brăila, care se afla în misiune de executare a unui mandat european de arestare, [și aceste cercetări preliminare fiind] coroborate cu datele rezultate din cercetarea la fața locului a evenimentului produs, rezultatul a fost că existau indicii că P.S. a comis infracțiunea de ultraj contra funcționarilor publici, respectiv a polițiștilor aflați în exercițiul autorității lor”.

14. Rezoluția procurorului nu a inclus alte detalii cu privire la incidentul din 26 septembrie 2009 care a implicat împușcarea domnului P. de către poliție. În special, nu s-a menționat modul în care lucrătorii de poliție ar fi fost victimele unei infracțiuni săvârșite de reclamant sau dacă aceștia au fost răniți în misiune.

III. Urmărirea penală privind uciderea domnului P.

15. La 28 septembrie 2009 a fost efectuată o autopsie de către un medic din cadrul Serviciului de Medicină Legală Galați. În concluziile raportului de autopsie s-a arătat că moartea victimei a fost cauzată de faptul că a fost împușcată din spate cu un pistol, în regiunea cervicală.

(...)

38. La 3 iulie 2015, Parchetul de pe lângă ÎCCJ a dispus, pentru a treia oară, clasarea cauzei îndreptate împotriva lui D.G., considerând că acesta a acționat în legitimă apărare. Plângerea reclamantei împotriva acestei rezoluții a fost respinsă prin Ordonanța prim-procurorului din 12 octombrie 2015.

39. La 26 februarie 2016, Tribunalul Brăila a admis recursul reclamantei împotriva ordonanței respective, a desființat soluția și a dispus trimiterea cauzei la procuror pentru a completa urmărirea penală, considerând că acesta nu a urmat sau a urmat doar parțial și superficial indicațiile date de Curtea de Apel Galați în Sentința penală din 5 februarie 2014. În special, tribunalul a reținut următoarele:

„- Nu a fost lămurit complet aspectul privind pregătirea și punerea în executare a operațiunii lucrătorilor de poliție pentru a se putea stabili dacă au fost respectate întocmai normele care reglementează aceste activități”.

- Nu au fost depuse procedurile operaționale care reglementează modul de acțiune al unei echipe de polițiști atunci când depistează și imobilizează în trafic un autoturism și modul în care acționează pentru scoaterea din autoturism a persoanei urmărite.

Sub acest aspect nu poate fi primit punctul de vedere exprimat prin Ordonanța din 12.10.2015 (pag. 20 pct. 4) potrivit căruia acest document (procedura operațională) are nivel de clasificare secret de serviciu și este destinat exclusiv structurilor de prindere în flagrant, întrucât și documentele clasificate pot fi studiate de către persoanele și cu respectarea dispozițiilor care reglementează în acest domeniu.

- Nu s-a atașat pe parcursul cercetărilor manualul de folosire a unui pistol semiautomat Glock -9 mm, de tipul celui avut în dotare de [D.G.] pentru a se vedea modul de utilizare recomandat.

- Nu s-a clarificat motivul intervenției lui [D.G.] care făcea parte din compartimentul urmărire ținte, care avea misiunea identificării și localizării suspectului în condițiile în care la acțiune participau și luptătorii SI[I]AS¹ care aveau misiunea imobilizării suspectului prin folosirea forței.

¹ Acronim pentru Serviciul Independent pentru Intervenții și Acțiuni Speciale, unitate a poliției pentru misiuni speciale.

- Nu s-a realizat consultarea unui medic neurolog pentru a lămuri dacă o lovitură în zona cotului, în împrejurările cauzei, ar putea să declanșeze o contracție reflexă a degetelor mâinii, contracție a cărei intensitate să fie aptă de a acționa trăgaciul

pistolului, activitate dispusă prin sentința penală nr. /2011 și reiterată prin sentința penală nr. /2014 ale Curții de Apel Galați.

- Nu au fost efectuate demersuri pentru a se identifica și depune la dosar relații de la postul de televiziune O.T.V., respectiv existența unei casete care ar putea contribui la lămurirea unor aspecte ale cauzei, măsură cuprinsă în sentința penală nr. /2014 a Curții de Apel Galați.

- Nu au fost efectuate confruntările dispuse prin aceeași sentință (pag 60 pct. 5 lit. e).

40. În încheierea sus-menționată, tribunalul a precizat, de asemenea, că actele de cercetare a căror efectuare a fost solicitată de curtea de apel sunt obligatorii, nu simple recomandări. Potrivit tribunalului, nerespectarea acestor cerințe a făcut ca cercetările să fie incomplete.

(...)

43. La 7 iunie 2018, Parchetul de pe lângă ÎCCJ a dispus, pentru a patra oară, clasarea cauzei privindu-l pe lucrătorul de poliție D.G., considerând că acesta a acționat în legitimitate apărare pentru a apăra viața celorlalți trei lucrători de poliție participanți la operațiune, și anume H.E.R, S.A. și M.L., a căror viață a fost pusă în pericol de domnul P. prin mișcarea autoturismului înapoi și înainte. Potrivit procurorului, faptul că, datorită competențelor lor, cei trei lucrători de poliție au reușit să evite impactul și să evite vătămări traumatice grave nu putea să pună la îndoială intenția domnului P. și nu putea să schimbe natura atacului pe care acesta l-a comis contra lucrătorilor de poliție.

43. Prin aceeași ordonanță din 7 iunie 2018, Parchetul de pe lângă ÎCCJ a dispus clasarea cauzei privindu-l pe domnul P. pentru tentativă la omor calificat comisă asupra unui funcționar ce îndeplinește o funcție ce implică exercițiul autorității de stat, întrucât a intervenit decesul persoanei.

CADRUL LEGAL ȘI PRACTICA RELEVANTE

55. Problema deficiențelor cadrului legal privind utilizarea forței potențial letale în timpul intervențiilor și operațiunilor de aplicare a legii și lipsa unor anchete și proceduri penale efective privind acuzațiile de utilizare nejustificată a forței letale sau potențial letale se află pe ordinea de zi a Comitetului de Miniștri de mai mulți ani.

(...)

73. În conformitate cu sus-menționatul principiu al proporționalității stricte, inerent art. 2, cadrul legal național care reglementează operațiunile de arestare trebuie să supună recurgerea la arme de foc condiției evaluării atente a circumstanțelor conexe și, în special, a evaluării naturii infracțiunii săvârșite de persoana urmărită și a amenințării pe care aceasta a reprezentat-o. După cum arată însuși textul art. 2, recurgere la forță letală de către lucrătorii de poliție poate fi justificată în anumite circumstanțe. Însă art. 2 nu le acordă libertate de acțiune. Acțiunile nereglementate și arbitrare ale agenților statului sunt incompatibile cu respectarea efectivă a drepturilor omului. Ceea ce înseamnă că, pe lângă faptul că sunt autorizate în temeiul legislației naționale, operațiunile poliției trebuie să fie suficient reglementate de aceasta, în cadrul unui sistem de garanții corespunzătoare și eficiente împotriva arbitrarului și a abuzului de forță.

74. În plus, legislația națională privind operațiunile poliției trebuie să asigure un sistem de garanții corespunzătoare și eficiente împotriva arbitrarului și a abuzului de forță și chiar împotriva accidentelor care pot fi evitate. În special,

agenții responsabili de aplicarea legii trebuie să fie instruiți pentru a evalua dacă există sau nu o necesitate absolută de a utiliza arme de foc, nu numai pe baza textului reglementărilor relevante, ci și ținând seama în mod corespunzător de preeminența respectării vieții oamenilor ca valoare fundamentală.

75. Pentru a stabili dacă forța folosită este compatibilă cu art. 2, poate fi așadar relevant aspectul dacă o operațiune de aplicare a legii a fost planificată și pusă în executare pentru a reduce la nivelul minim posibil recurgerea la forță letală sau pierderea accidentală de vieți omenești.

Hotărârea Curții:

1. declară cererea admisibilă;
2. hotărăște că a fost încălcat art. 2 din Convenție sub aspect material;
3. hotărăște că a fost încălcat art. 2 din Convenție sub aspect procedural;
4. hotărăște:

(a) că statul pârât trebuie să plătească, în termen de trei luni de la data rămânerii definitive a hotărârii, în conformitate cu art. 44 § 2 din Convenție, următoarele sume care trebuie convertite în moneda națională a statului pârât la rata de schimb aplicabilă la data plății:

(i) 65.000 EUR (șaizeci și cinci mii de euro) reclamantei, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru prejudiciul moral;

(ii) 8.630 EUR (opt mii șase sute treizeci de euro), pentru cheltuielile de judecată, plus orice sumă ce poate fi datorată de reclamantă cu titlu de impozit, sumă care trebuie plătită în contul bancar indicat de reprezentanta reclamantei;

(b) că, de la expirarea termenului de trei luni menționat și până la efectuarea plății, aceste sume trebuie majorate cu o dobândă simplă, la o rată anuală egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale;

5. respinge cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

IV. JURISPRUDENȚĂ ÎCCJ

• ABSTRACT

RIL

With regard to the work of the High Court of Cassation and Justice (Panel on the appeal in the interest of the law), two acceptance decisions were handed down concerning: Law no. 360/2002 on the status of police officers, as amended and supplemented, introduced by Article I of Law no. 288/2018 amending and supplementing certain regulations; Law no. 236/2019 amending and supplementing Article 15 of GO no. 42/2004 on the organization of sanitary, veterinary and food safety activities, and amending certain regulations.

HP

In relation to the activity of the High Court of Cassation and Justice (the Panel regarding the settlement of certain legal matters), four decisions were delivered regarding: Criminal Procedure Code, Civil Procedure Code.

RIL

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 12/2023
(M. OF. NR. 644/13.07.2023): ART. 31 ALIN. (1[^]2)
DIN LEGEA NR. 360/2002 PRIVIND STATUTUL POLIȚISTULUI**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ	Complet RIL	Art. 31 alin. (1 [^] 2) din Legea nr. 360/2002	<i>Dreptul la compensația lunară pentru chirie, pentru</i>

nr. 12/2023 (M. Of. nr. 644 din 13 iulie 2023)		privind Statutul polițistului	<i>plata ratelor de credit, nu poate fi recunoscut polițiștilor care au încheiat contracte de credit ipotecar/imobiliar anterior intrării în vigoare a Legii nr. 288/2018.</i>
--	--	--	--

În M. Of. nr. 644 din data de 13 iulie 2023 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 12/2023** referitoare la recursul în interesul legii cu privire la interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 31 alin. (1[^]2) din Legea nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, cu modificările și completările ulterioare, introduse prin art. I din Legea nr. 288/2018 pentru modificarea și completarea unor acte normative.

Obiectul recursului în interesul legii

Art. 31 alin. (1[^]2) din Legea nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, cu modif. și compl. ult.

„Art. 31

(1) Polițistul numit în prima funcție sau mutat în interesul serviciului într-o altă localitate decât cea în care își are domiciliul și care nu deține locuință proprietate personală în acea localitate, nici el și nici soția/soțul acestuia, în situația în care nu i se poate asigura spațiu de locuit corespunzător, are dreptul la o compensație lunară pentru chirie de până la 50% din salariul lunar, dar nu mai mult decât chiria prevăzută în contractul de închiriere încheiat în condițiile legii.

(1[^]1) Polițistul numit în prima funcție sau mutat în interesul serviciului în localitatea în care își are domiciliul, dar care nu deține locuință proprietate personală în acea localitate, nici el și nici soția/soțul acestuia, în situația în care nu i se poate asigura spațiul de locuit corespunzător, poate beneficia de compensația lunară pentru chirie, prevăzută la alin. (1), în cazuri justificate, pe baza rezultatelor anchetei sociale efectuate de o comisie constituită prin ordin al ministrului administrației și internelor, însușite de către conducătorul unității din care face parte polițistul, la solicitarea acestuia.

(1[^]2) Polițistul care îndeplinește condițiile de acordare a compensației lunare pentru chirie potrivit alin. (1) și (1[^]1) și care contractează un credit ipotecar/imobiliar destinat achiziționării unei locuințe beneficiază de compensația lunară pentru chirie, pe o perioadă ce nu poate depăși durata de derulare a creditului respectiv, pentru plata ratei sau a unei fracțiuni din rata aferentă creditului. În această situație, compensația lunară pentru chirie se acordă în cuantumul prevăzut la alin. (1), dar nu poate depăși rata lunară plătită pentru creditul ipotecar/imobiliar”.

Decizia ÎCCJ (Complet RIL) nr. 12/2023

Prin **Decizia nr. 12/2023**, ÎCCJ (Complet RIL) **a admis** recursul în interesul legii declarat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Suceava și, în consecință, a

stabilit că: „În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 31 alin. (1[^]2) din Legea nr. 360/2002 privind Statutul polițistului, cu modificările și completările ulterioare, introduse prin art. I din Legea nr. 288/2018 pentru modificarea și completarea unor acte normative, dreptul la compensația lunară pentru chirie, pentru plata ratelor de credit, nu poate fi recunoscut polițiștilor care au încheiat contracte de credit ipotecar/imobiliar anterior intrării în vigoare a Legii nr. 288/2018”.

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET RIL) NR. 9/2023
(M. OF. NR. 672/21.07.2023): ART. IV ALIN. (1)
DIN LEGEA NR. 236/2019 PENTRU MODIFICAREA ART. 15
DIN O.G. NR. 42/2004 PRIVIND ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII
SANITAR-VETERINARE ȘI PENTRU SIGURANȚA
ALIMENTELOR**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 9/2023 (M. Of. nr. 672 din 21 iulie 2023)	Complet RIL	Art. IV alin. (1) din Legea nr. 236/2019 pentru modificarea și completarea art. 15 din O.G. nr. 42/2004 privind organizarea activității sanitar-veterinare și pentru siguranța alimentelor, precum și pentru modificarea unor acte normative	<i>Aceste dispoziții sunt aplicabile în absența adoptării de către puterea executivă a normelor metodologice de aplicare prevăzute de art. V din această lege, pentru perioada 16 decembrie 2019-23 iulie 2020.</i>

În M. Of. nr. 672 din data de 21 iulie 2023 s-a publicat Decizia ÎCCJ nr. 9/2023 referitoare la recursul în interesul legii privind interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. IV alin. (1) din Legea nr. 236/2019 pentru modificarea și completarea art. 15 din Ordonanța Guvernului (O.G.) nr. 42/2004 privind organizarea activității sanitar-veterinare și pentru siguranța alimentelor, precum și pentru modificarea unor acte normative.

Obiectul recursului în interesul legii

Art. IV alin. (1) din Legea nr. 236/2019 pentru modificarea și completarea art. 15 din O.G. nr. 42/2004 privind organizarea activității sanitar-veterinare și pentru siguranța alimentelor, precum și pentru modificarea unor acte normative

„Beneficiarii contractelor de concesiune și/sau de prestări servicii încheiate anterior datei intrării în vigoare a prezentei legi pentru realizarea activităților prevăzute la alin. (2) al art. 15 din Ordonanța Guvernului nr. 42/2004 privind organizarea activității sanitar-veterinare și pentru siguranța alimentelor, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 215/2004, cu modificările și completările ulterioare, precum și cu modificările și completările aduse prin prezenta lege, primesc lunar, pentru fiecare contract, suma de 10.000 lei din bugetul Autorității Naționale Sanitar Veterinare și pentru Siguranța Alimentelor, până la finalizarea acestora”.

Dispoziții relevante

„Art. 15 alin. (2) din O.G. nr. 42/2004: Pentru efectuarea în exploatațile nonprofesionale a unor activități sanitar-veterinare cuprinse în programul acțiunilor de supraveghere, prevenire și control al bolilor la animale, al celor transmisibile de la animale la om, protecția animalelor și protecția mediului, de imobilizare a animalelor care amenință viața sau integritatea corporală a persoanelor prin utilizarea și administrarea substanțelor din categoria stupefiante, psihotrope, de identificare și înregistrare a bovinelor, suinelor, ovinelor, caprinelor și ecvideelor, precum și a altor acțiuni prevăzute în alte programe naționale, pe care Autoritatea trebuie să le pună în aplicare, direcțiile sanitar-veterinare și pentru siguranța alimentelor județene, respectiv a municipiului București pot încheia contracte de concesiune pe o durată de 4 ani cu medicii veterinari organizați în condițiile legii sau pot angaja personal sanitar-veterinar propriu, în condițiile legii, în situațiile în care nu se pot încheia contracte cu medicii veterinari organizați în condițiile legii”.

„Art. V din Legea nr. 236/2019: În termen de 90 de zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi, Guvernul, la propunerea Autorității Naționale Sanitar-Veterinare și pentru Siguranța Alimentelor, va elabora normele metodologice de aplicare a prevederilor Ordonanței Guvernului nr. 42/2004 privind organizarea activității sanitar veterinar și pentru siguranța alimentelor, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 215/2004, cu modificările și completările ulterioare, precum și cu modificările și completările aduse prin prezenta lege, aprobate prin hotărâre a Guvernului”.

Decizia ÎCCJ (Complet RIL) nr. 9/2023

Prin **Decizia nr. 9/2023**, ÎCCJ (Complet RIL) a admis recursul în interesul legii formulat de Avocatul Poporului și, în consecință, a stabilit că: **„În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. IV alin. (1) din Legea nr. 236/2019 pentru modificarea și completarea art. 15 din Ordonanța Guvernului nr. 42/2004 privind organizarea activității sanitar-veterinare și pentru siguranța alimentelor, precum și pentru modificarea unor acte normative, aceste dispoziții sunt aplicabile în absența adoptării de către puterea executivă a normelor metodologice de aplicare prevăzute de art. V din această lege, pentru perioada 16 decembrie 2019-23 iulie 2020”.**

HP

**DECIZIA ÎCCJ (COMPLET DCD/P) NR. 43/2023
(M. OF. NR. 646/14.07.2023): ART. 426 LIT. B) ȘI ART. 431
DIN CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 43/2023 (M. Of. nr. 646 din 14 iulie 2023)	Complet DCD	Art. 426 lit. b) și art. 431 din Codul de procedură penală	<i>Instanța care soluționează pe fond contestația în anulare nu poate să reanalizeze care dintre legile penale ce s-au succedat în timp este mai favorabilă în cazul în care se invocă incidența unei cauze de încetare a procesului penal în raport cu o lege succesivă care nu a fost reținută ca fiind mai favorabilă în cauză. Omisiunea instanței de apel de a se pronunța asupra incidenței unei cauze de încetare a procesului penal în raport cu legea penală mai favorabilă de la data comiterii faptei până la data judecării cauzei în apel nu poate fi invocată prin intermediul contestației în anulare.</i>

În M. Of. nr. 646 din data de 14 iulie 2023 s-a publicat **Decizia ÎCCJ nr. 43/2023 referitoare la pronunțarea unei hotărâri prealabile privind interpretarea și aplicarea prevederilor art. 426 lit. b) și art. 431 din Codul de procedură penală.**

Vă precizăm că în ședința din 29 mai 2023, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, legal constituit în cauză, s-a reunit pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept:

a. Dispozițiile art. 426 lit. b) și art. 431 din Codul de procedură penală se interpretează în sensul că instanța care soluționează pe fond contestația în anulare are competența să reanalizeze care dintre legile penale care s-au succedat în timp este mai favorabilă în cazul în care se invocă incidența unei cauze de încetare a procesului penal în raport cu o lege succesivă care nu a fost reținută ca fiind mai favorabilă în cauză?

b. Dispozițiile art. 426 lit. b) din Codul de procedură penală se interpretează în sensul că instanța care soluționează contestația în anulare are competența, în etapa soluționării pe fond a contestației, să reanalizeze care dintre legile penale care s-au succedat în timp este mai favorabilă, în cazul în care se invocă incidența unei cauze de încetare a procesului penal în raport cu o lege succesivă care nu a fost avută în vedere în procesul de analiză a legii penale aplicabile cauzei?

c. Omisiunea instanței de apel de a se pronunța asupra incidenței unei cauze de încetare a procesului penal în raport cu legea penală mai favorabilă de la data comiterii faptei până la data judecării cauzei în apel poate fi invocată prin intermediul contestației în anulare întemeiate pe dispozițiile art. 426 lit. b) din Codul de procedură penală?

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 426 lit. b) și art. 431 din Codul de procedură penală

Decizia ÎCCJ (Complet DCD/P) nr. 43/2023

Prin **Decizia nr. 43/2023**, ÎCCJ (Complet DCD/P) a *admis* sesizările formulate de Curtea de Apel Suceava, Secția penală și pentru cauze cu minori în Dosarul nr. 500/39/2022, respectiv Curtea de Apel Cluj, Secția penală și de minori în Dosarul nr. 547/33/2022 și, în consecință, a stabilit că:

„1. Dispozițiile art. 426 lit. b) din Codul de procedură penală se interpretează în sensul că instanța care soluționează pe fond contestația în anulare nu poate să reanalizeze care dintre legile penale ce s-au succedat în timp este mai favorabilă în cazul în care se invocă incidența unei cauze de încetare a procesului penal în raport cu o lege succesivă care nu a fost reținută ca fiind mai favorabilă în cauză.

2. Omisiunea instanței de apel de a se pronunța asupra incidenței unei cauze de încetare a procesului penal în raport cu legea penală mai favorabilă de la data comiterii faptei până la data judecării cauzei în apel nu poate fi invocată prin intermediul contestației în anulare întemeiate pe dispozițiile art. 426 lit. b) din Codul de procedură penală”.

**DECIZIE ÎCCJ (COMPLET DCD/C) NR. 37/2023
(M. OF. NR. 660/19.07.2021): ART. 906 ALIN. (4)
DIN CODUL DE PROCEDURĂ CIVILĂ**

De Redacția Pro Lege

Decizia ÎCCJ	Complet ÎCCJ	Act normativ	Sumar
Decizia ÎCCJ nr. 37/2023 (M. Of. nr. 660 din 19 iulie 2023)	Complet DCD/C	Art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă	<i>Este posibilă fixarea sumei definitive ce i se datorează creditorului, cu titlu de penalități, pentru un interval de timp mai mare de 3 luni, dar compus numai din termene de câte 3 luni.</i>

În M. Of. nr. 660 din data de 19 iulie 2023, s-a publicat **Decizia ÎCCJ (Complet DCD) nr. 37/2023**, în materie civilă, referitoare la **interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă**.

Înalta Curte a statuat că **este posibilă fixarea sumei definitive ce i se datorează creditorului, cu titlu de penalități, pentru un interval de timp mai mare de 3 luni, dar compus numai din termene de câte 3 luni.**

Obiectul dezlegării chestiunii de drept

Art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă

„Art. 906 – Aplicarea de penalități

(4) Dacă în termen de 3 luni de la data comunicării încheierii de aplicare a penalității debitorul nu execută obligația prevăzută în titlul executoriu, instanța de executare, la cererea creditorului, va fixa suma definitivă ce i se datorează cu acest titlu, prin încheiere, dată cu citarea părților. Creditorul poate solicita fixarea sumei definitive cu titlu de penalități de întârziere după trecerea fiecărui termen de 3 luni în care debitorul nu își execută obligația prevăzută în titlu executoriu, până la stingerea ei completă”.

Decizia ÎCCJ (Complet DCD/C) nr. 37/2023

Prin Decizia nr. 37/2023, ÎCCJ (Complet DCD/C) *a admis* sesizarea formulată de Tribunalul București – Secția a IV-a civilă, în Dosarul nr. 28.297/302/2021, și, în consecință, a stabilit că în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă, **este posibilă fixarea sumei definitive ce i se datorează creditorului, cu titlu de penalități, pentru un interval de timp mai mare de 3 luni, dar compus numai din termene de câte 3 luni.**

Totodată, Înalta Curte **respinge**, ca inadmisibilă, sesizarea formulată de Tribunalul București – Secția a IV-a civilă, în același dosar, în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept: „În interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 906 alin. (4) din Codul de procedură civilă, se poate stabili suma definitivă datorată cu titlu de penalități în ipoteza stingerii obligației ulterior sesizării instanței cu cererea de stabilire a sumei definitive și după trecerea unui interval de cel puțin trei luni de la data comunicării încheierii de aplicare a penalităților?”.

V. JURISPRUDENȚĂ CCR

• ABSTRACT

Further to the work carried out by the Constitutional Court, one decision (exception/ objection of unconstitutionality admitted) was published in July regarding: Law amending and supplementing GEO 155/2001 on the approval of the programme for the management of stray dogs.

NECONSTITUȚIONALITATE PARȚIALĂ (A PRIORI) - D.C.C. NR. 6/2023 (M. OF. NR. 657/18.07.2023): ART. I PCT. 4 ȘI 5 DIN LEGEA PENTRU MODIFICAREA O.U.G. NR. 155/2001 PRIVIND APROBAREA PROGRAMULUI DE GESTIONARE A CÂINILOR FĂRĂ STĂPÂN

De Redacția Pro Lege

Decizia CCR	Actul normativ	Sumar
D.C.C. nr. 6/2023 (M. Of. nr. 657 din 18 iulie 2023)	Art. I pct. 4 și 5 din Legea pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 155/2001 privind aprobarea programului de gestionare a câinilor fără stăpân	<i>Art. I pct. 5 din Legea pentru modificarea și completarea O.U.G. nr. 155/2001 privind aprobarea programului de gestionare a câinilor fără stăpân sunt neconstituționale.</i>

În M. Of. nr. 657 din 18 iulie 2023 s-a publicat Decizia Curții Constituționale nr. 6/2023 referitoare la obiecția de neconstituționalitate referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 4 și 5 din Legea pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 155/2001 privind aprobarea programului de gestionare a câinilor fără stăpân.

Obiectul sesizării de neconstituționalitate

Art. I pct. 4 și 5 din Legea pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 155/2001 privind aprobarea programului de gestionare a câinilor fără stăpân

D.C.C. nr. 6/2023

Prin Decizia nr. 6/2023, Curtea Constituțională *a admis* obiecția de neconstituționalitate formulată de Președintele României și a constatat că dispozițiile **art. I pct. 5 din Legea pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 155/2001 privind aprobarea programului de gestionare a câinilor fără stăpân sunt neconstituționale.**

Totodată, Curtea Constituțională **a respins**, ca neîntemeiată, obiecția de neconstituționalitate formulată de Președintele României și a constatat că dispozițiile **art. I pct. 4 din Legea pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 155/2001 privind aprobarea programului de gestionare a câinilor fără stăpân sunt constituționale** în raport cu criticile formulate.